

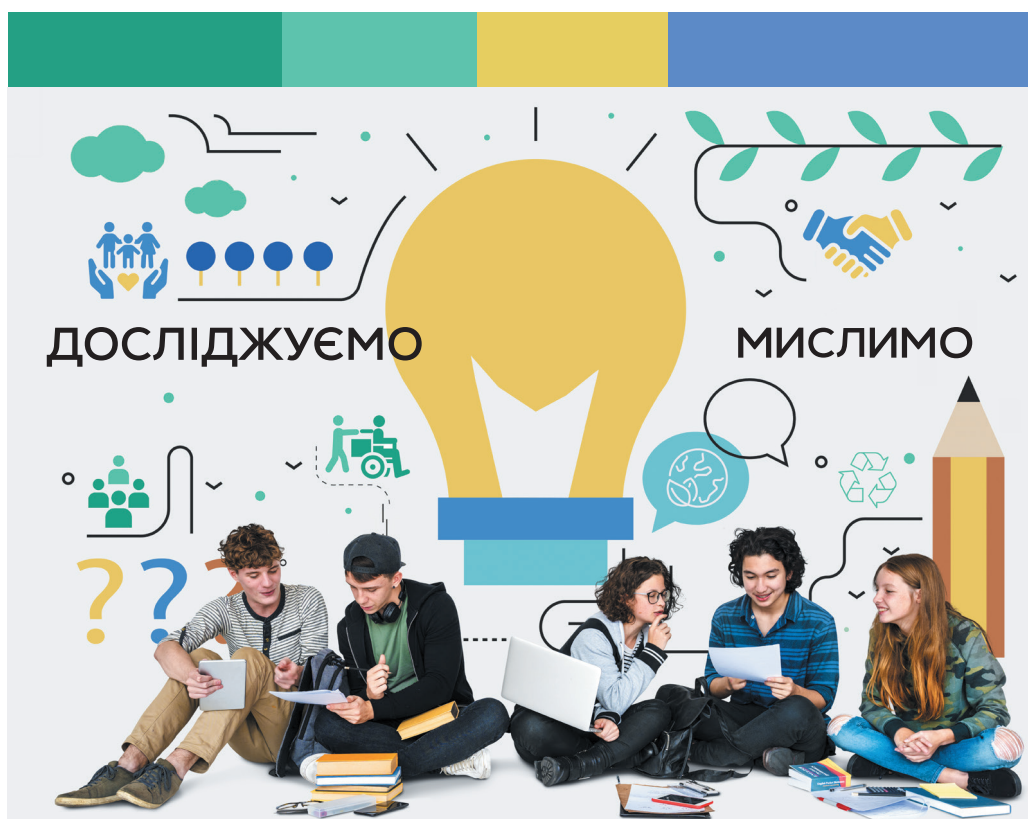
Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

Українська мова

8

клас

НОВА УКРАЇНЬСКА ШКОЛА



ТВОРИМО

Видавництво
ітера

Можна мені
~~обезжирений~~
кефір?



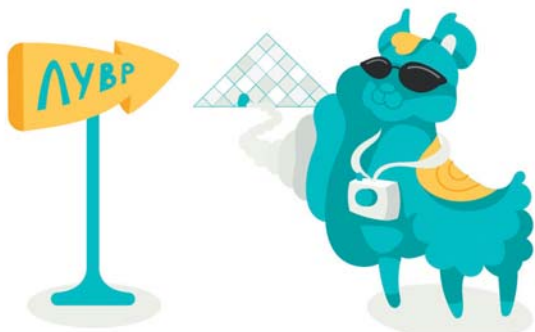
ВАМ МОЖНА ЗНЕЖИРЕНИЙ КЕФІР!

Ви одружились за
~~обов'язною~~ згодою?

МИ
ОДРУЖИЛИСЯ
ЗА ОБОПІЛЬНОЮ
ЗГОДОЮ!



Шукаємо ~~бажаючих~~ відвідати Лувр.



ШУКАЄМО ОХОЧИХ ВІДВІДАТИ ЛУВР!

вантажівка

Ви повинні знати
про Шерлока
~~наступні~~ факти: ...



ВИ ПОВИННІ
ЗНАТИ ПРО
ШЕРЛОКА ТАКІ
ФАКТИ: ...

До ЗНО ти
~~відносишся~~
оптимістично.



ДО ЗНО ТИ
СТАВИШСЯ
ОПТИМІСТИЧНО!

~~Об'єм~~ є в циліндра,
А ОБСЯГ – У ЗНАНЬ!



к~~о~~лесо

мер~~е~~жа

Я вивчив усі
~~виключення~~.
Я ВИВЧИВ УСІ
ВИНЯТКИ!



Де тут ~~учбовий~~ кабінет?
ДЕ ТУТ НАВЧАЛЬНИЙ КАБІНЕТ?



Він отримав не
~~біля~~ 200 балів,
ВІН ОТРИМАВ
БЛИЗЬКО
200 БАЛІВ!



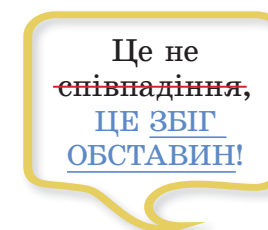
асиметрія

агрон~~о~~мія

Давай ~~підемо~~ в кіно.
НІ, ХОДИМО В КІНО!



Це не
~~співпадіння~~,
ЦЕ ЗВІГ
ОБСТАВИН!



пон~~я~~ття

багатораз~~о~~вий



Треба
піклуватись про
~~оточуючих~~ людей
і середовище.

ТРЕБА
ПІКЛУВАТИСЬ
ПРО ОТОЧЕННЯ
Й НАВКОЛИШНЄ
СЕРЕДОВИЩЕ!



Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

УКРАЇНСЬКА МОВА

8 клас

Підручник для 8 класу закладів
загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

КИЇВ
Літера ЛТД
2025

УДК 811.161.2(175.3)
О-58

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2025 № 347)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Відповідно до модельної навчальної програми
«Українська мова. 7–9 класи»
для закладів загальної середньої освіти
(автори: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.)

О-58 **Українська мова:** підручник для 8 класу закладів
загальної середньої освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. – Київ :
Літера ЛТД, 2025. – 288 с.
ISBN 978-966-945-481-2

УДК 811.161.2(175.3)



Інтерактивний електронний додаток
<http://ukrmova-8k-nus.e-litera.com.ua/>

ISBN 978-966-945-481-2

© Онатій А. В., Ткачук Т. П., 2024
© «Літера ЛТД», 2025



ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу.
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Дорогі восьмикласники і восьмикласниці!

Цьогоріч зі сторінок підручника ви дізнаєтеся про підлітків, які мають власні проекти та підтримують громадські ініціативи. Тема, на якій ми зосередимося, – соціальна відповідальність. Сподіваємося, вам буде цікаво поміркувати про власні вподобання, сильні сторони та внесок у життя своєї громади та країни. Звісно, для цього вам знадобляться також знання з української мови – вивчатимемо синтаксис. Це не лише про підмети та присудки, а передовсім про вміння будувати влучні речення, ефективно комунікувати та грамотно висловлювати власну думку.

Нехай цьогорічна подорож буде легкою та захопливою!

Ваші автори

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ



— завдання для обговорення,
роботи в групах, проекти;



— завдання підвищеної складності;



— завдання з використанням інтернет-джерел,
медіа- та відеоресурсів (рекомендовано для
виконання в класі);



— теоретичний матеріал;



— ключ до вправи;



— слухання;



— вправи на повторення.



МОВА – МАРКЕР БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

На цьому уроці ти поміркуєш про те,

- який зв'язок між мовою та безпекою країни;
- що таке лінгвоцид;
- як захистити українську мову на території України.

1 Віднови правильний порядок фрагментів інтерв'ю. Виконай завдання.



«Перехід на українську мову – це питання безпеки», – Валентина Мержиєвська, авторка програми «Лінгвоцид».

- 1 З початком повномасштабної війни мова стала маркером «свій / чужий», багато російськомовних заговорили українською. Але мені здається, що багато хто втомився чути, що говорить не так, тож спостерігаємо певний «відкат». Чи я помиляюся?
 - 2 Які у вас особисті стосунки з українською мовою? Чи говорили нею в родині, чи вивчали в школі? Бо до 1990-х в Україні було багато російськомовних шкіл із мінімумом годин української. І навіть існувала практика звільнення від вивчення української мови за заявою батьків.
 - 3 Ви згадали про українськомовну літературу, яка почала з'являтися. Але вона, як на мене, не завжди була представлена в достатній кількості. На вашу думку, чого ще бракувало, щоб закрити мовне питання, котре час від часу виникало? Якісних фільмів, освітніх програм?
 - 4 У проєкті «Лінгвоцид» поєдналися мова та історія – ви показали, як у різні періоди українську мову нищили й до чого це призводило. Що вас наштовхнуло на таку ідею?
- А** Мої бабусі-дідусі говорили українською. Батько в дитинстві теж, мама була завжди російськомовною, тож і ми із сестрою також. І це був такий класичний київський сценарій, коли діти на уроках говорили українською, а на перервах російською. На українську повністю разом із сестрою ми перейшли після Помаранчевої революції 2004 року. Усе почалось з оточення – були якісь окремі українськомовні друзі. Потім стала з'являтися сучасна література, яку ми читали, і фактично ми просто допустили думку, що українською можна спілкуватися не лише на теми, які були в шкільній програмі.

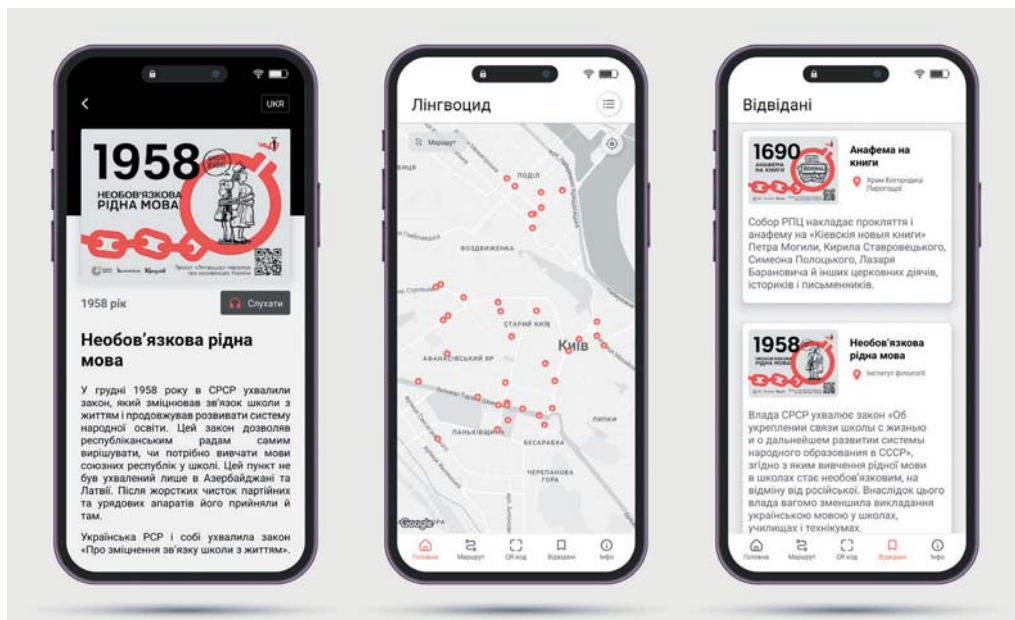
- Б** Справді, непросто перейти на українську мову. Особливо, коли тобі постійно дорікають: «Стільки років живете в Україні, досі мови не вивчили». Це не підтримує, а, навпаки, зупиняє. Та треба розуміти: у будь-якому навчанні є етапи прогресу й «відкату». Перехід на українську мову – це питання безпеки.
- В** Уже є багато подкастів, ютуб-каналів, розрахованих на дорослу аудиторію, а підліткова ніша не зайнята. Нам дуже не вистачає науково-популярних, розважальних програм для цієї вікової категорії. У підлітків активно відбувається процес переосмислення світу. І якщо в цей момент їх оточити українським контентом, то вони, навіть маючи російськомовні родини, можуть перейти на українську.
- Г** Коли я вже перейшла на українську, а деякі мої друзі – ні, постійно себе тримала в руках, щоб не «зіскочити» на російську. У мене було усвідомлення, що я таким чином відновлюю історичну справедливість, але не було фактів, щоб це довести. Тому «Лінгвоцид» для мене – можливість дати людям, які зараз здійснюють перехід, аргументацію, чому це правильно. Історію я додала для розуміння наших стосунків із росією. Це проблема не тільки сьогодні, це довготривала історія, ми маємо враховувати її на майбутнє. Бо росіян найбільше дратує оця інакшість, окремішність українців. І мова – один зі способів її підживлювати.

*За матеріалами інтернет-видання «Телеграф»
(«Росіян найбільше дратує окремішність українців. Мова – спосіб її підживлювати», –
авторка програми «Лінгвоцид», 16 лютого 2023 р.)*

ЗАВДАННЯ

- Визнач, чи правда, що...
 - А** Авторка програми «Лінгвоцид» перейшла на українську після повномасштабного вторгнення.
 - Б** Найбільше українськомовного контенту на сьогодні створено для підлітків.
 - В** У застосунку поєднана інформація з мови та історії.
 - Г** Валентину надихнули перейти на українську друзі.
 - Д** Після 1990-х років українських шкіл стало більше.
- Дай коротку відповідь на одне із запитань (на вибір), підкріплюючи свою думку цитатами з інтерв'ю.

Запитання	Відповідь та цитата з інтерв'ю на підкріплення
Що спонукає людей переходити на українську мову?	
Як надихнути підлітків спілкуватися українською?	
- На основі тексту та поданих зображень зроби припущення про застосунок «Лінгвоцид»: як він працює, для кого може бути цікавим, яку інформацію в ньому можна знайти. Перевір свої припущення за допомогою інтернет-джерел.



4. Чи відомі тобі історії переходу на українську мову після початку повномасштабної війни? Запиши у 4–5 реченнях історію, яка тебе надихає.
5. З'ясує і запиши лексичне значення слів із тексту: *маркер, подкаст, інакшість*.
6. Як ти розумієш цитату, обрану як епіграф до інтерв'ю? Обговори свою ідею з однокласником / однокласницею.



2. Прослухай запис. Запиши 3 головні думки повними реченнями. Додай 1 речення, яке висловлює твоє ставлення до прослуханого тексту.

3. Проаналізуй постери з додатка «Лінгвоцид». Виконай завдання.

1



2



3



4



5



ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує всі постери?
2. Чому, на твою думку, художник обрав такий стиль представлення інформації?
3. Перетвори інформацію одного з постерів на короткий текст, запиши його.
4. Інформація з якого постера тебе найбільше вражає? Чому?
5. Зобрази інформацію з постерів у вигляді стрічки часу.
6. Запропонуй ідею постера, який міг би доповнити подані.

4 Прочитай текст. Скористайся будь-якими додатковими джерелами та розшир його, додавши щонайменше 3 конкретні приклади та 1 цитату.

Упродовж років російська федерація вибудовувала міф про «ути-ски російськомовного населення в Україні», а в 2014 році скориста-лася ним як приводом для анексії Криму і вторгнення на Донбас. У 2022 році під гаслом «захисту братнього народу» росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, влаштовуючи на окупованих територіях:

- геноцид (обстріли й руйнування мирних міст та інфраструктури, масові катування та розстріли українців, насильницьке вивезення й усиновлення дітей тощо);
- етноцид (руйнування й грабунок музеїв, театрів, бібліотек, меморіалів, вивезення культурних цінностей);
- лінгвоцид (знищення українськомовних книжок, заборона навчання українською мовою, насадження російської мови тощо);
- екоцид (знищення живої природи й отруєння середовища існування).

За матеріалами додатка «Лінгвоцид»

5 Опрацюй подані матеріали. Вислови своє припущення про те, як мова пов'язана з безпекою. Скористайся фразами зі списку.

На мою думку, фото підтверджує той факт, що...
Як на мене, це чіткий доказ того, що...
Мені здається, це можна пояснити так...
Не можу не звернути увагу на те, що...



А



Б

Їх вбили за мову, за стрічку, за прапор... Цивільні, які загинули за Україну



Заміна табличок на російськомовні.
Донецька область, 2022 р.
Фото з відкритих джерел



В

Під час акції біля Верховної Ради України на підтримку Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Київ, 25 квітня 2019 року (Інтернет-видання «Детектор медіа»)



Г

Скажи: «Паланиця»

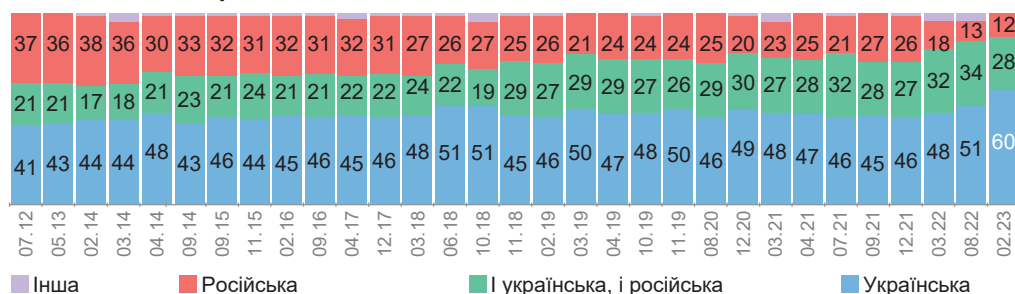
- 6 Проаналізуй текст на ілюстрації та, користуючись словниками, з'ясуй походження та значення перших основ зазначених термінів.



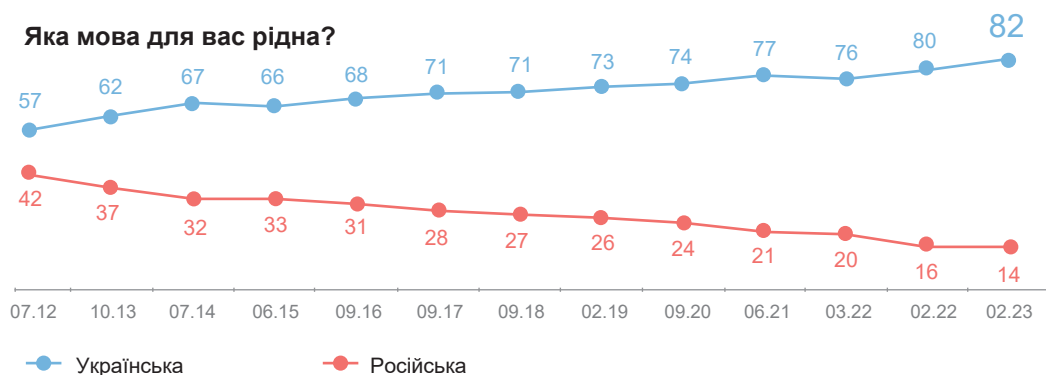
- 7 Проаналізуй інформацію на діаграмі. Про що вона свідчить? Доповни текст даними з діаграми. Визнач, чи є синонімами виділені слова.

Якою мовою ви розмовляєте вдома?

ПЕРЕХІД НА УКРАЇНСЬКУ



Яка мова для вас рідна?



За матеріалами опитувань соціологічної групи «Рейтинг»

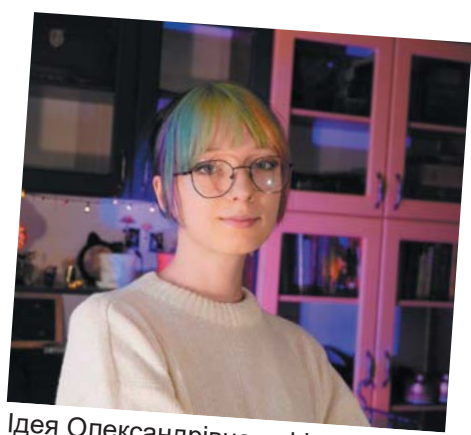
У 2023 році ... **опитаних** розмовляли вдома українською мовою. Порівняно з початком 2022 року цей показник ... на ... відсотків. Водночас українську мову вважають рідною ... **респондентів**. За останні десять років цей показник На мою думку, це може бути пов'язано з



- 8 Підготуйся до інтерв'ю з однією із запропонованих особистостей. Проаналізуй біографію цієї людини, підготуй список із 5 запитань, які було б цікаво їй поставити. Обміняйся запитаннями з однокласником / однокласницею та запиши відповіді від імені обраної людини.



- А Данило Гайдамаха – студент-блогер із кримським корінням. Відомий у соцмережах під псевдонімом «Чорнобровий». Популяризує українську мову через короткі ролики: пояснює правила, декламує вірші. Має понад 100 000 підписників.



- Б Ідея Олександрівна – філологиня, авторка ютуб-каналу про діалекти української мови, має понад 135 000 підписників.

Фото з відкритих джерел



- 9 Обери слова з поданих й утвори лексично правильні словосполучення. Поясни.

рідкий	сироп	сусідній	кімната
	рослина	сусідський	подвір'я
рідкісний	порада		родина
	тісто		машина
	гребінець		парк
	туман	освітлений	вікно
	випадок	освічений	місце
			суспільство
			чоловік



ЗНАКИ ДОВКОЛА НАС ЯК ЗАСІБ ІНФОРМУВАННЯ

На цьому уроці ти

- проаналізуєш знаки, які тебе оточують;
- потренуєшся трансформувати інформацію різних знакових систем.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Знак – це предмет, позначка, малюнок, які вказують на щось, попереджають, сигналізують про щось, передають певну інформацію. Виділення кольором певних дат у календарі – це знак. Позначки на етикетці, попередження на дорозі, ноти, формули, графіки, значки на автомобілях тощо є повідомленнями, які ми всі однаково розуміємо.

Нас оточують знаки, які про щось повідомляють, несуть певну інформацію, якщо ми знаємо, як правильно трактувати їхнє значення.

Звукова або писемна мова – це теж символи. Кожен народ створив свою знакову систему для обміну інформацією. Ми постійно домовляємося щодо певних понять, їхніх назв, і всі розуміємо ці символи.

Коли постала проблема класифікації та вивчення символів, виникла наука **семіотика**, яка досліджує способи передачі інформації через знакові системи, необхідні для людського спілкування.

- 10** Проведи дослідження. Зафіксуй усі знаки, які трапляються тобі на шляху до школи / магазину / спортзалу (на вибір). Визнач, які функції вони виконують. Уклади список за зразком. Зроби загальний висновок про те, навіщо потрібні знаки.

Знаки	Функції
Табличка на будинку	інформує про адресу певного об'єкта
«Зебра» на дорозі	вказує на місце, де дозволено переходити дорогу

- 11** Уяви, що ти потрапив / потрапила на безлюдний острів і маєш підготувати його до заселення іншими людьми. Які 10 знаків ти встановиш першими? Опиши їх та поясни свій вибір.

- 12** Прочитай анотацію до фільму, виконай завдання.

У науково-фантастичному фільмі «Прибуття» (2016) лінгвістка Луїз Бенкс дізнається, що в кількох місцях світу з'явилися невідомі літальні об'єкти (НЛО). У США оголошують надзвичайний стан, тим часом усі дванадцять НЛО не виявляють активності. Спец-

служби контактують із різними фахівцями, щоб з'ясувати, чого хочуть прибульці. Серед науковців опиняється і Луїз Бенкс.

Одягнувши захисні костюми, дослідники вирушають до об'єкта. Кожні 18 годин у ньому відкривається вхід, яким науковці потрапляють усередину. Дослідники постають перед прозорою стіною, за якою виникають туманні образи подібних до восьминогів істот. Однак зрозуміти значення їхніх рухів і звуків не вдається.

Луїз вирішила передусім довідатися імена прибульців і повідомити своє. Зіставивши імена дослідників із їхнім виглядом, прибульці називають себе, малюючи знаки.

Згодом Луїз складає словник спільних для людей і гептаподів (так назвали істот із вісьмома кінцівками) понять і починає обмін повідомленнями. Виявляється, письмо прибульців передає сенси, а не звуки. А ще в них немає сприйняття часу чи напрямку.



За матеріалами «Вікіпедії»

ЗАВДАННЯ



1. Обговоріть у мінігрупах, які знаки ви використали б, щоб установити перший контакт із прибульцями.
2. Якими загальноприйнятими знаками можна позначити:
 - А згоду;
 - Б здивування;
 - В відмову;
 - Г радість;
 - Д прохання про допомогу?
3. Якби ти створював / створювала нову мову, то які перші 10 слів виокремив / виокремила б як найважливіші? Чому?
4. Якщо випаде нагода поспілкуватися з людиною, не знаючи її мови, які знаки ти будеш використовувати?
5. На основі прочитаного тексту сформулюй і запиши 5 фактів про фільм (наприклад: *Фільм «Прибуття» знято у 2016 році*).
6. Яке слово (*вид* чи *вигляд*) має вжити дівчинка в запитанні? Знайди підтвердження своєї думки в тексті.



Які ці дослідники на вид / вигляд?

- 13** Проаналізуй зображення й обговори з однокласниками / однокласницями, що ці символи означають. Чи однаково ви їх розумієте? Які з цих символів мають особливе значення для українців?



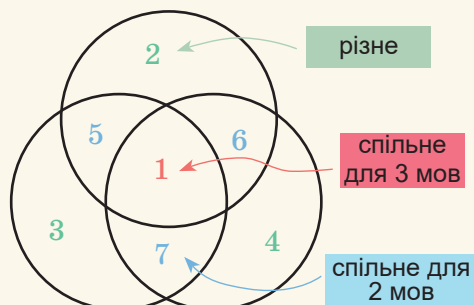
- 14** Проаналізуй кириличні абетки української, сербської та болгарської мов. Заповни діаграму Венна літерами кожного з алфавітів, користуючись інструкцією, поданою нижче. Виконай завдання.

Інструкція для створення діаграми Венна

- Замалюй три кола, які перетинаються, скориставшись схемою нижче.
- Підпиши кожне з кіл назвою певної мови.
- Випиши в центрі, де перетинаються три кола (поле 1), літери, спільні для всіх мов.
- На фрагментах, які не перетинаються з жодним із кіл (поля 2, 3, 4), випиши ті літери, які є лише в певній мові.
- Літери, які є у двох мовах, але яких немає в третій, запиши в поле 5, 6 або 7.
Українська абетка: А, Б, В, Г, Д, Е, Є, Ж, З, И, І, Ї, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ъ, Ю, Я.
Сербська абетка: А, Б, В, Г, Д, Ђ, Е, Ж, З, И, Ј, К, Л, Љ, М, Н, Њ, О, П, Р, С, Т, Ћ, У, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, Ш.
Болгарська абетка: А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, И, Й, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х, Ц, Ч, Ш, Щ, Ъ, Ы, Ю, Я.

ЗАВДАННЯ

- Обери одну з мов і підготуй розповідь про її графічні знаки за схемою:
- а) у цій мові є особливі позначення, яких немає в інших мовах. Це...
- б) спільними графічними знаками для цієї мови та (назва мови) є...
- в) за графічними знаками ця мова найближча до...



УРОКИ
3-4

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ. ЧАСТИНИ МОВИ ЯК БУДІВЕЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ І РЕЧЕНЬ

На цих уроках ти дізна-
єшся,

- що таке словосполучення;
- чим словосполучення відрізняється від речення;
- що не є словосполученням;
- із яких частин мови можуть складатися словосполучення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Якщо вас запитують, у чому відмінність між словосполученням *сонячний день* та реченням *Сонячний день*, то відповідь на це питання буде не зовсім простою. Криється вона в будові мови, що має одиниці різних рівнів (звуки, склади, слова, словосполучення, речення, тексти тощо). Будівельним матеріалом для речення може бути слово: *Новина*. А може бути словосполучення: *Давні часи*. Чи кілька словосполучень, поєднаних в одне речення: *Сліпуча голубиць високого неба без жодної хмарини*.

Тому відповідь на запитання про відмінність між словосполученням і реченням буде така: «Словосполучення дає поширену назву предмету, явищу чи дії і є будівельним матеріалом для речення. Речення ми використовуємо для передачі думок».

Функція словосполучення – називна. Функція речення – комунікативна.

Словосполучення – це смислове й граматичне сполучення двох або більше повнозначних слів, поєднаних підрядним зв'язком.

Підрядний зв'язок між словами означає, що в словосполученні є **головне** слово та **залежне** (підрядне).

Від головного слова ставимо питання до залежного:



Схематично головне та залежне слова можна позначити так:



До словосполучень **НЕ** належать:

- 1) підмет і присудок: *погода покращала, море дрімає*;
- 2) поєднання самостійної та службової частин мови: *для початку, нехай поспішає*;

- 3) фразеологізми: *ахіллесова п'ята, дати драла*;
 4) сурядні сполучення слів (однорідні члени речення): *прочитай і запиши*;
 5) граматичні форми слів:
 ■ складена форма майбутнього часу: *будемо поспішати*;
 ■ складена форма ступенів порівняння: *більш вдало, найбільш правдивий*;
 ■ складені числівники: *двадцять п'ять, двадцять п'ятий*.

- 15** Прослухай текст. Випиши щонайменше 5 словосполучень, які вдалося почути.



- 16** Опрацюй коментар експерта. Заповни таблицю поясненнями та додай до кожного пункту приклади з довідки.

Довідка: вдалий кадр, кіно й театр, не пропускати, погода змінилася, влучно доповнити, більш змістовний, розумний продюсер, нехай фотографує, дати драла, спитати оператора.

Є словосполученнями	Не є словосполученнями

- 17** Порівняй кожну пару. Які з них є словосполученнями? Чому?

- А журналіст запитав – запитання журналіста
 Б усміхнувся на камеру – малюк усміхнувся
 В намалюй сонце – намалюй і розфарбуй
 Г морозиво з полуниць – біля полуниці
 Д біжить на побачення – буде бігти

- 18** Прочитай текст. Виконай завдання.

Мирослава, м. Каховка, 17 років



У 5 років я мріяла стати акторкою і знятися у фільмі. У 17 я здійснила свою мрію, хоч ролей не грала. Саме моє життя стало історією, яка варта зйомки фільму.

Фото з кінопоказу
«МІ. Майбутнє» БФ savED



«МИ. Майбутнє» – документальний фільм, над яким 7 місяців працювала знімальна група, режисери, **ментори** та ми – підлітки з України. 16 лютого 2024 року в Києві відбулася прем'єра. Учні, про яких цей фільм, створили проекти, які вплинуть на майбутнє України у сфері освіти, **волонтерства**, екології, медицини та технологій. Мій – про **екоцид**.

Уже зовсім скоро ми вирушимо в Британію презентувати наш фільм в Оксфорді та Кембриджі, а також у багатьох британських школах, аби показати, наскільки крутою є українська молодь.

ЗАВДАННЯ

1. Постав питання та визнач частини мови в поданих словосполученнях за зразком.

Словосполучення	Питання	Частини мови
документальний фільм	фільм (який?) докумен- тальний	фільм – іменник, документальний – прикметник
знімальна група		
створили проекти		
скоро вирушимо		
презентувати в Оксфорді		

2. Випиши з тексту словосполучення, яких не було в першому завданні.
3. Знайди займенники в перших двох реченнях, визнач їх розряди.
4. З'ясуй і запиши значення виділених у тексті слів (*ментори, волонтерство, екоцид*). Чи можемо ми дібрати до них українські відповідники?
5. Вислови своє припущення про те, який проєкт підготувала авторка допису Мирослава.
6. Про які українські культурні події за кордоном тобі відомо? Чому, на твою думку, важливо говорити про Україну в інших країнах?

- 19 **Перепиши, виправляючи помилки, допущені в граматичному узгодженні слів у поданих словосполученнях. Зроби висновок про важливість граматичного зв'язку для творення словосполучень.**

підійшов до двері
сучасний одягом
дехто з друг
завдання для розвиток
кращими надбання
поверни за поворот

надрукуй фотографія
мелодія для танець
низько над дерево
червоний сукня
у світі природа
геометричним узор

- 20 **Визнач і випиши словосполучення, у яких між словами немає смислового зв'язку. Придумай свої 3–4 приклади поєднання «непоєднуваних» за значенням слів.**

Підводний орел, гостре лезо, синій звук, мертва мова, розумна програма, гострий квадрат, солодка клавіатура, водянистий виноград, таємниця життя.

- 21** Перемалуй таблицю й заповни її прикладами самостійних частин мови. Використовуючи слова із заповненої таблиці, утвори словосполучення за поданими нижче схемами.

Самостійні частини мови	Приклади
1. Іменники	
2. Прикметники	
3. Числівники	
4. Займенники	
5. Дієслова	
6. Прислівники	

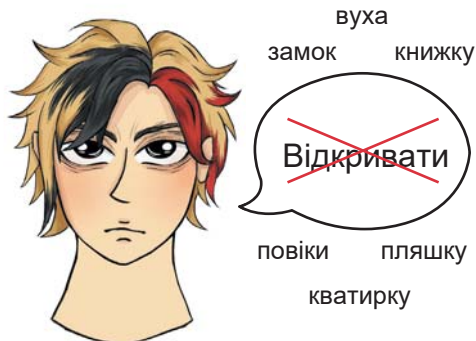
СХЕМИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ:

- | | |
|--------------------------|------------------------|
| 1) прикметник + іменник | 4) числівник + іменник |
| 2) прислівник + дієслово | 5) іменник + іменник |
| 3) дієслово + іменник | 6) займенник + іменник |

- 22** Допиши до поданих дієслів необхідні за змістом слова, утворюючи словосполучення. Зроби висновок про лексичне поєднання деяких слів у мові.

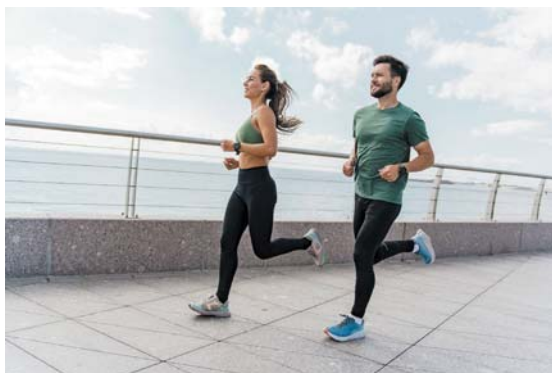
розплющити	розтулити
роззути	роззявити
відчинити	відслонити

Заміни дієслово *відкривати* синонімами, що поєднуються з іменниками на малюнку.



- 23** Добери до поданих ілюстрацій підписи у формі словосполучень, а потім за поданим зразком утвори антонімічні до них.

З р а з о к. Бігти швидко – бігти повільно.





24 Знайди в уривку словосполучення, утворені за поданими схемами. Випиши їх.

Схема 1: прислівник + дієслово (мин. час, чол. рід).

Схема 2: безособове дієслово + іменник.

Схема 3: дієслово (мин. час, чол. рід) + прийменник + іменник.

Андрій обережно відчинив скляні двері з бамбуковими жалюзі й увійшов до напівтемного обдертого приміщення. Над головою скрикнув дзвіночок. У крамниці було прохолодно, пахло жасмином і свіжоскошеною травою. За прилавком стояв дідусь, високий і худий, мов засніжена сосна.

(З кн. Анастасії Шeverдіної «Крамниця щастя»)

25 Випиши з поданих уривків пісень якнайбільше словосполучень. Виконай завдання.

Уривок 1

Ой у лузі червона калина похилилася.
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славну Україну розвеселимо...

Уривок 2

Весняночко, весняночко,
Де ти зимувала?
У садочку, на кленочку,
Сорочечку пряла.

Там у лісі, на узліссі,
Сова в воду дує.
Заспіваю співаночку –
Нехай вона чує.

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй назви пісень, із яких узято уривки, і запиши їх.
2. Знайди в додаткових джерелах інформацію про історію створення цих пісень і заповни короткі анкети.

	Пісня 1	Пісня 2
Назва		
Коли написана?		
Автор / авторка		
Хто виконує (виконував)?		
Про що пісня?		
Твоя оцінка (від 0 до 10)		

3. Яка назва твоєї улюбленої української пісні?
4. Випиши зі своєї улюбленої пісні 3 словосполучення.
5. Випиши з поданих уривків два слова, утворені префіксальним способом, і 4 слова, утворені суфіксальним способом.
6. Поясни значення слів *пряла*, *узлісся*.

26 Визнач словосполучення, у яких є лексичні помилки. Запиши правильно. Постав запитання від головного слова до залежного.



купити полуфабрикати
миндалеві горіхи
колючий шиповник
гречнева каша
пуста посуда
уксусний смак

варення з полуниць
зібралися на чаєпиття
шкірка яблука
індичі крила
розвісні цукерки
вичавлювати сік

27 Запиши подані сполучення слів у дві колонки залежно від того, яке значення мають виділені слова.



Пухкий сніг, *танцює* листя, *хмарний* день, *хмарні* думки, *майбутній* рік, *чистий* погляд, *легка* ноша, *солодке* печиво, *пряма* лінія, *плести* дурниці, *собачий* холод, *танцює* дівчина, *свердли*ти очима, *свердли*ти отвір.

Пряме значення	Переносне значення



БУДОВА Й ВИДИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЗА СПОСОБОМ ВИРАЖЕННЯ ГОЛОВНОГО СЛОВА

На цьому уроці ти дізна-
єшся, що таке

- іменні словосполучення;
- дієслівні словосполучення;
- прислівникові словосполучення;
- прості словосполучення;
- складні словосполучення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Словосполучення складається з двох (іноді більше) самостійних частин мови.

За належністю головного слова до певної частини мови словосполучення поділяють на:

іменні

(головне слово – іменник, прикметник, числівник або займенник): *міцні зв'язки, полиця для книг; високий на зріст, краща за всіх; двоє з учасників, сорок гектарів; ніхто з вас, хтось із присутніх;*

дієслівні

рушаймо на прогулянку, незабаром почнеться, чудово виконаний (дієприкметник), *швидко схопивши* (дієприслівник);

прислівникові

високо над будинком, занадто спритно.

Словосполучення *буду читати книжку* є простим, адже дієслово у складеній формі майбутнього часу можна замінити на дієслово у простій формі: *читатиму книжку*. Так само *більш вдалий день* = *вдаліший день*.



Більш спритна дівчина – просте словосполучення

Кремезніший за всіх парубійко – складне словосполучення

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Просте

складається з двох самостійних частин мови

поспішаю (куди?) додому м'яч (який?) у смужку

Складне

складається з трьох і більше самостійних частин мови

поспішаю (звідки?) зі школи (куди?) додому

28 Прочитай текст і виконай завдання.**РЕАЛЬНІ ПОПУЛЯРИЗАТОРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ХТО ВОНИ?**

Нашвидкуруч я накидала список популяризаторів української мови. Реальних, а не провокаторів. Ці люди / компанії створили такі продукти, які надихають говорити українською, переходити на українську, закохуватися в українське.

1. Територія А.
2. Українська озвучка «Друзів», «Бeverлі Хіллз», «Альфа» тощо.
3. Українськомовні альбоми Ірини Білик – бачила на архівних записах, як величезні концертні зали співали «Серце» і «Тимій» у Донецьку й Києві.
4. «Океан Ельзи» – класика, яка збирає на стадіонах кілька поколінь, де б гурт не виступав.
5. «Леся + Рома». І далі Ірма Вітовська.
6. «ТНМК».
7. «Тартак».
8. «Бумбокс».
9. «Скрябін». І Скрябін із «Шансом».
10. «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» та її дитячі книжки, зокрема й переклади «Гаррі Поттера».
11. Наші книговидавання – дуже фані продукти на будь-який смак.
12. Сергій Жадан.
13. Лесь Подерв'янський.
14. Оксана Забужко.
15. Андрій Любка.
16. Ірена Карпа.
17. «Крихітка». Саша Кольцова та її українськомовний твітер у ті часи, коли ще мало хто там був.
18. «Український тиждень» – першими зламали стереотип, що про політику українською писати неможливо.
19. «Країна мрій».
20. Віктор Ющенко як політична фігура. Уперше порушив питання на національному рівні.
21. Петро Порошенко в певному сенсі. Як він сам казав у старому інтерв'ю: «До 1997 я був російськомовний». Далі зробив українську частиною свого фірмового впізнаваного образу.



22. Український дубляж, обов'язковий із 2006 року.
23. Закон про мовні квоти щодо аудіовізуальних творів 2017 року.
24. Закон про мову 2019 року.
25. Нове українське кіно.
26. «Підпільний стендап» українською мовою.
27. Український українськомовний ютуб.
28. Українськомовний TikTok.
29. Українські мемаси. Для розвитку мови це дуже потрібно!
30. Зірки на кшталт Олексія Дурнева, які в прямому ефірі перейшли з росмови на українську і пристойно шпрехають.
31. Зеленський нині. На рівні персоналії. Його володіння українською значно покращилося порівняно з 2019 роком. Багато його прихильників дивляться на нього й наслідують його.
32. Вишебаба і всі наші воїни, які пишуть, знімають відео і розказують власні історії життя.
33. Пивоваров і «Твої вірші, мої ноти», куди хочуть потрапити всі наші поп-зірки.
34. «Дикий театр» як потужний культурний феномен у Києві з принципом на молодь.

*За матеріалами інформагенції «Главком» (Марина Данилюк-Ярмолаєва.
Реальні популяризатори української мови. Хто вони? 11 січня 2023 р.)*

ЗАВДАННЯ

1. Випиши зі списку чотири іменні та чотири дієслівні словосполучення.
 2. Чи є в переліку прислівникові словосполучення?
 3. Розклади складні словосполучення на прості: *нашвидкуруч накидала список популяризаторів, створили такі продукти, величезні концертні зали, продукти на будь-який смак.*
 4. Визнач, скількох з описаних популяризаторів української мови ти знаєш.
 5. Чим би ти доповнив / доповнила цей текст?
 6. Обери людину або явище з тексту, які не були тобі відомі раніше. Підготуй коротку довідку про обраний об'єкт, використовуючи будь-які додаткові джерела.
-  Презентуй інформацію своїм однокласникам та однокласницям.

- 29** Випиши 3 словосполучення зі списку, намалюй до них схеми, визначаючи головне та залежне слова. Надпиши частини мови.

Ставити запитання, ні риба ні м'ясо, смачні оливки, бігти задля задоволення, думки збігаються, читати вголос, смішний жарт, вправний стоматолог, захоплива виставка.

- 30** Розклади складні словосполучення на прості.

Завари смачного чаю, знаю декілька простих акордів, тістечко з малиновим сиропом, дуже відома у світі постать, зранку поспішати назустріч сонцю, навчання з фінансової грамотності.

- 31** Пошир подані словосполучення самостійними частинами мови, щоб утворилися складні словосполучення.



П і д к а з к а. Стеж, щоб не з'явилася граматична основа, бо це ознака речення.

вирізали з паперу
коротка перерва
крислатий горіх
кремезний чоловік
оливкові очі
майстерна витинанка

вишивка на подушці
номер замовлення
доставка додому
строката сумка
виготовили на замовлення
очікуйте на лінії

- 32** Перепиши, виправляючи граматичні помилки в словосполученнях.



вибачити їх
дякувати друга
пам'ятник Шевченка
сміятися над командою
піти за хлібом
навчатися англійському

в одинадцять годин
їздити по країнам
припускатися до помилок
зрікатися від рідних
кепкувати зачіскою
надавати переваги

- 33** Випиши з уривка чотири складні словосполучення. Поясни, чи правильно вжито виділені слова. Зроби припущення про сюжет книжки, з якої взято уривок, і запиши свої міркування п'ятьма простими словосполученнями (наприклад, *таємничі події, хлопець у чорному*).

Усі кімнати першого поверху виходили в залу, тож їм було чудово видно все, що там відбувається. Тільки поки що нічого не відбувалося. Просто посеред порожньої зали стояло двоє чоловіків. Той, кому належав хрипкуватий голос, нічим не вирізнявся. Звичайний собі дядько, у тенісці, спортивних штанах, сандалях та рогових окулярах. Зате його скрадливий приятель вигляд мав доволі лиховісний: на голову **нижчий** від хрипкого, довге волосся, кудлата борідка і весь у чорному. Чорні кросівки, чорні джинси, чорна сорочка з довгим рукавом, **не дивлячись на спеку**, чорні окуляри.

(З кн. Андрія Кокотюхи «Таємниця козацького скарбу»)

- 34** Прослухай запис (Андрій Шимановський. Подкаст «Гутірка»). Випиши всі дієслівні словосполучення, надпиши частини мови. Добери 5 ключових слів до прослуханого.





СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ ЯК БУДІВЕЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти пригадаєш,

- із чого складаються речення;
- як словосполучення поєднуються між собою.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Кожен текст складається з **речень**. Речення складаються зі **словосполучень**. Словосполучення складаються зі **слів**.



Речення може складатися і з одного слова, наприклад: *Поліанна. Зоотрополіс. Манга!*

Однак значно частіше для побудови речень ми використовуємо кілька словосполучень: *Я із захопленням прочитав книжку Елеонори Портер «Поліанна»*. Це речення містить такі словосполучення: *із захопленням прочитав, прочитав книжку, книжку Елеонори Портер, книжку «Поліанна»*.

Отже, для виокремлення словосполучень із речення потрібно перевірити всі можливі комбінації із самостійних частин мови, уникаючи сполучень підмета і присудка, які є ознакою речення.

Словосполучення

- 1) складається щонайменше з двох самостійних частин мови;
- 2) має головне й залежне слова;
- 3) є будівельним матеріалом для речення.

Речення

- 1) складається з одного або кількох слів;
- 2) має граматичну основу (підмет і присудок);
- 3) є будівельним матеріалом для тексту.

35 Прочитай текст і виконай завдання.

Поняття «манга» у світі асоціюють із коміксами, виданими в Японії. Цей жанр почав розвиватися після Другої світової війни, хоча традиція видання ілюстрованих романів має глибоке коріння в ранньому японському мистецтві.

З 1950-х років манга перетворилася на велику галузь японського книговидавництва. Вона стала популярною в усьому світі, особливо

в США, де продажі, за даними 2006 року, сягнули 200 мільйонів доларів.

Майже всю мангу видають чорно-білою. Є декілька причин цього: по-перше, це традиційна спадщина японського живопису; по-друге, це значно здешевлює виробництво; по-третє, нові випуски манги готують так швидко, що на кольорове оформлення просто бракує часу.

Одним із найпопулярніших підліткових видань манги в Україні є «Кохання на кінчиках пальців» – історія про дівчинку з вродженою вадою слуху Юкі та студента Іцуомі.



Обкладинка книжки Суу Морішіта «Кохання на кінчиках пальців». Видавництво «Nasha idea». Фото: «Вікіпедія»

ЗАВДАННЯ

- Допиши до тексту 2 речення так, щоб увести в нього подане зображення.
- Визнач, чи правда, що...
 - Мангу продають лише в Японії.
 - Видання манги завжди чорно-білі.
 - Манга набула популярності після Другої світової війни.
 - Українські підлітки полюбують читати мангу.
 - В Америці продажі манги рекордно великі.
- Знайди в тексті спростування тих тверджень із попереднього завдання, які є хибними. Запиши правильні факти за зразком:

Твердження А про те, що мангу продають лише в Японії, є неправильним, оскільки в тексті сказано: «...» (цитата з тексту).

- Утвори й запиши речення з поданих словосполучень: популярні комікси, багато читають, позитивні враження.
- Розбий на словосполучення речення: З 1950-х років манга перетворилася на велику галузь японського книговидавництва. Запиши ці словосполучення.
- Поясни правопис слів чорно-білий, по-перше.

3	1	1
4	3	2
7	6	5
8		

Зазвичай манга читається в такому порядку

- 36** Утвори речення з кожного набору словосполучень і визнач, у якому тексті вони були б доречними: у дописі в соцмережі, рекламі, художньому творі, інструкції. Свою думку поясни.

А інноваційна технологія, легкий механізм, зручно складати

Б оксамитовий горизонт, віє холодом, тремтить під дощем

В послідовність дій, поліетиленове пакування, повернути ліворуч

Г подія у філармонії, вибагливі меломани, музичні новинки

- 37** З поданих наборів словосполучень утвори речення, із яких склади одну історію на вибір.

1 Магічна книга

старий бібліотекар
книги для чарів
заблукали серед полиць
зниклі завдання
класні примари

2 Телепорт у холодильник

домашній холодильник
потрапити в портал
рідкісні продукти
заморожені дракони
божевільний професор

3 Космічні канікули

корабель до Марсу
балакучий робот
інопланетні шкільні предмети
піца без штучних добавок
несподівано закінчилися

- 38** Поєднай кожне словосполучення з питанням, яке ставимо від його головного слова до залежного. Придумай і запиши речення з трьома словосполученнями на вибір.



1 вітер із півночі

2 попросили прибрати

3 не встиг через негоду

4 малюю задля задоволення

5 біжить підстрибом

6 комп'ютер Дмитрика

А з якою метою?

Б з якої причини?

В що?

Г у який спосіб?

Д чий?

Е який?

- 39** Перебудуй подані словосполучення в синонімічні за поданим зразком. Використовуючи утворені словосполучення, опиши картину.

Зразок. Вишневий цвіт – цвіт вишні.

піщаний берег
черепичні дахи
кам'яний пірс
спокійне море
прибережне містечко
потріскана скеля





РОЗПОВІДЬ У ПРИВАТНОМУ СПІЛКУВАННІ

На цьому уроці ти

- пригадаєш, що таке розповідь;
- потренуєшся аналізувати фрагменти приватного спілкування;
- закріпиш уміння створювати розповідь в умовах приватного спілкування.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Текст у формі **розповіді** допомагає відповісти на запитання *що відбулося?, що робила особа чи група людей?, що сталося?*. Часто такий текст є частиною приватного спілкування, під час якого люди переказують одне одному події, що відбулися.

Будова розповіді

Початок події → розвиток → завершення події

Ключові слова, які допомагають пов'язати частини розповіді: *спочатку, потім, відтак, пізніше, після цього, згодом, тоді, нарешті* тощо.

Для того щоб створити цілісну розповідь, можна використати прийом «Піраміда історії»:



- 40** Опрацюй фрагменти текстів із соцмереж. Визнач, які з них можна вважати розповідями. Чому, як гадаєш? Припусти, яким міг бути початок і кінець кожної із цих розповідей. Виправ усі помилки, яких припустилися автори.

ТЕКСТ 1



Учора були на концерті @okeanelzy_official. Коли @sviatoslav.vakarchuk вийшов під кінець і розпростяг руки, я згадала про Девіда Гехана і Dereche Mode. А потім про Жадана і Депеш Мод. А потім про те, що у нас свій Депеш Мод. А потім про те, що давно пора перестати порівнювати Вакарчука з Девідом Геханом і що вже можна навпаки. А потім про те, що «Там, там, там, тільки там, де нас нема» я вперше почула на Таврійських іграх (оу-ооо) у 1998, у місті (герої?) Каховці, коли мені ще не виповнилось 14, і мама приїхала зі мною. Бо я так хотіла почути і побачити живий «Океан Ельзи» і живого Скрябіна. А потім про те, що у свої 13 нічого не знала про Депеш Мод. А потім про те, що у Дані вчора був його перший концерт (на 3 роки молодше за мене на Таврійських), і це був також Океан Ельзи і «Там, там, там, тільки там, де нас нема». І цій пісні вже 25 років.

Зі сторінки grinuova

ТЕКСТ 2



Вчора ми поїхали з моєю колишньою одногрупницею по курсах і її подругою з дітьми. Було дві дівчинки і два хлопчики, всі приблизно такого ж віку як Настя. Я не дуже люблю компанії, але цього разу було прикольно, дітям було весело разом, вони здружились і навіть не хотіли їхати додому. Ми поїхали в невелике містечко Валькірх, яке знаходиться недалеко від Фрайбурга, засноване в 900-х роках. Містечко досить миле, лежить в долині між пагорбами Шварцвальда. Спочатку ми пішли в невеличкий зоопарк, в якому були в основному тварини з Шварцвальду. Потім ми почали підніматись на гору, щоб пройти по Baumkrohnweg (дорога по вершинам дерев). Підйом десь приблизно 1300 метрів, але весь час вгору, в більшості серпантином, з маленькими цікавими станціями для дітей. Прогулянка завершилась картоплею фрі з сосіскою, яку Настя спочатку казала не брати, бо вона її не хоче, а в результаті всю з'їла.

За матеріалами сервісу «Medium»

ТЕКСТ 3



Учора нові шкільні автобуси поїхали у Градизьку, Диканську, Кобеляцьку, Михайлівську, Новосанжарську, Пирятинську, Скороходівську, Хорольську, Чорнухинську, Чутівську та Щербанівську громади.

Як повідомили в Полтавській облраді, це остання партія з 33 автобусів, які придбали за рахунок коштів територіальних громад. У Кобеляцькій громаді автобус обслуговуватиме учнів міського ліцею.

41 Проаналізуй текст 1 із попереднього завдання і дай відповіді на запитання.

Запитання	Відповідь
1. Яких музичних виконавців згадано в тексті 1?	
2. Хто зі згаданих виконавців представляє українську музику?	
3. Який зв'язок між українськими та зарубіжними виконавцями хоче підкреслити авторка тексту?	
4. Випиши всі власні назви з тексту й поясни їх значення.	
5. Яку роль, на твою думку, відіграють дужки в такій цитаті: «Там, там, там, тільки там, де нас нема» я вперше почула на Таврійських іграх (ou-ooo) у 1998, у місті (герої?) Каховці?»	
6. Пригадай епізод зі свого життя, пов'язаний із музикою. Запиши його у формі розповіді своєму другові / подрузі.	

42 Використай прийом «Піраміда історії» з коментаря експерта й створи розповідь на одну із запропонованих тем.

Тема 1. Наша феєрична прогулянка з однокласниками.

Тема 2. Один день, який змінив моє життя.

Тема 3. Типовий понеділок звичайного українця / звичайної українки.

43 Послухай голосові повідомлення двох друзів. Перетвори почуте на цілісну розповідь, спираючись на коментарі експерта. Запиши розповідь у вигляді голосового повідомлення й дай оцінити однокласнику / однокласниці.**Алгоритм оцінювання голосового повідомлення**

1. Чи вдалося відтворити всі події, про які йшлося в діалозі друзів? (Так – 2 бали, частково – 1 бал, ні – 0 балів.)

2. Чи була розповідь зв'язною? (Так – 2 бали, частково – 1 бал, ні – 0 балів.)

3. Чи були в мовленні помилки? (Ні – 4 бали, так (1–2 помилки) – 3 бали, так (3–4 помилки) – 2 бали, так (5–6 помилок) – 1 бал, так (значно більше ніж 6) – 0 балів.)

4. Чи були вимова й інтонація чіткими, доречними? (Так – 4 бали, ні (темп дещо високий / вимова не завжди чітка) – 3 бали, ні (темп занадто високий / інтонації не завжди доречні) – 2 бали, ні (є значні порушення темпу, інтонації, вимови) – 1 бал, ні (нічого не зрозуміло) – 0 балів.)

5. Що варто покращити автору / авторці голосового повідомлення? Познач усі варіанти:

- потренуватися правильно наголошувати слова;
- розширити лексичний запас (у тексті було багато повторів);
- навчитися зв'язно формулювати думки (було багато «обірваних» речень);
- попрацювати над темпом мовлення, інтонацією.



ВИОКРЕМЛЕННЯ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ІЗ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти потребуєшся

- виокремлювати словосполучення з речення;
- ставити питання від головного слова до залежного;
- складати речення зі словосполучень.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Виокремлення словосполучень із речень дає змогу визначити зв'язки між компонентами речення. Важливо не лише правильно визначати словосполучення, а й коректно ставити питання від головного слова до залежного. Наприклад, у реченні *Учора в бібліотеці я знайшов старий комікс про супергероїв* є такі словосполучення:

НЕ належать до словосполучень граматична основа *я знайшов* та сполучення зі службовими частинами мови *про супергероїв, у бібліотеці*.

знайшов (коли?) *учора*;
знайшов (що?) *комікс*;
знайшов (де?) *у бібліотеці*;
комікс (який?) *старий*;
комікс (який?) *про супергероїв*.

44 Розклади подане речення на словосполучення за зразком.

Зразок. *Сучасна молодь активно взаємодіє з громадськими організаціями.*

- 1) *молодь* (яка?) *сучасна*;
- 2) *взаємодіє* (як?) *активно*;
- 3) *взаємодіє* (з ким? з чим?) *з організаціями*;
- 4) *з організаціями* (якими?) *громадськими*.

Талановита Олена Лазько народилася на Донеччині й захоплювалася українською вишивкою ще з дитинства.

45 Виокрем із поданого фрагмента тексту всі словосполучення, які відповідають на питання, вказані в таблиці.

<i>який?, яка?, яке?, які? (у різних відмінках)</i>	<i>що?</i>	<i>де?</i>

Олена Лазько народилася у Великій Новосілці, за 90 кілометрів від нині окупованого Донецька. Рукоділлям захоплюється з дитинства – за швейну машинку сіла в шестирічному віці. Ще студенткою в Донецьку почала вивчати українську та грецьку вишивку.

«Греки проживали на Донеччині. Але наше село унікальне. Воно єдине, яке заснували дві грецькі громади – уруми та румеї.

Я відтворюю грецькі вишивки і за зразками, які збирала в місцевих жінок, і за фотографіями з музеїв», – розповідає вишивальниця.

«Я вважаю: якщо вже витратити час, то треба зробити щось красиве, якщо не прекрасне, і треба цього навчатися. Я читала, дивилася,



часто бігала по бібліотеках, музеях – великих, у Донецьку, Маріуполі, та маленьких, краєзнавчих. Потім, коли стали доступнішими сучасні технології, роздивлялася експонати й Музею Метрополітен, й інших світових музеїв», – згадує Олена Лазько.

За матеріалами інтернет-видання «Радіо Свобода»

46 Знайди в кожному з поданих речень словосполучення, що відповідають зазначеним у таблиці умовам.

З р а з о к

А На львівському фестивалі відбувся прем'єрний показ фільму.

Умови	Словосполучення, виокремлені з речення А	Словосполучення, виокремлені з речень Б, В, Г
можна поставити питання який?	<i>показ (який?) прем'єрний</i>	
містить 2 іменники	<i>показ (іменник) фільму (іменник)</i>	
складається з 4 слів	<i>відбувся на львівському фестивалі</i>	
містить іменник у місцевому відмінку	<i>відбувся <u>на львівському фестивалі</u></i>	

Б У жвавій дискусії після фільму взяли участь українські підлітки.

В Кожен учасник представив ідею свого проєкту на сцені.

Г Після обговорення підлітки мали змогу поспілкуватися в затишному кафе й поділитися враженнями від подорожі в Сполучені Штати Америки.

47 Використовуючи подані словосполучення, утвори речення. Спробуй поєднати всі речення в один текст.

новий планшет
комп'ютер без інтернету
зеленіє повільно
зів'яла квітка
будинок неподалік

дідусів мотоцикл
вогонь у каміні
танець під веселу музику
солодко позіхати
журнал для сестри

48 Прочитай текст і виконай завдання.

Мене звати Дарій. Я навчаюсь у Львівському ліцеї, є членом Малої академії наук та героєм документального фільму «МИ. Майбутнє».



Дарій Кузьминський
Фото: проєкт woto.ua

Моя наукова стежина почалася ще в 5 класі, коли мама привела мене на курси Малої академії наук Львова. Там ми вивчали базові поняття хімії, біології, фізики та математики. Я був на два роки молодший за своїх однокурсників, що мотивувало мене триматися на їхньому рівні, а то й бути кращим. Відтоді гасло «Молодший, але не гірший» закріпилося за мною.

Саме в МАН я написав три наукові роботи: «Отримання плівок кадмій сульфідів шляхом хімічного осадження», «Дослідження можливості фіторемедіації земель, забруднених нафтопродуктами, за допомогою енергетичної культури *Miscanthus x giganteus*» і «Аналіз впливу похідного 2-аміно-5-бензилтіазолу на функціонування мітохондрій пухлинних клітин». Кожну з них я мав можливість захистити на рівнях від міського до міжнародного. Це дало мені безцінний досвід написання та захисту своїх досліджень.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в тексті якомога більше словосполучень, утворених із прикметника та іменника. Випиши їх.
2. Знайди в тексті словосполучення, у яких від головного слова до залежного ставимо питання *коли?*, *куди?*, *де?* (по одному кожного виду).
3. Виокрем і запиши всі словосполучення з речення *Моя наукова стежина почалася ще в 5 класі, коли мама привела мене на курси Малої академії наук Львова.*
4. Заповни пропуски словами, які відповідають на вказані питання, не повторюючи слів із тексту.
Я навчаюся (де?) ... , є членом Малої академії наук та героєм (якого?) ... фільму.
5. Пригадай, текст про кого з українських підлітків ти вже читав / читала в підручнику. Повернися до цього тексту і визнач, що об'єднує цих двох персонажів.
6. Напиши текст про свої улюблені заняття (5–6 речень), використавши словосполучення, у яких головне і залежне слова пов'язані питаннями *коли?*, *куди?*, *як?*, *що?*, *який?*.

49 Поєднай словосполучення з питаннями, які ми ставимо від головного слова до залежного. Зроби висновки.

навчання без оцінок

їхали без зупинок

фрукти із саду

зустрілися біля театру

розповіли про пригоду

забіжу для розмови

як?

яке?

де?

про що?

які?

з якою метою?



Тренувальні тести 1. СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Словосполучення – це поєднання будь-яких двох і більше самостійних частин мови. **ТАК чи НІ?**

2. Правильно виділено головне слово в словосполученні

А миготіння зірок

В солодкий аромат

Б тихо співає

Г розповідає смішно

3. Прислівниковим є словосполучення

А шепочучи тихо

В важко на серці

Б тут помалювали

Г легкі змагання

4. Синонімічними є словосполучення в рядку

А хмарне небо – небо в хмарах

В кілька рядків – багато рядків

Б яблуневий сад – яблуневий цвіт

Г прямує швидко – швидко пливе

II рівень

1. Граматичну помилку допущено в словосполученні

А прагнути до злагоди

В потребувати допомоги

Б послугоуватися підручниками

Г учитися мові

2. Складними є всі словосполучення, ОКРІМ

А переплисти широку річку

В відповіла нам упевнено

Б хтось з-поміж присутніх

Г приємно з вами зустрітися

3. Дієслівним є словосполучення

А продуманий до кінця

В заспокійливий засіб

Б всюди чисто

Г занадто правильно

4. Правильно поставлене питання до залежного слова в рядку

А сльози щастя – які?

В ніжно жебонить – що робить?

Б мрійливий вітер – котрий?

Г цвіт вишні – чого?

III рівень

1. НЕ належить до словосполучення

А заокруглений бік

В серед стадіону

Б кинувся праворуч

Г швидко завантажили

2. Правильно виокремлені всі словосполучення з речення *Сучасний світ усе більше усвідомлює важливість збереження довкілля*, ОКРІМ

А сучасний світ

В світ усвідомлює

Б збереження довкілля

Г важливість збереження

3. Іменними є всі словосполучення, ОКРІМ

А написавши від руки

В ближчий до виходу

Б третій із кінця

Г кожен із них

4. Постав питання від головного слова до залежного.

А вітер з півдня _____

Б накреслено для проекту _____

Варіант 2

I рівень

1. Складне словосполучення – це поєднання трьох і більше самостійних частин мови.

ТАК чи НІ?

2. Правильно виділено залежне слово в словосполученні

- А зимовий сніг
Б листя верби

- В фільм без субтитрів
Г довго шкутильгає

3. Прислівниковим є словосполучення

- А читати уважно
Б пізно вночі

- В зробити добро
Г м'яко стелять

4. Синонімічними є всі словосполучення, ОКРІМ

- А кавовий апарат – апарат для кави
Б дерев'яні вікна – вікна з дерева
В братів героскутер – героскутер брата
Г солодкий торт – торт із цукром

II рівень

1. Граматичну помилку допущено в словосполученні

- А наслідувати другові
Б надягти светр

- В написати лист
Г посадити дерево

2. Складними є всі словосполучення, ОКРІМ

- А темно-синій колір
Б вчимо нову тему

- В шлях до високої гори
Г мій новий стілець

3. Дієслівним є словосполучення

- А вишитий рушник
Б мислячи повільно

- В забруднена підлога
Г зовсім легко

4. Правильно поставлене питання до залежного слова в рядку

- А золота осінь – з чого?
Б жити біля моря – як?

- В світить до вечора – чому?
Г спокійно дрімає – як?

III рівень

1. НЕ є словосполученням

- А черговий наздоганяє
Б новенький автобус

- В тут прибирають
Г ніхто зі списку

2. Правильно виокремлені всі словосполучення з речення *Ахіллесовою п'ятою глобалізованого світу стали повторювані природні катаклізми*, ОКРІМ

- А ахіллесова п'ята
Б глобалізований світ

- В повторювані катаклізми
Г природні катаклізми

3. Іменним є словосполучення

- А регулюючи перехрестя
Б святково одягнений

- В дехто з учасників
Г далеко позаду

4. Постав питання від головного слова до залежного.

- А зупинилися через град _____
Б зупинка для відпочинку _____

УРОК 10

ОСОБЛИВОСТІ МЕДІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

На цьому уроці ти пригадаєш,

- що таке медіа;
- що таке медіатекст;
- які тексти належать до медіатекстів.



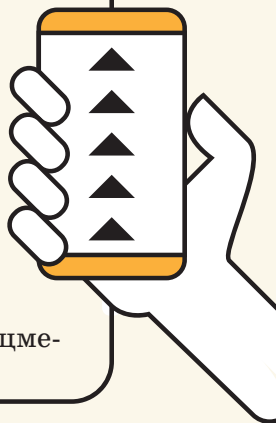
НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Медіа – засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, призначені для її донесення крізь просторові, часові чи інші перепони. У широкому розумінні будь-яка знакова система, зафіксована в певній формі, є медіа, наприклад: усне мовлення, зображення або друкований текст. Проте зазвичай під медіа розуміють технічні засоби й канали комунікації, такі як радіо, телебачення, інтернет, поширення знімних носіїв інформації, що формують особливе середовище комунікації (*Вікіпедія*).

Медіатекст – це усний чи письмовий твір, мета якого – донести позицію автора до широкого кола слухачів / читачів через залучення додаткових джерел інформації (аудіо, відео, фото, коментарі, покликання тощо).

До медіатекстів належать:

- статті** – тексти в журналах, газетах, інтернет-виданнях;
- новини** – повідомлення про останні події;
- реклама** – інформація про товари чи послуги;
- інтерв'ю** – розмова журналіста з експертом у певній сфері або зі свідком певних подій;
- репортаж** – детальна розповідь про певну подію, її учасників, причини й наслідки;
- відеокліп** – короткий відеофрагмент, який супроводжує пісню або музичну композицію;
- блог** – регулярні онлайн-публікації від імені автора щодо певної теми;
- допис (пост)** – коментар, повідомлення чи стаття в соцмережі.



Медіатексти, як правило, містять фотографії, відео, діаграми, схеми, таблиці, графіки, покликання (лінки) з коментарями до них.

Під час роботи з медіатекстами варто пам'ятати про те, що інформацію завжди треба піддавати сумніву й перевіряти на правдивість.

50 Опрацюй заголовки статей. Які з них викликають у тебе сумніви? Чому?

А Людство на межі прориву: зовсім скоро ШІ зможе навчити нас розуміти тварин і спілкуватися з ними

 Ігор Бережанський



15:47, 28.02.24  4680

Б Бурякова гичка... лікує



 31 травня, 2024

В Спите «обличчям у подушку» – зморшок побільшає



 23 березня, 2023

Г Науковці з'ясували, скільки потрібно спати, щоб схуднути



 7 вересня, 2018

51 Поділися власним досвідом читання медіатекстів, заповнивши анкету. Обговори відповіді з однокласником / однокласницею.



Анкета читача медіатексту

- Які слова в заголовках новин тебе насторожують? Чому?
- Які дописи в соцмережах викликають у тебе недовіру?
- Що ти можеш порадити занадто довірливим читачам, які сприймають усе, що є в інтернеті, як правду?
- Чи відомі тобі джерела, які допомагають перевірити інформацію на правдивість? Поділися своїми міркуваннями.

52 Опрацюй фрагменти тексту. Виконай завдання.**Фрагмент 1****Створення психозу «брак часу»**

Ключові слова і фрази: «поспішайте», «тільки сьогодні діють шалені знижки», «на першу сотню тих, хто зателефонує, чекають призи» тощо. Варіантів тут багато, але всі вони мають на меті втягнути споживача в стан азіотажу, гарячкового поспіху. Вам ніколи подумати, ви мусите терміново бігти й купувати!

Фрагмент 2**Підміна понять**

Спочатку показують одне, потім пропонують купити зовсім інше. Наприклад, рекламують сухий корм для собак – маленькі, непоказні гранули, та спочатку демонструють відеоряд: соковите м'ясо, овочі, зелень і тому подібне. Шляхом нескінченних повторень створюють у підсвідомості споживача асоціативний зв'язок між натуральними продуктами й готовим кормом. Аналогічно побудовано й рекламу зубної пасти з прополісом. Демонструють стільники й мед, але їх немає серед інгредієнтів пасти. Так само представляють і їжу швидкого приготування. Прикладів безліч.

Фрагмент 3**Авторитет**

Товар рекламує популярна особа: кіноактор, кумир молоді та ін. Розрахунок на стереотип: «Якщо вже такі люди купують, то сумніватися нічого, треба брати».

ЗАВДАННЯ

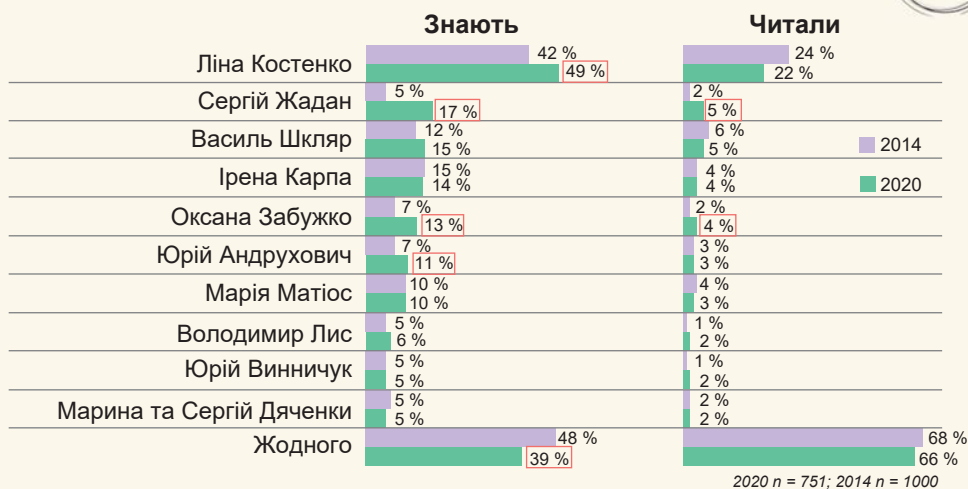
1. Що об'єднує всі три фрагменти?
2. Для кого може бути корисною ця інформація?
3. Чи траплялися тобі описані прийоми маніпуляції в житті? Наведи приклад.
4.  Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею і створи перелік корисних порад для авторів реклами, використовуючи інформацію з поданих фрагментів.
5. Проаналізуй будь-яку рекламу, яка тобі трапиться в інтернеті, по телебаченню або в інших джерелах, і визнач, чи скористалися її автори якимось з описаних прийомів.
6. Запиши фрагмент 4, який міг би доповнити три подані вище.

53 Напиши три рекламні тексти до поданого товару, використавши в першому 12 слів, у другому – 6, а в третьому – 3.


- 54** Створи й запиши уявне інтерв'ю зі своїм кумиром. Обов'язково додай до інтерв'ю фото, покликання на додаткову інформацію тощо.
- 55** Проаналізуй діаграму й напиши медіатекст, у якому вона відіграватиме ключову роль.

Сучасні українські письменники

(Перша десятка за рівнем знаності у 2020 році)



Населення України у віці 16–59 років. Джерело даних за 2014 рік – Омнібус GfK Ukraine

За матеріалами проєкту «Читомо»
(72 % українців читають книжки – нове дослідження Info Sapiens, 24 квітня 2020 р.)

- 56** Перепиши, вставляючи у або в відповідно до правил милозвучності.



- ... опитуванні ..зяли участь українці та українки ... віці від 16 до 59 років.
- Читання книжок ... Україні набуває популярності.
- Паперові видання опиняються вище ... рейтингу, ніж електронні.
- Варто зазначити, що ... комірки для відкритих відповідей опитані часто вписували не лише сучасних авторів, а й класиків.
- Можна припустити, що ... 2045 році читання паперових книжок ..се ще буде модним.

- 57** Добери синоніми до поданих слів.



багатий
каблучка
наклеїти
пацюк

дзеркало
навколо
оберігати
пейзаж

вада
поїзд
обманути
повзати

УРОК 11

ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. ПІДМЕТ І ПРИСУДОК ЯК ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ ДВОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- як правильно визначити в реченні підмет;
- як правильно визначити в реченні присудок.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Члени речення

Головні = граматична основа		Другорядні	
<u>Підмет</u>	хто?, що? (= Н. в.)	<u>Означення</u>	який?, яка? ... чий?, чия?, котрий?, котра? ...
<u>Присудок</u>	Дія / стан Що робить? / Ким або чим є?	<u>Додаток</u>	Питання непрямих відмінків: кого? кому? ...
		<u>Обставина</u>	Питання детектива: як?, де?, коли?, куди?, звідки?

Підмет – це головний член двоскладного речення, який означає виконавця дії, носія стану чи ознаки, вираженої присудком. Підмет завжди відповідає на питання називного відмінка *хто?, що?*, наприклад: Гілка під ногою тріснула.

Присудок – головний член двоскладного речення, який називає дію, стан або ознаку, приписувані підметові, відповідає на питання:

- що робить підмет? Сонце сяє.
- що з ним відбувається? Листя жовкне.
- яким він є? Учений старанний.
- ким або чим він є? Марс – планета.

Підмет і присудок разом – це **граматична основа** речення.

Дуже важливо вміти правильно виокремлювати граматичну основу речення, бо це дає змогу визначити тип речення за будовою.

Ознака	Вияв ознаки	Тип речення
Кількість граматичних основ	одна	просте
	дві та більше	складне
Структура граматичної основи	підмет і присудок	двоскладне
	лише один головний член	односкладне
Наявність другорядних членів речення	лише граматична основа	непоширене
	є другорядні члени речення	поширене
Наявність усіх необхідних для цього типу членів речення	наявні	повне
	якийсь один чи кілька членів речення пропущено	неповне

58 Дай відповіді на запитання після опрацювання коментарів експерта.

1. Які члени речення належать до граматичної основи?
2. Який член речення відповідає на питання називного відмінка й називає виконавця дії?
3. Якщо граматична основа складається з одного головного члена, то яким це речення є за будовою?
4. До якого типу належить речення, що має дві граматичні основи?
5. Чи може присудок бути виражений іменником або прикметником?
6. До якого типу належить речення, у якому, крім граматичної основи, є хоча б один другорядний член?

59 Проаналізуй фотообкладинки дописів новинного видання. Випиши підмети й присудки, які є в кожному із заголовків. До однієї обкладинки на вибір напиши допис, який буде доречним (2–3 речення), підкресли у власних реченнях граматичну основу.



За матеріалами
медіа «Свідомі»



60 Створи 8 простих речень, використовуючи по 1 слово з кожного блоку й додаючи будь-які інші слова.

холодно
смішно
страшно
весело
об'єктивно

читати
бігати
пояснювати
підстрибувати
аргументувати

під під'їздом
у лазні
біля прірви
у центрі Нью-Йорка
на Говерлі

61 До створених у попередньому завданні речень додай підмети та присудки, щоб утворилися складні речення.



62 Зроби з двоскладних речень односкладні, вилучивши лише одне слово.

1. У під'їзді щодня прибирають комунальники.
2. Сьогодні суперники забили нам чотири голи.
3. Ти плануєш поїхати в гори на канікулах?
4. Після перегляду цього фільму ти станеш мудрішою.
5. У кінотеатрі касири продають квитки та баранці.
6. У спортзалі тренери консультують усіх охочих.
7. Тут щопонеділка організатори проводять інтелектуальні ігри.
8. Зі мною дуже оригінально пожартували друзі.

63 Проаналізуй написи в громадському транспорті. Виконай завдання.

А

Оминайте черги
із зеленою картою

Ваш метрополітен

Б

До 1,50 ₴ економії на кожній поїзді

Зекономте на приємні дрібниці
із зеленою картою

Ваш метрополітен

В

27 ескалаторів метро відзначають свій 50-річний ювілей

Новий тариф заради безпеки

Фото: ГО «Агенти змін»

Телефон: 044 537-55-05



Київський метрополітен

Г



Д

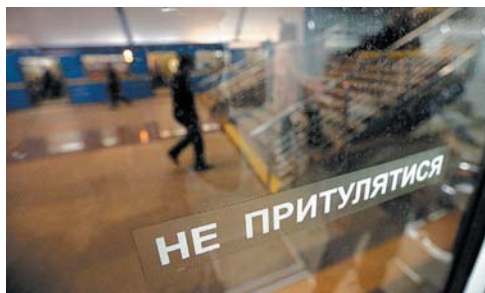


Фото: «Вечірній Київ»

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з написів на фото всі підмети, які складаються з одного слова.
2. У яких реченнях немає підметів?
3. Визнач, яким є кожне речення на фото – двоскладним чи односкладним, простим чи складним. Запиши результати у вигляді таблиці.

Зразок

	Речення	односкладне / двоскладне	просте / складне
Фото А	Поступайтеся місцем.	односкладне	просте
	Пасажири запитують.	двоскладне	просте

4. Зроби припущення про те, у якому саме громадському транспорті (трамвай, потяг, тролейбус, міжміський автобус, метро тощо) можна натрапити на всі ці написи. Що для тебе стало підказкою на кожному з фото?
5. Яку звукову інформацію можна почути в громадському транспорті? Запиши одне речення для прикладу. Визнач підмет і присудок.
6. Досліди написи, які трапляються тобі в публічному просторі (транспорт, книгарня, кафе тощо). Запиши ті, які є односкладними реченнями.

64 Прочитай текст і виконай завдання.

Мене звати Данило. Розповім вам свою історію. Усе почалося три роки тому. Я був у дев'ятому класі й не знав, чим хочу займатися в житті, хоча вже тоді мені подобалися професії архітектора та програміста. Якось, переглядаючи програми по телевізору, я натрапив на зображення цікавої 3D-фотографії. Я захотів її відтворити. Виявилося, що створили її за допомогою пристрою під назвою 3D-сканер. Коштував такий сканер страшенно дорого (від кількох тисяч доларів). Тоді в мене й виникла ідея створення власного недорогого лазерного 3D-сканера, а дві професії з моїх мрій поєдналися в одній.



ЗАВДАННЯ

1. Скільки в тексті речень, у яких підмет виражений займенником?
2. У якому реченні немає підмета?

3. Випиши з тексту речення з такими характеристиками:
 - А двоскладне повне поширене речення;
 - Б складне речення, у якому дві граматичні основи;
 - В складне речення, у якому три граматичні основи.
4. Що ще тобі відомо про пристрій, згаданий у тексті?
5. Запиши 2 припущення про те, для чого Данило використає створений сканер.
6. Узявши за приклад поданий текст, напиши про себе та свої зацікавлення, уживаючи лише прості двоскладні поширені речення.

65 Перепиши коментар із соцмережі, виправляючи помилки. Підкресли граматичні основи речень. Знайди серед поданих речень 1 складне та 1 односкладне.



Я купив такий самий оранджовий подовжувач, як на відео. Він згорів бистро, причом від простої лампочки. Там всередині провод нагадує саму тонку струну. Я би навіть сказав, що він виглядає як волосина. Поясніть мині принцип цього подовжувача. Як він витримає таку нагрузку?

👍 223 🗑️

66 Перепиши речення, добираючи з довідки синоніми до виділених слів. Підкресли підмети та присудки.



1. Іди, доню, я *прикрашу* тобі голову та почеплю сережки.
2. Дідусь постійно щось пиляє ножівкою, свердлить, пригвинчує, *підганяє* якісь деталі.
3. Організм тварини потрібно деякий час *приспосовувати* до певної їжі.
4. Свічка тихо й мирно *палала*.
5. Скільки разів *спустошували* вороги цей край, скільки нищили людей...
6. За вікнами хуртовина, усе більше *затмарюється* день.

Д о в і д к а: *припасовувати, призвичаювати, причепурити, меркнути, променіти, плюндрувати.*

67 Добери до застарілих слів сучасні відповідники. З одним словом на вибір утвори й запиши речення.



глаголити
грядущий
вражий
зріти

ланіти
цирульник
небіж
путівець

спудей
тать
рибар
правотар

УРОК 12

ПОРЯДОК СЛІВ У РЕЧЕННІ. ГРУПИ ПІДМЕТА І ПРИСУДКА

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке:

- прямий порядок слів;
- непрямий порядок слів;
- група підмета;
- група присудка.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Порядок слів у реченні в українській мові є вільним, бо за кожним із членів речення не закріплене якесь постійне місце. Більш звичний порядок слів називаємо *прямим*, менш звичний – *непрямим*.

За прямого порядку слів	За НЕпрямого порядку слів
<i>Підмет</i> ставлять перед присудком: <u>Я відпочиваю</u> .	<i>Підмет</i> ставлять після присудка: <u>Відпочиваю я</u> .
<i>Означення</i> стоїть перед означуваним словом: <u>Рожеві півонії</u> вже зацвіли.	<i>Означення</i> стоїть після означуваного слова: <u>Півонії рожеві</u> вже зацвіли.
<i>Додаток</i> – після дієслова-присудка: <u>Прочитаєш оголошення</u> .	<i>Додаток</i> – перед дієсловом-присудком: <u>Оголошення прочитаєш</u> .

Обставина може бути розміщена в реченні довільно:

Зранку ми вирушаємо в похід. Ми вирушаємо в похід зранку.
Ми зранку вирушаємо в похід.

Прямий порядок слів:

означення – підмет – присудок – додаток – обставина

Прямий порядок слів здебільшого використовують у наукових і публіцистичних текстах, а непрямий (його ще називають *інверсією*) – у художніх творах.

Лише в небагатьох випадках інверсія слів у реченні впливає на його зміст: День змінює ніч. – Ніч змінює день. Йому двадцять років. – Йому років двадцять.

Зазвичай найбільш важливе слово в повідомленні ставлять або на початку, або в кінці речення: Завтра поговоримо на цю тему. – На цю тему поговоримо завтра. Учень написав диктант без помилок. – Учень без помилок написав диктант.



- 68** Порівняй пари речень. Поясни, як змінюється зміст цих речень залежно від порядку слів. Вислови припущення про те, на чому важливо було наголосити мовцєві в кожному з випадків.

А Я приїду о сьомій годині. – Приїду я годині о сьомій.

Б Смакую свіженький фреш. – Фреш свіженький смакую.

В Ведуча оголосила учасників. – Учасників оголосила ведуча.

- 69** З переліку слів, поданих у довідці, утвори речення за поданими схемами. Можеш використовувати будь-які інші слова, окрім тих, що в довідці. Визнач, де в утворених реченнях прямий порядок слів, а де непрямий.

1 речення: підмет – присудок – означення – додаток – обставина.

2 речення: означення – підмет – присудок – додаток – обставина.

3 речення: означення – додаток – означення – підмет – присудок – обставина.

Д о в і д к а: *щирий, сердечний, зворушливий, безмежний, самовідданий, дарунок, вчинок, волонтер, благодійник, друг, допомога, безкорисливо, з радістю, від серця, з любов'ю.*

- 70** Прочитай тексти 1, 2. Виконай завдання.

ТЕКСТ 1



Олена Максименко.
Пси, які приручають
людей (видавництво
«Портал», 2021)

Повість «Пси, які приручають людей» написала Олена Максименко. Події розгортаються на початку російсько-української війни на Сході України. У центрі сюжету – життя звичайних українських підлітків у прифронтовому містечку. Головна героїня Мірка боїться собак. Вона чує всі **розмови** батьків про небезпеку, **спостерігає** за їхніми намаганнями вирішити – їхати чи залишатися, чує перші вибухи. І переживає те, що переживають підлітки під час війни. Її **огортає** самотність. Мірка намагається знайти своїх і знайти себе. Дівчина проходить через погіршення стосунків із давньою подругою Ганею, **намагається** допомогти хлопцеві-переселенцю Мирославу, протистоїть харизматичній Каті.

ТЕКСТ 2



Тетяна Стрижевська.
Лінія термінатора
(ВСЛ, 2022)

«Лінія термінатора» – термін з астрономії. Це лінія, що **відокремлює** освітлену частину небесного тіла від неосвітленої (темної) частини. Називаючи так свій роман про дорослішання, письменниця Тетяна Стрижевська мовби натякає, що в житті героя книжки, сімнадцятирічного Бориса, станеться **багато** недоброго, проте разом із тим – чимало доброго і світлого. Перед нами – щоденник старшокласника, переселенця із зони АТО, і водночас – розповідь військового, який **захищає** нас на Сході України. Як Борис, якого цькували за те, що «втік», опинився на війні? Ми бачимо **шлях** героя – від малопривабливого й розбещеного юнака до вмотивованого чоловіка, який усвідомлено здійснює свою місію.

ЗАВДАННЯ

1. Запиши щонайменше три ознаки, які об'єднують обидва тексти.
2. Обери одну з книжок та спрогнозуй, спираючись на інформацію з обкладинки та анотації, як може розвиватися сюжет твору.
3. Обери будь-яке речення з анотацій і запиши щонайменше 4 його варіанти з різним порядком слів. Проаналізуй, як зміна порядку слів впливає на сприйняття інформації в реченні.
4. За поданими зразками створи й запиши анотацію до однієї з книжок на вибір. Увага! В усіх реченнях має бути непрямої порядок слів.

А



Олена Захарченко.
Метро до темного міста
(ВСЛ, 2022)

Б



Стівен Чбоскі.
Привіт, це Чарлі!
або Переваги
сором'язливих
(РМ, 2024)

5. Намалюй макет полиці, на якій ти збереш найкращі книжки. Підпиши їхні назви та/або додай вигадані.
6. Добери синоніми до виділених слів. Чи всі ці синоніми можна використати в текстах 1, 2?

71 Утвори за поданими схемами речення з прямим порядком слів, перебудуй їх на речення з непрямої порядок слів.

1

Підмет + присудок + додаток.

4

Підмет + обставина + присудок.

2

Означення + підмет + присудок.

5

Підмет + присудок + обставина місця.

3

Означення + означення + підмет +
+ присудок + додаток.

6

Підмет + присудок + означення +
+ додаток.

№
моделі



Речення з прямим порядком слів	Речення з непрямої порядок слів
.....	
.....	



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

І за прямого, і за непрямого порядку слів можна виокремити в реченні **групу підмета** та **групу присудка**.

Другорядні члени речення

Група підмета: підмет + означення		Група присудка: присудок + додаток, обставина	
<u>Означення</u>	який?, яка?, яке?, які?, чий?, чия?, чий?, ко- трий?, котра?, котрі?	<u>Додаток</u>	Питання непрямих відмінків: <i>кого?</i> , <i>кому?</i> ...
		<u>Обставина</u>	Питання детектива: <i>як?</i> , <i>де?</i> , <i>коли?</i> , <i>звідки?</i>

Гарний день запам'ятається всім надовго.

група підмета група присудка

ЗВЕРНИ УВАГУ!

У простому неускладненому реченні між групою підмета і групою присудка кому НЕ ставимо.

Група підмета – це підмет і залежне від нього означення.

Група присудка – це присудок і залежні від нього додаток та обставина.

Додаток та обставина не можуть залежати від підмета. Означення може залежати від будь-якого члена речення, тобто до групи присудка можуть належати означення, які залежать від додатка або обставини:

У школі діти здобувають знання.

У старшій школі дорослі діти здобувають академічні знання.

72 Перепиши речення з анотації до кінофільму. Користуючись маркерами, познач у кожному з речень одним кольором групу підмета, а іншим – групу присудка. Яке з речень містить лише групу присудка?

1. Олесь Санін зняв історичний фільм про Довбуша в 2023 році.

2. Цей кінофільм розповідає про долю опришківського ватажка.

3. Олексу Довбуша знають не лише в Карпатах.

4. Його слава пов'язана з боротьбою гуцулів за справедливість.



Афіша до фільму «Довбуш» (реж. Олесь Санін, Україна, 2023)

73 Опиши Олексу Довбуша, який зображений на постері до кінофільму, реченнями, побудованими за такими схемами: *Означення – підмет – присудок – обставина* або *Означення – підмет – присудок – додаток*.

74 Перепиши речення, розставляючи розділові знаки, у такому порядку:



- 1) у реченні не потрібно жодної коми;
- 2) у реченні слід поставити одну кому;
- 3) у реченні треба поставити дві коми;
- 4) у реченні потрібно поставити три коми.

1. Від психологів ви можете почути про «абілінський парадокс». 2. Це реальний випадок із життя спеціаліста з управління психолога Джеррі Харві. 3. Хтось із його сім'ї запропонував з'їздити в сусідній штат Техас у далеке місто Абілін. 4. Усі погодилися сіли в авто й чотири години спекою в машині без кондиціонера добиралися до Абіліна. 5. Додому вони повернулися втомленими роздратованими збентеженими виснаженими. 6. Під час обговорення за вечерею всі зізналися в тому що насправді ніхто не хотів їхати в Абілін... 7. Так з'явилося уявлення про парадокс прийняття спільних рішень усупереч бажанням всіх учасників.

ЗАВДАННЯ

1. Обговоріть у мінігрупах випадки з вашого життя, коли всі учасники промовчали перед прийняттям рішення, що, як з'ясувалося згодом, нікого не влаштовувало.
2. Поділіться цими прикладами з однокласниками / однокласницями.
3. Запропонуйте два-три способи уникнення «абілінських парадоксів».
4. З'ясуй і запиши лексичні значення виділених у тексті слів.
5. Випиши з тексту два прислівники, поясни їх правопис.
6. Запиши три запитання, які допоможуть уточнити інформацію з тексту.
7. Обміняйтеся запитаннями із завдання 5 з однокласником / однокласницею та знайдіть відповіді на них.

75 Перепиши текст, підкресли в реченнях діалектизми та усно поясни їх значення. Устав пропущені розділові знаки.



1. Ніжно дзвеніла над ним хвоя смерек, змішавшись з шумом ріки, сонце наляло злотом глибоку долину зазеленило трави десь курився синій димок од ватри. 2. Він хтів тікати й не міг сидів прикутий на місці і німо кричав од холодного жаху. 3. Прийшовши до себе і вздрівши знайомі місця, він заспокоївся трохи. 4. Починав грати спочатку напружував пам'ять ловив якісь згуки і врешті знайшов те, що віддавна шукав. 5. Тепер Іван був уже легінь, стрункий і міцний, як смерічка мастив кучері маслом носив широкий черес і пишну кресаню. 6. Розсипалось сонце пилом квіток, легким ходом ідуть по царинках нявки а під ногами у них зеленіє перша трава.

(З кн. М. Коцюбинського «Тіні забутих предків»)



СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПІДМЕТА. УЗГОДЖЕННЯ ПІДМЕТА Й ПРИСУДКА

На цих уроках ти навчишся

- визначати різні види підметів у реченнях;
- правильно узгоджувати підмети й присудки.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Основною формою вираження підмета є **називний відмінок іменника**: Садок (хто?, що?) *уже зацвів*.

У ролі підмета функціонують також:

- **займенники**: *Стояла я і слухала весну... (Леся Українка).*
- **прикметники (дієприкметники)**: *Битий небитого везе.*
- **числівники**: *За столом сиділи трьох.*
- **прислівники**: *Це «добре» прозвучало м'яко і щиро.*
- **вигуки**: *«Будь ласка» не кланяється, «спасибі» спини не гне.*
- **службові слова**: *І кожне ні вогненне чує так (М. Рильський).*
- **слова це, то**: *Це був його улюблений танець.*
- **інфінітиви**: *Руйнувати – не будувати.*

ХИТРИНКА



Підмет, виражений інфінітивом, найчастіше стоїть зліва від тире.

Малювати – моя улюблена справа з дитинства.

Увага! Не підкреслюй означення як частину підмета:

Ввічливий водій зупинив автобус.

76 Обери з кожної пари речення, у якому виділено підмет. Доведи свою думку. Зроби висновки про те, з яким членом речення можна сплутати підмет і чому.

А 1. Музей Ханенків презентує **роботи** українського живописця Матвія Вайсберга. 2. **Картини** є своєрідним діалогом художника зі знаною класикою світового живопису.

Б 1. За чотири дні **туристи** побачать три міста. 2. Гостям покажуть **різноманітність** фермерської продукції в Україні.

В 1. **Альбом** публікують французькою та англійською мовами. 2. **Англійська** стає незамінною в професійній діяльності.

- 77** Опиши кожне із зображень одним реченням, використовуючи зазначені під ними способи вираження підмета.



А Підмет – іменник.



Б Підмет – займенник.



В Підмет – прикметник
або дієприкметник.



Г Підмет – інфінітив.

- 78** Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

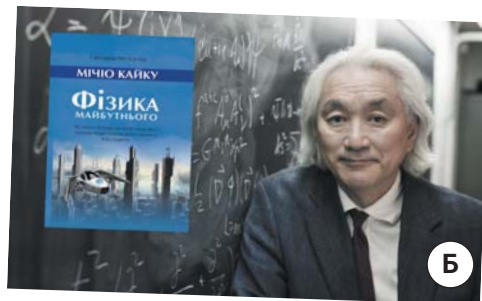
1. Квантова ера стає все ближчою. 2. Професор теоретичної фізики в університеті Нью-Йорка й автор багатьох книжок, присвячених фізиці, висловив свої міркування з цього приводу. 3. Мічіо Кайку не бачить загрози з боку штучного інтелекту (далі – ШІ), однак пропонує вже зараз замислитися над способами контролю ШІ. 4. Перемогти важкі хвороби – це **першочергове** завдання, поставлене перед квантовим **комп'ютером**. 5. Проте сподіватися на безсмертя людини ще зарано. 6. Імовірність появи роботів, розумніших за людей, є високою. 7. Скільки на це піде часу? 8. Ніхто точно не знає.

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту підмети, які виражені:

а) іменником – власною назвою;	в) займенником;
б) іменником – загальною назвою;	г) інфінітивом.

2. За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про людину, згадану в тексті. Запиши на основі прочитаного 3 речення, у яких будуть різні підмети: іменник, займенник, інфінітив.
3. Поясни правопис виділених слів.
4. Яке з поданих зображень було б доречно використати в тексті? Чому?



Джерела: А, В – Sina Corporation.
Б – фотоколаж до книжки Мічіо Кайку «Фізика майбутнього» (видавництво «Літопис»)

- 79** Склади 4 речення, у яких підмет буде виражений інфінітивом. Можеш додавати будь-які слова.

З р а з о к. Бігати – чудова ідея для нудних ранків.

малювати

чудова ідея для нудних ранків

сміятися

новий метод подолання депресії

бігати

ідеальний замітник уроків

подорожувати

(це)

мудра думка, яку пропагують дорослі

жити

якась не відома мені радість

вчитися

забавка для меланхоліків

кохати

найбільша примха людства

дуркувати

ідея для слабких



Складені підмети виражені сполученнями слів на зразок:

Слово з кількісним значенням (числівник, прислівник або іменник) + іменник	<i>чимало книжок, багато недоликів, більшість учнів, чотири стільці, трохи квітів, пара рукавиць</i>
Сполучення на зразок «хтось із кимось»	<i>мама з дитям, хлопець із дівчиною</i>
Сполучення зі значенням сукупності	<i>натовп людей, група туристів</i>
Займенникові сполучення зі значенням вибіркової	<i>кожен із вас, хтось із них</i>
Фразеологізми	<i>авгієві стайні, архімедів важіль, езопівська мова, піррова перемога</i>
Складені власні назви	<i>Римська імперія, Карпатські гори, Іван Петрович</i>

80 Прослухай текст і випиши з нього складені підмети.



81 Визнач у реченнях підмети, випиши їх.

1. Артистична балерина підспівує. 2. Григорій Савич стоїть на Контрактовій площі. 3. Їсти здорову їжу модно. 4. Двоє хлопців танцюють хіп-хоп. 5. Натовп людей на концерті біжить до входу. 6. Кожен із нас хоче нову мангу. 7. Цього року я прочитала багато книжок. 8. Мій будильник дзвонить щоранку о 7:00. 9. Лише декілька машин залишилося на паркінгу. 10. Учені винайшли новий інгредієнт. 11. Читати – хобі мого брата. 12. Власний вибір дуже часто спонтанний.

82 Утвори речення з поданими підметами (ліва колонка), які складаються з двох слів (можеш додавати будь-які інші слова). Використай у кожному з речень слова з правої колонки в довільному порядку. Запиши за зразком.



Зразок. Чорне море чудово вдається на фотознімках (А + 1).

- А** Чорне море
- Б** «Червона калина»
- В** Остап Андрійович
- Г** Кожен із нас
- Д** Троє фотографів
- Е** Дамоклів меч

присудок

- 1** фотознімки, пейзаж
- 2** музика, серце
- 3** нагорода, честь
- 4** натхнення, вікно
- 5** небезпека, рішення
- 6** водій, таксі



Узгодження підмета з присудком

у множині

коли підмет виражений сполученням слів на зразок

Андрій із Сергієм співали.

Батько й донька
стоять.

у множині або однині

коли підмет виражений кількісним числівником та іменником у називному чи родовому відмінкові:

Двадцять школярів
вирушили / вирушило
в похід.

Присудок
узгоджується
з підметом

в однині

зі словами *більшість, частина, група, решта, гурт*, що входять до складу підмета:

Більшість глядачів
почала аплодувати.

з аббревіатурами

присудок узгоджується в роді та числі з основним словом у словосполученні:

Уся ООН узяла участь
в обговоренні. (ООН – організація.)

- 83** Опиши фото (3–4 реченнями), використовуючи складені підмети зі словами *більшість, частина, решта, гурт*.

- 84** Перепиши речення. Відкриваючи дужки, утвори необхідну форму дієслова, правильно узгодивши його з підметом.

1. Щоранку до невеликої кав'ярні (приходити) багато відвідувачів. 2. Частина з них (знати) власників, які приїхали сюди з Херсона. 3. Пан Петро з дружиною (уміти) готувати більш ніж 20 різновидів кави. 4. Два рецепти (стати) найпопулярнішими серед постійних клієнтів. 5. Наприклад, кава з часником (дивувати) особливим ароматом. 6. А гаряча кава з перцем (подобатися) любителям гостренького.

- 85** Поміркуй, чим відрізняються ситуації, озвучені дівчинкою. Яку роль тут відіграє різне узгодження підмета й присудка?



Тато з сином
вийшов на терасу.
Тато з сином
вийшли на терасу.

УРОК 15

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРИСУДКА. ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК

На цьому уроці ти

- навчишся визначати в реченні присудок;
- дізнаєшся, що таке простий дієслівний присудок;
- дізнаєшся, що таке складений дієслівний присудок;
- повториш вивчене про підмет.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Види присудків

Простий = 1 слово

Я читаю.

Я буду читати (= читатиму).

ЗВЕРНИ УВАГУ!

з якою метою?

Пішов читати

Складений = 2 і більше слів

Я почну читати завтра.

Я можу читати швидше.

Я невдовзі стану студентом.

Простий дієслівний присудок може бути виражений дієсловом будь-якого способу, часу, особи / роду. Замість дієслова в ролі присудка можуть уживатися вигук:

Дівчинка бігла, плакала та й бух біля самого порогу.

Дзвони на вулиці дзень-дзелень.

Увага!

1. Виражений фразеологізмом присудок є простим дієслівним:

Учені давно ламають голови
над цією проблемою.

2. Складену форму майбутнього часу вважаємо простим дієслівним присудком:

Завтра ми будемо співати (= співатимемо).

Будете малювати (= малюватимете) цей портрет?



Мій приятель
наламав дров.
Він буде за це
відповідати – прості
дієслівні присудки.

- 86** До поданого підмета добери якомога більше присудків. Проаналізуй, чим вони виражені у твоїх прикладах.

Однокласник

З р а з о к. *Однокласниця присідає* (простий, дієслово теперішнього часу). *Однокласниця написала* (простий, дієслово минулого часу) *листа*. *Однокласниця – відмінниця* (складений, дієслово-зв'язка теперішнього часу (пропущене) та іменник). *Однокласниця була відмінницею* (складений, дієслово-зв'язка минулого часу й іменник). *Однокласниця стане відмінницею* (складений, дієслово-зв'язка майбутнього часу й іменник). *Однокласниця красива* (складений, дієслово-зв'язка теперішнього часу (пропущене) та прикметник).

- 87** Опиши кожне із зображень одним реченням. Підкресли підмети та присудки. Проаналізуй, яких присудків у реченнях більше – простих чи складених. Чому, на твою думку?

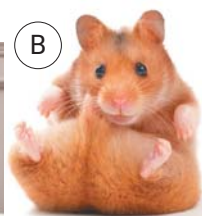
А



Б



В



Г



- 88** Прочитай текст. Виконай завдання.

Доктори філософії Джейсон Берв та Сумая Абу-Хайдар вирішили створити незвичайну школу. У цій інноваційній школі вчителі пропонують дітям писати пісні та створювати рок-гурти, спонукають бавитись у відеоігри, але сценарій гри маєш написати сам! Разом із дорослими учні займаються йогою чи сплавляються на байдарках гірськими річками. Школярі досліджують, що означає бути людиною й особистістю, розбираються в поняттях свідомості, душі та істини. Учні та



учениці вивчають різні види мотивації, які стоять за певною поведінкою, і розмірковують, аналізуючи конкретні історичні події, що спонукає людей творити неосяжне добро чи величезне зло у світі.

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з поданого тексту граматичні основи, які складаються:
а) з підмета і простого присудка; б) з підмета і складеного присудка.
2. Об'єднайтеся в мінігрупи й обговоріть, що, на вашу думку, є найважливішим в описаній школі.
3. Придумайте власний проєкт школи вашої мрії та запишіть його, використовуючи лише прості дієслівні присудки.
4. До слова *інноваційна* добери схожі приклади правопису слів іншомовного походження з префіксами *ім-, ін-, ір-, контр-, сюр-*.
5. Поясни значення слів *філософія, байдарка, мотивація*.
6. Знайди в тексті пару антонімів.

- 89** Утвори речення з простими присудками, поданими в довідці. Спробуй поєднати їх у розповідь.

Д о в і д к а: *шмиг, плиг, хрусь, скік, тьох, гуп.*

- 90** Перепиши речення, замінивши в них виділені присудки фразеологізмами з довідки. Зроби висновок про те, як змінився стиль цього тексту. У першому реченні підкресли всі члени речення.

Прокрастинація – це схильність постійно відкладати завдання на пізніший термін. Саме через прокрастинацію деякі люди відверто **ледарюють**. Той, хто постійно й багато **працює**, як правило, **не любить** прокрастинаторів. Дехто, потерпаючи від стресу та депресії, **тікає** від складних завдань. Прокрастинація суттєво зменшує продуктивність, збільшуючи почуття провини. Тому не **зневіряйтеся** й шукайте ефективні методи боротьби з цим явищем. Один зі способів – розбити великі завдання на менші частини, щоб не боятися викликів. Хтось **занадто вихваляється**. І це, як не дивно, правильно: головне, щоб ви не **спали** занадто довго. Менше **патякайте** про плани, краще дійте, інакше життя саме **провчить** вас за зволікання.

Д о в і д к а: *давати драла, бити байдики, розпускати пір'я, опускати руки, гнути спину, на дух не переносити, показати, де раки зимують, плескати язиком, давати хропака.*

- 91** Випиши з кожного переліку зайві слова. Що об'єднує кожную групу слів? Зверни увагу на лексичне значення слів.

1. Розмовляти, гомоніти, бурмотіти, змовчати, шепотіти, теревенити.
2. Коса, кран, мати, ніс, голова, три, деркач, замок, образ.
3. Обмолот, штрек, вуглекомбайн, кубрик, норд-вест, альтернатива, шасі.
4. Петренко, Альпи, Вінниця, гори, Буг, Уладівка, Чорне море.
5. Акт, доручення, заява, старт, наказ, резолюція, звіт, квитанція.

СКЛАДЕНИЙ ПРИСУДОК (ІМЕННИЙ І ДІЄСЛІВНИЙ)

На цих уроках ти потренуєшся

- шукати складені присудки в реченні;
- визначати тип присудка в реченні.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Складений присудок є сполученням двох компонентів – **допоміжного** (передає граматичне значення способу, часу, числа, особи тощо) та **основного** (є носієм лексичного значення). Наприклад, у реченні *Дмитрик стане студентом* дієслово-зв'язка *стане* вказує на майбутній час третьої особи однини, а іменна частина *студентом* є виразником лексичного значення.

Тип складеного присудка	Спосіб вираження		Приклади
	Допоміжний компонент (граматичне значення)	Основний компонент (лексичне значення)	
Складений дієслівний	1. Допоміжне дієслово в будь-якому способі та часі: <i>пробую, думаємо, мусиш, продовжуєш, почав, кинулась, бажали, думали б, сподобається, любитиме</i> тощо. 2. Прикметники або прислівники: <i>готовий, ладна, згодне, повинні, можна, треба, доцільно</i>	Інфінітив: <i>відпочити, міркувати, рятувати, допомагати, співати</i> тощо	<i>Сторож <u>мусив</u> <u>світити</u>.</i> <i>Серце <u>прагне</u> <u>буяти</u>.</i> <i>Загін <u>почав</u> <u>діяти</u>.</i>
Складений іменний	Дієслово-зв'язка в будь-якому способі та часі: <i>бути (є, був, були, буде-мо...), а також слова <u>ставати, робитися, зватися, виявлятися, залишатися, називатися, вважатися, прикидатися, доводитися</u></i> тощо	Іменник, прикметник, числівник, займенник, дієприкметник. У ролі іменної частини може виступати фразеологізм	<i>Лицар <u>був</u> <u>незламним</u>.</i> <i>Ясен <u>ставав</u> <u>вищим</u>.</i> <i>Цей день <u>здався</u> <u>мені роком</u>.</i> <i>Блогер <u>виявився</u> <u>гострим на язык</u>.</i>

Можливі різні комбінації складених присудків:

Вона мріяла стати вчителькою (складений дієслівний + складений іменний).

Він намагався спробувати підтягнутись (складений дієслівний + складений дієслівний).

92 Проаналізуй назви статей. Визнач, які типи присудків використали автори. Обери одну з назв і виконай завдання.

ОЗВУЧЕНА СТАТТЯ
СУСПІЛЬСТВО — 23 грудня, 2022

Застеляйте столи: чому на Святвечір їдять рибу і як кутя пов'язана з померлими



СТАТТЯ
СУСПІЛЬСТВО — 04 травня, 2024

Як випікають паски в різних регіонах України



СТАТТЯ
СУСПІЛЬСТВО — 05 січня, 2021

Чому попмузика стає сумнішою, ніж колись



Джерело: науково-популярне медіа «Куншт»

ЗАВДАННЯ

1. Зроби припущення: про що може йтися в статті?
2. Добери 5 ключових слів до статті.
3. Виклади орієнтовний зміст статті у вигляді плану.
4. Запропонуй ще 2 назви статей, які б могли бути опубліковані в цьому виданні.
5. Схарактеризуй цільову аудиторію цього видання: кого можуть зацікавити такі статті.



6. У додаткових джерелах знайди схожі українські видання та запиши їх назви.

93 Випиши з поданих речень присудки. З'ясуй значення невідомих слів.

1. У новій осінньо-зимовій колекції незмінними залишаються оверсайз-жакети та костюми.

2. До кінця гри дитина здатна відтворити з пам'яті всі шість слів.

3. У Європі феєрверки почали використовувати в XIII столітті.

4. Людина повинна цінувати та берегти свій час.

5. У підлітковому віці діти вже стають спроможними самостійно обирати своє оточення.

6. Вони були першими в розвитку інфраструктури швидкісних зарядних станцій.

94 Прочитай текст. Виконай завдання.

1. Чи думали ви колись про те, як багато може змінити одна людина? 2. Можливо, ви будете здивовані, однак підліток, **консолідуючи** всі свої контакти та знайомих, може вплинути майже на десять тисяч людей. 3. Уявляєте? 4. З цим на думці на початку повномасштабного вторгнення я активно долучилася до освітнього **волонтерського руху**. 5. Я почала навчати дітей, які мусили переїхати за кордон, біології. 6. Пізніше, разом із організацією AIESEK, долучилася до створення і проведення онлайн-уроків із **самопрезентації** та публічних виступів для дітей із територій, які були звільнені з-під окупації. 7. Я також вирішила взяти участь у проведенні спортивних забігів у рамках програми Президента України «Активні парки», адже біг — це одна з моїх пристрастей. 8. Під час зйомок фільму «МИ. Майбутнє» я вирішила обрати для проєкту ідею створення програми обміну для підлітків-волонтерів (Софія Оніщенко).



Софія Оніщенко
Фото: проєкт woto.ua

ЗАВДАННЯ

1. Знайди й випиши з тексту всі складені присудки (їх 8).
2. З'ясуй лексичні значення виділених слів. Які з них були для тебе новими? До якого слова можна дібрати синоніми?
3. Запиши номери речень, які відповідають характеристикам у таблиці.

Характеристика	Номери речень
1. Є підмет, виражений займенником	
2. Немає підмета	
3. Є складений присудок із допоміжним дієсловом <i>могти</i>	
4. Є лише один підмет й один присудок	

4. Повернися до попередніх уроків і знайди всю інформацію, пов'язану з персонажами фільму «МИ. Майбутнє». Заповни зведену таблицю даних. Визнач, якої інформації не вистачає.

Ім'я	Місце проживання	Захоплення	Про що проєкт	Інша інформація

5. Випиши з тексту всі дієприкметники та дієприслівники. Поясни, як ти їх розрізняєш.
6. Випиши з тексту всі власні назви, поясни правопис.

95 Поєднай слова, щоб утворилися складені присудки. Склади й запиши з ними речення.

- А бути + відповідальний
- Б стати + професіонал
- В могти + плавати
- Г починати + обирати
- Д треба + тренуватися
- Е закінчувати + шити

96 Віднови послідовність запитань і відповідей інтерв'ю з письменницею Оксаною Забужко. Виконай завдання.

- 1 У вас є в цьому місті свої улюблені місця?
- 2 А що вперше вже в дорослому віці повернуло вас до Луцька?
- 3 Ви часто повертаєтеся до того місця, де жили?
- 4 Чи є у вас у Луцьку улюблені маршрути?

А А мої маршрути в Луцьку – вони вже тільки мої. Вони не мають сенсу ні для кого іншого. От, наприклад, є в мене історія про перший самостійний вихід у світ. ...Мені 4 роки. Таке традиційне: коли обід уже вдома готовий і раптом виявляється, що хліба немає. Мама каже: «Доцю, збігай за хлібчиком». А в партері мого будинку (до речі, і досі) продають хліб.

Б Так, безперечно. Це місце колись стояло руїною. І тому я пам'ятаю його так: замок із вибитими бійницями, дірки в мурах, птаство гніздиться в тих дірках. Сюди мене вперше привела мама.

В Це був фестиваль «Оберіг» у Луцьку в 90-ті. Так, тоді я вперше побачила Луцьк після того, як залишила його 7-літньою, і це вже була інша картина. То дуже цікавий досвід насправді.

Г Буваю у своєму дворі. І справа ж не тільки в кухні. Важливе те, що поруч із нашим будинком. Там була чеська школа. Це якраз і пояснює ось це чехофільство, у якому я виросла. І не тільки присутність у місті людей, котрі в міжвоєннє вчилися в Чехії, а й історична чеська присутність на Волині взагалі й у Луцьку зокрема.

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, якими членами речення у фрагментах інтерв'ю є такі слова: *не мають сенсу, моя історія, готовий, збігай, птаство, вперше привела, чеська школа, на Волині*. (Увага! Слова можуть бути різними членами речення.)
2. Що тобі відомо про Оксану Забужко?
3. Про що, на твою думку, це інтерв'ю?
4. Запиши 2 запитання, які можна було б поставити Оксані Забужко, підкресли в них підмети та присудки.
5. Яке, на твою думку, значення може мати слово *чехофільство*? Припусти, як воно утворене.
6. Поясни написання слів *міжвоєннє, присутність, немає*.

97 Прочитай поезію Ліни Костенко. Виконай завдання.

Цей ліс живий. У нього добрі очі.
Шумлять вітри у нього в голові.
Старезні пні, **кошлаті поторочі**,
літопис тиші пишуть у траві.
Дубовий Нестор дивиться крізь пальці
на білі вальси радісних беріз.
І сонний гриб в **смарагдовій куфайці**
дощу напився і за день підріс.
Багряне сонце сутінню лісною
у просвіт хмар показує кіно,
і десь на пні під сивою сосною
ведмеді забивають **доміно**.
Малі озерця блискають незлісно,
колише хмара втомлені громи.
Поїдемо поговорити з лісом,
а вже тоді я можу і з людьми.

Ліна Костенко

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з вірша граматичні основи за такими параметрами:
 - а) простий підмет + складений іменний присудок;
 - б) простий підмет + простий дієслівний присудок;
 - в) простий підмет + два прості дієслівні присудки.
2. Поясни значення виділених слів.
3. Поясни, як ти розумієш два останні рядки поезії.
4. Які українські поети тобі відомі? У відповідях використай складені присудки.
5. Знайди й випиши назви збірок української поезії (щонайменше 3). Виділи в них граматичні основи.
6. Спробуй себе в ролі поета: створи вірш із 4–8 рядків (за потреби скористайся словником рим). Теми для натхнення: «Пейзаж, який мені подобається»; «Мої почуття»; «Типовий день восьмикласника / восьмикласниці».

98 Перепиши, підкресли всі члени речення. Поясни, який присудок ужито в реченні.

1. Білу сорочку ви можете вдягати на офіційні події та на щоденні зустрічі.
2. Після контрольної з алгебри Петро був схожий на людину, яка щойно побувала в космосі без скафандра.
3. Їхнє перше побачення стало справжнім випробуванням, коли в кафе вимкнули інтернет.
4. Я почала вчити правила української мови через меми.

На цих уроках ти навчишся

- ставити тире між підметом і присудком;
- виправляти пунктуаційні помилки в реченнях.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

У простому реченні тире ставимо між підметом та іменною частиною складеного присудка, якщо пропущено дієслівну зв'язку.

Завжди ставимо тире	Залежно від логіко-інтонаційного виділення
1. Коли один або обидва ці члени речення виражені інфінітивом. <u>Життя прожити</u> — <u>не поле перейти</u> (Прислів'я). <u>Говорити</u> — <u>річ нудна</u>. 2. Перед частками <i>це (це є), оце, то, ото, ось, (це) значить</i>, які передують присудкові, вираженому іменником у називному відмінку або неозначеною формою дієслова. <u>Поезія</u> — <u>це завжди неповторність</u>, <u>Якийсь безсмертний дотик до душі</u>. (Л. Костенко)	1. Коли підмет і присудок виражені такими частинами мови: ■ іменник + іменник; ■ іменник + числівник; ■ іменник + прикметник (дієприкметник); ■ займенник + іменник. <u>Моя сестра</u> — <u>лікарка</u>. <u>Це наш принтер</u>. 2. Якщо перед присудком-іменником є заперечна частка <i>не</i> або частки <i>як, мов, ніби, наче</i> та под. <u>Дорога</u> — <u>як струна</u>. <u>Серце не камінь</u>.
! Тире НЕ ставимо, якщо між підметом і присудком є вставне слово: <u>Мишко</u>, <u>мабуть</u>, <u>уже студент</u>.	

99 Прокоментуй, яким правилом можна пояснити наявність або відсутність тире між підметом і присудком у кожному з речень.

1. Найцінніше в людині — здатність співчувати.
2. Це, мабуть, найкраща композиція цієї співачки.
3. Мій тато — лікар-ендокринолог.
4. Бігати — хобі моєї мами.
5. Математика — це цікава наука.
6. Вечір як казка.

100 Поєднай інформацію на зображеннях, використовуючи речення з тире між підметом і присудком.

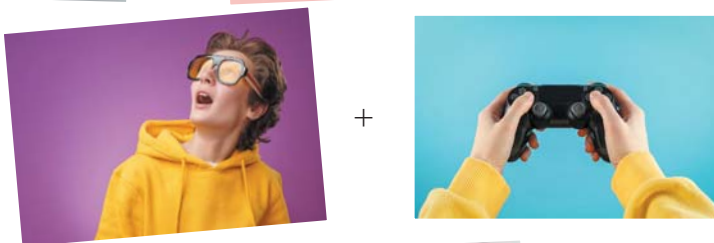
З р а з о к. Інстаграм – улюблена соціальна мережа користувачів віком від 12 до 25 років.



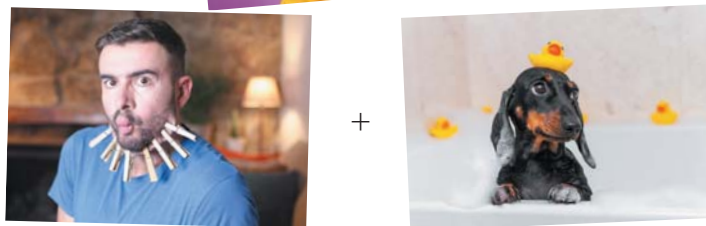
А



Б



В



101 Випиши номери речень, у яких: а) слід обов'язково поставити тире; б) можна поставити тире за бажанням; в) не можна / не треба ставити тире.



1. Іванка, Оля та Софія на морі.
2. Вони молодці.
3. Перша їхня спільна поїздка то була Іспанія.
4. Відпочинок суцільне задоволення.
5. Відволікатися від буденних справ дуже потрібна звичка.
6. Дівчата дуже вродливі й захоплені подорожжю.
7. Вони, мабуть, справжні туристки.
8. Їздити в інші країни це відкривати для себе нові світи.
9. Обов'язково закладайте час на знайомство з культурою та звичаями іншого народу.

102 Проаналізуй речення, створені застосунком на основі штучного інтелекту. Визнач, чи впорався додаток із завданням. За потреби виправ допущені помилки.

Створи 10 речень, у яких треба ставити тире між підметом і присудком. Тема – екологічна ситуація у світі.



1. Забруднення повітря в мегаполісах – серйозна проблема сучасності.
2. Вирубка тропічних лісів – загроза для біорізноманіття.
3. Пластикові відходи в океанах – причина загибелі багатьох морських тварин.
4. Зміна клімату – наслідок безвідповідального використання ресурсів.
5. Скорочення популяції бджіл – небезпека для сільського господарства.
6. Вирубувати тропічні ліси – загроза для біорізноманіття, яку необхідно зупинити.
7. Забруднювати повітря в мегаполісах – серйозна проблема сучасності, яку потрібно вирішувати.
8. Скидати в океани – причина загибелі багатьох морських тварин, якій треба запобігти.
9. Безвідповідальне використання ресурсів – наслідок зміни клімату, з яким слід боротися.
10. Збільшувати кількість сміттєзвалищ – негативний вплив на здоров'я людей і довкілля, який треба мінімізувати.

103 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

1. Василь Сліпак – колишній оперний співак і соліст Паризької національної опери. Співати – не єдине його покликання. Він кавалер ордена «За мужність» і Герой України. Василь – учасник Революції Гідності та російсько-української війни. Загинув на Донбасі під час бою у 2016 році від кулі снайпера.

2. У його сім'ї ніхто не був професійно пов'язаний із музикою. Мама – працівниця в конструкторському бюро. Тато – фахівець виробничого підрозділу, а брат Орест став лікарем. Правда, дідусь мав винятковий голос. Саме на честь дідуса його назвали Василем.

3. У 1996 році Василя Сліпака запросили стати солістом Паризької національної опери. Він мав широкий вокальний діапазон і міг бути як контртенором, так і баритоном.

4. Співак досяг шаленого успіху у своїй професії. Василь провів кілька успішних сольних гастролей Європою та отримав приз як найкращий виконавець на оперному конкурсі Armel та на фестивалі в Сегеді (Угорщина) за виконання «Пісні Тореадора» з опери «Кармен».

5. З початком Революції Гідності у 2013 році Василь – керівник волонтерського руху у Франції. Він організовував різні акції на підтримку активістів Майдану та їхніх дітей, а також збирав кошти й надсилав гуманітарну допомогу.

6. У 2014 році Василь повернувся на Батьківщину, брав участь у війні на Сході України. Воював у небезпечних зонах бойових дій (Піски, Донецький аеропорт та Авдіївка). Його військовий позивний – «Міф». Це своєрідне нагадування про Василеву улюблену арію Мефістофеля з опери «Фауст».

7. Українські режисери Леонід Кантер та Іван Ясній зняли документальний фільм про життя Василя Сліпака – «Міф» (2018).

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, чи правда, що...

- ☐ А Усі в роду Василя Сліпака були співаками.
- ☐ Б Василь міг бути як контртенором, так і баритоном.
- ☐ В Василь Сліпак обрав собі позивний через любов до грецьких міфів.
- ☐ Г Про життя Василя Сліпака зняли документальний фільм «Міф».
- ☐ Д Кар'єру оперного співака Василь зробив у Празькій опері.

2. Випиши з тексту по одному реченню на кожне із зазначених правил:

- тире між підметом-інфінітивом та присудком;
- тире між підметом-іменником та присудком-іменником (з пропущеною зв'язкою).

3. Яке з правил у попередньому завданні працює завжди, а яке – за бажанням автора та залежно від інтонації?

4. Випиши всі власні назви з тексту. З'ясуй значення згаданих історичних подій. Про які з них тобі було щось відомо, а про які ти дізнався / дізналася з тексту? Розсортуй події у дві колонки.

Раніше мені було відомо про...

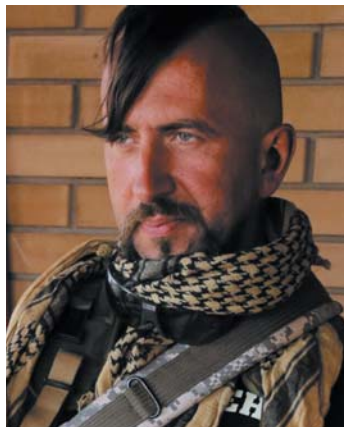
Я вперше чую про...

5. Порівняй два фото Василя. Запиши, які абзаци, на твою думку, вони найкраще ілюструють.

1



2

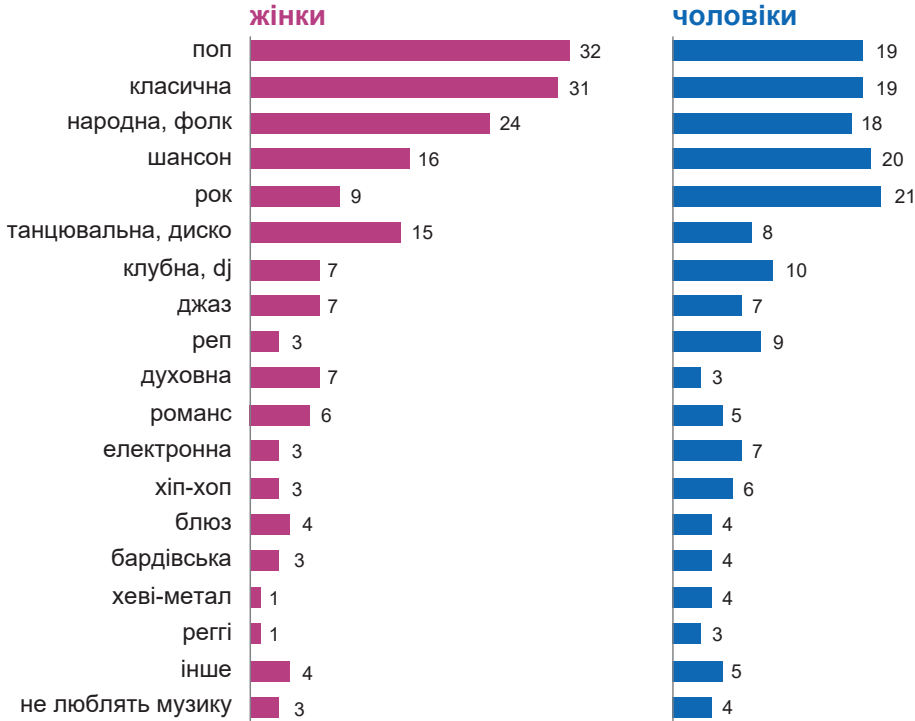


6. Опиши Василя Сліпака на обох фотографіях, використовуючи складені іменні присудки.

104 Проаналізуй діаграму. Виклади подану в ній інформацію у вигляді зв'язного тексту, використавши щонайменше 4 речення з тире між підметом і присудком.

Музичні вподобання українців

за результатами опитування (не більше трьох відповідей)



TEXTY.ORG.UA

ДАНИ: RATING

105 Запиши слова у дві колонки.



Вист..гати, дот..рати, р..путація, вир..вати, квітн..кар, вел..чезний, осуш..ний, вдумл..вий, посел..ний, п..карня, опал..ння, об'юш..ний, потрощ..ний, альт..рнатива, вин..щення, електр..фікація.

Пропущено **и**

Пропущено **е**



Підкресли треті від початку букви в словах кожної колонки – і прочитаєш закінчення японської народної приказки: «**В усмінене лице...**».

106 Пригадай, за яким правилом пишемо подані слова, і випиши з них винятки.



Проїзний, випускний, месник, хвастливий, улесливий, тижня, пестливий, щасливий, вісник, шістнадцять, бризнути, брязнути, контрастний, якісний, агентство, ремісник, випускник, чесний, кістлявий, умисний, вискнути.

- 107** Проаналізуй фрагменти медіатекстів. Чи правильно в них розставлено розділові знаки? Виконай завдання. Запиши три запитання, які міг би поставити журналіст у тексті інтерв'ю.

ОЗВУЧЕНА СТАТТЯ
ЕКОЛОГІЯ — 21 січня, 2020

Червоне – то рубін, а чорне – то опал



СТАТТЯ
СУСПІЛЬСТВО — 28 листопада, 2020

«Голодомор – величезний злочин комуністичного ре- жиму»: інтерв'ю з Олесею Стасюк



ЗАВДАННЯ

1. Обери один із медіатекстів і зроби припущення щодо того, про що йтиметься в цьому матеріалі.
2. Запиши три запитання, які міг би поставити журналіст у тексті інтерв'ю.
3. Який із текстів може бути науковою статтею? Поясни свою думку.
4. Опиши людину, яку можуть зацікавити всі три тексти (наприклад, жінка, працює в бізнесі, її хобі – ловити рибу).
5. Запиши речення з першого медіатексту й підкресли в ньому всі члени речення.
6. Випиши з медіатекстів словосполучення, побудовані за схемами:
 - а) прикметник + іменник;
 - б) іменник + іменник;
 - в) дієслово + іменник.

Україна — ЄС. Як виконали рекомендації Єврокомісії?

03 Жовтня 2023 11:00



За матеріалами науково-популярного медіа «Куншт»

- 108** До поданих слів додай префікси *пре-* або *при-*.



..гарний, ..кріпити, ..живлений, ..орати, ..добрий, ..високий, ..жмурений, ..кидати, ..солодкий, ..мудрість, ..голубити, ..кислий, ..старкуватий, ..значити, ..везений, ..красно, ..злий, ..гнути, ..люто, ..тяжкого, ..гнати, ..дорогий, ..тягну, ..тримати, ..чорний.



Підкресли у словах із префіксом *при-* четверту з кінця букву – і прочитаєш закінчення вислову В. Шекспіра *«Жарт іноді буває...»*.

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти

- узагальниш усе вивчене про головні члени речення.

109 Прочитай текст. Виконай завдання.

Привіт, юний змінотворцю! Я Софія з надчудового міста Харкова, а також героїня документальної стрічки «МИ. Майбутнє». Пам'ятаю, як важко було обрати тему для свого проекту, адже мене завжди цікавило багато різних сфер, і я старалася в них розвиватися. Щиро вірю в те, що в підлітковому віці варто максимально досліджувати себе і свої вподобання, відкривати нові горизонти й шукати, що припадає до душі! Молекулярна біологія та деонтологія – це мої найголовніші вподобання. Я планую пов'язати своє професійне майбутнє саме з ними. У шкільні часи я часто брала участь в олімпіадах, конкурсах-захистах і турнірах із різних предметів, зокрема з біології, хімії, англійської мови, математики, історії, права... І я абсолютно впевнена в тому, що цей досвід сформував мене як особистість і дав потужне підґрунтя для подальших досягнень. Поза школою я активно займаюся освітнім волонтерством. Мрію, аби кожен підліток використовував свої навички і вміння на благо суспільства. Люблю пекти щось смачненьке, гуляти на природі, а також займаюся кінною їздою (Софія Оніщенко).



Софія Оніщенко
Фото: проєкт woto.ua

ЗАВДАННЯ

1. З'ясуй, якими членами речення є подані словосполучення з тексту. (Увага! В одному прикладі можуть бути слова, що є різними членами речення.)

Сполучення слів	Член/и речення
багато сфер	
молекулярна біологія	
відкривати горизонти	
давати підґрунтя	

2. Перебудуй речення *Я планую пов'язати своє професійне майбутнє саме з ними* так, щоб у ньому з'явилося тире між підметом і присудком.
3. Знайди в тексті щонайменше 3 присудки, які складаються з двох слів.
4. Вислови припущення про те, що таке *освітнє волонтерство*.

5. Що тобі відомо про географічну назву, згадану в тексті? Запиши факти (4 речення) про неї, використовуючи в кожному складений присудок.
6. За інформацією з тексту створи візуальну дошку вподобань Софії.

З р а з о к (кожне зображення символізує якесь хобі, улюблене заняття, вподобання тощо):



110 Перепиши речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли граматичні основи. Поясни правопис виділених слів.



Посів
призове
місце.

1. Дієго Ментрида шляхетний іспанський спортсмен. 2. Пожертвувати бронзовою медаллю заради конкурента рішення дуже несподіване. 3. Цей вчинок не типовий приклад для спортивних змагань. 4. Дієго помітив помилку англійця Джеймса Тігла. 5. Джеймс за кілька метрів до фінішу чомусь вирішив повернути в інший бік і зашпортнувся. 6. Іспанський легкоатлет подав конкуренту руку і дав змогу Джеймсу вибороти почесне третє місце. 7. Рішення суддів теж було шляхетним. 8. Бронзові медалі та винагороду вони присудили обом бігунам.

111 Перепиши речення, розкриваючи дужки і правильно узгоджуючи підмети з присудками.

1. Коли на чемпіонаті Євро-2024 (грати) Португалія й Туреччина, стався цікавий **інцидент**. 2. Під час гри шість уболівальників (вибігти) на поле для **селфі** з Кріштіану Роналду. 3. Їх (хотіти) зупинити група охоронців. 4. Тренер із суддею (попередити) футболістів про необхідність дотримання правил безпеки. 5. Однак більшість **фанатів** (переконувати) репортерів у своєму праві висловлювати любов до улюблених гравців.

ЗАВДАННЯ

1. Яке з поданих речень має дві граматичні основи?
2. Добери приклади слів, подібних до *Туреччина*, у яких під час додавання *-ин(а)* з'являється подвоєння чч.
3. Запиши синоніми до виділених слів. Підкресли ті, які можна використати в поданому тексті.
4. Об'єднайтеся у дві групи й обговоріть дві тези: 1) фанати мають право на селфі з улюбленим гравцем під час гри; 2) ніхто не повинен порушувати правила поведінки під час гри.
5. Запиши три запитання, які б допомогли уточнити інформацію з тексту (наприклад: *Де відбувався чемпіонат? Чи існує відео описаної події?* тощо).

112 Перепиши речення, вставляючи з довідки пропущені підмети або присудки. Обери один із висловів та поясни, як ти його розумієш, добираючи приклади з власного життя.

1. Добра ... не та, яка ... щось хороше, а та, яка ніколи не ... зла.
2. ... полягає в умінні не заздрити іншим.
3. Навіщо мені слова, коли ... промовляють краще.
4. Знайомі з'являються і .., а ... залишаються поруч завжди.
5. ... може навчити швидше за будь-якого вчителя.
6. Робота ... нас від нудьги та поганих вчинків.

Д о в і д к а: *щастя, людина, рятує, ворог, вчинки, робить, друзі, чинить, зникають.*

113 Відредагуй словосполучення.

магазин закритий
смачний творожок
устарівший антивірусник
приношу свої вибачення
великі доходи
правило без виключень

самий дорогий товар
неправильно держиш вилку
підбирати пароль
роздався телефонний звінок
слідуючі висновки
подача документів



Тренувальні тести 2. ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Підмет може бути виражений лише іменником у називному або знахідному відмінку. **ТАК чи НІ?**

2. Підмет виражений прикметником у реченні

- А Дехто намагається стати творцем.
- Б Інший прагне розпочати свою справу.
- В Хитрий просто хоче когось обдурити.
- Г Запам'ятають тебе люди за твоїми вчинками.

3. Скільки присудків є в поданому реченні?

Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь.

- А 1
- Б 2
- В 3
- Г 4

4. Тире між підметом і присудком потрібно поставити в реченні (розділові знаки пропущені)

- А Будьте виваженими під час будь-яких розмов.
- Б Не з усіма співрозмовниками приємно спілкуватися.
- В Погляд жести манера говорити можуть вас насторожити.
- Г Зрозуміти людину це подивитися на світ її очима.

II рівень

1. Складений підмет є в реченні

- А «Нова пошта» входить до рейтингу 10 найвідоміших компаній України.
- Б У 2001 році створення служби швидкої доставки здавалося неможливим.
- В Засновники нової компанії мали лише 7 тисяч доларів для старту.
- Г А ще ними рухало велике бажання вивести сервіс доставки на новий рівень.

2. Фразеологізм виконує роль підмета в реченні

- А Науковці давно сушать голови над нерозгаданими письменами.
- Б Іноді за таємничими сувоями ховаються містифікатори.
- В Наприклад, в одному з амулетів виявили незрозумілий напис.
- Г Цей гордіїв вузол спричинив чимало дискусійних обговорень.

3. Речення складається лише з групи присудка в рядку

- А Неперевершений мийний засіб.
- Б Особливий спосіб застосування.
- В Нанесіть на брудну поверхню на 5 хвилин.
- Г Концентрована рідина розчиняє найдавніший бруд.

4. Складений дієслівний присудок є в реченні

- А У сусідів хата була збудована по-новому.
- Б Мені дальня зоря буде слати листи.
- В У повітрі бриніла, переливаючись, пісня.
- Г Скіфи так і не змогли піти зі степової зони.

III рівень

1. Складений іменний присудок є в усіх реченнях, ОКРІМ

- А Кросівки для швидкого бігу бувають різними.
- Б У друга вода солодша від вражого меду.
- В Цей метод виявився дуже потужним та ефективним.
- Г У Європі феєрверки почали використовувати в XIII столітті.

2. Помилку в узгодженні підмета з присудком допущено в реченні

- А Чимало країн почали активно розвивати технології стеження.
- Б Викладачка зі студентами ознайомилися з новим обладнанням.
- В Право голосу має будь-хто з учасників проекту.
- Г Більшість туристів люблять відпочивати саме тут.

3. Правильно встановлено спосіб вираження підмета в реченні в усіх варіантах, ОКРІМ

- А Мудрий ніколи не почне суперечки. (прикметник)
- Б Дехто з вас може засумніватися в цьому. (сполучення слів)
- В «Дякую» – одне з найприємніших слів для кожного. (інфінітив)
- Г Саме так народжується відчуття щастя. (іменник)

4. Підкресли граматичну основу в реченні.

У цьому фільмі хлопець із дівчиною вирішили поїхати на озеро.

Варіант 2

I рівень

1. Присудок може бути виражений не лише дієсловом, а й іменником або іншою самостійною частиною мови. **ТАК чи НІ?**

2. Підмет виражений іменником у реченні.

- А Не кожен з нас зуміє змонтувати невеликий фільм.
- Б Деякі програми дають змогу редагувати відео навіть початківцю.
- В Монтувати відео можна навіть у телефоні.
- Г За потреби скористайся підказками спеціалістів.

3. Скільки присудків є в поданому реченні?

Карпатські хребти мають м'які, подекуди гострокуті обриси.

- А 1
- Б 2
- В 3
- Г жодного

4. Тире між підметом і присудком **НЕ** потрібно ставити в реченні (розділові знаки пропущені)

- А Державна мова України українська.
- Б Англійська це офіційна мова міжнародного спілкування.
- В Африка континент із найбільшим мовним різноманіттям.
- Г За кількістю користувачів найпоширенішою мовою є китайська.

II рівень

1. Складений підмет є в реченні

- А Оцінки загальної кількості найпопулярніших вебсайтів у світі відрізняються.
- Б У 2024 році цей перелік очолив гугл.
- В Друге місце за популярністю посіла відеоплатформа ютуб.
- Г Сполучені Штати Америки стали базою для основного потоку трафіку.

2. Фразеологізм виконує роль присудка в реченні

- А Всесвітній потоп описаний у багатьох легендах.
- Б Деякі дослідники вивчили їх від букви до букви.
- В У багатьох науковців руки сверблять розкрити цю загадку.
- Г Виявляється, зерно істини таки є в цих легендах.

3. Речення складається лише з групи підмета в рядку

- А Хочеш завжди всюди встигати?
- Б Це досить складне завдання.
- В Для початку придбай собі нотатник.
- Г Звичайний паперовий записник.

4. Складений дієслівний присудок є в реченні

- А У роботі художника важливі системність та креативність.
- Б Митець може виходити за рамки звичного мислення.
- В Справжній художник відчуває світ серцем.
- Г Картина з'являється і від радості, і від нещастя.

III рівень

1. Складений іменний присудок є в реченні

- А Про вміння правильно сприймати інформацію говорять усе більше.
- Б Медіаграмотність стає частиною навчального процесу.
- В Засоби масової інформації впливають на наше життя.
- Г Цю проблему досліджує чимало спеціалістів.

2. Помилку в узгодженні підмета з присудком допущено в реченні

- А У новій постановці театру задіяні дванадцяттеро акторів.
- Б Майже сотня учасників чекали початку веломарафону.
- В Лише частина студентів обрала навчання онлайн.
- Г Багато молоді бере участь у волонтерському рухові.

3. Правильно встановлено спосіб вираження підмета в реченні в усіх варіантах, ОКРІМ

- А Сіяти добро – головна мета життя людини. (*інфінітив*)
- Б Щоправда, не кожен живе за таким принципом. (*прикметник*)
- В Для багатьох прагнення слави переважає інші цілі. (*іменник*)
- Г Геростратова слава – сумнівна мета деяких людей. (*фразеологізм*)

4. Підкресли граматичну основу в реченні.

Кожен із нас мав би усвідомлювати важливість спілкування наживо.

Додаткове завдання



Варіанти 1–2

Створи й запиши речення, що відповідають зазначеним умовам.

1. Підмет виражено фразеологізмом. Присудок складений.
2. Підмет складається з двох слів. Присудок простий дієслівний.
3. Підмет виражено інфінітивом. У реченні є тире. Присудок складений.
4. Підмет виражено дієприкметником. Присудок складений іменний.
5. Підмет є власною назвою. Присудок простий дієслівний.
6. Підмет простий. Присудок виражено складеною формою майбутнього часу.

УРОК 22

ЕЛЕМЕНТИ МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ПРОПАГАНДИ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- що таке маніпуляція в тексті;
- як працює пропаганда;
- як перевіряти інформацію в тексті на достовірність.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ



Фейк (від англійського *fake* – підробляти, шахраювати) – це підробка, вигадка, щось несправжнє. Здебільшого цим словом описують неправдиві новини. Часто в текстах таких новин немає конкретної інформації, натомість є багато суб'єктивних суджень (*на думку мешканців, за словами автора, як переконує очевидець тощо*).

Фейк

Маніпуляція

Пропаганда

Маніпуляція – такий спосіб представлення інформації, у якому щось або когось представляють викривлено з метою вплинути на ставлення інших. До методів маніпуляції в текстах належать:

- цитата, вирвана з контексту;
- додавання власних необґрунтованих висновків;
- видавання одиничного випадку за тенденцію тощо.

Пропаганда – системне поширення певних ідей, щоб сформувані в оточення певне уявлення про щось або когось.



114 Опрацюй тексти. Виконай завдання.

Текст А

Чупакабра знову на горизонті: загадкова істота з'явилася в селі

У невеликому селі на заході України місцеві жителі знову говорять про чупакабру. Цього разу загадкову істоту ввечері помітили кілька селян на околиці, біля лісу. За словами свідків, вона була схожа на велику тварину з короткою шерстю і довгими лапами. Місцеві мешканці стверджують, що чупакабра блукала неподалік від фермер-

ських господарств. Дехто навіть припускає, що тварина шукала собі їжу або місце для схованки.

«Вона ні на кого не нападала, лише спостерігала за нами звіддала», — розповів один з очевидців. Жителі села стурбовані тим, як уберегти свої господарства. Вони сподіваються, що чупакабра сама покине околиці або, можливо, стане ще однією місцевою легендою.

Текст Б

Лохнеське чудовисько, русалки, снігова людина... Багатьом хочеться вірити в те, що десь поруч із нами є інший, прихований, таємничий світ. Ну або хоча б якась тваринка. Бажано хижка. Хай вона, наприклад, буде вампіром і полюватиме на свійських тварин уночі. Ми їй і назву придумаємо – чупакабра (вона ж кангуро, конехо, мабоя).

Уперше чупакабру «помітили» 1975 року в Пуерто-Рико. Не було ані фото, ані навіть слідів почвари – лишень розповіді свідків та мертва свійські тварини.

Змальовували невідому звірюку по-різному. Зростом десь метр-півтора, ходить на двох ногах, добре стрибає, на спині шипи. А вже теорій про походження чупакабри напридумували вагон та ще візочок: то це позаземна істота, то продукт генних експериментів, то ще якась біда...

2009 року про чупакабру заговорили в Україні. Що більше про неї писали в новинах, то частіше ставалися напади. Кілька разів тварину навіть удавалося зловити. І щоразу виявлялося, що це була звичайна істота – лисиця, собака чи єнот. Хвора, тому худюча та з облізлими хутром.

(За М. Кафтан «Історія брехні»)

ЗАВДАННЯ

1. Чи є, на твою думку, текст А фейком? Чому ти так думаєш? Наведи цитати з тексту Б на підтвердження своєї думки.
2. Які слова з тексту А є маркерами неправдивості інформації? Чому?
3. Проаналізуй заголовки новин. Яку інформацію в них допоможе спростувати текст Б?

«Чупакабра» повернулася: лисий «звір» з гострими зубами та кігтями потрапив у пастку на Рівненщині

08:26, 26.08.21  26K

Україна

На Запоріжжі селяни полюють на «чупакабру» з незвичними манерами

22:45, 12.01.21  5390

Україна

У Рівненській області невідомий звір проник на господарство і відгриз курям голови

04:00, 29.02.20  3998

Україна

На Львівщині надумали провести масштабну лісову облаву на чупакабру

05:03, 16.11.17  4577

Цікавинки

Жителі села на Тернопільщині провели спецоперацію з ловлі чупакабри

02:29, 30.07.16  15K

4. Проведи власне дослідження за допомогою інтернет-джерел. Знайди інформацію про чупакабру та наведи аргументи для її спростування.
5. Проаналізуй фотоновину. Визнач, яка інформація з тексту Б буде корисною для оцінювання цієї новини.

13:33, 30.10.13  8772

Поділитись:      



 У США «засвітилась» чупакабра

Джерело: онлайн-медіа ТСН

6. Опитай п'ятьох друзів і з'ясуй, чи вірять вони в таємничих монстрів (як-от лохнеське чудовисько, снігова людина, чупакабра тощо). Поцікався, звідки вони дізналися про цих істот. Зроби висновок про надійність таких джерел.

115 Знайди приклади відомих у всьому світі фейків. Презентуй один із них у класі. Дай однокласникам та однокласницям поради щодо того, як можна перевірити цю інформацію, аби не дати ввести себе в оману.

- 116** Проаналізуй фрагмент тексту та висновки, які з нього зробили читачі. У яких висновках, на твою думку, є елементи маніпуляції? Поясни.

Фрагмент тексту	Висновки читачів
...зміна погоди зазвичай відбувається в липні – після 3–4 тижнів сильної спеки середня денна температура знижується на 5–10 градусів...	А Сильні похолодання почнуться вже через три тижні.
	Б Різка зміна температури в липні може спричинити втрату врожаю.
	В Цього року липень буде важче пережити метеочутливим людям – очікуються різкі зміни температури.
	Г Аномальні перепади температур можуть бути в липні цього року.

- 117** Прокоментуй висновки, зроблені на основі окремих подій. Чи є вони, на твою думку, маніпулятивними? Поясни свою думку. Чи траплялися у твоєму житті подібні ситуації некоректного узагальнення інформації?

Подія	Висновок
1. Дівчина в черкаській кав'ярні замовила чай із молоком.	А Жителі Черкас віддають перевагу чаю з молоком.
2. На футбольному матчі вболівальник кинув на поле порожню пляшку.	Б Усі футбольні вболівальники агресивні під час перегляду матчів.
3. У львівському університеті викладачка розробила вибіркового курс для істориків «Гаррі Поттер у культурах світу».	В Українські студенти вивчатимуть історію за «Гаррі Поттером».

- 118** Поміркуй над наведеною цитатою і напиши коротке есе. Використай у ньому один приклад із сучасної політики.

«Брехнею та напівбрехнею можна вигравати битви, вибори, створювати альтернативні версії історії, продавати підробки чи руйнувати чийсь кар'єру» (Марина Кафтан «Історія брехні»).

- 119** Подивися коротке відео, дай відповіді на запитання.



- Які ознаки маніпуляції виокремили автори відео?
- Чи правильно наголошує слово *начинка* акторка у відео?
- Якої лексичної помилки припустилася акторка?



- 120**  За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про вплив пропаганди на формування думки людей про певну подію. Підготуй короткий виступ за поданим планом.

План виступу

1. Як ти розумієш слово *пропаганда*?
2. Чи існує пропаганда в сучасному світі? Яких сфер життя вона найчастіше стосується?
3. Наведи приклад впливу пропаганди на думку людей про певну подію. Як ти вважаєш, це був позитивний чи негативний вплив?
4. Додай фото, відео або цитату із зазначеним джерелом інформації (точна назва сайту, книжки, автор тощо).
5. Зроби висновок про те, як розпізнавати інформацію, спотворену впливом пропаганди. Дай слухачам одну власну пораду.

- 121** Випиши фразеологізми, поєднавши їх із поясненнями.



купатися в золоті

наражатися на суперечку

лізти на рожен

дуже просторо

позичати в Сірка очей

робити щось неякісно

хоч конем грай

бути дуже заможним

через пень-колоду

не відчувати сорому

вискочити на сухе

дошкульно говорити

трубити в кулак

жити в бідності

пускати шпильки

бути надто гордим

копити губу

уникнути покарання

дерти кирпу

здійняти колотнечу, спричинити неспокій

передавати куті меду

пишатися, ображатися

закрутити веремію

перебільшувати, виходити за межі

УРОК 23

ВІЛЬНЕ ПИСЬМО

На цьому уроці ти попрактикуєшся

- писати тексти без жодних вимог та обмежень.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Інколи для створення власного тексту корисно забути про всі вимоги: обсяг, стиль, форму тощо. Це вивільняє простір для фантазії та творчості. Саме через вільне письмо ви можете відчувати, які слова вам більше подобаються, а яких не вистачає у вашому словнику, які речення, на вашу думку, краще звучать, а які гірше. Пошук власного тексту – головна мета вільного письма.

- 122** Напиши власний роздум про те, що бачиш на малюнку. Виконуй це завдання не більше 10–15 хвилин. Поділися написаним з однокласником / однокласницею, дайте одне одному поради, що допоможуть зробити ваші тексти кращими.

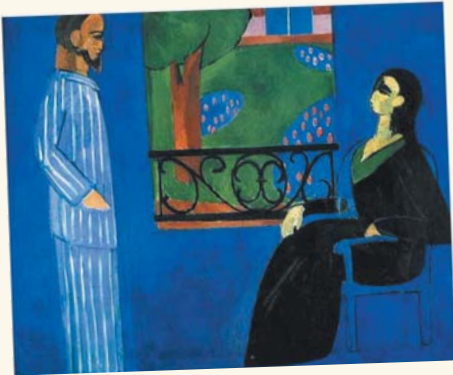


Приклади текстів для натхнення (з кн. М. Титаренко «Не музи, а м'язи»)

Навколо біло. Біло не як узимку в полі. Біло не як на животику пінгвіна. Біло не як на екрані для проектора. Біліше. А я чорна. Чорна не як ворон. Я без блиску. Чорна не як нафта. Я густіша. Чорна не як екран твого телефона. Я не засвічуся. Я є чорна, а навколо біло. Так і живем (*Гра Дідич*).

Крапка – чорна. Зіниця – чорна теж. Чорнота дивиться в чорноту – космічний зв'язок. Галактичний вакуум, що притягує, розщеплює на атоми біле тіло. На білому тлі вона гіпнотизує, манить обсидіановий кришталік ока у мовчазній загадковості. Скільки голів, стільки й загадок у них замкнено всередині. А чи є ключ до розгадки? Хтозна. От тільки крапка все знає. Бо бачила зародження Всесвіту і є початком усього (*Анна-Марія Осадчук*).

- 123** Напиши власний роздум про одну з картин. Виконуй це завдання не більше 10–15 хвилин. Поділися написаним із однокласником / однокласницею, дайте одне одному поради, що допоможуть покращити ваші тексти.



Анрі Матісс «Розмова»



Іван Марчук «Мелодія»

- 124** За допомогою додаткових джерел знайди інформацію про картини з попередньої вправи. Додай знайдену інформацію до власного роздуму. Проаналізуй, як змінився твій текст, використовуючи опорні слова для оцінювання.

Мій текст...

- змінився / не змінився;
- став конкретнішим / став абстрактнішим;
- став цікавішим / став нуднішим;
- утратив художню цінність / набув художньої цінності;
- став привабливішим для читача / став менш привабливим для читача;
- був доповнений потрібними деталями / перенасичений зайвими деталями.

- 125** Опиши 3–4 реченнями свій улюблений фільм, серіал або книжку, не згадуючи назви та імен персонажів. Запропонуй однокласнику / однокласниці упізнати його / її за описом. Чи вдалося йому / їй це зробити? Що допомогло / чого не вистачило в описі, на твою думку?



- 126** Напиши історію (не більше ніж 1 абзац), у якій важливу роль відіграють зображені об'єкти.



УРОК 24

РЕЧЕННЯ ПОШИРЕНІ Й НЕПОШИРЕНІ (ПОВТОРЕННЯ)

На цьому уроці ти повториш,

- що таке поширені й непоширені речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Непоширеними називають речення, до складу яких входять тільки головні члени – підмет та присудок – або лише один головний член речення:

Годинник зупинився. Зачекайте! Невідомість.

Поширеним є речення, у якому наявний хоча б один другорядний член:

Увечері почався дощ. Новий диван сподобався всім.

- 127** Доповни непоширені речення другорядними членами. Спробуй поєднати утворені речення в один текст. Яка тема, на твою думку, об'єднує ці речення?

- | | |
|----------------------|-------------------------------|
| 1. Спорт загартовує. | 4. Серце б'ється. |
| 2. Тренер допомагає. | 5. Розвивається тіло. |
| 3. М'язи міцніють. | 6. Збільшується витривалість. |

- 128** Прослухай діалог. Виконай завдання.



ЗАВДАННЯ



- 1. Чи були в діалозі непоширені речення? Наведи приклад.
- 2. Запиши будь-яке поширене речення з діалогу.
- 3. Зроби припущення про ситуацію, яка склалася між учасниками.
- 4. Доповни діалог двома репліками, які є непоширеними реченнями, запиши їх.

- 129** До поданих непоширених речень додай із довідки другорядні члени речення, щоб утворилися прислів'я. Обери одне з прислів'їв і поясни, як ти розумієш його значення.

- | | |
|---------------------------|-----------------------|
| 1. ... шапка горить. | 4. Риба гние |
| 2. Правда ... не боїться. | 5. ... вода ... рве. |
| 3. Дурень ... багатіє. | 6. Хліб – ... голова. |

Д о в і д к а: *вогню, думкою, на злодієві, усьому, з голови, тиха, греблі.*

130 Прочитай текст. Перепиши речення, перетворивши їх на непоширені. Як змінився зміст тексту? Дай відповіді на запитання.

Садіо Мане – футболіст із Сенегалу. Його фото з розбитим телефоном під час **інтерв'ю** облетіло пів світу. Чому футболіст-мільйонер не купує собі новий телефон? Бо свої **гонорари** він витрачає на рідне село в Сенегалі. Садіо виріс у бідній сім'ї. У 15 років хлопець потрапив до футбольної школи. На відбір він прийшов у подертих бусах та поношеній футболці. А за 5 років уже грав за збірну Сенегалу. На свої гроші футболіст збудував у рідному селі лікарню, кілька шкіл, поштове відділення. «Я не потребую Ferrari або годинника з діамантами. Краще я допоможу дітям з мого села здобути гарну освіту. Дбати про інших – ось моє призначення». Ці слова Садіо Мане часто повторюють у сенегальському селі Бамбалі.

ЗАВДАННЯ

1. Уяви себе мільйонером. Чи будеш ти займатися благодійністю? Запиши свої думки 4–5 реченнями, з яких хоча б одне має бути непоширеним.
2. Чи можеш ти навести схожі приклади благодійності в Україні? Розкажи про них у класі.
3. Поясни значення виділених іншомовних слів.
4. Знайди в тексті три дієприкметники. Випиши їх.
5. Поясни вживання розділових знаків у тексті.
6. Уклади порівняльну таблицю на основі інформації з тексту про Садіо Мане та допису користувача Дмитра (спільне / відмінне), використавши поширені та непоширені речення.



- 131** Прочитай текст. До кожного абзацу придумай підзаголовок, який найточніше передає його зміст, використовуючи непоширені речення. Додай один зайвий варіант підзаголовка й попроси однокласника / однокласницю визначити його.

1. Татуювання стали надзвичайно популярними в сучасному суспільстві. Вони можуть підкреслювати індивідуальність, указувати на мистецькі вподобання та навіть відображати життєві цінності. Однак перш ніж зробити татуювання, обов'язково зважте всі за і проти.

2. Ураховуйте той факт, що іноді татуювання спричиняють певні проблеми зі здоров'ям. Процедура нанесення татуювань передбачає проколювання шкіри, що може призвести до інфекцій або алергічних реакцій. Важливо ретельно вибирати салон і майстра, щоб знизити ці ризики.

3. Соціальні аспекти також відіграють важливу роль. У деяких культурах і професіях татуювання можуть бути негативно сприйняті, що впливає на кар'єру або стосунки з оточенням. Не всі роботодавці прихильно ставляться до видимих татуювань у своїх співробітників.

4. Видалення татуювань може бути складним і дорогим процесом. Хоча сучасні технології дають змогу позбутися татуювань, ця процедура все ще є болючою і не завжди дає ідеальні результати. Тому перед тим як зробити татуювання, варто добре подумати про його довготривалі наслідки.

ЗАВДАННЯ

1. Намалюй у зошиті таблицю. Розподіли наведені аргументи на дві групи – за і проти татуювань. Допиши власні 2–3 аргументи. Обговори їх з однокласниками та однокласницями.
2. З першого абзацу випиши 1 складений іменний присудок і 1 складений дієслівний.
3. Опиши діаграму п'ятьма зв'язними реченнями. Інформація з якого фрагмента тексту, на твою думку, відображає ці дані? Чому?



Джерело: платформа «Statista»

- 4. У додаткових джерелах знайди інформацію про упередження, пов'язані з татуваннями (національні, культурні тощо). На основі зібраних даних створи інфографіку в зошиті або у спеціальному застосунку.
- 5. Опитай п'ятьох своїх однолітків і з'ясує, чи подобаються їм татування. Чому, на їхню думку, у людей виникає бажання зробити тату? Узагальни відповіді та запиши кількома реченнями висновок, скориставшись підказками:
 - Мені вдалося опитати кількох моїх друзів щодо...
 - У розмові зі мною вони стверджували, що...
 - Я можу зробити припущення про те, що...
 - На їхню думку...

132 Обери думку, з якою ти не погоджуєшся. Запиши діалог між двома персонажами, у якому буде ввічливе заперечення. Використовуй слова з довідки.

Д о в і д к а: перепрошую, необхідно уточнити, деякі моменти потребують деталізації, не всі факти є доведеними, чи можете ви уточнити деталі, я б хотів / хотіла децю уточнити.

1. Татування – це старомодно. 2. Люди роблять татування, щоб підвищити самооцінку. 3. Наявність татувань свідчить про низький соціальний статус людини. 4. Кожен може самостійно вирішувати, чи потрібні йому / їй татування.

133 Обери з поданих у дужках синонімів невідповідні за змістом. Доведи свою думку. За необхідності скористайся словником.



1. Сашко з Дмитром (сперечалися, дискутували, дебатували, полемізували), хто з них (хоробріший, сміливіший, відважніший, відчайдушніший). 2. Сашко (висунув пропозицію, запропонував) залізти в сад, який охороняв (грандіозний, величезний, здоровенний, велетенський, колосальний) пес. 3. Дмитро легко (підтакнув, погодився, схвалив пропозицію, пристав на пропозицію). 4. Хлопці вилізли на високий (штахетник, частокіл, палісадник, паркан). 5. Щоправда, (страхітливий, погрозливий, грізний, моторошний, лячний) вигляд собаки трохи остудив запал (друзяк, побратимів, друзів, приятелів, компаньйонів).

134 До поданих слів додай префікси з- або с- і запиши утворені слова у дві колонки.



..сохну, ..шитий, ..творення, ..чесаного, ..мішаний, ..хвалені, ..тискачем, ..пинити, ..байдужіти, ..шиточок, ..дертого, ..човгаю, ..питаю, ..фабрикувати, ..клеєні, ..цідженого.

З префіксом з-

З префіксом с-



Підкресли треті з кінця букви у словах із першої, а потім з другої колонки – і прочитаєш закінчення висловлювання французького філософа Д. Дідро: *«Ні про що не думає лише той...»*.

ОЗНАЧЕННЯ ЯК ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти вивчиш,

- що таке означення;
- як знайти означення в реченні;
- як відрізнити означення від інших членів речення;
- як розрізнити узгоджені та неузгоджені означення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Означення – це другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета і відповідає на питання *який?*, *чий?*, *котрий?*. Як правило, залежить від підмета й додатка або іншого члена речення, вираженого іменником:

чий?
яка?

Мамині завиванці – це особлива страва.

Означення підкреслюємо хвилястою лінією.

Виокремлюють означення **узгоджені** та **неузгоджені**.

Узгоджені – узгоджуються з означуваним словом у роді, числі й відмінку. Зміна означуваного слова зумовлює зміну означення:

смішний випадок – смішного випадку – смішним випадком

Узгоджені означення можуть бути виражені:

1) прикметником

Велике дерево поволі росте.

2) дієприкметником

У закритий рот муха не влізе.

3) займенником

Від своїї тіні не втечеш.

4) числівником

Одною рукою в долоні не заплещеш.

5) дієприкметниковим зворотом

Марно втраченого дня не повернеш.

Неузгоджені означення НЕ узгоджуються з означуваним словом у роді, числі й відмінку. Зміна означуваного слова НЕ зумовлює зміни означення:

рукавички	}	<u>мами</u>
рукавичок		
рукавичками		
у рукавичках		

Неузгоджені означення можуть бути виражені:

1) іменником у
непрямому відмінку

який?

Потяг на Херсон прийде вчасно.

2) займенником

яке?

Прохання до них надішлемо листом.

3) прислівником

який?

Спуск донизу ставав небезпечним.

4) інфінітивом

який?

Пролунав наказ їхати на зустріч

5) словосполученням

яка?

Сукня в яскравих квітах усім
сподобалася.

135 Добери до кожного іменника якомога більше узгоджених означень. Зазнач над словами частини мови.

З р а з о к. Яскрава, червона, смугаста, нова, бабусина, пом'ята сукня.

Відро, дріль, скло, платівка, камін, візерунок, сходи, годинник, зустріч.

136 Постав запитання від головних слів до залежних. Визнач зайве словосполучення, поясни свій вибір.

Рукавички мами, народ України, брови дугою, проблема в допомозі, поїзд Київ – Хелм, шлях на південь, вхід праворуч, дорога вгору, стрільба лежачи, час уставати, повернути ліворуч, берці сорок третього розміру.

137 Прочитай коментар експерта й заповни схему необхідною інформацією про означення.

Члени речення	Приклади	Питання	Як підкреслюємо?
Узгоджені означення			
Неузгоджені означення			

138 Прочитай тексти. Випиши з першого тексту три речення з узгодженими означеннями. Підкресли означення, зверху напиши, якою частиною мови вони виражені. З другого тексту випиши два речення без означень. Дай відповіді на запитання до текстів.

Текст 1

Фото Томмі Сміта та Джона Карлоса з Олімпійських ігор в Мехіко 1968 року миттєво облетіло США. Легкоатлети здобули золоту й бронзову медалі та наважилися на відчайдушний крок. На п’єдесталі вони мовчки підняли руки, стиснуті в кулак, у чорних рукавичках. Саме цей знак символізував підтримку всіх темношкірих із руху «Чорної сили». За політичний жест Томмі та Джон поплавилися спортивною кар’єрою. Однак їхній відважний учинок надихнув борців за громадянські права темношкірих.



Фото: «Вікіпедія»

«Це реальність життя. Або ти мовчиш, спостерігаючи за несправедливістю, або борешся з надією колись перемогти. Я просто повинен був це зробити. Тоді ми вплинули на спосіб мислення не лише спортсменів, а й багатьох співвітчизників». Такими словами Томмі прокоментував свій учинок через десятки років.

Текст 2

Чемпіонат світу в Мілані 2023 року відбувся після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Фехтувальниця Ольга Харлан перемогла росіянку й не подала їй руки, продемонструвавши своє ставлення до окупантів.

Це були кілька секунд особистого вибору, який виявився знаковим. Українку дискваліфікували. Під загрозою була участь Ольги в наступних Олімпійських іграх. Однак сталося неймовірне. Попри всі правила й формальності, Міжнародний олімпійський комітет виправив ситуацію та ліцензував Ольгу Харлан на Олімпіаду в Парижі 2024 року.

На Олімпійських іграх у Франції Ольга Харлан виграла золоту медаль для української команди. Після історії Ольги Міжнародна федерація фехтування скасувала правило обов'язкового рукоштовування між спортсменами після поединку. Так позиція окремої людини може змінити історію.



Фото: сайт телеканалу «Еспресо.TV»

ЗАВДАННЯ

1. Об'єднайтеся у дві команди й підготуйте аргументи та контраргументи до теми «Чи варто, на вашу думку, жертвувати своєю кар'єрою заради боротьби за справедливість?».
2. Визнач частину тексту 1, яку можна вважати тезою.
3. Визнач спільне та відмінне в текстах 1 і 2.
4. Випиши з обох текстів по одному реченню, які ти вважаєш висновками.
5. Поясни відмінність між словами *громадський* – *громадянський*, *особистий* – *особистісний* – *особовий*.
6. Випиши з обох текстів чотири слова, утворені способом основоскладання.

139 Створи речення для опису зображень, не використовуючи жодного означення. Зроби висновки про те, яку функцію виконують означення й чому вони важливі в мовленні.



- 140** Проаналізуй підказки на зображенні. Поясни, що вони можуть означати. Чому, на твою думку, для ілюстрування видів означень вибрано саме такі фото?

Узгоджене означення

відмінок 1 = відмінок 2
рід 1 = рід 2
число 1 = число 2

Неузгоджене означення

відмінки, роди, числа
НЕ ТОТОЖНІ

Мені імпонує синхронне плавання.

синхронне (Н. в., с. р., одн.) +
плавання (Н. в., с. р., одн.)

Це **узгоджене** означення



Мені імпонує родина сусідів.

родина (яка?) сусідів

Це **неузгоджене** означення



- 141** Визнач, які означення використано в назвах статей – узгоджені чи не-узгоджені. Поясни свою відповідь. Обери одну статтю й зроби припущення стосовно того, про що вона.



СТАТТЯ
ЕКОЛОГІЯ — 12 лютого, 2021

Добір наосліп



СТАТТЯ
ЕКОЛОГІЯ — 15 січня, 2021

Поворот не туди



ОЗВУЧЕНА СТАТТЯ
СУСПІЛЬСТВО — 27 травня, 2020

Судний день

За матеріалами
науково-популярного
медіа «Куншт»

142 Створи речення з поданих елементів, підкресли всі означення. Можна додати будь-які інші слова.

З р а з о к. *Музика для душі творить неймовірне з моїм настроєм.*

музика
команда
хлопець
вміння
сукня
дівчина

для душі
малювати
19 років
з котону
з дивною сумкою
Шопена

надихає мене
творить неймовірне
є справжнім щастям
шукає варіанти
потребує відновлення
стоїть біля стадіону

143 Опиши подане зображення, використовуючи різні види означень.



Джерело: інтернет-видання «Суспільне Спорт»

уроки 26-27

ПРИКЛАДКА ЯК РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ. НАПИСАННЯ НЕПОШИРЕНИХ ПРИКЛАДОК З ДЕФІСОМ, У ЛАПКАХ

- На цих уроках ти дізнаєшся,
- що таке прикладка;
 - як розрізнити узгоджені та неузгоджені прикладки;
 - як розрізнити поширені й непоширені прикладки;
 - коли писати прикладки разом, окремо, з дефісом.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прикладка – це різновид означення, виражений іменником. Відповідає на питання *який?*, *яка?*, *яке?*, *які?*.

Прикладка характеризує особу або предмет за:

якісною
характеристикою

ялина-красуня, юнак-велетень

професією,
родом занять

лікар-терапевт, дідусь-пенсіонер

національністю

дівчина-українка, юнак-британець

місцем проживання

жінка-харків'янка, сусід-одесит

віком

хлопець-підліток, дівчатко-дошкільнятко

родинними
стосунками

дівчата-сестри, хлопці-небожі

родовою назвою при
видовій і навпаки

Київ-град, місто Запоріжжя

З двох слів, одне з яких є власною назвою, прикладкою є власна назва: фабрика «Рошен», літак «Мрія», окрім імен та прізвищ: художниця Яблонська, помічник Віталік.

Різновиди прикладок

Узгоджені

учень-медаліст (учня-медаліста, учнем-медалістом – змінюються обидва слова)

Неузгоджені

вілла «Боровик» (вілли «Боровик», віллою «Боровик» – НЕ змінюється залежне слово)

Поширені

Іван, наш новий однокласник,
усміхнувся. Прикладка
виражена кількома словами

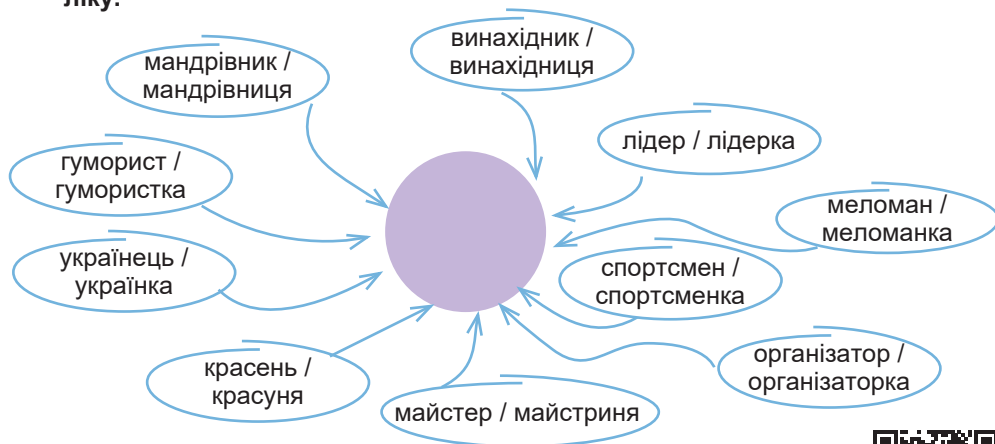
Непоширені

Іван-однокласник усміхнувся.
Прикладка виражена одним
словом

Пишемо з дефісом:

Правило	Підказка
1) якщо прикладка стоїть після означуваного іменника: <i>вовк-жадняга, дівчина-розумниця, очі-намистинки, боєць-патріот, хлопчик-малюк, Україна-ненька, Довженко-кінорежисер</i>	У такому разі прикладку, як правило, можна перетворити на прикметник: <i>розумниця – розумна, мудрець – мудрий, малюк – малий</i> тощо
2) якщо означальним іменником є родова назва, ужита після іменника — видової назви: <i>Дніпро-ріка, звіробій-трава, Говерла-гора</i>	Звичним є розташування, коли ширше поняття стоїть перед вузким: <i>ріка</i> (ширше поняття) <i>яка?</i> <i>Дніпро</i> (вузке поняття). Якщо ж ми вузке поняття ставимо перед ширшим, то потрібен дефіс: <i>Дніпро-ріка</i>
3) якщо означуваний і означальний іменники можна міняти місцями, але означальну роль виконує другий іменник: <i>дівчина-грузинка і грузинка-дівчина, учитель-фізик і фізик-учитель, художник-пейзажист і пейзажист-художник</i>	У такому разі обидва поняття є рівноправними за змістом, тому порядок слів не впливає на правопис прикладки, на відміну від двох попередніх правил: <i>дівчина (яка?) грузинка, грузинка (яка?) дівчина</i>
4) якщо означальний іменник уходить до складу терміна, де він утратив своє значення, унаслідок чого утворився складний іменник без сполучного звука: <i>гриб-паразит, жук-короїд, заєць-русак, льон-довгунець</i>	Це правило стосується лише термінів

- 144** Перемалюй схему, поставивши в центрі своє ім'я, й обери з переліку 5–6 слів, які тебе характеризують. Допиши 2–3 прикладки, яких немає в переліку.



- 145** Прослухай текст і випиши з нього означувані слова з прикладками. Поясни правопис дефіса при прикладці.



- 146** Перепиши, добираючи до означуваних слів залежні з правої колонки. Постав, де потрібно, дефіс.

Дніпро	місто
Еверест	розмальовка
Крим	гора
Вінниця	річка
книжка	помічниця
донька	хижак
старшокласник	півострів
програма	паразит
гриб	гітарист
лікар	короїд
жук	фазан
птих	стоматолог

147 Розглянь фото й опиши їх, використовуючи прикладки з довідки. Речення запиши.



Д о в і д к а: *малюк, мудрець, красуня, силач, спритник, плаксій.*

148 Додай до поданих слів прикладки, утвори з ними речення.

Гора, острів, країна, річка, місто, озеро.

149 Перепиши речення, підкреслюючи прикладки. Вкажи означувані слова. Постав, де потрібно, дефіс.

1. Неподалік від кущика воронячого ока гордовито стоять два красноголовці близнюки.
2. Місяць човник пливе по тихому небесному морю.
3. Прокинулася вранішня росинка крихітка на пелюстці квітки.
4. Хвилювалося серце океан, повне незвичайних таємниць.
5. Осінь чарівниця накрила ліс барвистим килимком.
6. Заграв мелодію на струнах дерев вітер музикант.



Пишемо в лапках та з великої літери умовні назви

- установ, організацій
- спортивних та ін. команд
- фірм
- журналів, газет
- пароплавів, потягів
- творів мистецтва
- побутової техніки

банк «Донбас»
боксерський клуб «Сила»
концерт «Фольксваген»
журнал «Україна»
потяг «Дністер»
картина «Таємниця»
холодильник «Дніпро»

НЕ використовуємо лапок у назвах

- | | |
|-------------------------------------|-------------------------------|
| 1) маршрутів: | потяг Київ – Прага |
| 2) міст, сіл, річок: | село Слобідка |
| 3) які містять слово <i>імені</i> : | школа імені Миколи Леонтовича |

УВАГА! Станції метрополітену названі за різними ознаками, тому й пишемо їх неоднаково. Назви станцій, ужиті у формі **називного відмінка**, беруть у лапки і пишуть з великої букви, наприклад: *станції «Хрещатик», «Університет», «Театральна», «Контрактова площа», «Поштова площа», «Політехнічний інститут».*

Не беруть у лапки лише ті назви (однослівні та двослівні), які вжиті у формі **родового відмінка**: *станція Перемоги, станція Тараса Шевченка.*



150 Перепиши, вставляючи, де потрібно, лапки.

1. Їхати від станції Хрещатик до станції Перемоги.
2. Добиратися від станції Виставковий центр до станції Площа Українських Героїв.
3. Шлях від станції Звіринецька до станції Дорогожичі.

151 Користуючись картою, опиши маршрут від Літнього театру до готелю «Європа» через Водонапірну вежу. В описі використовуй прикладки. Поясни правопис лапок при прикладці.





152 Прокоментуй правила вживання розділових знаків у виділених фрагментах. Поясни правопис підкреслених слів. Знайди в тексті прикладку. Випиши речення з такими характеристиками граматичної основи:



- 1) простий підмет + складений іменний присудок;
- 2) простий підмет + простий дієслівний присудок;
- 3) складений дієслівний присудок.

Малюнки Юлькові — то вже не були гривасті коні. Зачарувало Юлька місто. Любив його якось дивно, не по-хлоп'ячому, і любив не так самий рух, барвистість людської течії, як затаєну думку, закам'янілість м'язів каріатид і атлантів, різкі переходи від сучасної архітектури до старовини. І пробував передати усе те чіткими чорними лініями на невибагливому тлі сірого паперу. Малюнок на стіні — столітній сторож-ліхтар на площі біля оперного театру. Пляма світла на тротуарі перекреслена вузькою тінню. І більше ані штриха. Лиш якийсь трохи сумний настрій угадувався за тим. Ліхтар дуже сподобався мамі. Що ж, коли вона так хоче, нехай собі висить на стіні той ліхтар, Юлько не позбавлятиме маму приємності.

(З кн. Ніни Бічуї «Шпага Славка Беркути»)

УРОК 28

ДОДАТОК ЯК ДРУГОРЯДНИЙ ЧЛЕН РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти
пригадаєш,

- що таке додаток;
- як знайти додаток у реченні;
- як розрізнити додаток і підмет.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Додаток – це другорядний член речення, що означає предмет, на який спрямована дія або стосовно якого ця дія відбувається. Як правило, додаток залежить від присудка.

Відповідає на питання непрямих відмінків: *кого?*, *чого?*, *кому?*, *чому?*, *кого?*, *що?*, *ким?*, *чим?*, *на кому?*, *на чому?*.

Додаток може бути виражений:

1) іменником чи займенником у формі непрямого відмінка

кого?

Тренер запросив її на тренування.

2) дієприкметником

до кого?

Лікар підійшов до поранених.

3) числівником

до котрої?

Стрілка наближалась до дванадцятої.

4) вигуком

що?

Хлопець почув тихе «привіт».

5) прислівником або числівником у сполученні з іменником

чого?

Не кажи гоп, поки не перескочиш.

6) інфінітивом

що?

Пісні навіяли багато споминів.

7) фразеологізмом

що?

Йому заборонили рухатися.

про що?

Мене попросили допомогти.

чого?

Ніхто не любить крокодилячих сліз.

Виокремлюють прямі та непрямі додатки.

Прямим називають додаток, який стоїть у знахідному відмінку без прийменника: *Весна розбудила дерева від сну.*

Додаток є прямим і в родовому відмінку, якщо при дієслові-присудку є частка **не**: *Соняшники не повертали голів.*

Усі інші додатки, тобто додатки, виражені непрямыми відмінками й знахідним відмінком із прийменником, є **непрямими**: *Дядько гарно дбав про справи. Усі подякували директорів.*

153 Проаналізуй відомі картини. Запиши, що ти на них бачиш, доповнюючи запропоновані речення додатками.

1. Я бачу...
2. На цьому полотні зображено...
3. На картині можна помітити...
4. На задньому плані видно...
5. Автор звертає увагу на...



Марк Шагал
«Автопортрет
з палітрою»



Сальвадор Далі
«Автопортрет у студії»



Тетяна Яблонська
«Автопортрет в
українському костюмі»



Федір Кричевський
«Автопортрет у
білому кожусі»

ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує всі картини?
2. На які дві групи можна поділити ці чотири картини? За яким принципом?
3. Яка з картин тобі найбільше подобається? Чому? Поясни, уживши в реченні два додатки.
4. Обери одну з картин і запиши коротку інформацію про неї (кілька речень), використавши п'ять додатків.
5. Знайди цікавий факт про одного з авторів картин, поданих вище, і поділися ним, використавши додаток.
6. Чому, на твою думку, багато сучасних брендів переосмислюють твори українського живопису? Проаналізуй приклад нижче і вислови свою думку щодо цього явища.



Футболка сучасного
українського бренду за
мотивами картини
Тараса Шевченка
«Катерина»

154 Прочитай допис із фейсбуку. Виконай завдання до нього.



Vladyslav Kachur



Ідеалізація та ідолізація – дві яскраві тенденції, які найбільше вражають у нашому суспільстві... Люди шукають ідеальних в усіх сферах життя і самі створюють собі кумирів у військовій сфері, в освіті, у релігії, у політиці тощо.

Не дай Боже бути ідеалом у чийхось очах і стати об'єктом чийхось захмарних очікувань. Проблема не в тому, що з'являються люди-кумири, а в тому, що від любові до ненависті всього лиш один крок, і з народного улюбленця можна легко перетворитися на об'єкт суспільного хейту.

Є ті, хто на своїх плечах несе більше відповідальності, але це не означає, що вони ідеальні. Вони просто достатньо сміливі, щоб щось змінювати, попри свою недосконалість.

Поважаймо тих, хто надихає, і не ідеалізуймо людей!

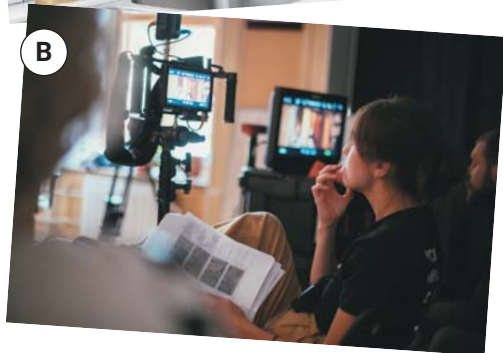
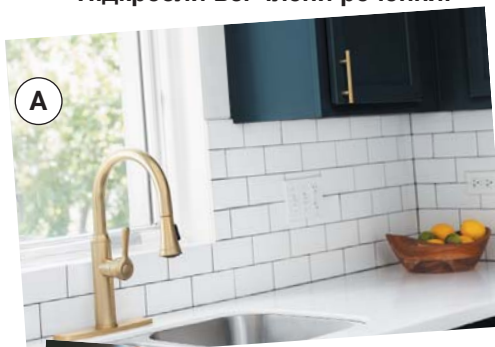
ЗАВДАННЯ

1. Знайди іменники, які є додатками, випиши їх. Обведи овалом прямі додатки.
2. Чи є в поданому тексті інші частини мови, які виконують роль додатків? Доведи свою думку.
3. Чому, на твою думку, автор вважає, що *бути ідеалом у чийхось очах і стати об'єктом чийхось захмарних очікувань* – погано? Підтвердь свою думку цитатою з тексту.
4. Чи хотілося б тобі бути ідеалом для інших? У чому?
5. Чи відомі тобі випадки, коли кумири ставали об'єктами зневаги? Наведи приклад і вислови свою оцінку ситуації.
6. Запиши по 3 аргументи за і проти до тези «*Бути народним улюбленцем – це добре*».
7. Прочитай слова дівчинки. Котрий із додатків можна перетворити на інфінітив? Поміркуй, чого ти хотів би / хотіла б навчати інших людей.



Я хотіла б навчати
Р.в. Р.в.
музики, математики,
Р.в.
малювання.

- 155** Опиши кожне із зображень одним реченням, використовуючи додатки. Підкресли всі члени речення.



- 156** Знайди щонайменше 12 додатків у поданих уривках. З'ясуй, у яких відмінках вжито іменники, які виконують роль додатків. У відповідні обкладинку з одним із фрагментів. Поясни свій вибір.



1

...Залишилося відкрити останній різдвяний подарунок. Та коли Лусія це зробила, не повірила власним очам. Фіолетові туфлі на підборах, загорнуті у сріблястий папір! Напевне, це від Лорени, татової дружини, адже йому самому бракує такого смаку. Лусія подякувала їй поглядом...

2

...Марко почав чути незвичні звуки й помічати дивні явища. Наприклад, сова кричала ночами. Сова – у Києві, у центрі міста. Звідки вона тут, де живе? Чужі пси вили під вікнами. Якимсь уранці на підвіконні Марко побачив справжнього хижого канюка. Птах глянув на нього і злетів, шкрябонувши залізне підвіконня кігтями. Того ж дня після уроків Марко десь загубив ключ від своєї шкільної шафки...



УРОК 29

ВИДИ ОБСТАВИН ЗА ЗНАЧЕННЯМ, СПОСОБИ ЇХ ВИРАЖЕННЯ

На цьому уроці ти пригада-
еш та дізнаєшся,

- що таке обставина;
- як знайти обставину в реченні;
- які є види обставин за значенням.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Обставина – це другорядний член речення, який вказує на спосіб виконання дії, а також місце, час, причину, мету, умову, з якими пов'язана дія або вияв ознаки.

Обставина відповідає на питання *як?*, *де?*, *коли?*, *з якої причини?*, *за якої умови?* тощо.

Обставина залежить лише від присудка, зрідка – від іншої обста-
вини чи означення:

Потяг прибув швидко. Поклади знайшли глибоко під землею.
Дуже спритна синиця не вгавала.

Обставини можуть бути виражені:

1) прислівниками

Чорніють віддалік лози.

2) дієприслівниками
(дієприслівникови-
ми зворотами)

Вони йшли не розмовляючи.

3) іменниками та
іншими частинами
мови, вжитими в
значенні іменника

Петро повернувся через день.
Він постукав у двері о сьомій.

4) інфінітивами

Вони прийшли послухати лекцію.

5) порівняльними
зворотами

Очі ковзнули по ньому, наче крижини.

6) фразеологізмами

Коваль працював не покладаючи рук.

Вид обставини	Питання	Приклади
Способу дії	як?, яким способом?	Доц продовжував лити <u>все сильніше</u> .
Місця	де?, куди?, звідки?	<u>Під горою</u> блищав Дніпро.
Часу	коли?, з якого часу?, до якого часу?, до яких пір?	Ми встигли добратися <u>до схід сонця</u> .
Міри і ступеня	у якій мірі?, як часто?, як багато?, скільки разів?	Дороги були засипані снігом <u>до половини</u> .
Причини	чому?, через що?, з якої причини?	Очі боліли <u>від безсонних ночей</u> .
Мети	з якою метою?	Туристи завернули в яр <u>на відпочинок</u> .
Умови	за якої умови?	<u>У разі вимкнення</u> світла ми запалимо свічки.
Допустові	незважаючи на що?, у супереч чому?	Вірить серце доказам усім <u>наперекір</u> .

157 Опиши кожне із зображень одним реченням, використовуючи обставини.



- 158** З поданих фрагментів речень вибери ті, у яких є обставини, запиши їх. Поясни свій вибір.

чарівна усмішка – усміхатися чарівно
 смачний піріжок – смачно приготувала
 висока гора – високо стрибнула
 хитро подивилася – хитрий спосіб
 солодко спить – напій солодкий

- 159** Створи речення, використовуючи в кожному з них по 2 сполучення слів із таблиці та додаючи нові слова в довільному порядку. Підкресли обставини.

З р а з о к. Несамовита пані зранку мала погане передчуття щодо зустрічі в замку.

несамовита пані
 іпотека на
 30 років
 бігти назустріч
 електричці
 промені позитиву

погане передчуття
 стовбур
 столітнього дуба
 годинник
 за тисячу доларів
 вантажний потяг

вийти з дому без
 шапки
 несподіваний
 кінець
 хоробрий ховрах
 аварійний вихід

- 160** Прочитай речення, створені застосунком на основі штучного інтелекту. Визнач, які обставини з довідки пропущено в кожному з речень (обставини можуть повторюватися). Визнач тип кожної обставини за значенням. Виконай завдання.

*Д о в і д к а: минулоріч, поспіхом, удосвіта, для сміху, активно, значе-
 нацька, ввічливо, незважаючи на страх, раптово, позавчора, горілиць.*

1. ... ми з друзями ... сідали в жовтий автобус «Богдан», бо вирішили підкорити Говерлу і не встигли підготуватися, узявши замість спорядження річний запас сала.

2. ... я вийшов на вулицю і ... побачив, як бабусі біля будинку ведуть сусідські теревені, при цьому одна з них ... махала руками, ніби демонструвала презентацію в Power Point.

3. ..., він вирішив спробувати ... приклеїти собі козацькі вуса, щоб мати солідніший вигляд, але ... зрозумів, що тепер він більше схожий на дикого віслюка.

4. ... він ліг спати ..., але ... його розбудив дикий сміх з вулиці — це бабусі біля будинку обговорювали, як краще підкорити Говерлу.

5. Уранці він ... з'їв свій останній шматок річного запасу сала і вирішив, що це була його найбільша помилка в житті, бо тепер не було з чим іти в похід на Говерлу.

6. ... він ... намагався втекти від найшвидшого ланоса, який їхав по селу, але ... зупинився, побачивши, що водій має густі козацькі вуса.

ЗАВДАННЯ

1. Випиши одне з речень (разом із доданими обставинами), підкресли всі члени речення.
2. Які речення мають щось спільне? Поясни свою думку.
3. Які речення можуть бути частиною однієї історії? Зроби припущення стосовно того, про що ця історія і яким може бути фінал.
4. Які слова чи фрази з речень, на твою думку, буде складно пояснити іноземцеві? Чому?
5. Оціни кожне з речень за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім не смішне, 5 – дуже смішне.
6. Запиши власне речення, яке могло б доповнити подані.

161 Віднови порядок фрагментів у тексті. Обери можливий варіант із запропонованих нижче. Виконай завдання.



△ Однак не кожен може протистояти бурі емоцій саме в момент, коли від відчаю хочеться все покинути. Заспокоюй себе в таких ситуаціях думкою, що після бурі завжди настає гарна погода. Зачинилися двері тут – відчиняться десь-інде.

□ У кожного з нас іноді справи йдуть не за планом. Багатьох невдачі сильно засмучують і вибивають зі звичної колії.

◇ Саме такі випадки, як із тренером, аналізують спеціалісти з емоційних навичок. Іти наперекір обставинам та коментарям – це непросто вміння. Усі чули, що перешкоди загартовують і готують до труднощів у житті.

○ Наприклад, ти кілька тижнів тренуєшся, а тренер дорікає тобі браком навичок. Такий коментар може швидко охолодити навіть найзавзятішого початківця.

Варіанти послідовності фрагментів тексту:

- | | | | | |
|---|---|---|---|---|
| А | □ | △ | ◇ | ○ |
| Б | □ | ○ | ◇ | △ |
| В | □ | ◇ | △ | ○ |
| Г | □ | ◇ | ○ | △ |

ЗАВДАННЯ

1. Запропонуй заголовок до поданого тексту.
2. Запиши до кожного абзацу одне ключове слово.
3. Знайди щонайменше шість обставин і випиши в зошит разом із питаннями, на які вони відповідають.
4. Знайди щонайменше дві обставини, виражені прислівниками.
5. Знайди щонайменше дві обставини, виражені прийменником з іменником.
6. Яка ілюстрація, на твою думку, могла б доповнити цей текст? Опиши її, використовуючи різні види обставин.

162 Випиши в зошит чотири факти з інфографіки, використовуючи обставини місця й часу за зразком.

З р а з о к. 2028 року (коли?) в Полтаві (де?) відкривуть пам'ятник роботам.

10 пам'ятників, які варто побачити

2005 р.



«Ніжинський огірок»

Скульптура – це погрібець, на якому стоїть діжка, а на ній – огірок. Сам огірок вагою 50 кг виготовлений із граніту зеленого кольору, який був завезений із Італії. Розташована біля консервного комбінату в м. Ніжин

2006 р.



Полтавська «галушка»

Відкрили до дня народження Миколи Гоголя. Розташована на Соборній площі

2007 р.



Пам'ятник заздрості

Бронзова композиція з написом «Заздрість – порок». Своєю вагою (25 кг) велетенська жаба тисне на голови чоловіка, жінки, старого і навіть дитини. Скульптура символізує заздрість та жадібність. Розташована на набережній м. Бердянська

2008 р.



Лавочка закоханих

Відкрили під час проведення Всеукраїнського ковальського фестивалю «Залізний лев». Розташована на площі Ринок у Львові

2010 р.



Пам'ятник програмісту

Скульптура присвячена студентам Національного університету радіоелектроніки м. Харкова й споруджена на честь 80-річного ювілею закладу. Розташована біля парадного входу до вишу

2010 р.



Пам'ятник людині-невидимці

Бронзова скульптура у вигляді пари черевиків, які належать тому, кого ми не бачимо. Розташована в Тернополі біля торговельно-розважального комплексу «Атріум»

2010 р.



«Зірка бажань»

Пам'ятник у Києві відкрили з нагоди Всесвітнього дня білизни. Композиція вагою 300 кг виготовлена із заліза

2010 р.



«Малюки-ласуни»

Побудували в Сумах на честь сім'ї цукрозаводчика Івана Харитоненка. Всі фігури були виготовлені з міді, вага кожної – 120 кг

2011 р.



Пам'ятник ченцеві-пивовару

Встановили до 755-ї річниці з Дня створення Львова. Ініціатором стала Львівська пивоварня. Розташований посеред проспекту Свободи

2012 р.



Пам'ятник рюкзаку

Поряд із пам'ятником є настінна табличка, на якій викладено всю історію еволюції рюкзака. Поруч – пам'ятка для кожного мандрівника-початківця. Розташований на подвір'ї географічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка. Вага – 300 кг

Джерело: Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ»

- 163** Уяви себе детективом, який веде розслідування. Тобі потрібно з'ясувати всі деталі злочину. Запиши діалог із запитаннями та відповідями, використовуючи всі види обставин.

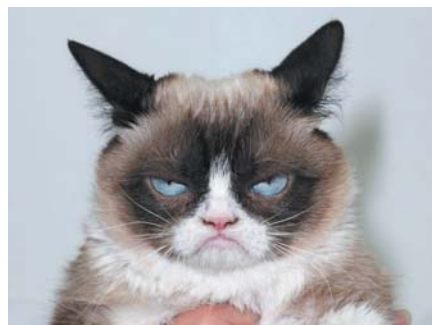


- 164** Прочитай текст, зверни увагу на обставини та виконай завдання.



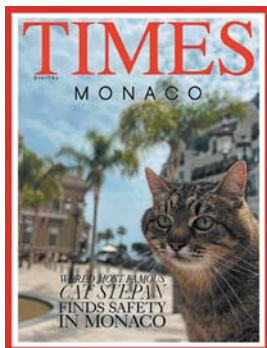
Для більшості з нас мем – це буденність, те, що ми переглядаємо щодня, отримуючи певну інформацію, зазвичай розважальну. Якби мем був просто смішною картинкою! Але ні, це ціла історія!

Оригінальне фото кішки Соус Тардар із неправильним прикусом збило мільйон переглядів в інтернеті за перші два дні. З того часу мем набув популярності, а хазяйка кішки непогано заробляє на рекламних кампаніях за участю своєї улюблениці.



Похмурий кіт (2012)

Степан — український кіт, який здобув світову популярність у соцмережах завдяки своєму незворушному характеру. Він має понад півтора мільйона підписників у соцмережах.



Джерело: «Вікіпедія»

Народився він 2008 року в Харкові. Ганна знайшла його маленьким кошеням і назвала Степаном. У період карантину, пов'язаного з пандемією COVID-19, власниця зняла перше відео з котом. Воно набрало кілька мільйонів переглядів. Відтоді Ганна викладає нові світлини та відео зі Степаном майже щодня, вигадуючи для нього нові образи. Завдяки підписникам пухнастику вдалося зібрати понад 10 тисяч доларів для захисту тварин. Гроші передали зоозахисним організаціям в Україні та Миколаївському зоопарку.

ЗАВДАННЯ

1. Перемалюй таблицю в зошит і заповни її прикладами з тексту. Яких обставин у тексті найбільше? Яких зовсім немає?

Вид обставини	Питання	Приклади
Способу дії	як?, яким способом?	
Місця	де?, куди?, звідки?	
Часу	коли?, з якого часу?, до якого часу?	
Міри і ступеня	якою мірою?	
Причини	з якої причини?	
Мети	з якою метою?	
Умови	за якої умови?	
Допустові	незважаючи на що?	

2. Допиши закінчення до поданого тексту, використовуючи ті типи обставин, прикладів яких немає в таблиці.
3. Визнач, якими частинами мови виражені обставини в тексті, зроби висновки про те, чим найчастіше виражена обставина. Поясни відмінність між словами *компанія* і *кампанія*.

165 Випиши слова, які пишуться з м'яким знаком.



Мен..ший, мален..кий, ос..де, камін..чик, хорол..с..кий, Уман..щина, оболонс..кий, міл..йон, з'єднаєш.., обурюєт..ся, писатимеш.., дзелен..чати, брин..чати, розвоз..те, одес..кий, різ..кий, ковз..кий, Севіл..я, телен..кати, телен..чати, ал..пініст, пан..ство, ремін..чик, ден..щик, Натал..чин, матін..чин, еднают..ся.



У виписаних словах підкресли першу літеру – і прочитаєш закінчення українського прислів'я «*Лежачий камінь....*».

166 Перепиши, підкресли зайве слово в кожному рядку. Устав, де потрібно, апостроф.



- Б..ють, в..ялий, св..ято, кав..ярня, в..їдливи́й, кам..яний.
- Суб..єкт, комп..ютер, б..юро, прем..єра, миш..як.
- Багр..яний, пір..ячко, подвір..я, матір..ю, узгір..я.
- Різдв..яний, цв..ях, торф..яний, тьм..яний, мавп..ячий.
- З..явитися, об..єднання, між..ярусний, роз..ятрити, під..йомник.
- Він..єтка, порт..єра, міл..ярд, ар..єргард, ател..є.



ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти
повториш

• усе вивчене про
другорядні члени
речення.

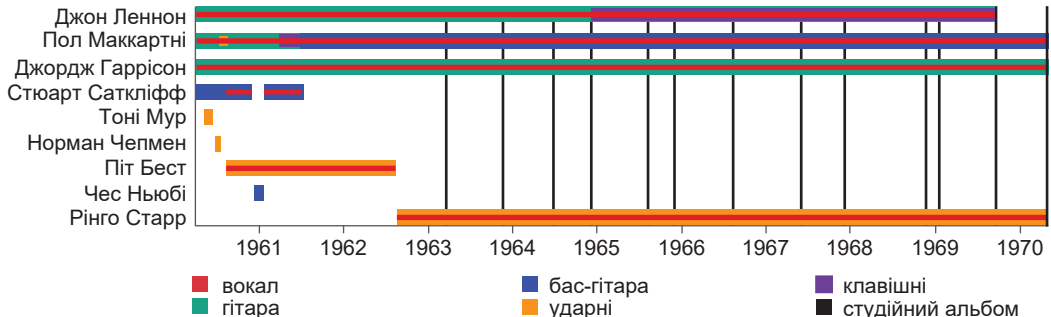
167 Прочитай текст. Випиши означення разом з означуваними словами в таблицю, заповнивши її за зразком. Визнач речення, у якому немає означень.

1. Автобус повільно мчав українськими дорогами. 2. Пасажири- туристи майже не розмовляли між собою, напружено дивилися у вікна. 3. Люда вибрала місце у хвостовій частині автобуса. 4. Подорож була вельми незручною, але повчальною для дівчини. 5. Деякі пасажири нарешті розгомонілися, і Людочку неабияк звеселяло почуте (З кн. Н. Доляк «Заплакана Європа»).

Означуване слово	Означення	Питання до означення	Якою частиною мови виражене?	Узгоджене / неузгоджене
день	без вітру	який?	прийменник з іменником	неузгоджене

168 Опиши склад гурту «Бітлз», використовуючи обставини з довідки.

Склад гурту



Джерело: «Вікіпедія»

Д о в і д к а: *найдовше, найменше, довше, пізніше, раніше, знову, ніколи.*

169 Перепиши речення, добираючи пропущені означення з довідки. Враховуй явище паронімії.

1. Сусідка діяла з ... міркувань, думаючи лише про ... вигоду. 2. Цей день став ... у житті всієї країни. 3. Знайомий завжди був ... в спілкуванні. 4. Біля мого дому цвіте дуже ... рослина. 5. Санаторій пропонує різноманітні ... процедури. 6. Фільм був для всіх дуже ...

Д о в і д к а: *корисливий / корисний, особовий / особистий, знаменитий / знаменний, тактичний / тактовний, рідкий / рідкісний, лікувальний / лікарський, навчальний / повчальний.*

170 Випиши з кіноафіш узгоджені й неузгоджені означення разом з означуваними словами.



Джерело: «Вікіпедія»

171 Перепиши. Підкресли всі члени речення. Визнач непоширені речення.

1. Ніч відступала. 2. Надворі світало. 3. Почав віяти вітерець.
4. Пахне свіжістю. 5. Річка стає сміливішою. 6. Хвилі хлюпають і хлюпають.

172 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.



Мієчка встала рано тихо прокралася через кімнату Марії. У вікна сонце ще не світило. Мокрі віти саду стукали об стіни. Старий сад щодня ставав незалежнішим і все менше служив господарям. Сливи дозрівали десь нагорі а потім підгнилими падали на голови. Їх покійно згрібали лопатами. Груші теж висіли високо й загрозово. З грушею доводилося грати в дивну гру. Вона кидалася стиглими фруктами, і їх треба було з'їсти незогнилими. Груша найчастіше перемагала.

(З кн. Є. Кузнєцової «Снитайте Мієчку»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з речень 5 обставин разом зі словами, від яких вони залежать. Постав питання від головних слів до залежних.
2. Знайди речення зі складеним іменним присудком і випиши з нього граматичну основу.
3. Знайди й випиши 1 речення з прямим додатком та 2 речення з непрямым. Додатки підкресли.
4. З'ясує, у яких двох реченнях допущені пунктуаційні помилки.
5. Припусти, про що може йтися у книжці, з якої взято поданий уривок. Перевір своє припущення за допомогою додаткових джерел.
6. Опиши 2–3 поширеними реченнями свій сад або сад своєї мрії.



Тренувальні тести 3. ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Означення не може виражатися незмінними частинами мови. **ТАК чи НІ?**

2. Поширеним є речення

А Нехай діти граються.

Б Він сюди не дивився.

В Зорі були яскравими.

Г Щось почало шуміти.

3. Означення виражене дієприкметником у реченні

А Сьогодні день здавався нескінченним.

Б Вечірнє небо затягло хмарами.

В Утомлений вітер шарудів листям.

Г Сонце, догоряючи, почало згасати.

4. Обставина місця є в реченні

А Будинок над річкою уже продали.

Б Цей дощ почався так зненацька.

В Брат обіцяв приїхати незабаром.

Г Усіх запросили спуститися в підземелля.

II рівень

1. Прикладку пишемо з дефісом у реченні

А Журнал «Друкар» принесли сьогодні.

Б Ця книжка розмальовка була моєю улюбленою.

В Місто Чернівці увечері дуже привабливе.

Г Контролер підійшов до романтика хлопця.

2. Неузгоджене означення є в реченні

А Батько Марії Заньковецької дуже гарно співав.

Б Він розучував зі своєю донькою пісні та арії.

В Разом вони влаштовували домашні концерти.

Г Ці концерти швидко стали популярними серед родичів.

3. Прямий додаток є в реченні

А Семеро одного не ждуть.

Б Від своєї тіні не втечеш.

В Усякому овочу свій час.

Г Добрі вісті не лежать на місці.

4. У реченні *Француз П'єр Шевальє перебував на українських землях у сімнадцятому столітті*

А одне означення

Б два означення

В три означення

Г немає означень

III рівень

1. Неузгоджене поширене означення є в реченні

А Неприступність острова вабила дослідників.

Б Дівчина в синій сукні чемно привіталася.

В Повіяв різкий вітер із півночі.

Г Кішка Мурка з розгону стрибнула на диван.

2. Прикладку треба взяти в лапки в усіх реченнях, ОКРІМ

- А Мені принесли журнал Пригоди.
- Б Ідемо до музею Тараса Шевченка.
- В Подивимось серіал Зоряні війни?
- Г На виставу Оскар квитків уже немає.

3. Правильно визначена синтаксична роль інфінітива в реченні

- А Мені потрібно піти попрацювати.
- Б Поважати інших – складна наука.
- В Уся сім'я їде відпочивати в гори.
- Г Бабуся сіла перепочити.

4. Підкресли всі члени речення.

Огорожа з дерева мала невеликий вхід до двору.

Варіант 2

I рівень

1. Додаток відповідає на питання всіх відмінків, окрім кличного. ТАК чи НІ?

2. Непоширеним є речення

- А Хай би все закінчилося.
- Б Дівчинка швидко накивала п'ятами.
- В Її флейта почала стихати.
- Г Будь-яке рішення прийняте.

3. Означення виражене прислівником у реченні

- А Ми підійшли до будинку з дерева.
- Б Вікно біля дверей було відчинене.
- В Стежка ліворуч заросла гілками дерев.
- Г Раптом за ворітьми щось заворушилося.

4. Обставина часу є в реченні

- А Місто Полтава відоме з дуже давніх часів.
- Б На Лівобережжі це місто відігравало важливу роль.
- В У козаків тут був військово-адміністративний центр.
- Г У Полтаві народився письменник Іван Котляревський.

II рівень

1. Прикладку пишемо з дефісом у всіх реченнях, ОКРІМ

- А В озері Світязь дуже чиста вода.
- Б Сусід боягуз сховався за парканом.
- В Носить мед бджола трудівниця.
- Г Учений хімік довго працював над винаходом.

2. Неузгоджене означення є в реченні

- А Хрещатик починається на Європейській площі.
- Б Здавна цю вулицю вимощували бруківкою.
- В Були спроби замінити бруківку гранітними плитами.
- Г Для міцності кубики з каменю клали на бетонний шар.

3. Прямий додаток є в усіх реченнях, ОКРІМ

- А Батогом обуха не переб'єш.
- Б Видно пана по халявах.
- В Усякому овочу свій час.
- Г У ліс днів не возять.

4. У реченні В одному епізоді «Футурами» Фрай довго щось шукає у шухляді

А один додаток

Б два додатки

В три додатки

Г немає додатків

III рівень

1. Неузгоджене непоширене означення є в реченні

А Палац у Підгірцях має форму квадрата.

Б Збудували його в сімнадцятому столітті.

В П'ятикутні бастіони розташовані по краях.

Г Інтер'єри величної будівлі вражали сучасників.

2. Прикладку треба взяти в лапки в реченні

А Сашко вступив в університет імені Грінченка.

Б Я люблю хрумке печиво Марія.

В Озеро Синевир манить туристів.

Г У нас з'явився гурток робототехніки.

3. Правильно визначена синтаксична роль інфінітива в реченні

А Уміння обмірковувати слова є дуже важливим.

Б Йому наказали поприбирати в кімнаті.

В Вчасно промовчати – особливе вміння.

Г Усі прийшли на вечірку потанцювати.

4. Підкресли всі члени речення.

Верхній одяг князя сягав йому до колін.

Додаткове завдання

Варіанти 1–2

Обери один з уривків. Перепиши. Підкресли всі головні та другорядні члени речення. Запиши лексичне значення виділених слів.

Уривок 1

Перші два завдання Федько виконав швидко: гітару позичив у своєї сестри, сомбреро... Із **сомбреро** вийшла невеличка затримка. Федько довго **метикував**. Сомбреро — найголовніший убір закоханих! Без нього й серенада не серенада, а просто так, бренькання на гітарі. Балачки безвідповідальні й незворушливі! І до того ж ти мусиш підкорити її за одним рипом.

(За В. Чемерисом)

Уривок 2

А небо й не думало **розпогоджуватися**. Федько по кілька разів на день переховував **бриля** та гітару, боячись, щоб хто не зірвав Вітьці відповідальну серенаду, і все бурчав: «І куди наша техніка дивиться? Давно вже час навчитися керувати дощами. От колись буде... Закохався ти в Галю, натискаєш кнопку...».

(За В. Чемерисом)

УРОК 32

СКЛАДНИКИ ДРУКОВАНОГО ЧИ ЦИФРОВОГО ТЕКСТОВОГО ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ (рубрикація, заголовки, скорочення, виділення тощо)

- На цьому уроці ти вчитимешся
- працювати з рубрикацією;
 - добирати й аналізувати заголовки;
 - опрацьовувати скорочення й виділення в тексті.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Щоб текст було легше сприймати, автори часто використовують поділ на частини та графічні виділення.

Зверни увагу на складники інформації в параграфі підручника.

Колонтитул – це назва твору, частини, розділу, розміщена над текстом (верхній колонтитул) або під ним (нижній колонтитул). За допомогою колонтитула можна швидко знайти інформацію за назвою, не читаючи деталей на сторінці.

Назви параграфа, розділу або статті, як правило, використовують у змісті видання. Наприклад, у цьому підручнику в змісті ти бачиш назви уроків. Це допомагає швидко відшукати потрібний урок.

Сам текст автори структурують по-різному залежно від жанру та мети. Наприклад, у зразку параграфа з української мови **грубим шрифтом** виділено найголовнішу інформацію.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПРИСУДКА. ПРОСТИЙ ДІЄСЛІВНИЙ ПРИСУДОК

колонтитул (назва розділу)

УРОК
15

СПОСОБИ
ВИРАЖЕННЯ
ПРИСУДКА.
ПРОСТИЙ
ДІЄСЛІВНИЙ
ПРИСУДОК

параграф (назва теми)

- На цьому уроці ти
- навчишся визначати в реченні присудок;
 - дізнаєшся, що таке простий дієслівний присудок;
 - дізнаєшся, що таке складений дієслівний присудок;
 - повториш вивчене про підмет.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

схема

Види присудків

Простий = 1 слово

Складений = 2 і більше слів

Я читаю.
Я буду читати (= читатиму).

Я почну читати завтра.
Я можу читати швидше.
Я невдовзі стану студентом.

ЗВЕРНИ УВАГУ!
з якою метою?
Пішов читати

основна інформація

Простий дієслівний присудок може бути виражений дієсловом будь-якого способу, часу, особи / роду. Замість дієслова в ролі присудка можуть уживатися вигукки:

Дівчинка бігла, плакала та й бух біля самого порогу.
Дзвони на вулиці дзень-дзельня.

Увага!

1. Виражений фразеологізмом присудок є простим дієслівним:

Учені давно дамають голови
над цією проблемою.

2. Складену форму майбутнього часу вважаємо простим дієслівним присудком:

Завтра ми будемо співати (= співатимемо).

Будете малювати (= малюватимете) цей портрет?



Мал.10

Мій приятель наламав дров.
Він буде за це відповідати – прості дієслівні присудки.

скорочення

Для виділення цитат найчастіше використовують *курсив*.

Для оформлення переліків автори здебільшого вдаються до різних видів списків.

Ось таких:

- помідори;
- перець;
- сіль.

Або таких:

-  помідори;
-  перець;
-  сіль.

- 1) помідори;
- 2) перець;
- 3) сіль.

Зверни увагу, що в кінці рядка, який починався з малої літери, ставимо крапку з комою та продовжуємо наступний рядок списку так само з малої. Якщо ж на початку літера велика, у кінці ставимо крапку:

- ◆ Приходьте вчасно.
- ◆ Зачиняйте вікна.

173 Опрацюй поданий текст. Запропонуй, як його можна структурувати для полегшення сприйняття: виділи колонтитул, заголовки, підзаголовки, оформ списки, визнач шрифти тощо. Скористайся для виконання завдання комп'ютером або зроби це вручну в зошиті. Можеш додавати будь-яку інформацію з додаткових джерел, зазначаючи їх.

Протягом усієї своєї історії український народ не мав інституції, яка б справила більший вплив на розвиток його освіти, науки, культури, ніж Києво-Могилянська академія. Для українців вона завжди буде національною святинєю, не меншою, ніж Падуя чи Болонья для італійців, Оксфорд для англійців, Сорбонна для французів, Карлів університет для чехів, Ягеллонський – для поляків.

Ще до виникнення Києво-Могилянської колегії, згодом академії, на землях, населених українцями, уже існували школи вищого типу, засновані переважно домініканцями та єзуїтами. З книги Антуана Жобера «Лютер і Могила» (Париж, 1874) дізнаємось: наприкінці XVI – на початку XVII ст. в Україні існувало близько десяти таких колегій. А генуезці заснували свою колегію в Києві ще століттям раніше. Усі ці заклади не могли не підносити і не поширювати серед місцевого населення ідеї важливості освіти та науки в суспільному житті.

У той час до Києва потягнулися культурно-освітні діячі з різних земель України, особливо з тих, де польсько-католицький гніт ставав нестерпним.

З-поміж них були письменники, поети, педагоги, перекладачі, вчені, богослови, книговидавці, гравери, художники. Це Захарія Копистенський, письменник, автор історичного твору «Палінодія» (1622), Памва Беринда – лінгвіст, гравер, енциклопедист, автор «Лексикону словенороського» (1627), Тарасій Земка, письменник, знавець мов, редактор, Лаврентій Зизаній, автор підручників для шкіл, педагог, та інші.

За матеріалами сайту «History»

- 174** Опрацюй подані скриншоти. Яку функцію виконують, на твою думку, «подовжені» літери (aaaaa) та розділові знаки (!!!!), скорочення (Омг), великі літери та інші знаки? Виконай завдання.

Mike Star
Оленко, у тебе є мрія? 9:51

Оленка
Що-що в мене є? 9:52

Mike Star
Мрія — це те, чого ти дууууже хочеш 9:52

Оленка
Агаа... гарне слово, де ти його почув? 9:53

Mike Star
Вигадав! 9:54

Слово «Мрія»
вигадав письменник Михайло Старицький і вперше вжив його у листі до матері Лесі Українки — Олени Пчілки.

Джерело зображень:
студія онлайн-освіти «EdEra»

ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує всі скриншоти?
2. Кого з авторів повідомлень тобі вдалося впізнати?
3. Пригадай, як називають нові слова в мові. Які нові слова тобі відомі?
4. Пофантазуй і створи подібний діалог між двома своїми сучасниками (це можуть бути відомі люди або твої знайомі). Використай у діалозі різні варіанти шрифтів. Попроси однокласника / однокласницю пояснити, яку функцію виконує кожен із твоїх особливих шрифтів (губий, курсив, підкреслений, великі літери тощо).
5. Досліди власні діалоги в соцмережах. Які особливі шрифти або знаки ти використовуєш? З якою метою?
6. Порівняй своє дослідження з результатами однокласника / однокласниці. Що об'єднує ваші діалоги, а чим вони різняться?

Леся
Ма, допоможи відгадати слово 15:12

Леся
На М починається, на О закінчується 15:13

Мама
Мистецтво 16:01

Леся
Нема такого слова! 16:02

Мама
Я мама, я краще знаю! 16:03

Слово «мистецтво»
вигадала та почала використовувати мама Лесі Українки, письменниці Олена Пчілка.

Франик
Привіт! 17:01

Франик
Допоможи знайти риму до слова «привид» 17:01

Леся
Омг, знову якесь слово придумав? Ти вже набрид! 17:02

Франик
Дякую!!!! 17:02

Слово «привид»
вигадав Іван Франко, твір із назвою «Привид» увійшов до збірки «Зів'яле листя».

175 Проаналізуй параграф одного зі своїх підручників із біології, історії або літератури. Запиши, які складники інформації в ньому було використано. Які, на твою думку, є доречними, а які ні?

176 Обери одну із запропонованих тем та оформ інформацію з неї, використовуючи згадані в коментарі експерта засоби структурування тексту.



1. Як говорити про мистецтво, щоб було цікаво підліткам?
2. Як заробляти гроші, коли ти підліток?
3. Видатні місця в моєму місті / селі.
4. Лінощі: дієві поради щодо боротьби й співжиття.

177 Добери до поданих слів спільнокореневі, щоб відбулося подвоєння приголосних.



давати
день
дах
туман

вікно
дзеркало
охорона
Дніпро

дерти
година
зброя
закон

178 Випиши з переліку слова іншомовного походження, які пишуться з подвоєнням (іх 12).



Ак..омодация, ан..али, антен..а, барок..о, бравіс..имо, бон..а, ван..а, ем..іграція, ім..іграція, мадон..а, мул..а, лібрет..о, пан..а, піц..а, папарац..і, пен..і, тон..а, трас..а, ір..аціональний, ін..ерція, ін..овація, контр..еволюція.

179 Випиши слова, які не вживаються без НЕ (іх 15).



Невдаха, неширокий, неабищо, немовля, невчасний, ненавидіти, неохоче, нероба, неволя, нестямитися, нечупара, небалакучий, невблаганний, негайно, недешевий, невисоко, незабутньо, неаби- який, несамовитий, непрочитаний, неволити, несправедливо, незчутися, нехтувати, нездужати, невдовзі, неблизько, непереливки.

180 Перебудуй словосполучення так, щоб частка НЕ писалася окремо.



ненаписаний лист
невивчений урок
непрочитана стаття
непорядок у кімнаті
неглибоке озеро
нещасливий кінець

невисокий хлопець
усміхнувся нещиро
купили недешево
незакінчена розмова
нецікаво розповіла
несміливий вчинок

УРОК 33

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- що таке односкладні речення;
- як відрізнити односкладні речення від інших видів речень.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Особові закінчення дієслів в українській мові дають змогу будувати синтаксичні конструкції без деяких звичних членів речення.

Наприклад, коли хтось каже: *Малюю схему*, то закінчення дієслова *-ю* однозначно вказує на носія дії: *Я малюю схему*. Так само закінчення *-емо(-ємо)* вказує на те, що носієм дії є *ми*: *Ми малюємо*. Тому й виникли в нашій мові речення, які не потребують підметів, бо ці підмети «заховані» в особових закінченнях дієслів. Такі речення назвали **односкладними**, бо вони або не потребують одного з головних членів речення, або ж у них неможливо вставити підмет (або присудок), бо для нього там просто не передбачене місце (їх назвали безособовими реченнями).

Наприклад:

Повідомте про час приїзду. Підмет можна відновити із закінчення дієслова-присудка: *Ви повідомте про час приїзду*.

Сонячний **день**. Присудок тут можливий, але не потрібний (односкладне називне речення).

Треба швидше **збиратися**. Підмет у таку конструкцію неможливо підставити (односкладне безособове речення).

	двоскладні	означено-особові	неозначено-особові
	однина	множина	
I особа	(я)	(ми)	I особа
II особа	(ти)	(ви)	II особа
III особа	(він, вона, воно)	(вони)	III особа

	однина	множина
I особа	дивлюся	дивимося
II особа	дивишся	дивитесь
III особа	дивиться	дивляться



181 Обери до кожного зображення підпис, який є односкладним реченням.

1. Розкажи мені, як ти збираєшся виконати всі домашні завдання.
2. Уважно слухаю.
3. Коли розповідаєш про олімпіаду з математики.
4. Не можна просто так взяти і вийти з інстаграму.
5. Збожеволіти можна!

6. От трясця!
7. Ага-ага, з понеділка нове життя.
8. Чекаю на результати контрольної.
9. Мамо, воно саме.
10. Винеси сміття!
11. Збираю на новий телефон.
12. У будь-якій незрозумілій ситуації підкреслюй підмет і присудок.
13. Тобі вже не буде 15, якщо тобі 16.

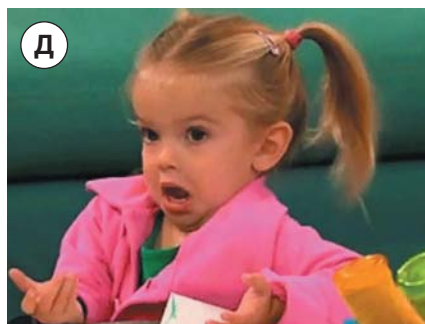


Фото з відкритих джерел

ЗАВДАННЯ

1. Чи подобаються тобі мему? Чому, на твою думку, це популярний жанр?
2. Спробуй створити власний мем. Використай односкладні речення у своєму написі.
3. Знайди історію створення якогось популярного мему й запиши її. Використай односкладні речення.

182 Зроби із двоскладних речень односкладні, прибравши лише одне слово.

1. Восковою крейдою ми малюємо на ялинці прикраси.
2. Ви вважаєте цю думку правильною?
3. У нашій сім'ї всі прокидаються о сьомій ранку.
4. Я люблю подорожувати наодинці.
5. Зранку сильно віє вітер.
6. Величезні кульки навколо.
7. Ви можете скласти цю шафу самотужки.

183 Прочитай тексти А та Б. Виконай завдання до них.**Текст А**

Федір Симиренко. Більшість сучасників не має уявлення про шлях, пройдений цим українцем. Почитайте його захопливу біографію. Федір пройшов через кріпацтво до великого бізнесу. Спочатку він **орендував** млини й зумів зібрати гроші для викупу сім'ї з кріпацтва. А через деякий час його вже приймають у **гільдію** купців. Разом із родиною Яхненків Федір Симиренко будує паровий цукровий завод, а навколо заводу з'являються житлові квартали, бібліотека й театр для робітників. Немислиме для середини ХІХ століття зухвальство. Справу батька продовжили його сини – Платон та Василь. Саме Платон Симиренко профінансував публікацію «Кобзаря» Тараса Шевченка. Братові Платона Василю вдалося після банкрутства вивести сімейний бізнес на новий рівень. Водночас Василь після передчасної смерті брата Платона продовжив фінансувати діяльність українських письменників та науковців.

Текст Б

Ренет Симиренка. Цей сорт яблук має ще багато інших назв. Зелені зарум'янені плоди. Їх помітив на старій яблуні в батьківському саду Левко Симиренко. Батько Платон колись заклав величезний фруктовий сад та багатющий **дендрарій**. Син Левко презентував віднайдений сорт яблук на виставці під назвою «Ренет зелений П. Ф. Симиренка». За радянських часів намагалися викоренити цю назву та будь-які згадки про українських **меценатів**. Багато **селекціонерів** люблять цей сорт через особливий смак. А ще його дуже цінують за тривалість зберігання.

ЗАВДАННЯ

1. Запиши щонайменше дві ознаки, які об'єднують обидва тексти.
2. Знайди інформацію про родину меценатів Симиренків і підготуй короткий виступ. Використовуй односкладні речення.

- 3. Поясни значення виділених слів.
- 4. Випиши 3 речення з прикладками. Поясни правопис прикладки.
- 5. Випиши з текстів 8 односкладних речень. Підкресли в них граматичні основи.
- 6. Знайди в текстах складне речення, випиши з нього дві граматичні основи.

184 Добери до початків односкладних речень можливі продовження з правої колонки. Обирай найсмішніший, на твою думку, варіант (можна змінювати слова або додавати нові). Запиши. Підкресли головні члени речення.

1. Не застрягай у житті на таких дрібницях, як

ельфійська сокира

стручок із квасолі

2. Під впливом дощу можете перетворитися на

Маріанська западина

паралельний всесвіт

3. Виконувати домашні завдання найприємніше в такому місці, як

пісня з реклами

провали в пам'яті

шоколадний фонтан

4. У твоєму віці бажано мати

заціпити зуби

посилати промені добра

їсти паличками

5. Шукаємо на роботу підлітка з умінням

танцювати індійські танці

тиснутися в маршрутку

літати над пустелею

6. Під час відбору вас можуть примусити

голосно чхати

УРОК 34

ОДНОСКЛАДНІ НАЗИВНІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти дізнаєшся,

- що таке односкладні називні речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Називні — це односкладні речення з підметом у ролі головного члена, у яких констатується існування предмета або явища. Наприклад: Зима. Сніги. Морозний вітер.

Головний член називного речення виражений іменником у формі називного відмінка.

Від головного члена в таких реченнях може залежати лише означення:

який?
Піщаний берег.

чий?
Велосипед сусіда.

Якщо в називному реченні з'являється обставина, то таке речення стає **неповним**, бо обставина може залежати лише від присудка. Якщо присудка в реченні з наявною обставиною немає, то він пропущений, а таке речення є двоскладним неповним. Наприклад:

Навколо піщаний берег.
група група
присудка підмета

ХИТРИЧКА



Сірий кіт — односкладне називне.

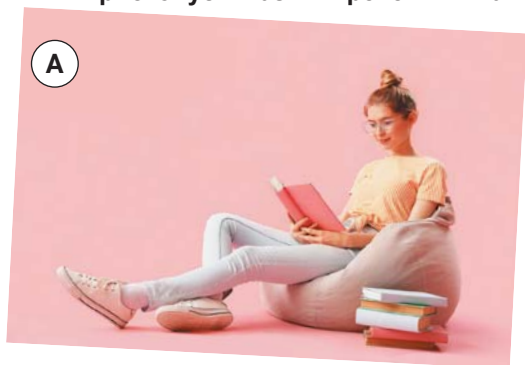
Сірий кіт — на вікні — двоскладне неповне.

Кіт сірий — двоскладне повне.

Речення з **підметом** і **обставиною** / **додатком** НЕ Є односкладним, адже це другорядні члени речення із групи присудка (можна вважати, що присудок «сховався»). Такі речення — **двоскладні неповні**. Не потрап у пастку!

Найчастіше називні речення використовують у назвах, заголовках або в художніх творах. У заголовках та назвах творів крапки після речення НЕ ставимо.

- 185** Опиши подані зображення, використовуючи односкладні називні речення. Зроби висновок: чи зручно це в мовленні? Де ти в житті використовуєш називні речення? Наведи приклад.



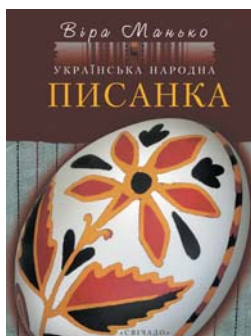
- 186** Прочитай уривок із поезії Миколи Вінграновського. Спиши, підкресли в реченнях усі члени. Які з цих речень є односкладними називними?

Сива стомлена сутінь снігів.
Слід сорочий і лисячий слід.
І під крилами хмар-снігурів
Сонця зимнього жевріє глід.

ЗАВДАННЯ

1. Як ти розумієш вислів «Сонця зимнього жевріє глід»? Скористайся словником для з'ясування значень слів, які тобі невідомі.
2. Поясни, чому *хмар-снігурів* пишемо з дефісом.
3. Знайди 4 факти про Миколу Вінграновського й запиши їх, використовуючи односкладні називні речення.
4.  Яких іще українських поетів ти знаєш?
5. Які вірші ти знаєш напам'ять? Запиши кілька рядків, які спадають на думку, і визнач, чи є в них односкладні речення.
6. Створи власний вірш (щонайменше 4 рядки) з односкладних називних речень. За потреби скористайся словником рим. Прорекламуй вірш у класі.

- 187** Проаналізуй обкладинки книжок. На яких із них використано односкладні називні речення? А на якій – двоскладне неповне? Яку з цих книжок ти хотів би / хотіла б прочитати? Поясни свій вибір, використовуючи називні речення.



- 188** Побудуй двоскладні речення в односкладні називні.

З р а з о к. *Надворі йде лапатий сніг. – Лапатий сніг.*

1. Падає жовте листя.
2. Місто зранку прокидається.
3. У саду розквітли троянди.
4. Ліс укрило туманом з-над річки.
5. У повітрі пахне ранньою весною.
6. Вечірні сутінки опустилися на місто.

- 189** Порівняй речення. Визнач, яке речення з кожної трійки є односкладним називним. Поясни свою думку. Утвори за поданим зразком приклади речень 4–6.



1	Осінній день.	День осінній.	Осінній день за вікном.
2	Лабіринт жовтий.	Жовтий лабіринт.	Жовтий лабіринт навколо.
3	Смарагдове зілля.	Зілля смарагдове.	Смарагдове зілля у пляшці.
4	Весела комедія.		
5	Вигадана історія.		
6	Старовинний мур.		

ОДНОСКЛАДНІ ОЗНАЧЕНО- ОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти попрак-
тикуєшся

- вирізняти означено-особові речення з-поміж інших видів односкладних речень;
- уживати означено-особові речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Означено-особове — це односкладне речення, головний член якого виражений дієсловом першої або другої особи дійсного або наказового способу (можемо відновити підмет: *я, ми, ти, ви*).

Найчастіше виражають накази, прохання, побажання:

Приїжджайте завтра. Не плач, не журися. Ходімо на каву.
Не чекай нікого.

Увага! Якщо головний член речення виражений дієсловом у минулому часі однини, то таке речення буде двоскладним неповним, бо підмет у ньому можна відновити з попереднього речення (з контексту):

Вітько поводився досить нахабно. Іноді заходив у клас і навіть не вітався. Друге речення є двоскладним неповним, бо в ньому можна відновити підмет (*Вітько*) з попереднього речення.

190 Обери з-поміж поданих речень лише ті, які є означено-особовими. Поясни свій вибір.

1. Дивимосся фільм.
2. Друзі обирають улюблений серіал.
3. Серіал для підлітків.
4. Ходімо дивитися серіал!
5. Щодня вмикаю серіальчик перед сном.
6. Підліткові серіали — рідкісне явище.

191 Опиши свій розпорядок дня **ЛИШЕ** означено-особовими реченнями. Використовуй слова з довідки та правильне позначення часу (можеш змінювати форми слів або додавати будь-які інші слова).

Д о в і д к а: працювати як віл, план підкорення світу, неопзбу-на бентега, а як без цього, найцікавіша частина дня, неперевершена знахідка, типова звичка, чекати, поки рак на горі свисне, безлімітно гортати стрічку новин, моя особлива звичка, крізь сон, несподівано, правда.

З р а з о к. 6:00. О шостій годині прокидаюся й бачу заспані очі свого собаки.

7:00

8:00

9:00

10:00

13:00

14:00

15:00

16:00

18:00

20:00

22:00



192 Прочитай текст. Виконай завдання.

Іноді в мене просять список документальних фільмів для дітей. Маю свій poradnik, створений для сина. **Стартуйте** із серіалу «Парк доісторичного періоду». Найджел Марвіл у цьому фільмі в образі палеозоолога мандрує в минуле та рятує там анімованих динозаврів і мамонтів. «Проквітне» вісім серій за два-три вечори! «Твої веселі друзі звірята» – це **унікальний** 52-серійний цикл. У ньому поєднали розважальний та документальний формати. У кожній серії на вас чекатиме море інформації про тварин з інтригою та **хепіендом** (Отар До-вженко).



ЗАВДАННЯ

- Добери синоніми до виділених слів іншомовного походження.
- З'ясуй за допомогою додаткових джерел значення слова *палеозоолог*.
- Поясни, використовуючи означено-особові речення, чи подобаються тобі документальні фільми.
- Яке речення ілюструє подане фото? Хто, на твою думку, на ньому зображений? Запиши відповідь, використовуючи означено-особові речення.
- Знайди в тексті означено-особові речення. Випиши з них головні члени в таблицю і додай інформацію про їх граматичні ознаки.

Головний член означено-особового речення	Спосіб дієслова	Час	Число

193 Прочитай фрагменти інтерв'ю. Визнач, які речення є означено-особовими. Розкажи про власні вподобання в одязі, використовуючи означено-особові речення.



1. *Настя Іванічева, маркетинг-директор
Oh My look! G.Bar, 26 років*

Купую щось нове і таким чином винагороджую себе за добре виконану роботу.

Люблю обирати декор.

Останнім часом хочеться купувати набагато менше, але якісніше.

Складно добирати шовкові речі.

Починаємо сезон у квітні, а закінчуємо його в жовтні.



2. *Саша Станкевич, асистент режисера,
28 років*

Масмаркет не дуже люблю.

Речі купую зазвичай за кордоном, коли подорожую, а в Києві шоплюся рідко.

Зрідка заходжу в Pull&Bear, бо мені пасують їхні джинси.

Купив куртку в Амстері, якраз у день відкриття магазину.

Серед закладів зависаю найчастіше в кав'ярнях.



3. *Дмитро Леник, шеф-бариста кав'ярні
Takava, 28 років*

Два дні поспіль в одній кепці не ходжу.

Базові футболки зазвичай купую в H&M.

Їх у мене багато.

Маю сім різних годинників — і нові, і вінтажні.

Мені загалом подобаються кеди.

За матеріалами «The Village Україна»

- 194** Проаналізуй фрагменти відгуків глядачів. Визнач, які речення є означено-особовими. Випиши їх і підкресли всі члени речення. Дай авторам відгуків поради, що допоможуть їм покращити свій стиль.

Відгук 1

Хочу розповісти про свій улюблений серіал. Головним персонажем серіалу «Венздей» є відьма-школярка із сім'ї Адамсів. Раджу переглянути цю стрічку з кількох причин.

1. Цікавий сюжет. Дивлюся кожну серію й розумію, що повороти в сюжеті дуже несподівані.
2. Приємний стиль. Я ціную підхід до промальовки персонажів. У цьому серіалі творці справді постаралися зберегти власний стиль.
3. Важливі теми. Зможете знайти тут себе в історіях про стосунки, дружбу, шкільні проблеми тощо.

Раджу на всі 100!



Відгук 2

Рекомендую переглянути «Прикольну казку»! Це перший і поки єдиний український музичний фільм-казка. Іронічна варіація на тему Ромео і Джульєтти, але зі щасливим кінцем. Казкової атмосфери додає застосування техніки колажу та 3D-анімації. Особливо зацікавить тих, кому подобається гурт «Океан Ельзи». Адже композитором картини став клавішник гурту «Океан Ельзи» Мілош Єліч. Зберігайте собі!

- 195** За зразком попереднього завдання напиши власні поради щодо серіалів (українського та іноземного виробництва) для перегляду, використовуючи означено-особові речення.

- 196** Проаналізуй скриншоти з курсу для підлітків. Виконай завдання.



Особиста безпека підлітків

Як захистити себе від ризиків у житті та мережі й прокачати життєві навички для протидії викликам

Експерти: Саша Гонтар

Булінг, кібербулінг, залякування, погрози, кіберпереслідування, насильство в житті та мережі — чому це все неприйнятно і що із цим робити?

У серіалі «Особиста безпека підлітків» розглянемо ключові ризики. Вони можуть підстерігати підлітків у реальному житті та мережі. Також розповімо, які життєві навички варто прокачати, щоб протидіяти їм.



Серія 1. Чому не класно бути сином / донькою маминої подруги?

У першій серії розбираємося, звідки беруться порівняння з іншими, чому максимально круто бути собою та як можна екологічно донести свою думку до дорослих.



Серія 2. Що таке шеймінг?

У другій серії розберемося з шеймінгом — що це таке, які його види відомі сьогодні та де найчастіше можуть трапитися ситуації, пов'язані зі знеціненням чи засудженням певної особи. Розглянемо поради, які допоможуть правильно реагувати на шеймінг у житті та в мережі.



Серія 3. Булінг. Чому він не ок?

Цю серію присвячено булінгу (або ж цькуванню). Дослідимо види булінгу та «псевдопричини» для агресії. Розберемося, що робити, якщо ви або ваші друзі зазнали цькування.

За матеріалами сайту «Дія. Освіта»

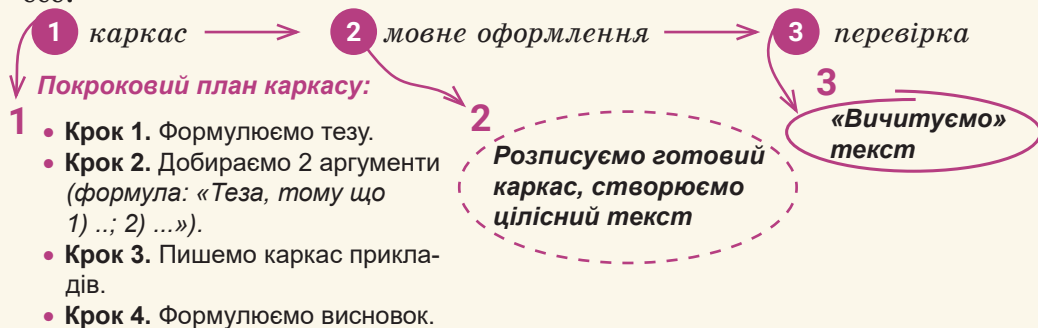
ЗАВДАННЯ

1. Випиши означено-особові речення (якщо вони входять до складних речень, виписуй як окреме речення ту частину, яка є односкладною означено-особовою).
2. Визнач, чи є на поданих скриншотах називні речення. Наведи приклад.
3. З'ясуй значення всіх слів, які тобі невідомі. Чи є в цьому списку іншомовні слова, до яких можна дібрати українські відповідники?
4. Чи зацікавив би тебе такий онлайн-курс? Чому?
5. Спрогнозуй, які ще серії могли б увійти до такого курсу, запиши їх назви.
6. Чи був у тебе досвід проходження онлайн-курсу? Поділися ним із однокласником / однокласницею.



Есе – це творча письмова робота, у якій викладено погляд на певну проблему. Цьому жанру властивий чіткий добір **аргументів** – думок, які призначені для пояснення ставлення автора до порушеної проблеми.

Для зручності можеш скористатися такими етапами створення есе:



Тема: До чого ж зрештою треба дослухатися в житті – до розуму чи до серця?

Щоб створити каркас есе, можна рухатися крок за кроком:

1 каркас

- **Крок 1. Теза**
Варто дослухатися лише до серця.
- **Крок 2. Аргументи**
Варто дослухатися лише до серця, тому що:
 - 1) лише за допомогою інтуїції можна відчувати справді важливі події;
 - 2) часто люди шкодують про ті вчинки, які вони зробили, керуючись лише раціональними причинами.

• Крок 3. Приклади

Щоб аргументи звучали переконливіше, добери до них влучні приклади з історії, культури, суспільного життя тощо – будь вільним / вільною і щирим / щирою у виборі, тоді твій текст буде «стрункішим».

• Крок 4. Висновок

Узагальни те, що ти написав / написала, коротко переформулюй іншими словами. Зважай: у висновку не має бути жодної нової інформації.

Висновки (10 % обсягу)

Хоча в заключній частині потрібно ще раз викласти основну тезу есе (уже як доведено), висновки не можна розглядати як щось непотрібне чи допоміжне. Висновки покликані коротко підсумувати обґрунтування, викладене в основній частині. З огляду на це важливість заключної частини есе важко переоцінити. Вона ще раз нагадує про наведені міркування і приклади, таким чином забезпечуючи цілісність і зв'язність есе. Якщо ваші міркування і приклади були справді сильними й переконливими, висновки посилять цей ефект. Якщо ж вони могли бути кращими, їх короткий, без подробиць, виклад дає шанс покращити враження від тексту. Кожен абзац основної частини у висновках можна коротко викласти в одному реченні. Якщо у вступі подавалася цитата чи інформація, що привертає увагу, у висновках варто якимось чином про це нагадати. Також важливу роль відіграє останнє речення есе, яке має містити яскраве узагальнення, спонукування до дії чи думки.

Олена Іщенко, Андрій Іщенко. *Тексти і тести*

197 Проаналізуй синоніми, які можуть допомогти тобі замінити слова гарний і хороший у твоєму есе. Обери ті, які є доречними, використай їх у тексті.**приклад**

ілюстративний

доречний

цікавий

захопливий

яскравий

влучний

репрезентативний

подія

важлива

визначна

пам'ятна

непересічна

глобальна

грандіозна

унікальна

людина

цікава

щира

щедра

чуйна

шляхетна

ввічлива

альтруїстична

скромна

тактовна

доброзичлива

смілива

освічена

хоробра

порядна

вчинок

гідний

шляхетний

рішучий

продуманий

коректний

свідомий

усвідомлений

198 Знайди інформацію до однієї із запропонованих тем. Використай будь-які додаткові джерела та запиши в чернетку те, що тебе зацікавить.

Наприклад. Ти обрав / обрала тему «Волонтерство: чи потрібно це кожному?». Знайди приклади волонтерських ініціатив в Україні, історії волонтерів, подумай, чи кожен міг би займатися цією справою, чи потрібно це кожній людині. Запиши імена волонтерів, факти з їхнього життя, назви організацій тощо.

- А Змінювати власне тіло чи бути таким, як ти є?
- Б Як реальність, яку створюють соцмережі, впливає на наше життя?
- В Тікати у вигадану реальність (відеоігри) чи адаптуватися до справжнього світу?
- Г Чи можливе життя без мобільних телефонів?

199 Об'єднайся в групу з тими однокласниками / однокласницями, які обрали таку саму тему. Обговоріть протягом 5 хвилин ті факти, які вдалося знайти кожному / кожній із вас.



200 Виконай усі завдання крок за кроком. Перепиши готовий текст у чистовик.

ЗАВДАННЯ

1. Постав таймер на 15 хвилин і запиши все, що тобі спало на думку щодо обраної в попередньому завданні теми.
2. Сформулюй і запиши власне ставлення до обраної теми.

З р а з о к. *Волонтерство: чи потрібно це кожному?*

Моя думка (теза): *Волонтерство – це справа для обраних, цим повинні займатися лише здібні люди.*

1. Доведи власну тезу за допомогою аргументів. Запиши їх та власні міркування на основі тих фактів, які тобі вдалося знайти в додаткових джерелах.

2. Поєднай усе в цілісний текст есе. Запиши його.

3. Перечитай текст і подумай, що можна було б покращити. Внеси зміни.

4. Виконай перевірку тексту (правопис слів, розділові знаки, повтори тощо).

201 Обери одну із запропонованих тем і напиши есе самостійно, дотримуючись алгоритму, викладеного в цьому уроці.

- А Яку суперсилу я б обрав / обрала: здатність переміщуватися в просторі чи в часі?
- Б Чи потрібні людям фільми жахів?
- В Зоопарки: утримувати тварин чи всім дати свободу?
- Г Чи повинні батьки допомагати дітям з вибором майбутньої професії?

УРОК 37

ОДНОСКЛАДНІ НЕОЗНАЧЕНО- ОСОВОВІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти попрактикуєшся

- упізнавати неозначено-особові речення;
- відрізняти неозначено-особові речення від інших видів односкладних речень;
- уживати неозначено-особові речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Неозначено-особове — це односкладне речення, головний член якого називає дію, виконувану невизначеною особою, і виражений дієсловом третьої особи множини теперішнього або майбутнього часу чи формою множини минулого часу (можемо підставити підмет *вони / люди*): *Тут голосно не говорять. Усіх зустрінуть на вокзалі. Ці дані аналізували?*

ЗВЕРНИ УВАГУ!

Якщо присудок виражений дієсловом третьої особи однини теперішнього або майбутнього часу (можемо підставити підмети *він, вона, воно*), таке речення вважаємо двоскладним неповним.

ХИТРИНКА



Речення з присудком у **минулому** часі також є **неозначено-особовими**, хоч там ти можеш «вписати» різні займенники: *Щодня писали тренувальні тести (ми писали, ви писали, вони писали).*

202 Обери з-поміж поданих схему неозначено-особового речення. Поясни свою думку.

А

	однина	множина
I особа	Щодня записую голосові повідомлення.	
II особа		
III особа		

Б

	однина	множина
I особа		
II особа		
III особа		У нас щодня прибирають під'їзд.

В

	однина	множина
I особа		
II особа	Вважаєш цю музику сучасною?	
III особа		

Г

	однина	множина
I особа		
II особа		Бігаєте щоранку?
III особа		

203 Опиши студію звукозапису, використовуючи лише неозначено-особові речення.

Зразок. Тут щодня записують подкасти.



204 Прослухай фрагмент подкасту. Виконай завдання.



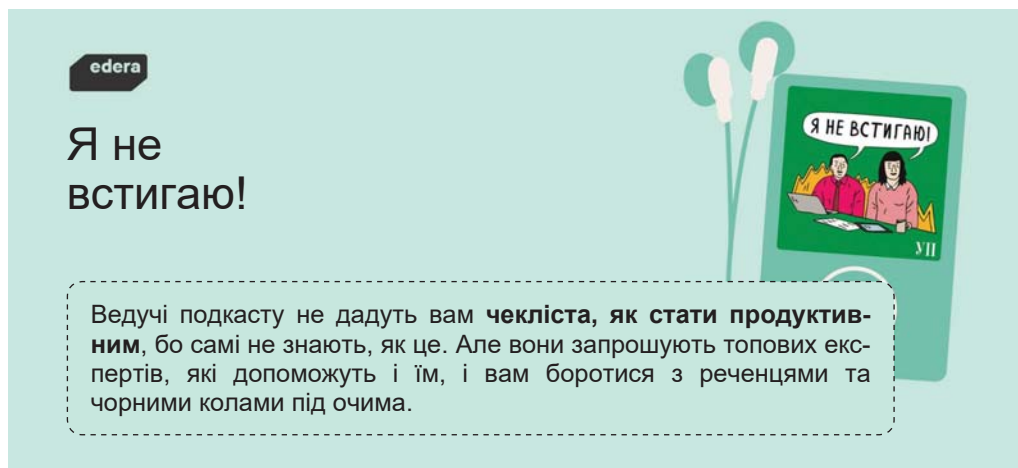
ЗАВДАННЯ

1. Випиши з подкасту 3 речення з підметом *вони*, перероби їх у неозначено-особові речення.
2. Опиши почуте в подкасті за допомогою неозначено-особових речень. Наприклад, *У подкасті розповідають про... Увагу звертають на... Наголошують, що...*
3. Хто такі генеалоги? Запиши власне визначення на основі прослуханого тексту.
4. Чи правда, що...
 - А ДНК-генеалоги досліджують слину для визначення стану здоров'я?
 - Б гостя подкасту вивчає походження родів волинян?
 - В історики можуть досліджувати родоводи?
 - Г основне завдання генеалога – знайти друзів у соцмережах?
5. Прослухай фрагмент повторно і знайди правильну інформацію для тверджень із попереднього завдання.
6. Чи цікаво було б тобі дізнатися про історію власної родини? Що про неї ти вже знаєш?

205 Обери з-поміж речень лише ті, які є неозначено-особовими. Поясни свою думку. Що таке подкаст? Запиши визначення й поділися власним досвідом: чи слухаєш ти подкасти, які теми тебе цікавлять, які платформи ти використовуєш тощо.

- А** Запустили подкаст.
- Б** Учні хочуть запустити подкаст.
- В** Подкаст моєї мрії.
- Г** Ходімо робити подкаст!
- Д** Щодня докладають зусиль для вдосконалення подкасту.
- Е** Подкаст – складне завдання.

206 Проаналізуй інформацію з дописів про українські подкасти. Виконай завдання.



edera

Я не встигаю!

Ведучі подкасту не дадуть вам **чекліста, як стати продуктивним**, бо самі не знають, як це. Але вони запрошують топових експертів, які допоможуть і їм, і вам боротися з реченнями та чорними колами під очима.



edera

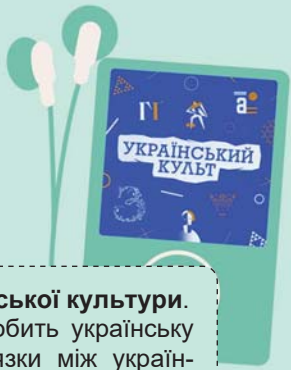
Перший шкільний подкаст

Ведучі подкасту долають стереотипи та доводять, що **школа – це модно**, прогресивно і стильно. Наприклад, вони пояснюють, що таке мотиваційне павутиння, уроки щастя та недискримінаційний підхід в освіті.



Український культ

Подкаст **руйнує міф про провінційність української культури**. Експерти дають відповідь на запитання «Що робить українську культуру такою цікавою?» та розкривають зв'язки між українською, європейською та світовою культурами.



Джерело: студія онлайн-освіти «EdEra»

ЗАВДАННЯ

1. Які з назв подкастів є односкладними реченнями?
2. Видали підмети у трьох реченнях з поданих текстів про подкасти так, щоб вони стали неозначено-особовими (інші зміни вносити не можна).
3. Запропонуй українські слова, якими можна замінити іншомовні *чекліст*, *топовий експерт*.
4. Що таке недискримінаційний підхід? Скористайся за потреби додатковими джерелами та поясни значення терміна.
5. Який із трьох подкастів тобі сподобався б найбільше? Чому?
6. Запиши 3 власні ідеї для випусків, які могли б доповнити подкаст «Український культ».

207 Проведи мікродослідження власної родини, поспілкувавшись зі старшими родичами. Запиши результати. Зроби презентацію. Прокоментуй її в класі, використавши 5 односкладних речень.



Запитання, які можна поставити родичам:

1. Які прізвища були в родині (у бабусь, прабабусь тощо)? Які імена?
2. Яке походження вашого прізвища?
3. Із яких регіонів походять родичі? Як вони опинилися там, де живуть тепер?
4. Яку родинну історію переповідають одне одному? Чи є така?
5. Як родина пережила тяжкі події: Голодомор, війни?
6. Чи є в родині людина / люди, якою / якими пишаються родичі? Хто це?

УРОК 38

ОДНОСКЛАДНІ УЗАГАЛЬНЕНО- ОСОВОВІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти попрак-
тикуєшся

- вирізняти узагальне-
но-особові речення з-поміж
інших;
- уживати узагальнено-
особові речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Узагальнено-особове – це односкладне речення, головний член якого називає дію, що стосується кожного й усіх. Найчастіше це **прислів'я, приказки, крилаті вислови**. Головний член такого речення виражений дієсловом першої або другої особи дійсного чи наказового способу, а також третьої особи множини теперішнього або майбутнього часу.

Особливість таких речень у тому, що граматична форма головного члена в них може змінюватися залежно від ситуації:

Від совісті не втечеш (втечете, втечуть).

Від добра добра не шукай (шукайте, шукають).

208 Проаналізуй ілюстрації з книжки української художниці Анастасії Стефурак «Українські прислів'я». Виконай завдання.



ЗАВДАННЯ

1. Які прислів'я відображено на сторінках книжки? Запиши їх.
2. Яке з прислів'їв є односкладним узагальнено-особовим реченням?
3. Яку з ілюстрацій ти вважаєш найбільш вдалою? Чому?
4. Використай наведені нижче факти про книжку «Українські прислів'я» та поєднай їх у зв'язний текст.
Створити книжку Анастасію надихнула стара чудернацька світлина.
Авторці хотілося надати українським прислів'ям нового звучання.
Джерелом натхнення були роботи зарубіжних авторів.
5. Які два прислів'я ти запропонував би / запропонувала б авторці проілюструвати?
6. Які книжки сучасних українських авторів тобі траплялися останнім часом? Наведи приклади.

209 Які з поданих речень є узагальнено-особовими? Чому?

- А** Хочу привітати тебе зі святом.
- Б** Не кажи гоп, поки не перескочиш.
- В** На вулиці ретельно прибирають.
- Г** Яка краса!
- Д** Ніщо не віщувало біди.
- Е** Не кидай слів на вітер.

210 Прочитай текст. Виконай завдання.

«Добрий вислів завжди вчасний», – кажуть англійці. Чимало англійських крилатих висловів дуже схожі на українські: *додати палива у вогонь* (англ.) – *підливати олії у вогонь* (укр.). А до деяких потрібно добирати ті, які нам зрозуміліші. Наприклад, у англійців є прислів'я: *«Кіт у рукавичках не спіймає миші»*. Ми ж кажемо по-іншому: *«Любиш поганяти, люби й коня годувати»*. Інший приклад: англійському прислів'ю *«Після смерті прийшов лікар»* відповідає українське *«Після бійки кулаками не вимахують»*.

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з поданого тексту узагальнено-особові речення.
2. Визнач, які прислів'я в цьому тексті є двоскладними реченнями. Випиши їх і підкресли граматичні основи.
3. Чи знаєш ти випадки запозичення прислів'їв з інших мов? Наведи приклади.
4. Чи вживає хтось у твоєму оточенні прислів'я? У яких випадках?
5. Обери одне з прислів'їв у тексті й поясни його значення.
6. Знайди в додаткових джерелах прислів'я, яке є узагальнено-особовим реченням, запиши його.

- 211** Обери прислів'я, яке є узагальнено-особовим реченням, і створи власну ілюстрацію до нього. Оформіть мінівиставку ілюстрацій у кабінеті разом із однокласниками та однокласницями.

- 212** Склади речення, які будуть узагальнено-особовими.

Дивись на зріст, та

не махай постолом

поки не перескочиш

Не кажи гоп,

отаманом будеш

Не страши

далі заїдеш

У чужій кошарі

Терпи, козаче,

питайся розуму

Помалу їдь, то

овець не розведеш

Говори стовпу, а

кота салом

За чужим столом

він стоїть

- 213** Проаналізуй речення. Які з них НЕ є узагальнено-особовими? Поясни свою думку.



1. Решетом воду неносять. 2. Здогадався цуцик, як хвіст відпав. 3. Бачить кіт сало, та сили мало. 4. Біда біду тягне. 5. Близько лікоть, та не вкусиш. 6. Батогом обуха не переб'єш. 7. Боятися вовка – у ліс не ходити. 8. Вовка ноги годують. 9. У тихому болоті чорти водяться. 10. Дурням закон не писаний.

- 214** Обери з попереднього завдання одне речення й опиши, у якій ситуації його вживання було б доречним.

- 215** Запиши ввічливий докір як відповідь одному з мовців (на вибір), використавши прислів'я, яке є узагальнено-особовим реченням.

З р а з о к. Ви б не поспішали з такими висновками. Досвід підказує: тричі відміряй – раз відріж.

Мовець 1. Якщо я сказав зробити зараз, то це має бути зроблено зараз!

Мовець 2. Лише дорослі можуть вирішувати, що тобі робити.

Мовець 3. Де ви бачили чесних продавців?

Мовець 4. Справедливості не існує. Навіть не сподівайтесь чесно виграти змагання.

УРОК 39

ОДНОСКЛАДНІ БЕЗОСОБОВІ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти попрактикуєшся

- відрізняти безособові речення від інших видів односкладних речень;
- уживати безособові речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Безособові – це односкладні речення, у яких головний член є носієм дії безвідносно до особи-діяча. Конструкція таких речень не передбачає наявності підмета:

Треба завчасно приходити на вокзал. Надворі вітряно.

Головний член у безособових реченнях може бути виражений:

1) безособовим дієсловом: *світало, хмарилось, весніє, смеркає, вечоріло, затопило, щастить, не спитьсья, лихоманить, таланить, бракує;*

2) особовим дієсловом у безособовому значенні: *вдарило, стисло, пахне, віє, було;*

3) дієслівними формами на *-но, -то*: *вирішено, збито, написано, сказано;*

4) інфінітивом: *стояти, виходити, платити* та ін. або прислівниками *треба, можна, жаль, шкода, сумно, весело* та ін. у сполученні з інфінітивами;

5) прислівником *нема, немає*

Уже світає.

Пахне пиріжками.

Не було снігу, не було й сліду.

Справу зроблено вчасно.

Сюди не заходить!

Треба перейти це поле.

Без труда нема плода.

ХИТРИНКА



Безособові речення легко визначити, адже в них ти не можеш підставити жодного займенника в називному відмінку.

- (1) Світає.
- (2) Немає совісті в тебе.
- (3) Треба терміново замовити таксі.
- (4) Порожньо й тихо навколо.
- (5) Усі запрошення вже розіслано.

- 216** Створи й запиши односкладні безособові речення за поданими схемами. З якою зі схем тобі було працювати найважче? Чому? За потреби скористайся поясненнями експертів у попередніх параграфах.

1 Безособове дієслово, що позначає явище природи + обставина.

2 Немає + додаток + ...

3 Можна + інфінітив + додаток + неузгоджене означення.

4 Прислівник-присудок + обставина.

5 Обставина + дієслово-присудок на -но / -то + означення + додаток.

6 Додаток + немає + означення + додаток.

7 Треба + інфінітив + додаток + обставина.

8 Додаток + безособове дієслово, що позначає психічний / фізичний стан людини.

- 217** Які з поданих речень НЕ є безособовими? Поясни свою відповідь.

1. У книжці «Справа Стуса» зібрано архівні документи з кримінальної справи українського поета. 2. Нині готують перевидання книжки після отримання «другого дихання» через суд. 3. З неї можна дізнатися усі деталі цієї історії. 4. У книжці немає нічого забороненого. 5. Багатьох бентежить ця ситуація.

- 218** Визнач, у яких ситуаціях ми найчастіше вживаємо безособові речення, проаналізувавши зображення. Підкресли в кожному реченні граматичну основу.

1



2



3



- 219** Проаналізуй зображення, яке ілюструє сюжет мультфільму «Думками навиворіт». Виконай завдання.

ЩО ВИ ОТРИМУЄТЕ, КОЛИ ВАШІ ЕМОЦІЇ ОБ'ЄДНЮЮТЬСЯ?



Фото: DISNEY / PIXAR

ЗАВДАННЯ

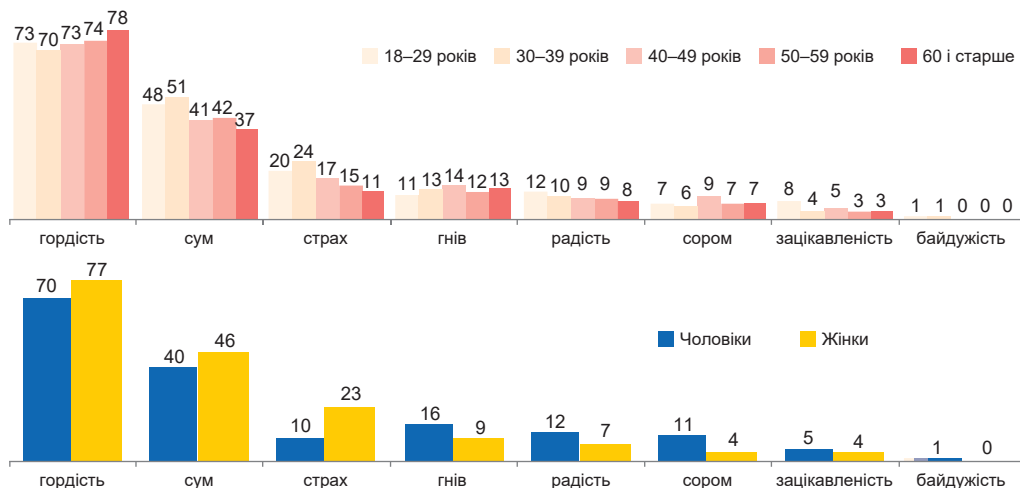
- Поясни, що зображено на ілюстрації до мультфільму.
- Створи 3 завдання для однокласника / однокласниці, описавши поєднання двох емоцій за допомогою безособового речення.
З р а з о к. *Коли мені радісно і сумно, ...*
Попроси однокласника / однокласницю знайти відповіді на шкалі й доповнити поданий початок двоскладним реченням. Чи згодні ви обоє з назвами емоцій на шкалі?
З р а з о к. *Коли мені радісно і сумно, я перебуваю в меланхолії. Ми згодні з цією назвою емоції.*
- Опиши емоції, які ти міг / могла б відчувати в запропонованих ситуаціях, використовуючи лише безособові речення.
 - Я запізнююся в школу.
 - Мені відмовили в участі у змаганнях.
 - Я отримав / отримала похвалу від учителя / учительки.
 - Мені подарували телефон.
- Чи задумуєшся ти про емоції, які відчуваєш? Скільки емоцій із зображених на шкалі ти розумієш і можеш розпізнати в себе?
- Порівняй свою відповідь до попереднього завдання з відповідями однокласників. Хто з вас найкраще знається на емоціях? Поцікавтеся, які поради він / вона може вам дати.

- 220** Опиши діаграми, використовуючи лише односкладні безособові речення. Вислови своє ставлення до інформації на діаграмах. Які емоції переживаєш ти, думаючи про Україну?



З р а з о к. На графіку зображено... Можна помітити...

Які дві емоції ви відчуваєте, думаючи про Україну?



За матеріалами українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»

- 221** Утвори якомога більше безособових речень із присудком *нема* / *немає*. Запиши їх, підкреслюючи всі члени речення.

- 222** Напиши лист своєму другу / подрузі, який / яка проживає складний період. Використовуй лише ті речення з довідки, які є безособовими.

Д о в і д к а: Мені шкода. Це все мине. Дуже неприємно. Треба триматися. Ти дуже сильний / сильна. Усім нам непросто. Зараз складні часи. Разом ми все зможемо. Мені прикро. Варто поговорити про це.

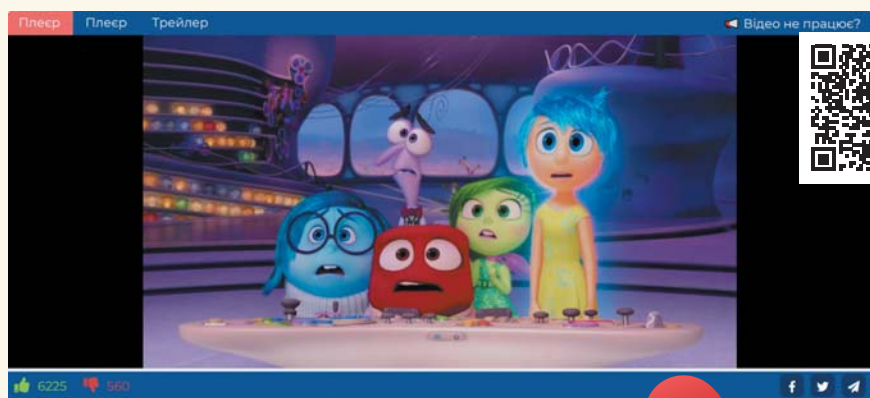
- 223** Опрацюй фрагмент будь-якого твору зі списку (на вибір). Знайди односкладне безособове речення. Поясни, чим виражений присудок. Спробуй переробити це речення на двоскладне. Чи вдалося тобі? Чи змінилося сприйняття тексту, на твою думку?

1. Леся Українка «Давня казка».
2. Іван Карпенко-Карий «Сто тисяч».
3. Михайло Коцюбинський «Дорогою ціною».
4. Юрій Винничук «Місце для дракона».
5. Володимир Дрозд «Білий кінь Шептало».
6. Валентин Чемерис «Вітька + Галя, або Повість про перше кохання».

На цих уроках ти потренуєшся

- говорити про власні емоції;
- реагувати на емоції інших;
- добирати мовленнєві конструкції до певних ситуацій мовлення.

224 Переглянь трейлер до мультфільму. Опрацюй текст. Виконай завдання.



Життєрадісний і допитливий Райлі одинадцять років. Уже кілька років дівчинка дружить з тими самими дітьми, ходить у ту саму школу і таємно закохана в того самого хлопчика. Але вона не підозрює, що всіма її справами, думками й почуттями керують п'ять базових емоцій, які живуть у її голові: Радість, Сум, Страх, Гнів і Відраза. Вони постійно сваряться і ніяк не можуть домовитися між собою, але в певний момент їм доведеться це зробити. Райлі з батьками переїжджає до мегаполісу, і якщо її емоції не прийдуть до норми, то різка зміна ситуації сильно вдарить по стану дівчинки.

Думками навиворіт

Inside Out

Гасло: «Багато галасу в маленькій голові»

Роки: 2015, 2024

Жанр: Мультфільм

Країна: США, Японія

ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує трейлер і текст?
2. Чи доречно в тексті використаний скриншот?
3. Спрогнозуй коротко (5–6 речень) сюжет мультика «Думками навиворіт», якщо ти не бачив / не бачила його, або пригадай і запиши з пам'яті, якщо бачив / бачила.
4. Що тобі відомо про базові емоції людини?
5. Чи помічав / помічала ти, як емоції впливають на твоє мовлення? Наведи приклад.
6. Чи була у твоєму житті ситуація переїзду? Які емоції ти проживав / проживала в цей час?

- 225** Організуйте кінопоказ у класі, обравши мультфільм, художній або документальний фільм про емоції (наприклад, «Думками навиворіт»). Проведіть дискусію після перегляду.

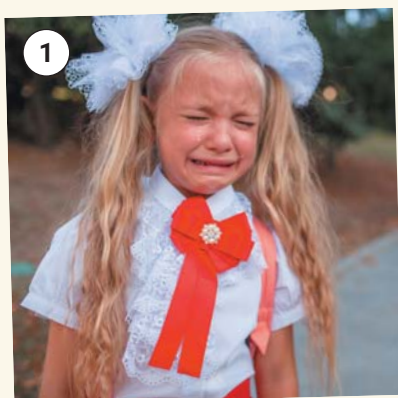
**ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ДИСКУСІЇ**

1. Яка основна думка відео, яке ви обрали для перегляду?
2. Чи погоджуєшся ти з цієї думкою?
3. Для кого це відео було б найцікавішим?
4. Який епізод тобі найбільше запам'ятався? Чому?
5. Запропонуй, яким епізодом можна було б доповнити відео.
6. Попрацюйте в групах. Створіть постер з основними думками, відображеними у відео. Додайте фото / малюнки. Презентуйте постер у класі.

- 226** Порівняй свої пропозиції з попереднього завдання з порадами психологів. Чи погоджуєшся ти з ними?

Токсично позитивні фрази (НЕ бажано використовувати)	Адекватні альтернативи (бажано використовувати)
Усе буде добре, не переживайся.	Я бачу, що тобі зараз важко. Як я можу допомогти?
Усе, що не робиться, на краще.	Мені дуже шкода, що це сталося з тобою. Я тут, щоб підтримати тебе.
Могло бути гірше!	Твої почуття важливі. Розкажи більше про те, що ти зараз відчуваєш.
Припини жаліти себе.	Це справді складна ситуація. Пам'ятай, що я поряд.
Мисли позитивно!	Ти маєш право на свої емоції. Поговоримо про це?

- 227** Якими словами можна підтримати людей на фото? Запиши фрази до кожного з випадків. Поміркуй, чи допомогли б тобі такі слова почуватися краще.



- 228** Оціни ситуації на фото. Якби ти потрапив / потрапила в таку ситуацію, якими були б твої емоції? Для зручності скористайся «Барометром емоцій».



За матеріалами
Світлани Ройз «Твоя
сила: практикум для
дітей та підлітків»



- 229** Проаналізуй описані ситуації. Запропонуй поради, які можна дати кожному з мовців, скориставшись підказками.

Ситуація 1. Соломія дуже хвилюється перед виступом у школі. Вона помічає, що під час промови робить надто довгі паузи. Через це їй здається, що вона забуває, про що говорити далі.

Ситуація 2. Максим під час знайомства з новими людьми відчуває ніяковість. Він часто використовує слова-паразити, наприклад, «ніби», «ну», «тобто».

Ситуація 3. Ірина під час іспиту сильно нервує, і через це її мовлення стає дуже швидким. Вона не встигає чітко формулювати думки, що створює плутанину.

Ситуація 4. Андрій під час важливої розмови з викладачем відчуває страх помилитися, тому говорить дуже тихо і невпевнено.

Підказки

- А Підготовка до виступу та тренування перед дзеркалом або друзями.
- Б Використання технік дихання для зменшення хвилювання.
- В Усвідомлене контролювання темпу мовлення.
- Г Запис власної промови та аналіз повторюваних помилок.
- Д Заміна слів-паразитів на паузи для концентрації думок.

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ОДНОСКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ

На цьому уроці ти

- пригадаєш вивчене;
- потренуєшся вживати односкладні речення.

230 Проаналізуй таблицю. Виконай завдання.

Форми дієслів,
які можуть бути головним членом в односкладному реченні

Спосіб дієслова							
дійсний					умовний	наказовий	
теперішній час		майбутній час		минулий час			
однина	множина	однина	множина	чол. рід	чол. рід	однина	множина
I ос.*	I ос.*	I ос.*	I ос.*	жін. рід	жін. рід	I ос.	I ос.*
II ос.*	II ос.*	II ос.*	II ос.*	сер. рід	сер. рід	II ос.*	II ос.*
III ос.	III ос.*	III ос.	III ос.*	множина*	множина*	III ос.	III ос.*

*

– головний член означено-особового речення

– головний член неозначено-особового речення

* – головний член узагальнено-особового речення

Користуючись таблицею, дай відповіді на запитання.

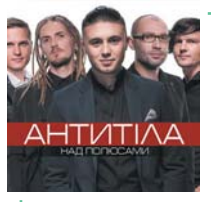
1. Які способи вираження головного члена в означено-особових реченнях? Наведи приклади.

2. Чи можна в узагальнено-особових реченнях використовувати такі самі способи вираження присудка, як і в означено-особових та неозначено-особових?

3. Які форми дієслова не використовуємо в жодному з видів односкладних речень? Чому?

231 Проаналізуй уживання односкладних речень в українських піснях. Зроби висновок про те, який вид односкладних речень є найбільш поширеним у піснях.

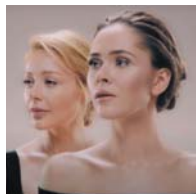
- 1 Люби вільно. Цілуй поволі.
Прощай швидко або ніколи.
Часу мало. Маєш дійти.
Хочеш правди? Мусиш знайти...
(«Антитіла»)



- 2 Подивись! Яка красива лілія!
Позолоченим курсивом твоє ім'я.
(«Один в каное»)



- 3 Сповільнений пульс.
Розсипане зілля.
Більше я не боюсь.
Я вільна, вільна...
(Тіна Кароль та Юлія Саніна)



- 4 Холодно...
Як би не було...
Як би не дуло в твоє вікно...
(«Океан Ельзи»)



232 Проаналізуй гасла відомих компаній. Визнач, які з них є односкладними реченнями. Зроби припущення про те, чим може займатися кожна з компаній. Створи власне гасло для української компанії з виробництва меблів.



1. Ділися моментами. Ділися життям.
2. Рішення для маленької планети.
3. Їж свіженьке.
4. Просто зроби це.
5. Легкі на підйом.
6. Ми разом.
7. Легкість доставки для життя.
8. Ідеї для вашого дому.
9. Думай інакше.
10. Стиль завжди в моді.
11. Спробуй веселку.
12. Найщасливіше місце на Землі.
13. Зроби по-своєму.
14. Адже ви цього варті.
15. Усі новини гідні друку.
16. Час голитися. Час економити.
17. Грація. Простір. Швидкість.
18. Не будь злим.
19. Залиште водіння нам.
20. Коли немає завтра.

233 Визнач і запиши біля кожного речення його вид (односкладне / двоскладне, якщо односкладне – який підвид). Припусти, у якій ситуації могло бути використане кожне з речень.

- | | |
|-------------------------------|-------------------------------------|
| 1. Спізналися... | 4. Посеред залу попкорн із беконом. |
| 2. Допоможи мені! | 5. За вікном новенький! |
| 3. Знаю всі підказки – гайда! | 6. Яскравий вихід. |

- 234** Прочитай зміст книжки. Які з речень є односкладними? Зроби припущення: про що може йтися в цій книжці, яка її назва. Проаналізуй зміст іще двох книжок на вибір і зроби висновки про вживання в них односкладних речень.



ЗМІСТ

Прислухайся до природи..... 5

Знайди власний полюс11

Оптимізм – риса, набута тренуванням18

Не бійся власної величі.....30

Часто це все-таки можливо45

Відвагу в термосі не зберегти.....60

Гіркі невдачі..... 100

Найважливіше – встати зранку 124





ПОВНІ Й НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ. ТИРЕ В НЕПОВНИХ РЕЧЕННЯХ

На цих уроках ти дізна-
єшся,

- що таке повні й не-
повні речення;
- коли ставити тире в
неповних реченнях.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Повними є речення, у яких є всі необхідні для цього структурного типу члени речення – як головні, так і другорядні: *На сніданок усі прийшли вчасно.*

Неповними є речення, у яких пропущений головний або другорядний член чи кілька членів одночасно, але вони легко відновлюються з контексту, ситуації, підказуються змістом самого речення, граматичними формами наявних у ньому членів: *Мати сіла поруч. Люблячим зажуреним поглядом глянула (пропущено підмет мати) на сина.*

Неповні речення, як і повні, можуть бути непоширеними й поширеними, двоскладними й односкладними, розповідними, питальними та спонукальними.

! Не слід плутати неповні речення з односкладними. В односкладних реченнях є лише один головний член, а другий або неможливий, або не потрібен для розуміння змісту речення. Тому односкладні речення є повними.

! Речення з пропущеною дієслівною зв'язкою *бути* (є, був, будемо...) є повними за своєю структурою.

Найчастіше в неповних реченнях буває пропущено присудок, зрідка – підмет або додаток і ще рідше (їх нестача майже не помітна) – означення чи обставину.

На місці пропущеного члена речення ставимо тире, якщо в усному мовленні цей пропуск позначений паузою: *І обнявся сміх з журбою, ненависть – з любов'ю* (В. Симоненко).

Якщо паузи немає, тире не ставимо: *На автостанції знову пожвавлення.*

- 235** Перепиши, відновлюючи в поданих реченнях пропущені слова. Обери вислів, який тобі найбільше сподобався, поясни, як ти його розумієш.

1. Шляхетна людина думає про інших, низька – про себе. 2. Учорашній день – це історія, завтрашній – загадка, сьогоднішній – подарунок. 3. Успіх приходить, коли ти дев'ять разів упав, а на десятий піднявся. 4. Краще зазнати поразки під час бою, ніж під час утечі. 5. Деякі люди вмюють любити, а деякі – лише ненавидіти. 6. Одні учні приходять до вчителя за знаннями, а інші – за мудрістю.

- 236** Дай відповіді на запитання, використовуючи два види речень – повні та неповні.

1. Чи можна під час ділової зустрічі викладати телефон на стіл перед собою?
2. Як краще провести важливу особисту розмову?
3. Коли найкраще телефонувати знайомим щодо справ?
4. Скільки знаків оклику можна використовувати в повідомленнях?
5. Як часто можна перебивати співрозмовника?
6. Як поводитися з тим, хто нечемно з вами говорить?

- 237** Перепиши текст, усунувши повтори. Використовуй, де це потрібно, неповні речення. Устав пропущені розділові знаки.

Наш розум нагадує сад. У ньому ростуть квіти та бур'яни. Квіти це наші позитивні думки, а бур'яни це наші негативні думки. Гарні думки потрібно доглядати, а погані думки потрібно виполювати. Як це робити? Негативні думки з'являються внаслідок пережитих неприємностей. Тому прокручувати їх постійно в голові це не дуже гарна ідея. Спробуйте замінити погані спогади на щось приємне. Інший спосіб придумати сприятливий варіант розв'язання ситуації. Вирощуйте у вашому саду квіти-думки а бур'яни у вашому саду викоринюйте.

- 238** З поданого вірша випиши речення в такому порядку:



- 1) односкладні;
- 2) двоскладні неповні.

Вранці – роси.
Марити. Мовчати.
Колос. Шум. Волошки.
Знов волошки.
Материнка. Конюшина.
Смутку трошки.
Вранці – роси.
Марити. Мовчати.

Василь Чумак



239 Продовж народні прикмети, використовуючи неповні речення. А які прикмети знаєш ти? Поділися ними з однокласниками.



1. Якщо пташки високо літають, то буде сонячно, а...
2. Якщо бурульки довгі, то зима буде затяжною, а...
3. Якщо на небі багато зірок, чекай ясної погоди, а...
4. Багато снігу на полях – буде врожай, а...
5. Голосне цвірінчання горобців провіщає ясний день, а...
6. Якщо гуси ховають дзьоби під крила, буде холод, а...

240 Перепиши загадки, устав у неповних реченнях на місці пропущених членів тире. Усно віднови пропущені слова, знайди відгадки до загадок.

1. Знизу клин. Зверху млин. Тече вода, а їй не біда.
2. З небесної бульки крижані кульки. На землю упали, шкоди нам завдали.
3. У земляній сиджу коморі, а коса моя надворі.
4. Навесні біле, влітку зелене, восени жовте, взимку смачне.
5. Голова вгорі, а борода в землі.
6. У ведмедя жодної, у людини одна, а в сороки – дві.

241 Випиши прикметники, які пишемо з дефісом.



Навчально/методичний, море/плавний, авіа/будівельний, економіко/географічний, м'ясо/молочний, жовто/гарячий, південно/український, аграрно/індустріальний, глухо/німий, мало/відомий, документально/художній, біло/сніжний, ліво/бережний, оптово/роздрібний, західно/європейський, сімдесяти/річний, літературно/музичний, бібліо/графічний, вище/згаданий, інформаційно/пошуковий, темно/шкірий, військово/зобов'язаний.



У виписаних словах підкресли першу літеру – і прочитаєш початок українського прислів'я «...**без солі**».

242 Випиши прислівники у дві колонки.



На/завтра, від/нині, за/надто, без/вісти, у/голос, на/весні, без/відома, без/угаву, без/упину, спід/лоба, у/розтіч, на/відмінно, на/жаль, на/щастя, від/давна, в/нічию, до/вподоби, до/речі, по/тайки, по/суті.

Пишемо разом	Пишемо окремо



ПРОСТЕ НЕУСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти пригадаєш

- усе вивчене про просте неускладнене речення.

- 243** Прочитай поезію і визнач, які речення використав автор. Виконай завдання до тексту.

ЗАЙЧИКИ

Мете і мете.
Кругом така пустка:
Минулась капуста,
Нічого ніде.
Мороз без послабки:
Вже мало не плачуть...
Все бігають, скачуть,
Постукують в лапки...
Дихнуть та потруть,
Та все надаремно...
Ах, як неприємно,
Що лапок не чуť!..

Олекса Стефанович
Прага, 1936

Український поет Олекса Стефанович народився на Волині. З 1922 року жив і працював у Празі. У 1944 році, коли до Праги підійшли радянські війська, Олекса Стефанович емігрував до Німеччини, а з 1949 року і до своєї смерті у 1970 році жив у м. Баффало (США).

ЗАВДАННЯ

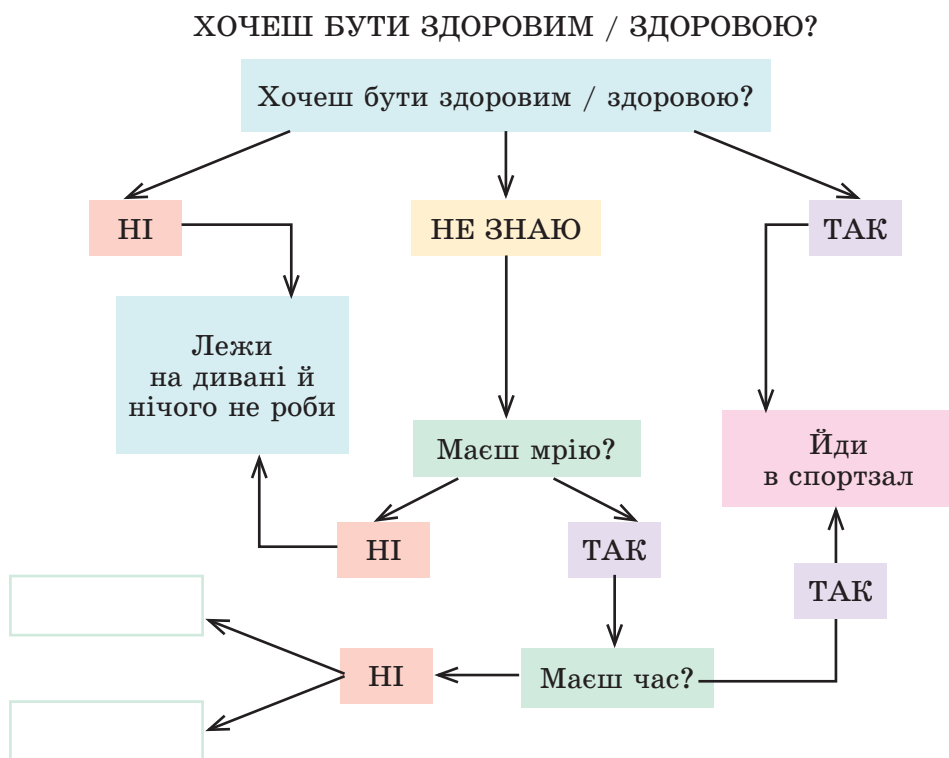
1. Поміркуй, чи можна стверджувати, що речення *Вже мало не плачуть* є неозначено-особовим.
2. Охарактеризуй перші три речення за алгоритмом:
 - 1) запиши речення, підкресли в них усі члени речення;
 - 2) письмово зазнач, які ці речення за будовою:
 - поширені / непоширені;
 - односкладні / двоскладні (якщо односкладні, вкажи їх вид);
 - повні / неповні.
3. Знайди в поезії прислівники, випиши їх і поясни правопис.
4. Запропонуй три запитання для уточнення біографії автора тексту.

- 244** Розбий поданий текст на речення, поставивши всі необхідні розділові знаки. Придумай заголовок до тексту, використай для цього називне речення. Виконай такі умови:

- 1) чотири речення мають бути односкладними (одне – означено-особовим, одне – неозначено-особовим, два – безособовими);
- 2) в одному з речень має стояти тире між підметом і присудком.

Тривожність це дуже складний емоційний стан виокремлюють різні причини та джерела тривожності у вас з'явилося відчуття негативного розвитку подій ідентифікуєте якесь джерело небезпеки тоді вам необхідно правильно реагувати на ці та інші симптоми важливо пам'ятати що всі проживають тривожність однак не всі можуть дати собі раду із цією складною емоцією.

245 Прочитай початок алгоритму і доповни його своїми позиціями. Використовуй лише односкладні речення.



246 Запиши у дві колонки власні й загальні назви, розкриваючи дужки.

⌚ (П/п)исар, (І/і)нститут, (У/у)стим, (Д/д)екан, (Х/х)ортиця, (А/а)поллон, (Т/т)рускавець, (Л/л)ісовик, (І/і)вано-(Ф/ф)ранківськ, (О/о)зеро, (З/з)апорожець, (Н/н)ідерланди, (І/і)мператор, (А/а)хіллес.

Власні назви	Загальні назви



Підкресли у виписаних словах перші від початку літери – і прочитаєш початок ірландського прислів'я «...**п**лавати не **н**авчишся».



Тренувальні тести 4. ОДНОСКЛАДНІ ТА НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Односкладні речення є неповними за своєю будовою. **ТАК чи НІ?**

2. Односкладним є речення

- А Помічати свої емоції – це важливе вміння.
- Б Для початку правильно назви емоцію.
- В Ти можеш відчувати, наприклад, гнів.
- Г Насправді ж це може бути злість або обурення.

3. Означено-особовим є речення

- А На нашому сайті ви знайдете тисячі товарів.
- Б Для початківців ми створили просту інструкцію.
- В Вона складається з трьох кроків.
- Г Насамперед покладіть товар у «кошик».

4. Неповним є речення (зокрема й частина складного речення)

- А Фільтр для акваріума – предмет першої необхідності.
- Б У малих посудинах фільтр внутрішній, а у великих – зовнішній.
- В Якісний фільтр не просто очищує воду від сміття.
- Г Він навіть може захищати ваших рибок від хвороб.

II рівень

1. Односкладними називними є всі речення, **ОКРІМ**

- А Олешківські піски.
- Б Цікава їхня історія.
- В У Європі дві такі пустелі.
- Г Виняткове явище природи.

2. У неповному реченні пропущено слово (слова)

По праву руку від султана сидів візир, а по ліву – імам.

- А руку
- Б руку, стояв
- В руку, сидів
- Г стіну, сидів

3. Неозначено-особовим є речення

- А Клас готелю визначають за кількістю зірок.
- Б Від кількості зірок залежить вартість номерів та послуг готелю.
- В Найдорожчі, звісно, готелі з п'ятьма зірками.
- Г У таких готелях сніданок, як правило, безкоштовний.

4. Безособовим є речення

- А Чим можна доїхати до центру міста?
- Б Скористайтеся тролейбусом номер п'ять.
- В Зупинка одразу ж за поворотом.
- Г Проїдете сім зупинок до вулиці Соборної.

III рівень

1. Узагальнено-особовим є речення

- А За родинним столом їжа смачніша.
- Б Густа каша сім'ї не розжене.
- В Дивись на зріст, а питайся розуму.
- Г Від кривого дерева крива й тінь.

2. Двоскладним неповним є речення

- А На завтра обіцяють сильні дощі.
- Б А через тиждень перші заморозки.
- В Тому сьогодні треба встигнути зірвати яблука.
- Г Поїдеш зі мною допомогти?

3. Тире на місці пропущеного члена речення можна поставити у варіанті

- А Чужі гріхи перед очима, а свої за плечима.
- Б Здобувши освіту, побачиш більше світу.
- В Не треба ні слави, ні грому вітань!
- Г За садком повільно підіймається місяць.

4. Перебудуй подані речення в безособові.

- На вулиці дме сильний вітер. Сьогодні обіцяють сонячну погоду.

Варіант 2

I рівень

1. Односкладні називні речення не можуть мати у своєму складі обставини.

ТАК чи НІ?

2. Односкладним є речення

- А Француз Антуан де Сент-Екзюпері.
- Б Він відомий багатьом любителям книг.
- В Антуан з дитинства мріяв стати пілотом.
- Г Однак увесь світ знає його як письменника.

3. Означено-особовим є речення

- А Людина часом нагадує пташку.
- Б У дитинстві ми мріємо вилетіти із гнізда.
- В Нас вабить небо і надихає бажання літати.
- Г А згодом хочемо створити своє гніздо.

4. Неповним є речення (зокрема й частина складного речення)

- А Вимикачі світла можуть спрацьовувати автоматично.
- Б Наприклад, акустичний вимикач світла реагує на звук.
- В Деякі самі вимикаються від сонця, а деякі від тиші.
- Г Сигналом увімкнення може бути плескіт у долоні.

II рівень

1. Односкладними називними є всі речення, ОКРІМ

- А Кенсингтонський парк.
- Б Улюблене місце туристів.
- В У центрі фігурка Пітера Пена.
- Г Безтурботний улюбленець дітей.

2. У неповному реченні пропущено слово (слова)

У добрім житті кучері в'ються, а в поганім – січуться.

- А житті Б кучері В оточенні Г житті, кучері

3. Неозначено-особовим є речення

- А Мрієш про власний бренд одягу?
- Б У сучасному світі це не так складно.
- В Чимало сайтів пропонують цікаві рішення.
- Г Початківців запрошують на безкоштовні курси.

4. Безособовим є речення

- А** Ляльки Трипільля називають антропоморфними фігурками.
- Б** Таку назву їм дали через схожість із тілом людини.
- В** У трипільців не знайдено жодної ляльки з тканини.
- Г** Причина, мабуть, у любові трипільців до кераміки.

*III рівень***1. Узагальнено-особовим є речення**

- А** Двоє третього не чекають.
- Б** Година вранці варта двох увечері.
- В** Гуртом і батька добре бити.
- Г** За битого двох небитих дають.

2. Двоскладним неповним є речення

- А** В архітектурі з'явився цікавий напрям.
- Б** Відпочинкова архітектура.
- В** Чи можна зробити житло для відпочинку?
- Г** Навколо не лише урбанізований світ.

3. Типе на місці пропущеного члена речення можна поставити у варіанті

- А** Дурень любить хустину, а розумний людину.
- Б** Близько лікоть, та не вкушиш.
- В** Високо літає, та низько сідає.
- Г** Вчи лінивого не молотом, а голодом.

4. Перебудуй подані речення в безособові.*На морі почався шторм.**Завтра буде морозний день.***Додаткове завдання****Варіанти 1–2**

Проаналізуй фрагмент тексту. Випиши в таблицю односкладні та неповні речення (якщо речення складне, аналізуй його окремі частини). Підкресли в них граматичні основи.

Односкладні речення**Неповні речення**

У мене ніколи не було собаки. Я багато разів просив собаку в батьків, але щоразу після розмови з мамою відмовлявся від цієї затії. І боявся не смутку від втрати домашнього улюбленця і не потреби прокидатися рано-вранці. Я боявся відповідальності. Ну от, бачите? Я теж зізнався. [...] Марк переконує, що Рікі — це страхи. Хай думає так і далі. Але тепер це не Маркова книжка, вона належить кожному з нас. Для мене Рікі — це чесність із самим собою. Це той момент, коли ти маєш подивитися на себе в дзеркало, чесно побачити, яким ти є, і прийняти себе. [...] Мені доведеться прийняти свій страх пропустити щось важливе. Це постійне відчуття, що я роблю не те, що мав би. Відчуття того, що моє життя проходить повз, а я проживаю інше — зовсім чуже. А раптом я не помічу знака, який скерує мене в правильному напрямі? Тому Facebook треба проглядати безперервно, Twitter оновлювати раз на три хвилини і, прокидаючись, перевіряти Instagram. Цей страх — причина всіх моїх записів, списків і ту-ду-листів у блокноті.

(За кн. М. Лівіна «Рікі та дороги»)



АНАЛІЗ ПРОЧИТАНОГО ТЕКСТУ

На цих уроках ти навчишся

- аналізувати прочитаний текст;
- складати схему-конспект прочитаного.

247 Прочитай текст. Виконай завдання.

УКРАЇНСЬКА АНТАРКТИЧНА СТАНЦІЯ «АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ»

(1) Українська антарктична станція розташована на острові Галіндез архіпелагу Аргентинські острови. Науковій базі дали ім'я першого очільника Української академії наук, засновника вчення про біосферу та ноосферу Володимира Вернадського. До 1996 року це була британська станція «Фарадей».

(2) Як постійна метеорологічна обсерваторія база почала працювати на острові Вінтер з 1947 року. Уряд Великої Британії безоплатно передав станцію Україні разом з усім обладнанням. Колеги-науковці залишили в ній українцям усе, що потрібно для життя та роботи: спеціальне спорядження, одяг, взуття, термобілизну, верстати, інструменти, лижі, запаси продуктів, напоїв тощо. Деяким альпіністським спорядженням, верстатами, навіть британськими кухонними приладами із середини 1990-х років наші полярники користуються й сьогодні. Жарт про те, що українці купили станцію за 1 фунт стерлінгів, увійшов в історію «Вернадського».

(3) Разом з устаткуванням та новими будівлями українці отримали в спадок так звану хатинку Ворді. Дерев'яна споруда була зведена в 1947 році на сусідньому острові Вінтер. Це одна з перших наукових баз Британії в Антарктиді. Хатинка є музеєм. Його відвідують сміливі туристи, які зрідка добираються в ці суворі краї. У ній усе залишилося так, як у часи перших експедицій. Є навіть кухарська книга з рецептами страв.

(4) На станції є маленький бар, який вважають найпівденнішим у світі. Він також дістався нашим ученим у спадок від британців. За спогадами учасників, остання британська експедиція взяла з українців слово, що бар перейменувати не будуть. Тож він і досі називається «Фарадей». За переказами, бар облаштували 1985 року без санкції керівництва Британської антарктичної служби, і будівничі навіть отримали прочухана за «нецільове використання» матеріалів.

(5) Через географічне розташування станції кораблі можуть підходити до неї тільки в період антарктичного літа. Щороку приблизно в січні-березні корабель на короткий час доставляє на станцію сезонні команди науковців або туристів, що зазвичай гостюють на ній лише кілька днів. Решту часу, 8–9 місяців, «зимівникам» доводиться працювати в умовах ізоляції. Для українських учених випробування Антарктидою триває рік. Найбільше часу в антарктичних експедиціях провів черкащанин Микола Старинець. Він «зимував» на «Вернадському» вісім разів.

(6) Науково-дослідний комплекс станції дає змогу здійснювати моніторинг параметрів навколишнього середовища в Антарктиці на всіх рівнях геосфер. Завдяки безперервності цих спостережень українські вчені легко можуть підтвердити факт глобального потепління. Тільки за останні пів століття середня річна температура в Антарктиді зросла на 3°C. Спостереження наших учених мають і прикладне значення: щоденний прогноз погоди у вашому населеному пункті враховує дані зі станції «Академік Вернадський».

За матеріалами інтернет-ЗМІ «Українська правда»

ЗАВДАННЯ

I. Читання

1. Які абзаци найкраще ілюструють подані зображення?

Ілюстрація	Номер абзацу	Пояснення



Фото:
А, В – Національний
антарктичний науковий центр;
Б – інтернет-ЗМІ
«Українська правда»

2. Визнач, чи правдивими є наведені твердження, ураховуючи інформацію, подану в тексті.

Твердження	ТАК / НІ
1. Уряд Великої Британії продав Україні станцію «Фарадей» за 1 фунт стерлінгів.	
2. Найдавніша будівля на станції (хатинка Ворді) досі функціонує як лабораторія.	
3. Зміна команди на дослідницькій станції відбувається один раз на рік.	

Твердження	ТАК / НІ
4. Діяльність антарктичної станції важлива для України та світу, оскільки на ній збирають дані для метеорологічних досліджень.	
5. Як стверджують науковці, за останні пів століття середня річна температура в Антарктиді знизилася на 3°C.	
6. Першим українським дослідником Антарктиди був Володимир Вернадський.	

3. Склади схему-конспект на основі прочитаного.

II. Усна взаємодія

- Усно перекажи один з абзаців тексту, виклавши щонайменше 3–4 факти.
- Порівняй інформацію у відео з тією, яка подана в тексті, розподіливши її за таким принципом:
 - є в тексті, але немає у відео;
 - є у відео, але немає в тексті.
- Використовуючи інформацію з тексту, опиши усно свій уявний день на станції «Академік Вернадський».



III. Письмова взаємодія (1 завдання на вибір)

- Запиши діалог, який міг би відбуватися між двома відвідувачами в хатинці Ворді (7–8 реплік).
- Добери до тексту 7–8 запитань, які можна поставити однокласникам / однокласницям.
- Використовуючи інформацію з тексту, запиши свою думку про те, чому наукові дослідження важливі (7–8 речень).

IV. Дослідження мовлення

- Попрацюй зі значеннями слів:
 - а) знайди в 1-му абзаці синонім до слова *керівник*;
 - б) знайди в 2-му абзаці синонім до слова *устаткування*;
 - в) добери до слова *санкції* в 4-му абзаці український відповідник;
 - г) знайди в 4-му абзаці фразеологізм та поясни його значення;
 - д) знайди в 5-му абзаці прислівник, до якого можна дібрати антонім;
 - е) знайди в тексті 3 слова, які містять частину *сфера*, поясни їх значення за допомогою словника.
- Випиши з 1-го абзацу словосполучення з такими характеристиками:
 - а) іменникове (іменник + прикметник);
 - б) іменникове (іменник + іменник);
 - в) дієслівне (дієслово + іменник).
- Випиши з тексту речення з такими характеристиками:
 - а) односкладне неозначено-особове речення;
 - б) неповне речення;
 - в) двоскладне речення зі складеним іменним присудком.



ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

На цьому уроці ти

- повториш, що таке просте ускладнене речення;
- поглибиш свої знання про однорідні члени речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прості речення можуть бути *ускладненими*.

Ускладнювальними компонентами простого речення є

■ однорідні члени

■ звертання

■ порівняльні звороти

■ відокремлені члени

■ вставні і вставлені компоненти
(слова, словосполучення, речення)

Засоби ускладнення простого речення в усному мовленні виділяємо інтонаційно, а на письмі, як правило, відповідними розділовими знаками.

Однорідні члени речення – рівноправні, граматично незалежні одне від одного слова, які в реченні виконують однакову синтаксичну роль, залежать від одного й того самого слова, відповідають на таке саме питання й поєднані сурядним зв'язком: Зрідка папірус *росте* в Сицилії, іноді *трапляється* у деяких районах *Судану* та *Сирії*.



! Часто у визначенні зауважують, що однорідні члени речення повинні бути виражені тією самою частиною мови, але трапляються випадки, коли це не так: Це могло трапитися *вчора* або *два дні тому*. Ви-конаєш завдання *не абияке*, а *найскладніше*.

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ

є
залежать від
відповідають на

ОДН

им членом речення
ого слова
е питання

Однорідні члени речення можуть бути поєднані без сполучників (лише інтонацією), сполучниками або змішаним видом зв'язку (сполучниками та інтонацією):

1) сурядні сполучники (*і, та, й, ні ... ні, як ... так, не тільки ... а й, а, але, зате, проте, однак, або, чи, то ... то, чи ... чи, хоч ... хоч*): Над лісом і над полем чути спів жайворонка;

2) інтонація: *Парк прикрашали давні фонтани, альтанки, статуї;*

3) сполучники та інтонація: *Чайки злітали з берегових скель, припадали до хвиль і квилили над морем.*

Не є однорідними членами:

дві однакові форми дієслова, одна з яких позначає дію, а друга – її мету:

*прийду (з якою метою?) допоможу,
сяду (з якою метою?) почитаю.*

повторювані слова:

*А гілля гойдалося
й гойдалося.*

248 Перемалюй і заповни таблицю, додаючи власні пояснення та приклади. За потреби скористайся додатковими матеріалами.

	Що це?	Наш приклад	Твій приклад
1. Неускладнене речення	це речення, у якому...	<i>Онлайн-конференція відбудеться о 18:00.</i>	<i>Ідемо на зустріч із блогером?</i>
2. Ускладнене речення	це речення, у якому...		
2.1. ОЧР (однорідні члени речення)	це такі члени речення, які...	<i>Онлайн-конференція та вебінар відбудуться о 18:00.</i>	
2.2. Звертання	це...	<i>Анастасіє, онлайн-конференція відбудеться о 18:00.</i>	
2.3. Вставні і вставлені компоненти	це слова, ...	<i>Можливо, онлайн-конференція відбудеться о 18:00.</i>	

249 Перепиши лише прості ускладнені речення.

1. Руслана, як відомо, перемогла на Євробаченні у 2004 році.

2. Винахідник протезів до клапанів серця Микола Амосов багато уваги приділяв сучасним проблемам біологічної, медичної та психологічної кібернетики, а також досліджував штучний інтелект.

3. Іван Пулюй сконструював перший рентген-апарат за 14 років до винаходу Вільгельма Конрада Рентгена.

4. Пулюй пояснив природу Х-променів, зробив знімок людського скелета.

5. Ігор Сікорський розробив 15 нових моделей літаків, заснував у США власну авіаційну компанію Sicorsky Air Engineering.

6. Винахідник Юрій Кондратюк вивчав проблеми космонавтики, космічних польотів і конструювання міжпланетних кораблів.

- 250** Опиши зображення А та Б, використовуючи однорідні члени речення. Що об'єднує ці два малюнки? Зроби висновок про те, для чого ми використовуємо однорідні члени речення в мовленні.



- 251** Прочитай текст, виконай завдання до нього.



1. Електронна комерція стає все прибутковішим та вигіднішим варіантом для бізнесу. 2. Це пов'язано з доступністю мобільних пристроїв, можливостями інтернету та покращенням сервісу в цьому сегменті. 3. Одяг, взуття та аксесуари посідають перші місця з продажу в більшості країн. 4. Це обумовлено великим вибором, прийнятними цінами та легкістю оформлення покупок. 5. Однак перед відкриттям такого бізнесу зважте всі плюси та мінуси. 6. Наприклад, одяг та взуття швидко виходять із моди. 7. Тому, можливо, варто звернути увагу на побутову хімію, інструменти та інші повсякденні дрібнички. 8. Ці товари на другому місці за продажами, однак не так швидко втрачають популярність. 9. До речі, враховуйте розвиток ринку літератури. 10. У багатьох країнах він посідає почесне третє місце, іноді поступаючись електроніці та техніці. 11. Особливо популярними в останні роки стали книжки із психології, особистісного зростання, але й художня література завжди залишається в тренді у справжніх книгоманів.

ЗАВДАННЯ

- 1. Накресли в зошиті таблицю і заповни її.**

№ речення	Однорідні члени	Яку синтаксичну роль виконують?	Яким видом зв'язку поєднані?

2. Випиши номер речення, у якому немає однорідних членів.
3. Випиши номери односкладних речень. Визнач вид кожного.
4. Випиши складне речення, підкресли в ньому граматичні основи.
5. Напиши продовження до поданого тексту про свій досвід онлайн-покупок, використовуючи однорідні члени речення.
6. Проаналізуй зображення, створене інтелектом до цього тексту. Усно поясни, що враховано / не враховано ШІ.



252 Утвори і запиши речення, добираючи з таблиці доречні за змістом однорідні члени, підкресли їх. Зістав свої варіанти речень із варіантами твоїх однокласників / однокласниць.

1. До найпопулярніших у світі належать ... мови.
2. Українцям, за даними опитування 2025 року, найбільше смакують...
3. Легкоатлетичне десятиборство передбачає, що спортсмен повинен уміти...

Іменники	Прикметники	Дієслова
галушки вареники відбивні суші сулугуні пирог журек	китайський іспанський данський англійський український естонський французький	бігати стрибати метати крутитися стріляти ходити фехтувати кермувати

253 Попрацюйте в парах. Поставте однокласнику / однокласниці запитання з анкети. Запишіть відповіді, використовуючи однорідні члени речення.



1. Які твої улюблені імена?
2. Які страви смакують тобі найбільше?
3. Які твої улюблені кольори?
4. Куди мрієш поїхати на канікули?
5. Що тобі вдається робити найкраще?
6. Які домашні тварини тобі найбільше до вподоби?

254 Відредагуй речення, у яких є помилки, пов'язані з уживанням однорідних членів.



1. Купи в магазині фрукти, овочі, апельсини, капусту.
2. Ми цінуємо й пишаємося нашими захисниками.
3. Сусідка частенько виручала й допомагала нашій сім'ї.
4. В офісі з 1 грудня з'явився новий працівник, кондиціонер і навіть різнограф.
5. Директор піклується не лише про своїх працівників, а й намагається покращити умови їхньої праці.
6. В усіх країнах світу, Європи трапляються ці види тварин.

255 Прочитай вірш Ліни Костенко. Випиши з нього однорідні члени речення. Знайди повторювані члени речення, які не є однорідними.

Послухаю цей дощ. Підкрався і шумить.
Бляшаний звук води, веселих крапель кроки.
Ще мить, ще мить, ще тільки мить і мить,
і раптом озирнусь, а це вже роки й роки!
А це уже віки. Ніхто уже й не зна,
в туманностях душі чи, може, Андромеди –
я в мантиях дощу, прозора, як скляна,
приходжу до живих, і згадую про мертвих.
Цілую всі ліси. Спасибі скрипалю.
Він добре вам зіграв колись мою присутність.
Я дерево, я сніг, я все, що я люблю.
І, може, це і є моя найвища сутність.



КОМА МІЖ ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти

- пригадаєш, як можуть бути поєднані однорідні члени речення;
- попрактикуєшся ставити коми між однорідними членами речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Однорідні члени речення можна поєднувати БЕЗ сполучників. Тоді між ними потрібно ставити КОМУ: *У квітні, травні обіцяють короткочасні дощі. Під час прогулянки в зоопарку мені найбільше сподобалися граційні жирафи, кошлаті ведмеді.*

Однорідні члени речення можна поєднувати ЗА ДОПОМОГОЮ сполучників. Тоді, щоб поставити КОМУ, слід урахувати, які сполучники ми використали і чи повторювані вони:

	КОМУ ставимо
БЕЗ сполучників	○, ○, ○,
ЗІ сполучниками	1. ○, а (але, зате, однак, та (у значенні <i>але</i>)) ○
	2. ○ і ○, ○ і ○
	3. і ○, і ○, і ○, і ○
	4. ○ і ○, і ○, і ○
	5. не лише ○, а й ○; не тільки ○, але й ○
	КОМИ НЕ ставимо
ЗІ сполучниками	1. ○ і (й, та (у значенні <i>і</i>)) ○
	2. ○ чи (або) ○

Коми НЕ ставимо, коли два слова, перед кожним із яких стоїть сполучник *І* або *НІ*, становлять єдиний усталений вислів (фразеологізм): *і так і сяк, і туди і сюди, і вдень і вночі, і хочеться і колеться, ні се ні те, ні риба ні м'ясо, ні в тин ні в ворота*. Наприклад: *Відповіла на зауваження ні до ладу ні до прикладу*.

Між однорідними членами зрідка ставимо тире, якщо йдеться про різке протиставлення (можемо вставити *а*):

*Не для слави – для вас, мої браття,
Я свій скорб найдорожчий ховав (Леся Українка).*

256 Опрацюй тексти. Виконай завдання.**Текст А**

Катерина народилася 31 березня 2001 року в селі Соснівка на Тернопільщині. Дівчина навчалася співочої майстерності в мистецькому коледжі. Навесні 2021 року пройшла курси домедичної допомоги і вирушила допомагати бійцям (1) у зону бойових дій на Донеччині.

Під час повномасштабного вторгнення в 2022 році приїхала працювати до госпіталю в Маріуполі. Після того як російські загарбники розбомбили шпиталь, Катерина потрапила на «Азовсталь». Ховаючись в укритті заводу, дівчина співала українські пісні: «Зродились ми великої години», «Нам не страшний червоний гніт», «Батько наш – Бандера» (2).

19 травня Катерина разом з іншими медиками та військовослужбовцями потрапила в полон. 21 вересня 2022 року відбувся обмін полоненими, і парамедики повернулася додому.

**Позивний
«Да Вінчі».
Історія Героя
України Дмитра
Коцюбайла****Позивний
«Пташка». Історія
Катерини Поліщук****Текст Б**

Дмитро Коцюбайло народився 1 листопада 1995 року в селі Задністрянське на Івано-Франківщині. Дмитро не випадково отримав позивний на честь видатного художника Леонардо да Вінчі: хлопець дуже гарно малював і вчився на художника (3).

Однак російсько-українська війна завадила здійсненню цих планів. Дмитро став не художником, а військовим (4). Іще його прадід воював за незалежність України в лавах Української Повстанської Армії. Коли почалася сучасна російсько-українська війна, Дмитро пішов у військо. Одразу ж – у 2014 році. Хлопець був важко поранений, але повернувся на фронт і продовжив боротьбу (5). 30 листопада 2021 року Дмитро був удостоєний найвищої нагороди нашої держави – звання Героя України.

Від початку повномасштабного вторгнення Дмитро з підрозділом **були в найгарячіших точках, вели запеклі бої (6)**. 7 березня 2023 року Дмитро Коцюбайло загинув у битві за Бахмут. Йому було всього 27 років. Дмитра поховали на Аскольдовій могилі в Києві.

За матеріалами посібника «Як говорити про російсько-українську війну в школі»

ЗАВДАННЯ

1. Що об'єднує ці два тексти?
2. Що спільного в біографіях Дмитра Коцюбайла та Катерини Поліщук? Наведи три факти з текстів.
3. Чи відомі тобі інші історії українських героїв із твого міста / села? Запиши 3–4 речення про них, використовуючи однорідні члени.
4. Проаналізуй фрагменти речень, виділені кольором. Запиши, які однорідні члени є в кожному із фрагментів.
- З р а з о к. У фрагменті 8 є однорідні підмети «автор» і «митець».
5. Обери два фрагменти з однорідними членами без ком і перероби ці речення так, щоб між однорідними членами треба було ставити кому.
6. Поясни правопис слів *Донеччина*, *військовослужбовець*.

257 Перепиши речення. Устав пропущені розділові знаки. Підкресли однорідні члени речення.

1. Кожен із нас проживав складні періоди в житті або стикався з якимись неприємностями. 2. Як навчитися долати стан занепокоєності пригніченості й розчарування? 3. Є різні способи й поради. 4. Наприклад, можна зробити невеликий альбом із приємними фотографіями спогадами віршами малюнками або милими записками від друзів. 5. Переглядай цей альбом декілька разів протягом тижня і повертай собі відчуття радості й щастя. 6. Замість альбому можеш зробити постер або плакат на стіну.

258 Утвори по два варіанти речень (за кожною схемою), використовуючи подані слова й урахувавши правила вживання розділових знаків.

1. ○ і ○, ○ і ○. 2. ○, і ○, і ○, і ○.

1. Миколаїв, Херсон, Чернігів, Полтава. 2. Дніпро, Десна, Південний Буг, Ворскла. 3. Богдан Хмельницький, Іван Богун, Данило Нечай, Максим Кривоніс.

259 Додай до однорідних членів речення залежні слова. Зроби висновок щодо вживання коми. Запиши за зразком.

З р а з о к. Мама доглядає, поливає квіти. —

як? як?

Мама *дбайливо* доглядає, *щедро* поливає квіти.

1. Його життя гойдалося між ніччю та днем. 2. Світ навколо нас змінюється, розвивається. 3. Сніг за ніч покрив тротуари, дороги, автомобілі. 4. Гарна музика може звеселити або засмутити. 5. Самотужки подолати перешкоди, заспокоїтися може не кожен. 6. Велич люди не вимірюють не багатством, а щедрістю.

260 Перепиши речення, урахуваючи правила милозвучності. Устав пропущені літери та розділові знаки (одне тире та дві коми). Підкресли однорідні члени речення відповідно до їхніх синтаксичних ролей.

1. Нобелівську премію миру 2022 року вручили Олександрі Матвійчук за сист..матичне збирання доказів минулих *і / ъ / та* нинішніх порушень прав людини *і / ъ / та* воєнних злочинів, вчин..них на тер..торії України російськими окупантами. 2. Олександра Матвійчук українська правозахисниця лаур..атка премій імені Василя Стуса *і / ъ / та* «Захисник д..мократії» голова організації «Центр громадянських свобод». 3. Український центр громадянських свобод на чолі з О. Матвійчук прод..монстрував значущість громадянського суспільства для миру *і / ъ / та* д..мократії. 4. Це стало визнанням зусиль нашого народу, який сміливо виступив проти спроб зруйнувати мирний розвиток Європи *і / ъ / та* бор..ться за попередж..ння воєнної загрози *у / в* усьому світі.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Як не сплутати складне речення з простим?

УВАГА! Не сплутай просте речення з однорідними підметами або присудками зі складним реченням.

Просте речення з однорідними членами	Складне речення
Однорідні присудки: <i>У новій країні <u>я завжди багато фотографуюся й знімаю відео.</u></i>	Присудки НЕ Є однорідними: <i>У новій країні <u>я завжди багато фотографуюся</u>, а згодом <u>друзі коментують</u> мої пригоди.</i>
Однорідні підмети: <i>На горизонті <u>виднілися море та гори.</u></i>	Підмети НЕ Є однорідними: <i>На горизонті <u>видніється море</u>, справжня <u>весна стоїть</u> на порозі.</i>

! Зверни увагу: при однорідних членах речення перед одиничними / неповторюваними сполучниками *ТА, І (Й)* коми **НЕ ставимо**, а в складному реченні – ставимо.

261 Перепиши речення. Підкресли в них граматичні основи. Устав пропущені розділові знаки.

1. Доречно поставлені запитання мають великий вплив і можуть допомогти розв'язати чимало проблем.

2. У відповідях знаходимо довіру або близькість а іноді людина розкривається перед нами зовсім по-іншому часом досить несподівано.

3. Члени родини або друзі краще пізнають одне одного стають відвертішими.

4. Запитання й відповіді дають можливість відчутти власні ресурси та встановити межі у стосунках.

5. Карткова гра «Скажи мені: сила запитань» містить по 17 карток у кожному із семи розділів, які охоплюють різні сфери життя.

6. Основні теми уява взаємини тілесність та поведінка.



Фото: ГО «Смарт освіта»
(2 лютого 2023 р.)

262 Утвори з поданих компонентів речення, запиши та розстав розділові знаки.

Директор фонду нарешті відклав телефон...	... і ...	...справжній крокодил.
Кіт стрибнув на стіл...	... але ...	...впав у крісло після втомливої наради.
Слухай, або це якась ілюзія...	... або ...	...замість м'яча зловив чашку кави.
Для цієї подорожі був би не зайвим кінь...	... чи ...	...дорогою погуляти парком.
На обкладинці не згадано ні автора...	... ні ...	...спортивний велосипед.
Співробітники вирішили піти на пікнік...	... і ...	...назви роману.

263 Склади за поданими схемами речення з однорідними членами на тему «Що я можу зробити для своєї громади?». Запиши їх, розставляючи розділові знаки.

1. ○, а (але, проте, однак) ○.
2. ○ і ○, ○ і ○.
3. ○ і (й) ○.
4. ○ чи (або) ○.

264 Перепиши текст оголошення. Об'єднай підпункти в третьому абзаці в одне речення, використовуючи сполучники. Постав необхідні розділові знаки. Виконай завдання.

(1) Шукаєте ресурси або можливості для облаштування корисного простору для жителів громади? Ця інформація для вас.↓

(2) Громадська організація «Будуємо Україну Разом» шукає ініціативні команди, готові організувати у своїй громаді волонтерський будівничий БУР-табір у 2025 році.

(3) Це можливість активізувати місцеву молодь і водночас відновити фізичні об'єкти:

- відбудувати соціальну інфраструктуру;
- створити молодіжний центр;
- облаштувати укриття у школі;

■ створити рекреаційний простір для ветеранів / ветеранок;

■ підготувати інші важливі для життя громади приміщення.

(4) Волонтерський табір не лише будує а й пропонує культурно-освітню програму. Це лекції майстер-класи екскурсії заходи відкриті для всіх мешканців / мешканок громади.

ЗАВДАННЯ

1. Усно поясни значення словосполучень *волонтерський табір, культурно-освітня програма, соціальна інфраструктура, рекреаційний простір*. За потреби скористайся додатковими джерелами.
2. Чи відомі тобі інші громадські ініціативи? Наведи приклади.
3. Обговоріть у мінігрупах можливі громадські ініціативи, які можна було б реалізувати в школі. Запропонуйте одну ідею, яка могла б покращити шкільне життя, та презентуйте її в класі за зразком.



Зразок

Наша **ідея** – заснувати читачький клуб у коридорах рідної школи.

Для кого це буде корисним? Для учнів та учениць 5–9 класів.

Чому це важливо? Це допоможе учням та ученицям більше спілкуватися одне з одним і проводити час без телефонів.

Що для цього потрібно? Обрати і знайти цікаві книжки для читання, облаштувати місця для читання, прорекламувати читачький клуб учнівству, обрати відповідальних за діяльність клубу і провести першу зустріч учасників та учасниць.



Фото: ГО «Будуємо Україну Разом»

265 Перепиши речення, уставляючи в них усталені вислови, подані в довідці. Поясни розділові знаки.

Д о в і д к а: *і так і сяк, і туди і сюди, і вдень і вночі, і хочеться і колеться, ні се ні те, ні риба ні м'ясо, ні в тин ні в ворота.*

1. Новенький гравець був.., не поганий, але й нічого особливого.
2. Учені працювали.., проте все одно не знайшли виходу із ситуації.
3. Пудель бігав.., шукаючи втрачений слід, але так і не знайшов.
4. Пропозиція маркетологів була.., тому ми вирішили її не розглядати.
5. Друзям... піти на вечірку, але завтра важлива контрольна робота.
6. Їхній план був.., і ніхто не міг зрозуміти мети цієї роботи.
7. Менеджерка працювала над проектом.., однак не встигла вчасно.

На цих уроках ти навчишся

- розрізняти однорідні й неоднорідні означення;
- ставити розділові знаки при однорідних означеннях.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Однорідними означення є тоді, коли вони характеризують предмет з одного боку, вказуючи на матеріал, колір тощо: *У ботанічному саду ростуть польові, степові, лісові та гірські квіти.*

Такі означення можуть бути поєднані за допомогою єднальних сполучників.

Однорідними означення є й тоді, коли перше з них підсилюється або уточнюється другим і наступними: *Високо серед неба стояв ясний, блискучий, сяйливий місяць.*

Між однорідними означеннями ставимо коми, якщо між ними немає неповторюваного єднального або розділового сполучника.

Неоднорідними означення бувають тоді, коли вони характеризують той самий предмет з різних боків: *Ми їхали порожньою рудуватою дорогою.*

Між неоднорідними означеннями сполучників і ком не ставлять.

Здебільшого неоднорідними є означення, які виражені різними частинами мови:

займенником і
прикметником

якісь незнайомі гори, твої вірні друзі

дієприкметником
і прикметником

напівзгаслий тьмяний вогник

числівником і
прикметником

перший веселий вечір

266 Прочитай текст і виконай завдання до нього.

1. У соцмережах немає жодних **ефективних** способів боротьби з **маніпуляцією** та брехнею. 2. Цифрова ера стерла межу між реальним і віртуальним світом. 3. Тільки український фейсбучний **сегмент** налічує сотні тисяч сторінок-сміттярок. 4. Для виявлення та блокування

ня шахрайських цифрових платформ потрібно понад 200 років. 5. На боротьбу з фейковою інформацією в сучасному цифровому просторі витрачають сотні тисяч гривень. 6. На жаль, **спекулятивні**, брехливі новини поширюються в шість разів швидше за правду. 7. Професіонали роблять такі новини переконливими, яскравими, привабливими. 8. Тому хибну популярну новину побороти майже неможливо. 9. Ви можете витратити на боротьбу з поширеним злочинним наклепом місяці, навіть роки (З кн. Оксани Мороз «Як не стати овочем»).

ЗАВДАННЯ

1. Визнач, чи правдивими є подані твердження.

Твердження	Правда / неправда
А На боротьбу з шахрайськими цифровими платформами потрібні сотні тисяч років.	
Б Правда в інтернеті поширюється в шість разів швидше за брехню.	
В Щоб спростувати наклеп, вам доведеться витратити до 200 років.	

2. Поясни, як ти розумієш вираз *сторінка-сміттярка*.
3. Випиши з тексту означення з означуваними словами. Зазнач, які з них є однорідними, а які – неоднорідними.
4. Поясни значення виділених слів.
5. Випиши два словосполучення з неузгодженими означеннями.
6. Знайди в тексті прикладку й випиши її разом з означуваним словом. Постав питання від головного слова до залежного.

267 Додай до речень слова так, щоб у першому випадку утворилося речення з однорідними означеннями, а в другому – із неоднорідними.

<i>Я люблю ... вишуканий смак.</i>	1. (неоднорідні означення) <i>Я люблю її вишуканий смак.</i> 2. (однорідні означення) <i>Я люблю тонкий, вишуканий смак.</i>
<i>Довгі ... нігті доповнювали її образ.</i>	1. _____ 2. _____
<i>Звідси було видно ... пофарбовану будівлю.</i>	1. _____ 2. _____
<i>Ароматна ... кава чекала на них у кав'ярні неподалік.</i>	1. _____ 2. _____
<i>Швидкісний ... автомобіль – запорука ефективного тайм-менеджменту.</i>	1. _____ 2. _____

268 До кожного з поданих прикметників добери по два слова, які разом із ними можуть виконувати в реченні роль:

- 1) однорідних означень;
- 2) неоднорідних означень.

Утвори й запиши з цими означеннями речення. Поясни вживання розділових знаків.

- | | |
|--------------|--------------|
| 1. Радісний. | 3. Ніяковий. |
| 2. Зелений. | 4. Духмяний. |

269 Перепиши речення, вставляючи пропущені букви та розділові знаки. Підкресли означення, зверху напиши, які з них є однорідними, а які – неоднорідними. Обери один із висловів і поясни, як ти його розумієш.

1. Розманіж..ні пр..мхливі особистості формуються у сфері спож...-вацьких інт..ресів.
2. Дотепна мудра думка справляє сильне враж..ння на будь-яку аудиторію.
3. Не в..ликі а дрібні вороги найнебе..печніші.
4. Важко спростувати бездоган..у досконалу т..орію.
5. Найгостріша найдієвіша зброя це сміх.
6. У дорослому житті єдиним по-справжньому еф..ктивним «під-ручником» є досвід.

270 Добери до поданих слів однорідні або неоднорідні означення, склади з ними речення. Поясни вживання розділових знаків.

1. Хмарочос.
2. Перехід.
3. Ностальгія.
4. Квіти.

271 Обери одну з ілюстрацій та опиши її, використавши щонайменше по дві групи однорідних та неоднорідних означень. До свого опису придумай назву, яка має бути односкладним називним реченням.



272 Перепиши речення, добираючи з довідки необхідні за змістом означення. Поясни вживання розділових знаків.

1. На ... шлюпці з кількома учасниками експедиції капітан вирушив від ... корабля по допомогу. 2. Це був початок ... подорожі з ... випробуваннями. 3. Капітан ні на мить не відступив від ... ідеї вижити та врятувати рештки команди. 4. Цей подвиг зробив з нього ... героя.

Д о в і д к а: пошкоджений, затонулий, невеликий, дерев'яний, видатний, національний, величезний, нелюдський, шалений, непередбачуваний, неймовірний, свій.

273 Прочитай анотацію до мультфільму (деякі розділові знаки пропущено). Випиши речення з неоднорідними означеннями. У виписаних реченнях устав пропущені розділові знаки. Виконай завдання.

«Козаки» це серія українських мультиплікаційних фільмів, створених на студії «Київнаукфільм» у 1967–1995 роках. Автором сценарію та режисером став молодий талановитий аніматор Володимир Дахно. Він працював над проектом майже 30 років. Мультфільми короткометражні, тривалістю не більше ніж 20 хвилин, але кожна серія тішить яскравими персонажами, гумором та захопливими пригодами. Головними героями мультсеріалу є три запорозькі козаки – Грай, Око та Тур. Вони потрапляють у різні історичні епохи та країни, від Стародавньої Греції до Америки часів Дикого Заходу. Кожна серія має назву, початком якої є слова «Як козаки...», і розповідає про нові пригоди невгамовних побратимів. Мальовані герої вирізняються кмітливістю, відвагою та незламним козацьким духом, що допомагає їм долати будь-які перешкоди.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в інтернеті інформацію про згаданий у тексті мультфільм та підготуй виступ тривалістю 60 секунд на одну з тем: «У чому секрет успіху мультфільму?» або «Чому козаки в мультсеріалі не говорять?».
2. Вигадай і запиши назву та короткий опис серії мультфільму про козаків, яку ти хотів би / хотіла б зняти.

З р а з о к*Як козаки контрольну з фізики писали*

Козаки потрапляють у нашу гімназію на контрольну роботу з фізики. Вони не підготувалися, тому доводиться викручуватися із ситуації. Грай пропонує звернутися по допомогу до Ньютона, портрет якого висить на стіні в класі. Для цього козакам доводиться застосувати маятник часу.

УРОК 54

РОЗРІЗНЕННЯ ФАКТІВ І СУДЖЕНЬ

На цьому уроці ти

- пригадаєш, як розрізняти факти і судження в тексті;
- попрактикуєшся розрізняти факти і судження.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

ФАКТ



СУДЖЕННЯ

те, що існує в реальності, відбулось і зафіксоване

особиста думка людини, яку можна підтвердити або спростувати

цифри, дати, події, статистика, документальні докази, природні явища

думки, оцінки, припущення, міркування, відчуття, прогнози, сподівання

об'єктивний – є реальним, справжнім

суб'єктивне – передає точку зору людини

можна довести та перевірити (може бути підтверджений іншими фактами)

не можна перевірити

є незмінним

може змінюватись



274 Посортуй запропоновані твердження у дві колонки. Поясни свою відповідь.

Факти	Судження

1. Зріст найвищої людини у світі – 2 метри 58 сантиметрів. 2. Персик – це ягода. 3. Оксані подобаються бур'яни. 4. Існують тварини-альбіноси. 5. Столиця Польщі має назву Варшава. 6. Ти гарно вдягнений. 7. Хрещатик є найкоротшою головною вулицею столиці у світі. 8. Хлопчики частіше виграють спортивні змагання. 9. Купити будинок у центрі міста неможливо. 10. «Арсенальна» – найглибша станція метро.

275 Проаналізуй поданий текст. Визнач, що в ньому переважає – факти чи судження. Запропонуй, як можна перевірити інформацію з тексту на достовірність. Виконай перевірку та виправ неточності, якщо вони є.

Український учень Валентин Фречка винайшов новий спосіб вироблення паперу – хлопець використав опале листя! Це неймовірний крок для екології! У майбутньому цей винахід може допомогти зберегти мільйони дерев.

Це сталося у 2020 році на Житомирщині. У лабораторії виготовили волокно з опалого листя для чергової партії – вдалося отримати півто-



Фото: інтернет-видання
«Суспільне Новини»

ри тонни промислового паперу. За словами розробника технології Валентина Фречки, ця ідея з'явилася в нього в одинадцятому класі, коли він працював над науково-дослідницькою роботою для конкурсу-захисту Малої академії наук.

За такими технологіями майбутнє. І саме такі молоді українці зроблять нашу країну європейським лідером з екологічних ініціатив.

276



Ознайомся з одним із запропонованих джерел, які допомагають перевірити інформацію. У чому цінність цього ресурсу? Поділися власними міркуваннями з однокласниками / однокласницями.



«По той бік новин»



Gwara Media
(@gwaramedia)



Детектор медіа
(@detector_ media)



Vox Ukraine
(@vox_ukraine)



Фейсбук-спільнота
«НотаЄнота»

277



Проаналізуй результати дослідження «Детектор медіа». Виконай завдання.

ОЗНАКИ ДОСТОВІРНОЇ НОВИНИ

ДЕТЕКТОР М



- Найбільша частка аудиторії (33 %) визначає достовірність новини інтуїтивно: 30 % шукають покликання на джерело інформації; для 27 % важливим маркером є представленість у матеріалі різних поглядів або наявність фото / відео, що підтверджує інформацію.
- Кожен четвертий (21 %) схильний довіряти новині, якщо вона не суперечить його уявленням та схожа на правду.
- Для 20 % критерієм достовірності новини є довіра до видання, у якому вона розміщена, а для 22 % – добра репутація або популярність автора (12 %).
- 7 % довіряють майже всім повідомленням, поки не побачать спростування.

База: усі опитані, № 2000. Запитання: «За якими ознаками ви визначаєте достовірну новину? Оберіть, будь ласка, три основні ознаки».

ЗАВДАННЯ

1. За якими із запропонованих ознак ти визначаєш достовірну новину?
2. Чи використовує, на твою думку, більшість опитаних ефективні способи перевірки достовірності новини? Поясни свою відповідь.
3. Яка з наведених ознак достовірної новини тобі видається найпереконливішою? Чому?
4. Яка з наведених ознак НЕ може свідчити про достовірність новини? Чому?
5. За кількома наведеними ознаками проаналізуй останню новину, яку ти бачиш у власній стрічці новин. Поділися результатами з однокласником / однокласницею.
6. Сформулюй і запиши висновки про загальний рівень ефективності оцінювання інформації в новинах на основі всіх відповідей опитаних (4–5 речень).

На цих уроках ти навчишся

- виокремлювати однорідні додатки й обставини;
- ставити розділові знаки при однорідних додатках та обставинах.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Два й більше додатків, які стосуються того самого слова, відповідають на те саме питання, називають однорідними. Наприклад: *Зустрінься із величчю або геніальністю – і станеш скромнішим.*

Однорідні додатки, якщо вони стоять у знахідному відмінку, іноді плутають з однорідними підметами. Аби не помилитися, поставте питання з двох частин (до знахідного відмінка – *кого?, що?*) або замініть іменники на займенники:

Хтось порозкидав по кімнаті (кого?, що?) книжки та папери. – Хтось порозкидав по кімнаті їх.

Дві й більше обставин, які стосуються того самого слова, відповідають на те саме питання, називають однорідними. Наприклад:

у який спосіб?

Свої обдарування бажано визначати вчасно і точно.

278 Опиши світлини, використовуючи однорідні додатки.

З р а з о к. Я бачу на світлині *чоловіка й жінку*.



279 Перепиши речення, встав пропущені літери та розділові знаки. Виконай завдання.

1. Тол..рантність термін, що означає т..рпимість до іншого світогляду способу жит..я поведінки та звичаїв.

2. Тол..рантність це повага до свободи іншої людини її поглядів думок пов..дінки.

3. Тол..рантність це прав..льне розумін..я культур форм самовиражен..я і способів прояву людської індивідуальності.

4. Тол..рантність риса цивілізованого суспільства.

5. Не варто плутати тол..рантність із поступливістю поблажливістю відмовою від своїх переконань.

ЗАВДАННЯ

- 1. Підкресли в переписаних реченнях однорідні члени. У яких реченнях є однорідні додатки?
- 2. Обери одне з речень і допиши його, використавши однорідні обставини.
- 3. У якому реченні висловлено думку, яку ти найкраще розумієш? Поясни свою відповідь.
- 4. Доповни одне з речень прикладом, який би підсилив висловлену в ньому думку.
- 5. Запиши всі свої міркування щодо теми, порушеної в поданих реченнях. Фіксуй усі думки протягом 5 хвилин, поділися написаним з однокласником / однокласницею та попроси їх дати зворотний зв'язок щодо написаного в довільній формі.
- 6. За допомогою додаткових джерел знайди й озвуч цікавий факт, пов'язаний із темою прийняття інших людей.

280 Склади за поданими схемами речення з однорідними додатками на тему «Усі ми різні. Треба вміти це поважати». Запиши, розставляючи розділові знаки.

1. ○, а (але, проте, однак) ○. 2. ○ і ○, ○ і ○.
3. ○ і (й) ○. 4. ○ чи (або) ○.

281 Перепиши речення, додаючи там, де можливо, однорідні додатки або обставини. Обговоріть у мінігрупах плюси та мінуси використання комп'ютерів, укладіть свій список переваг і недоліків.

1. Поява комп'ютерів у нашому житті спричинила прорив у багатьох сферах.

2. Завдяки комп'ютерам ми отримали доступ до інформації практично з усього світу.

3. Друкування текстів, створення ілюстрацій може зайняти зовсім небагато часу.

4. Комп'ютерні технології допомагають людям багатьох професій виконувати складні маніпуляції.

5. Однак використання комп'ютерів, наприклад у навчанні, має певні мінуси.

6. Тривала робота за комп'ютером спричиняє чимало проблем зі здоров'ям.

282 Опиши емоції людей на фотографіях, використовуючи слова з довідки в ролі однорідних обставин. Перевір, чи впізнають однокласники / однокласниці подані світлини за твоїм описом.

Д о в і д к а: *весело, грайливо, радісно, сумно, захоплено, тривожно, агресивно, спокійно, здивовано, замріяно, обурено, налякано, щасливо, роздратовано, збентежено, розчаровано, задумливо, зворушено, гнівно, втомлено, скептично, рішуче, сердито.*



283 Утвори й запиши речення з однорідними додатками або обставинами (можеш додавати будь-які інші слова).

передайте мені...	реп	і	завиванці
пілота попросили не летіти...	рахунок	та	між деревами
намагається ошчасливити...	супчик	чи	тортик
вона більше не бере участі в...	холодна піца	або	блогери
знову слабаки просять...	тренування	але не	дискусії
перестаньте слухати...	понад хмарами	і... і...	пачка серветок

284 Утвори й запиши речення з поданими в довідці прислівниками так, щоб вони виконували роль однорідних обставин.



Д о в і д к а: *оддалік, обабіч, насупроти, поздовж, уперек, ненароком, згарячу, навмисне, наперекір, напоказ, мимоволі, удосвіта, повсякчас, хутенько.*

УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНІ СЛОВА В РЕЧЕННЯХ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ

На цьому уроці ти
навчишся

- виокремлювати узагальнювальні слова;
- ставити розділові знаки при узагальнювальних словах.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

При однорідних членах речення нерідко вживають узагальнювальні слова. Кожне з таких слів (словосполучень чи сполучень слів) є назвою, що об'єднує перелічені в реченні істоти, предмети, події, їхні ознаки.

Узагальнювальні слова є тими самими членами речення, що й однорідні члени, і вживаються вони або перед однорідними членами, або після них. Наприклад: Багато ворогів має виноград: і посуху, і шкідників, і бур'яни. На будинках, на деревах, на парканах – усюди червоний відблиск.

У ролі узагальнювальних слів можуть бути слова різних частин мови, однак найчастіше це займенники та прислівники: *усе, усі, ніхто, ніщо, усюди, скрізь, ніде* тощо.

! Узагальнювальні слова є тими ж самими членами речення, що й однорідні члени.

Двокрапка й тире при узагальнювальних словах

1. Після узагальнювального слова перед однорідними членами ставимо двокрапку:

У діда все було цікаве: і хлівець, і вулики, і всілякий інструмент.

△: ○, і ○, і ○.

! Також після узагальнювального слова перед однорідними членами замість частіше вживаної двокрапки можна ставити тире.

△ – ○, і ○, і ○.

2. Перед узагальнювальним словом, що стоїть після однорідних членів речення, ставимо тире: *Чай, мигдаль, лавровий лист – усе там було.*

○, ○, ○ – △.

3. Якщо між узагальнювальним словом та однорідними членами речення є слова *а саме, наприклад, як-от* та под., то після цих слів ставимо двокрапку, а перед ними – кому:

Усяке птаство, як-от: деркачів та перепілок, куликів та жайворів – можна викосити косою в траві (О. Довженко).

△, як-от: ○ та ○, ○ та ○ – ...

4. Якщо узагальнювальне слово стоїть перед однорідними членами, а після них речення продовжується, то перед однорідними членами ставимо двокрапку, а після них – тире:

Тут усе: і повітря, і тиша, і вода – сповнене величної тиші.

△: і ○, і ○, і ○ – ...

285 Прочитай текст і виконай завдання до нього.

1. У передмісті Провінстауна, неподалік довгої звивистої вулиці Комершел, на пляжі стоїть комічно великий блакитний дерев'яний стілець. 2. Майже щовечора я сідав на той стілець і подумки теревенив з усіма: знайомими та незнайомими людьми, чайками й океаном. 3. Деколи просто мовчки спостерігав за грою світла та зміною кольорів. 4. Увечері світло сонця ллється на воду та відблискує всюди: на обличчі, на піску, на будівлях чи деревах. 5. До них, до сонця, до океану – до всіх я почувався відкритим у ці хвилини (За Й. Гарі).

ЗАВДАННЯ

1. Запиши номери речень, у яких є однорідні члени.

Однорідні члени	Номер речення
підмети	
присудки	
додатки	
означення	
обставини	

2. Намалюй схему до кожного з речень за зразком (трикутник – узагальнювальне слово, кружечок – однорідний член речення):

△: і ○, і ○, і ○ – ...

3. Обери зображення, яким можна проілюструвати текст. Поясни свій вибір.



4. Опиши одне із зображень, поданих вище, використовуючи узагальнювальні слова при однорідних членах речення.
5. У які фрагменти тексту можна підставити подані фразеологізми: *розводити балачки, води в рот набрати*? Усно поясни, як при цьому зміниться емоційне забарвлення речень.
6. Прокоментуй усі випадки вживання *у/в* у тексті.

286 Перепиши речення, вставивши в місця пропусків однорідні члени до виділених узагальнювальних слів.

1. Марічка зареєстрована в різних **соцмережах**... 2. ...у такі **рухливі ігри** полюбляє грати Сашко. 3. У нашому саду дідусь посадив різні **фруктові дерева**... 4. Для ремонту скутера татові потрібні такі **інструменти**... 5. Цієї весни одночасно зацвіли квіти **різних кольорів**... 6. У Києві хочеться побувати **всюди**...

287 Склади речення за поданими схемами на запропоновані теми.

1. ____ $\triangle$: $\bigcirc$, $\bigcirc$ та $\bigcirc$.

2. $\bigcirc$, $\bigcirc$, $\bigcirc$ – $\triangle$ ____.

3. $\triangle$: $\bigcirc$, $\bigcirc$, $\bigcirc$ і $\bigcirc$ – ____.

1. Забруднення повітря. 2. Лідери в Україні. 3. Підліткові проблеми.

288 Перебудуй речення, увівши узагальнювальні слова та слова *а саме, як-от, наприклад*.

1. Леся Українка перекладала з давньогрецької, німецької, англійської, французької, італійської та польської мов. 2. Леонардо да Вінчі був талановитим живописцем, скульптором, архітектором, винахідником, музикантом. 3. Дженна Марі Ортега знялася у фільмах «Застрягла посередині», «Ти», «День "Так"», «Крик», «Венздей» та інших.

289 Напиши лист до себе від імені дорослого / дорослої, у якому сформульовані список порад на найближчі 10 років. Використай узагальнювальні слова та однорідні члени речення. Скористайся підказками, поданими нижче.



1. Заплануй такі важливі справи... 2. Обов'язково навчися таких речей... 3. Деяких речей не роби ніколи, наприклад... 4. Через 10 років запроси на зустріч усіх...

290 Перепиши текст, устав необхідні розділові знаки. Підкресли однорідні члени речення.

Інвестиції штука не проста й ризикова. Вони потребують особливих знань умінь і розважливості. Вдала інвестиція принесе прибуток а невдала може знищити роки ваших старань. Є навіть спеціальні інвестиційні фонди, які надають консультації та перевіряють надійність інвестицій. Однак будь-які обставини війни катастрофи економічні кризи можуть перетворити вдалі інвестиції на збиткові.

291 Уяви, що яблука позначають однорідні члени, а кошик – узагальнювальне слово. Склади і запиши власний приклад речення до кожного малюнка, зберігаючи розділові знаки та сполучники.

З р а з о к.



Я люблю різні

прикраси

:

сережки

,

каблучки

,

ланцюжки

.



- 1  , *i*  , *i*  .
- 2  *i*  ,  *i*  .
- 3  :  ,  ,  .
- 4  ,  ,  —  .

292 Випиши прислівники у дві колонки.

 Ледве/ледве, по/совісті, тим/часом, сама/самотою, урешті/решт, тишком/нишком, день/у/день, кінець/кінцем, по/двоє, по/друге, по/батьківськи, по/одному, раз/у/раз, де/не/де, хоч/не/хоч, сам/на/сам, нога/в/ногу, як/небудь, казна/куди, час/від/часу.

Пишемо з дефісом	Пишемо окремо

293 Перепиши, виправляючи помилки.

 книжний магазин
лишні покупки
візьміть здачу
любимі пірожені
приємного апетиту
миючі засоби

купити творог
смачне кофе
заказали квіти
скидка на товар
м'ясне блюдо
двер закривається



ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти
узагальниш вивчене про

- однорідні члени речення;
- розділові знаки в реченнях з однорідними членами.

294 Прочитай текст і виконай завдання до нього.

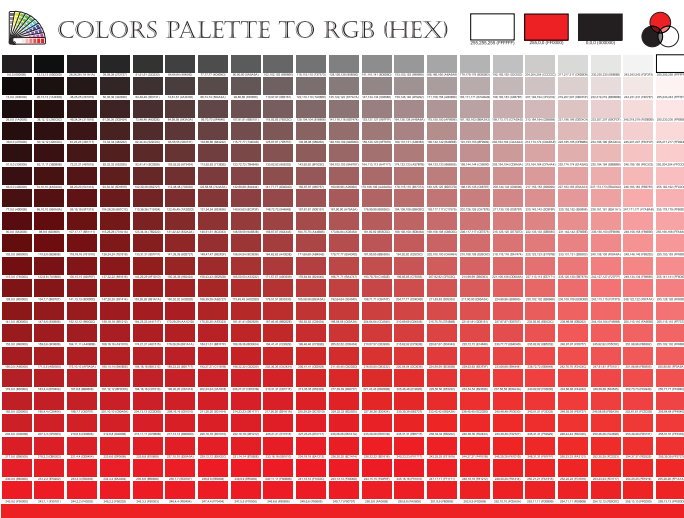
Колір – це окрема мова. Він промовляє на різних рівнях: буквальному, фізіологічному, психологічному, символічному. Колір задає настрій, глибину, тло й акценти, контрасти й контури, гру відтінків і світлотіней, геометрію, динаміку, ритм. Ох, чого він тільки не задає! І навіть якщо ви писали сірим по сірому, це теж неперевершений **ахроматичний** кольоропис!

Кольоропис – використання в тексті кольорів (або мовою лінгвістики: кольоративів, кольоронімів, кольористичних епітетів та ін.), їх символіки, контрастів, емоційного навантаження тощо. Колорит тексту – це його стилістичне забарвлення.

А проте наша текстуальна кольорова **палітра** буває бідненькою і непримітною. Так, наче, окрім семи базових кольорів веселки та кільканадцяти найбанальніших відтінків, у світі кольорів катма.

Світ такий кольоровий, що якби людина розрізняла всі можливі відтінки, напевно, збожеволіла б. Загалом натреноване людське око розпізнає до 150 відтінків кольорового тону, а за світлотою (за достатнього освітлення) – до 64 відтінків. А тепер – па-бам! – спробуйте назвати бодай із десятків відтінків одного кольору. Приміром, бордового? Я почекаю...

І як? Вдалося? Отже, поїхали: гранатовий, рубіновий, винний, багрянний, буряковий, малиновий, амарантовий, червоне дерево, стигла вишня, марсала, кадмій, марун, бордо, бургунд, сангрія – і це ще не все. Вінсент Ван Гог (до слова, знаний колорист) писав про голландського художника Франса Галса, що той використовував не менш як 27 відтінків чорного кольору. І як же вони всі називаються? (З кн. Марії Титаренко «Не музи, а м'язи»).



ЗАВДАННЯ

1. Випиши 2 речення з однорідними членами (на вибір), підкресли всі члени речення, надпиши частини мови.
2. З'ясуй і запиши значення виділених у тексті слів. Чи можна дібрати до них українські синоніми?
3. Випиши з тексту всі спільнокореневі слова до слова *колір*.
4. Озвуч речення, правильно вимовляючи числівники (у двох варіантах): *Загалом натреноване людське око розпізнає до 150 відтінків кольорового тону, а за достатнього освітлення – до 64 відтінків.*
5. Знайди в тексті синонімічний ряд. Які слова для тебе є новими? У яких ситуаціях вони можуть бути корисними для твого мовлення?
6. Сформулуй і запиши тему тексту. Для кого він міг би бути корисним?

295 Опиши 2–3 предмети на вибір, не називаючи їх. Використовуй однорідні та неоднорідні означення. Запиши текст і прочитай його однокласникам / однокласницям: нехай вони назвуть ці предмети.



296 Порівняй подані речення. Перепиши, розставляючи розділові знаки. Поясни вживання коми в реченнях з однорідними членами.

1. Червонобокий соковитий помідор заховався в листі. – Помідор був червонобокий соковитий.

2. Купиш свіжих невеликих огірків. – Ці огірки свіжі невеликі.

3. Соковитий вітамінний перець назвали болгарським. – Болгарський перець соковитий вітамінний.

4. На базарі вже продають тверду осінню капусту. – Капуста на базарі тверда осіння.

297 Утвори речення з узагальнювальними словами, узятими з довідки, додаючи до них однорідні члени. Використай для творення всі запропоновані схеми.

1. ____ $\triangle$: $\bigcirc$, $\bigcirc$ та $\bigcirc$.

2. $\bigcirc$, $\bigcirc$, $\bigcirc$ – $\triangle$ ____.

3. $\triangle$: $\bigcirc$, $\bigcirc$, $\bigcirc$ і $\bigcirc$ – ____.

4. $\triangle$, як-от: $\bigcirc$ та $\bigcirc$, $\bigcirc$ та $\bigcirc$ – ...

Д о в і д к а: *косметичні засоби, туристичні місця, свійські птахи, улюблені кольори.*

298 Переглянь відео про екопарк. Запиши щонайменше 5 речень із різними однорідними членами.





Тренувальні тести 5. ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Однорідні члени можуть залежати від різних слів у реченні. **ТАК чи НІ?**
2. **Однорідні члени є в реченні**
 - А Світло є визначальним фактором у створенні фотографії.
 - Б Технологія фотографії побудована на законах оптики.
 - В Фотографія пройшла непростий, тернистий шлях.
 - Г Сьогодні фотографію дехто вважає окремим видом мистецтва.
3. **Між однорідними членами треба ставити кому в реченні (розділові знаки пропущено)**
 - А Ректор уважно розглядав юнака з веселою усмішкою.
 - Б Відтак підвівся з-за столу й підійшов до вікна.
 - В Це був перший такий випадок за час його керівництва.
 - Г Стаття цього юнака наробила стільки шуму галасу.
4. **Визнач речення з однорідними означеннями.**
 - А Маленька рибальська гавань не приймала кораблів.
 - Б У цьому були позитивні й негативні моменти.
 - В По острову перестали блукати підозрілі галасливі туристи.
 - Г Однак і великих постійних прибутків теж не стало.

II рівень

1. **Правильно встановлено зв'язок між однорідними членами речення в рядку**
 - А У ціну більшості продуктів та послуг закладають ПДВ. *(сполучниковий зв'язок)*
 - Б ПДВ – це податок, нарахований або сплачений за товар. *(безсполучниковий зв'язок)*
 - В Його облік, перерахування здійснює будь-який продавець. *(змішаний зв'язок)*
 - Г Сплачує ПДВ кожен із нас за товар, послугу або якусь роботу. *(сполучниковий зв'язок)*
2. **Однорідні присудки є в реченні**
 - А Багряне сонце сутінню лісною у просвіт хмар показує кіно.
 - Б Старезні пні, кошлаті поторочі, літопис тиші пишуть у траві.
 - В І сонний гриб в смарагдовій куфайці дощу напився і за день підріс.
 - Г Поїдемо поговорити з лісом, а вже тоді я зможу і з людьми.
3. **Після узагальнювального слова ставимо двокрапку в реченні (розділові знаки пропущено)**
 - А Максимович забув про все і про Михайлову гору і про університет.
 - Б Щодня на нього чекали роз'їзди пошуки нових пісень цікаві знайомства.
 - В Працював в архівах монастирів церков магістратів старих маєтків.
 - Г Він кипів енергією день і ніч просиджував над старими фоліантами.
4. **Однорідні означення є в рядку (розділові знаки пропущено)**
 - А весела дружня розмова, цікавий новий журнал
 - Б сміливий відважний вчинок, ялинові соснові ліси
 - В вузька протоптана стежина, бурхлива весняна ріка
 - Г тендітний дзвінкий кришталь, безпечний глибокий тунель

III рівень

1. Узагальнювальне слово є в реченні (розділові знаки пропущено)

- А Прийдеш додому і все ретельно перевір.
- Б Для всіх учасників привезли по бургерові та салатів.
- В У коробці все перемішалось іграшки книжки та листи.
- Г Так усе просто швидко оперативно відбулося.

2. Однорідні додатки є в реченні

- А На трибунах та обабіч шляху зібрався натовп глядачів.
- Б Ген оддалік зібралися три групи лицарів на конях.
- В Загриміли тулумбаси й запросили лицарів та зброєносців.
- Г Списи здійнялися вгору, щити загриміли, коні захвилювалися.

3. Правильно поставлено розділові знаки в усіх реченнях, ОКРІМ

- А Уже відцвіли вишні й черешні, яблуні та груші.
- Б Уже відцвіли вишні й черешні, і яблуні, і груші.
- В Уже відцвіли вишні, черешні, яблуні та груші.
- Г Уже відцвіли і вишні, і черешні, і яблуні, і груші.

4. Правильно встановлено пропущені розділові знаки при однорідних членах речення в усіх варіантах, ОКРІМ

- А Для виходу в інтернет сьогодні можна використати такі пристрої комп'ютер, телефон або навіть годинник. *(пропущена двокрапка)*
- Б До переваг інтернету зараховують можливість миттєво передавати транслявати або поширювати інформацію. *(пропущене тире)*
- В Різні соцмережі, як-от інстаграм, фейсбук тощо приваблюють користувачів яскравим контентом. *(пропущені двокрапка й тире)*
- Г Коментарі, уподобайки, поширення такі показники найчастіше вимірюють маркетологи для визначення ефективності допису. *(пропущене тире)*

Варіант 2

I рівень

1. Однорідні члени речення можуть бути поєднані підрядними сполучниками.

ТАК чи НІ?

2. Однорідні члени є в реченні

- А Під час читання ви зосереджуєтесь на словах або реченнях.
- Б Однак цей процес супроводжується розсіюванням уваги.
- В Водночас наш мозок зіставляє отриману інформацію з наявною.
- Г Думками ми намагаємося спрогнозувати наступні події.

3. Між однорідними членами треба ставити кому в реченні (розділові знаки пропущено)

- А Перебування в Києві дуже сильно вплинуло на дівчину.
- Б Шум галас міста супроводжували її майже всюди.
- В Хоча дзеленькання трамваїв і сигнали автомобілів ставали менш помітними.
- Г Натомість частіше помічала давню міську архітектуру.

4. Однорідні означення є в рядку (розділові знаки пропущено)

- А Крізь невеликі відчинені вікна долинали пахощі троянд.
- Б Гості розімліли й не підводилися зі своїх улюблених місць.
- В Повільна розважлива розмова потроху затихала.
- Г Уже все було переговорене або по кілька разів обдумане.

II рівень

1. **Правильно встановлено зв'язок між однорідними членами речення в рядку**
А Дідусь у Нати був добрим та чуйним. (сполучниковий зв'язок)
Б Він любив майструвати сопілки, окарини та кобзи. (безсполучниковий зв'язок)
В Саме дідусь навчив Нату грати на сопілці та гітарі. (змішаний зв'язок)
Г Усі Нату хвалили й радили продовжувати грати. (змішаний зв'язок)
2. **Однорідні присудки є в усіх реченнях, ОКРІМ**
А Зранку герцогиня подумала й наказала привести дівчат до неї.
Б Дівчата досі були приголомшені побаченням і дуже схвильовані.
В Герцогиня розмовляла з ними лагідно, по-материнському.
Г Через годину відпустила їх пообідати й наказала відпочити.
3. **Після узагальнювального слова ставимо двокрапку в реченні (розділові знаки пропущено)**
А Поля ліси та річки усе зачарувало мандрівників.
Б Дорогою слухали музику розповідали історії й фотографували краєвиди.
В Найбільше враження справили кілька місць музеї парк та замок.
Г Усі повернулися додому щасливими втомленими та задоволеними.
4. **Однорідні означення є в рядку (розділові знаки пропущено)**
А смішна кумедна вподобайка, трояндові тюльпанові композиції
Б невідома стара картина, невпинна гірська річка
В велика громіздка шафа, радісний дитячий голос
Г кремезний старий чоловік, осіннє пожовкле листя

III рівень

1. **Узагальнювальне слово є в реченні (розділові знаки пропущено)**
А Невже все це насправді трапилося з вами?
Б На вечірці всі танцювали співали розважалися.
В Обійдемося сьогодні без усіх цих непотрібних формальностей.
Г У дорогу потрібно взяти все ліхтарик парасольку воду.
2. **Однорідні додатки є в реченні**
А Економісти говорять про номінальну та реальну вартість грошей.
Б Номінальну вартість вказують на банкноті або монеті.
В Від реальної вартості залежить можливість щось придбати чи продати.
Г Інфляція або знецінення грошей шкодить економіці країни.
3. **Правильно поставлено розділові знаки в усіх реченнях, ОКРІМ**
А У цьому ящику знайшов і викрутку, і напилон, і плоскогубці, і наждачку.
Б У цьому ящику знайшов викрутку і напилон, і плоскогубці, і наждачку.
В У цьому ящику знайшов викрутку і напилон, плоскогубці і наждачку.
Г У цьому ящику так і не знайшов ні викрутку, ні напилка, ні плоскогубців.
4. **Правильно встановлено пропущені розділові знаки при однорідних членах речення в усіх варіантах, ОКРІМ**
А У тісному приміщенні речі можуть заважати всюди на підлозі, біля стін або на столах чи стільцях. (пропущена двокрапка)
Б Усі: архітектори, дизайнери і навіть художники намагаються розв'язати цю проблему. (пропущене тире)
В Для оптимізації простору рекомендують використовувати різні пристосування кошми, скриньки чи ніші. (пропущена двокрапка)
Г Можна також прикріпити до дверей спеціальні гачки або встановити кутові полицьки. (пропущена кома)



РЕЧЕННЯ ЗІ ЗВЕРТАННЯМИ

На цьому уроці ти
пригадаєш,

- що таке звертання;
- для чого в мовленні потрібні звертання.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Звертання – це слово або сполучення слів, яке називає особу чи предмет, до яких звертається мовець. Звертання не є членом речення.

Найчастіше звертання буває виражене іменником у кличному відмінку (*Іванку, Петре, Миколо, Ілле, Марійко, Олю*). У множині форма кличного відмінка збігається з формою називного.

Інокли в ролі звертання виступають слова інших частин мови, ужиті в значенні іменника. Наприклад: *Спи ж ти, малесенький, пізній-бо час. Третій, шостий і дев'ятий, зроби́ть крок уперед! Як же далеко ти, завтра!*

299 Опрацюй текст. Виконай завдання.

«Насте, на перехресті обганяти не можна»:
білборди-попередження для водіїв з'явилися в Черкасах

11.01.2021 | 17:03

Такі білборди-попередження можна побачити не тільки в Черкасах, а й в інших містах України. Вони є частиною інформаційної кампанії, яку започаткував Департамент патрульної поліції.

На білбордах написані попередження потенційним порушникам правил дорожнього руху. Зокрема такі: «Аліно, просто так не сигналять»; «Сергію, не перетинай подвійну смугу»; «Володю, чотири години поїздив – відпочинь»; «Петре, не обганяй із правого боку»; «Юлю, змінюєш смугу – вмикай поворотник»; «Михайле, гучна музика може відвертати увагу» тощо.

ЗАВДАННЯ

1. Знайди в тексті звертання, випиши їх.
2. Яка функція звертань у цій новині? Запиши своє припущення.
3. Чи була б можлива така інформаційна кампанія без звертань? Якщо так, то якою вона могла б бути? Запиши власний варіант тексту для одного з білбордів.
4. Перероби чотири із запропонованих білбордів, використавши імена, яких немає в тексті. Запиши чотири нові версії.
5. Додай до трьох звертань на вибір прикметники, щоб вони склалися із двох слів, наприклад: *Дорога Аліно, ...*
6. Обери один білборд і поясни, про що він нагадує водіям (за потреби скористайся додатковими джерелами).

З р а з о к. Анно, біля «зебри» не паркуються. – У правилах дорожнього руху заборонено паркувати автомобіль близько до пішохідного переходу.

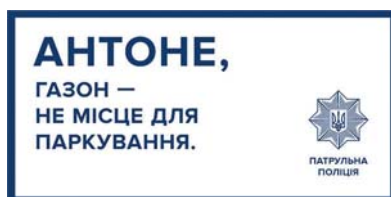
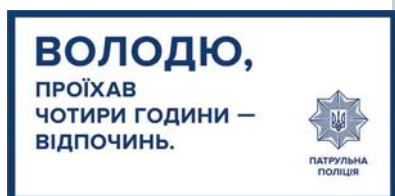
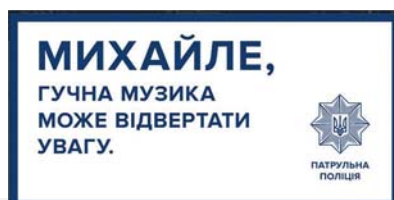


Фото з відкритих джерел

300 Проаналізуй свій день і запиши 5 ситуацій, у яких тобі знадобилися звертання. Додай приклади зі звертаннями, які ти використав / використала або міг / могла використати в кожній із ситуацій.

301 Утвори речення на вказані теми за поданими схемами й запиши їх. Порядок членів речення змінювати не можна.



1. Замовлення в інтернет-чаті

Звертання, підмет, складений дієслівний присудок, додаток, означення, додаток.

2. Коментар волейбольного змагання

Підмет, присудок, звертання, обставина, присудок, означення, підмет.

3. Новинний канал

Означення, підмет, звертання, присудок, додаток, обставина, обставина.

4. Допис у блозі

Обставина, підмет, звертання, складений дієслівний присудок, означення, додаток.

302 Розглянь фрагменти коміксу «Виняткові люди Ікс» і виконай завдання до нього.



Джерело: сайт ComixТорія (автори: Єва Л. Юїнг, Кармен Карнеро, Нолан Вудард, випуск № 1, 2024)

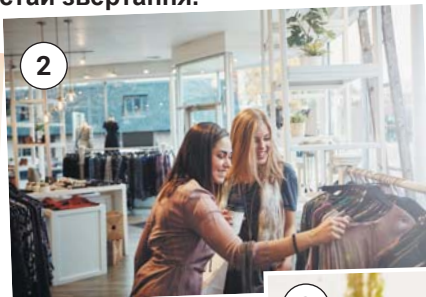
ЗАВДАННЯ

1. Випиши речення зі звертаннями. Звертання обведи.
2. Чи може речення складатися лише зі звертання? Яким буде таке речення за будовою?
3. Поясни, чи можливі комікси без звертань. Навіщо ми вживаємо звертання в мовленні?
4. Запиши лексичне значення слова *прокрастинація*. Спробуй дібрати українські відповідники або вигадай нові слова, які могли б замінити це запозичення.
5. Допиши можливе продовження діалогу з коміксу, використовуючи звертання.
6. Вигадай власний комікс, у якому буде щонайменше 5 звертань. Намалюй його або створи за допомогою онлайн-застосунку.

303 Перебудуй речення так, щоб виділені слова та словосполучення стали звертаннями.

1. Просимо всіх **гостей** звільнити залу.
2. Дивовижний **Харків** розкинувся на зеленій ковдрі.
3. **Остап** бігає найшвидше з усіх у класі.
4. **Людмила Володимирівна** щось задавала?
5. Наш **тренер** із волейболу надихає мене більше працювати.
6. **Продавчиня** кудись зникла.

304 Розглянь фотографії. Усно відтвори розмову між людьми, зображеними на одній із них. Використай звертання.



305 Напиши привітання з днем народження для свого друга / подруги / знайомого / знайомої, використовуючи три звертання та три речення з однорідними членами.

306 Перепиши словосполучення, виправляючи лексичні помилки.



байдужий вид
вистава картин
вихована година
жорстоке волосся
загрожувати помстою
викрити зміст новели

нафтова кампанія
ялинкова окраса
лічити пацієнта
романтичне посвідчення
швидкісні кроки
шкірний диван

ЗВЕРТАННЯ НЕПОШИРЕНІ ТА ПОШИРЕНІ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

На цих уроках ти навчишся

- виокремлювати звертання в реченні;
- ставити розділові знаки при звертанні.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Непоширені звертання складаються з одного слова: *Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!* (Василь Симоненко).

Звертання може поширюватись узгодженими й неузгодженими означеннями, прикладками і цілими підрядними частинами (такі звертання називають **поширеними**). Наприклад: *За час, за годину тебе я покину, величнєє море таємне!* (Леся Українка).

Звертання, які складаються з кількох слів (поширені), потрібно ставити у формі кличного відмінка, дотримуючись таких правил:

У звертанні, що складається з імені та по батькові, змінюємо обидва слова	<i>Іване Петровичу, Сергію Андрійовичу, Ольго Григорівно, Надіє Іллівно</i>
У звертаннях, що складаються із загальної назви та прізвища чи імені, форму кличного відмінка мають обидва іменники	<i>добродійко Вариводо, пані Гаркуше, поетко Забашто (але лікарко Горобець, стюардесо Силенко), пане Ковалю (і зрідка пане Коваль), брате Петре, друже Грицію, лікарю Ігорю, пане Віталію</i>
У звертаннях із двох загальних назв форму кличного відмінка мають обидва слова	<i>добродію бригадире, пане лейтенанте</i>

Звертання виділяють знаком оклику чи комою на початку речення та комами в середині речення. Наприклад: *Синичко, синичко, а де твоя спідничка?* (М. Вінграновський). *Неси ж мене, коню, по чистому полю...* (І. Франко). *Ти мужній, наша сило й завзяття!* (П. Тичина).

Якщо звертання стоїть на початку речення, то після нього за окличної інтонації можемо поставити знак оклику. Наступне слово після знаку оклику пишемо з великої літери: *Панове! Уже час закінчувати нашу дискусію.*

Якщо перед звертанням стоять вигуки **О, ОЙ**, то вони виконують роль підсилювальної частки, тож коми після них не ставимо. Наприклад: *О слово! Будь мечем моїм...* (Олександр Олесь). *Ой дівчино, шумить гай...*

В усталених вигуківих зворотах на зразок *боронь боже, дай боже, боже поможи, ой боже*, де звертання вже мало відчуваємо, комами його не виділяємо.

- 307** Прочитай поезію Миколи Вінграновського. Випиши речення зі звертаннями. Звертання обведи й надпиши, якими вони є – поширеними чи непоширеними. Яку функцію виконують звертання в художньому тексті, на твою думку?



Микола Вінграновський

Ластівко біля вікна,
Ластівко нашої хати,
Що тобі, ластонько, дати:
Меду, борщу чи пшона?
Ластонько, літа кінець.
Діток твоїх би до хати,
Я научу їх писати:
Небо. Дніпро. Горобець...
Ластонько, де не літайсь –
Мало налітатись вволю:
Ще народись та удайсь
В небо, Вітчизну і волю.
Так воно в світі і є,
Так воно є, щоб літати...
Горечко рідне моє,
Ластівко нашої хати.

- 308** Прочитай текст і виконай завдання до нього.

Антрополог Маргарет Мід запитала студентів, що вони вважають першою ознакою цивілізації. У відповідь вона почула: рибуловні гачки, глиняні горщики, оброблені камені... Але Маргарет зауважила, що, на її думку, це звичайна стегнова кістка, яка була зламана, а потім зрослася.

Якщо жива істота в царстві тварин ламає лапу, вона гине. Зі зламаною кінцівкою тварина не зможе втекти від небезпеки, дістатися до річки, щоб напиться, або полювати за їжею. Вона стає здобиччю для хижаків, оскільки кістка зростається досить довго.

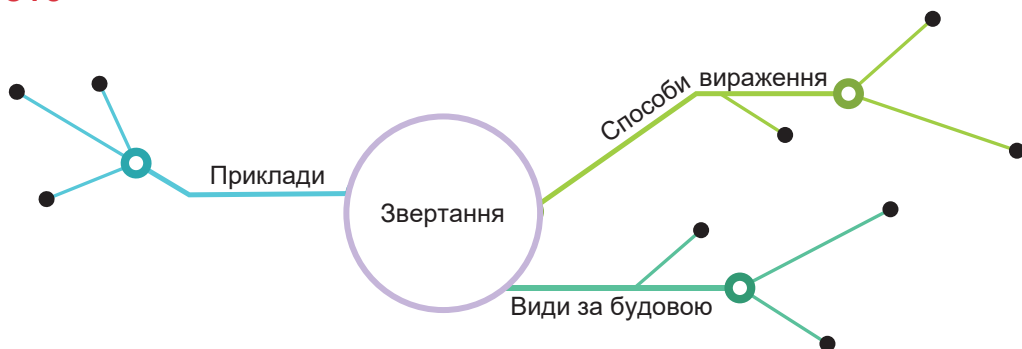
Стегнова кістка, яка була зламана, а потім зрослася, – це доказ того, що хтось витратив час, щоб залишитися з тим, хто отримав це ушкодження, перев'язав рани, переніс людину в безпечне місце й охороняв її, поки та не відновилася. Допомогати іншій людині у важкий період – це той учинок, із якого починається цивілізація (За матеріалами проєкту «СОМА – stop for smile»).

ЗАВДАННЯ

1. Передай зміст тексту у формі діалогу, використовуючи поширені й непоширені звертання.
2. Запропонуй 3 запитання для інтерв'ю з Маргарет Мід, використавши поширені звертання.
3. Добери до тексту ілюстрацію, поясни свій вибір.
4. Запиши три запитання, які допоможуть уточнити інформацію з тексту.

- 309** Постав подані в довідці словосполучення в кличному відмінку й використай їх у ролі звертань в утворених реченнях.

Д о в і д к а: пан лікар, Валентина Миколаївна, дідусь Віталій, подруга Іринка, Зінаїда Потужна, друг Ігор.

310 Намалюй ментальну карту до теми «Звертання».**311** Перебудуй речення так, щоб виділені слова та словосполучення стали звертаннями.

З р а з о к. *Слово* – це моя найкраща зброя! – *Слово*, ти моя найкраща зброя!

1. **Зоря вечірня** зійшла над горою.
2. **Чарівна ніч** огорнула спокоєм усе навколо.
3. **Мій рідний Київ** зустрічає нас цвітом каштанів.
4. **Друг** допомагає й підтримує у важкі часи.
5. **Вітер** розганяє дощові осінні хмари.
6. **Водій** зупинився біля центрального автовокзалу.

312 Перепиши текст, устав пропущені розділові знаки. Підкресли речення зі звертаннями. Виконай завдання.

1. Сірі (Siri) персональний голосовий помічник. 2. Він спілкується з користувачами природною мовою відповідає на запитання й дає рекомендації. 3. Сірі вивчає ваші особливості протягом тривалого часу і враховує вподобання в різних сферах музиці їжі транспорті тощо. 4. Цей додаток навіть навчився спілкуватися за правилами української граматики. 5. Наприклад, коли ви говорите: «Доброго ранку, Сірі», – то можете отримати відповідь із вашим іменем у кличному відмінку: «Доброго ранку, Артеме» чи «Вітаю, Ольго». 6. Використання такого голосового помічника прискорює пошук будь-якої інформації в інтернеті прогнозу погоди розкладу руху транспорту тощо.

ЗАВДАННЯ

1. Визнач тему тексту.
2. Яка інформація була для тебе відомою, а яка – новою?
3. Чи користувався / користувалася ти послугами голосового асистента?
4. Який відмінок використовує голосовий помічник, звертаючись до вас?
5. Навіщо винайшли таку технологію? Поясни свою думку.
6. Який перший запит ти б зробив / зробила голосовому помічнику, якби випала така нагода?

- 313** Використовуючи інформацію з попередньої вправи, склади й запиши діалоги з голосовим помічником до поданих ситуацій (по 4 репліки в кожному). Підкресли звертання, постав розділові знаки.

Зразок

Сірі, о котрій годині сьогодні заходить сонце?

Артеме, захід сонця сьогодні о вісімнадцятій годині.

Дякую, Сірі!

Прошу, Артеме. Я також знаю, коли сонце встане завтра.



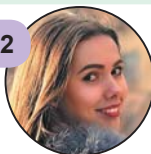
Це Артем.

Він хоче дізнатися, коли сідає сонце.

Ситуація 1

Це Богдан.

Йому треба доїхати додому.

Ситуація 2

Це Оксана.

Вона не знає, хто автор картини.

Ситуація 3

Це Леся.

Їй потрібно конвертувати гроші.

- 314** Перепиши речення, добираючи пропущені звертання з довідки. Устав необхідні розділові знаки. Поясни значення виділених слів.

Д о в і д к а: дощику, сонечко, небоже, рибалко, пане господарю, козаче.

1. На тобі ... що мені **небоже**.
2. Іди іди ... зварю тобі борщику.
3. Вийди вийди ... на дідове полечко на бабине зіллячко.
4. Добрий вечір тобі ... радуйся!
5. Не хвалися ... ідучи на бій хвалися вертаючись із бою.
6. Гей ... викидай **невода** а то риба втече!

- 315** Перегрупуй слова так, щоб утворилися прислів'я зі звертаннями. Звертання постав у кличному відмінку.



1. Смійся, кращий від, не, горох, ти, не, квасолі.
2. Рано, бо, сиди, Тетяна, ще.
3. Матвійко, дам, заплач, копійку.
4. Носату, сват, сліпу, міняй, на, кобилу.
5. Бачили, хоч, очі, що, їжте, повилазьте, купували.
6. Побачимо, балакай, вийде, що, Свирид, з того.
7. Сиди, тепер, смеркло, Векла, бо, ще, не.
8. Їж, підкине, мама, Мартин, ще.
9. Мовчи, дістанеш, язичок, паляничку.
10. Хапай, поки, Петро, тепле.

- 316** Уяви, що ти обговорюєш одну із запропонованих ситуацій з другом / подругою і хочеш висловити своє невдоволення. Використовуй звертання та ввічливі фрази з довідки (на вибір).

Д о в і д к а: Мені дуже прикро. Я розумію, що ..., але Мені б хотілося поговорити про ситуацію, яка сталася. Я відчуваю ..., тому хочу поділитися з тобою своїми емоціями.

Ситуація 1. Друг забув привітати тебе з днем народження.

Ситуація 2. Подруга запізнилась на тренування.

Ситуація 3. Подруга пропонує не йти на два останні уроки.

Ситуація 4. Друг дуже емоційно зреагував на зміну планів, яку ти озвучив / озвучила.

317 Перепиши діалог, виправляючи помилки у вживанні кличного відмінка, постав необхідні розділові знаки.

- Пане Петро мама просила налити повну банку сметани.
- Який ти молодець Сергійко що допомагаєш своїй матусі!
- Дякую вам пан.
- Синоч ось твоя сметана. А мама дала тобі гроші для розрахунку?
- Ой дядечко я поклав гроші на дно банки, щоб не загубити...

318 Прочитай уривок. Перероби його так, щоб у тексті з'явилося щонайменше п'ять звертань. Запиши свій варіант. Обмінуйтеся готовими текстами з однокласниками й напишіть одне для одного зворотний зв'язок за схемою.

І Вітька Горобець вибрав для цього Котигорошка. По-перше, вони були дуже близькі приятелі й рідко який день не зустрічались. По-друге, Федько вмів тримати язик за зубами. Друзі не схожі були один на одного. Вітька — високий, худий, з рідким білявим чубчиком — не міг і хвилини спокійно всидіти на місці. Запальний і рвучкий, він так швидко ходив, що маленький товстий і флегматичний Федько мусив бігати за ним підтюпцем. Цей дванадцятилітній опецьок (якого за смаглявість по-вуличному називали Жучком), здавалося, не ходив, а котився на своїх коротеньких ногах. По-третє, старша Федькова сестра працювала бібліотекаркою в сільському клубі, і Федько змалку мав доступ до тих книжок, яких дітям суворі педагоги не рекомендували давати. Федько вибирав книжки на свій смак і ковтав їх десятками. Міг терпляче лежати на одному боці цілий день і ще терплячіше читати семисотсторінковий роман, від обсягу якого у Вітьки йшов мороз по спині. І хоч часто Федько не розумів прочитаного, але це не відбивало в нього охоти до читання. Особливо багато читав Котигорошко про кохання і вважав себе в цій ділі знавцем-теоретиком. Отож до нього за порадою і надумав звернутися Вітька.

(З кн. В. Чемериса «Вітька + Галя,
або Повість про перше кохання»)

Схема зворотного зв'язку

1. Чи вдалося зберегти сюжет? (3 бали – так, повністю; 2 бали – частково; 1 бал – зовсім трішки; 0 балів – зовсім новий сюжет).
2. Чи є п'ять звертань у кличному відмінку? (3 бали – так; 2 бали – є, але з помилками; 1 бал – недостатня кількість звертань або в них багато помилок; 0 балів – звертань немає).
3. Чи грамотно написаний текст? (3 бали – так; 2 бали – є незначна кількість помилок (до 5); 1 бал – багато помилок (від 5 до 10); 0 балів – у тексті більше ніж 10 помилок).



РЕЧЕННЯ ЗІ ВСТАВНИМИ СЛОВАМИ (СЛОВОСПОЛУЧЕН- НЯМИ, РЕЧЕННЯМИ). РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ

На цих уроках ти
навчишся
виокремлювати

- вставні слова;
- вставні слово-
сполучення;
- вставні речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Вставні слова, словосполучення або речення (вставні конструкції) виражають ставлення мовця до висловленого, його оцінку, характеризують спосіб оформлення думки. Можуть стосуватися всього речення загалом або окремих його членів: *На щастя, дитина скоро заснула. Гості десь затримуються, мабуть, заблукали.*

Вставні конструкції не є членами речення.

Розряди вставних слів за значенням

Упевненість або невпевненість у повідомленні	<i>безперечно, поза сумнівом, звісно, справді, очевидно, здається, можливо, напевно, мабуть, може</i>
Емоційна оцінка повідомлюваного	<i>на жаль, на щастя, як на зло, нівроку, соромно сказати, нарешті, надивовижу, чого доброго</i>
Активізація уваги співрозмовника, слова ввічливості	<i>пробачте, майте на увазі, будь ласка, дозвольте, вірте, чуєте, даруйте на слові, між нами кажучи, розумієш, глянь, погодьтесь</i>
Вказівка на джерело повідомлення	<i>кажуть, мовляв, на мою думку, гадаю, по-моєму, пам'ятаю, вважають, за словами NN</i>
Послідовність викладу думок, зв'язок між ними	<i>по-перше, по-друге, до речі, з іншого боку, крім того, отже, значить, між іншим, зрештою, відповідно, зокрема</i>

! Деякі слова бувають **ЛИШЕ** вставними: *мабуть, безперечно, безсумнівно, по-перше, по-друге, щоправда, а втім, отже.*

НЕ бувають вставними слова: *навіть, адже, майже, приблизно, принаймні, все-таки, якраз, мовби, неначе, нібито, буцімто, причому, тож, саме, особливо, тільки, цебто.*

Залежно від контексту вставними або ні бувають такі слова: *правда, проте, однак, кажуть, може, звичайно, здається, можливо, видно, навпаки, справді, очевидно, нарешті, зрештою, певно, природно, на щастя, виходить* тощо.

Порівняй:

Є вставним словом

Здається, ми вже готові вийти на сцену. = **Мабуть**, ми вже готові вийти на сцену.

НЕ є вставним словом

Вихід на сцену здається мені гарною ідеєю.

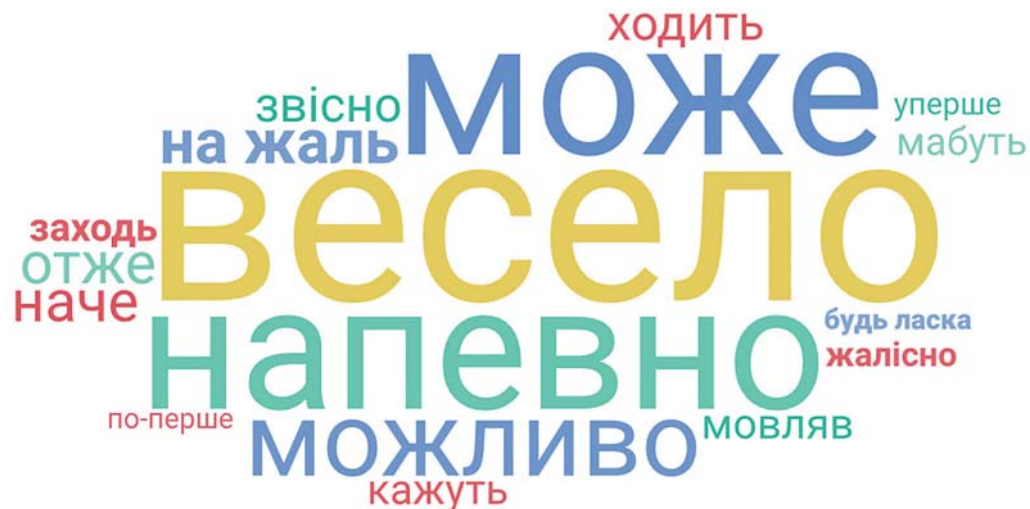
Вставні речення виражають ті самі значення, що й вставні слова та словосполучення.

Вставними реченнями мовець може висловлювати додаткові повідомлення, побічні зауваження або уточнення основної думки речення (такі конструкції деякі лінгвісти називають вставленими): *Один клієнт – забув, як звати, – просив відкласти його замовлення до завтра.*

На письмі вставні слова й словосполучення виділяють комами: *Мандрівники, очевидно, натомилися. Будь ласка, відчиніть вікно.*

Вставні або вставлені речення виділяють комами, тире або дужками. Найсильніший знак відокремлення – *дужки*, вони фактично ізолюють текст і віддаляють його від тексту поза дужками. Слабшу відокремлювальну дію мають *подвійне тире* і ще слабшу *подвійна кома*: *Через оці його лисі скати (ніяк не може добитися нових!) десть там мусять гинути люди. А ночі – мовби хто вибирав навмисне – були чорні, холодні, похмурі... (П. Загребельний).*

319 Знайди у хмарі вставні слова, випиши їх.



320 Порівняй речення зі вставними словами і без. Чим, на твою думку, вони відрізняються? Поясни, для чого потрібні вставні слова.

Завтра буде дощ.	Напевно, завтра буде дощ.
Я не зможу це виконати на завтра.	На жаль, я не зможу це виконати на завтра.
Ми прийдемо.	Звісно, ми прийдемо.
Автобус приїжджає о шостій.	Автобус, як правило, приїжджає о шостій.

321 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

1. Бачили презентацію міцного скла в автомобілі «Cybertruck»? 2. Скло, правда, тріснуло від удару металевою кулею. 3. Так з'явився відомий мем з Ілоном Маском. 4. Кажуть, скло розбилося не випадково. 5. Це був, імовірно, гарно продуманий рекламний трюк. 6. Дизайн Cybertruck, як кажуть експерти, частково натхненний підводним автомобілем Джеймса Бонда з фільму «Шпигун, який мене кохав». 7. Спочатку виробник планував використовувати для кузова титан, який, безперечно, є одним із найміцніших металів. 8. Однак від цієї ідеї відмовилися через високу ціну, обравши неіржавний метал.

ЗАВДАННЯ

1. Запиши номери речень, у яких є вставні слова та словосполучення.
2. Випиши всі вставні слова з тексту й визнач, до яких розрядів за значенням вони належать (виражають невпевненість, указують на джерело повідомлення тощо).
3. Обери одне з речень і визнач, що змінилося б у його змісті, якби вставного слова (словосполучення) не було. Доведи свою думку аналогічними прикладами.
4. Запиши 5 ключових слів до поданого тексту.
5. Яка інформація з тексту для тебе є новою? Про що тобі було б цікаво дізнатися більше?
6. Про які ще рекламні трюки тобі відомо? За допомогою додаткових джерел знайди цікавий приклад такого трюка і розкажи про нього, використовуючи вставні слова.

322 Проаналізуй пари речень. Поясни відмінність у вживанні розділових знаків. Перепиши речення, підкресли в них усі члени речення.

1. Вона може це зробити. – Вона, може, це зробить.
2. Усі кажуть про різке похолодання. – Кажуть, незабаром буде різке похолодання.
3. Мені подарували цю картину на щастя. – На щастя, мені подарували цю картину.
4. Ми прийшли, однак запізнилися на початок виступу. – Ми, однак, запізнилися на початок виступу.
5. Твоє зауваження було до речі. – Це твоє зауваження, до речі, було слухним.

323 Утвори від поданих речень кілька варіантів, увівши в них різні вставні слова.

З р а з о к. Зранку пішов сніг. → Зранку, на жаль, пішов сніг. Кажуть, зранку пішов сніг. Зранку пішов сніг, на щастя.

1. Ми запізнилися на літак.
2. День народження минув дуже швидко.
3. Фільм ще не вийшов у прокат.

324 Перебудуй складні речення у прості, ускладнені вставними словами. Вставні слова можеш добирати із довідки.

З р а з о к. Денис сказав, що може не прийти на зустріч. → Денис, мабуть, не прийде на зустріч.

1. Вчителька зазначила, що тема буде важкою.
2. Гості були переконані, що концерт буде чудовий.
3. Мені здається, що ми зможемо завершити роботу вчасно.
4. Усі сумнівалися, що він швидко впорається із цим завданням.
5. Вона зрозуміла, що це її останній шанс.
6. Вони не очікували, що питання не буде вирішене.

Д о в і д к а: на жаль, безперечно, звісно, напевно, очевидно, ймовірно.

325 Уведи слова *правда, видно, здається* у речення так, щоб в одному випадку вони були вставними, а в іншому – членами речення.

326 Опиши мовчазний діалог між однокласниками, які посварилися і не знають, як помиритися. Використовуй вставні слова, словосполучення та речення.



327 Побудуй із поданих елементів речення із вставними конструкціями. Запиши 8 власних варіантів, розставляючи розділові знаки.

У спортзалі біля
дороги

В обласній лікарні

У будинку маминої
подруги

На базарі

У басейні мого друга

У шкільній їдальні

Завтра на
знімальному
майданчику

В офісі мого тата

вхід, який збоку

друге вікно ліворуч

не заходить без
дозволу

якщо вірити бабусі

на щастя це
перевірено

це неофіційна версія

тільки якщо помив
руки

як на зло

вхід за особливим
паролем

можна зустріти своїх
однокурсників

продають шаурму

завжди є син маминої
подруги

щось та й знайдеш

трапляються неабиякі
дива

роблять селфі із зірками

можна отримати
безкоштовну консультацію

дають морозиво

328 Перебудуй складні речення у прості, ускладнені вставленими реченнями.

З р а з о к. *Повість, яку сміливо можна було б назвати романом, починалась із невеликого вступу. → Повість – її сміливо можна було б назвати романом – починалась із невеликого вступу.*

1. Активна молодь, яка влаштовує прибирання парків та водойм, дбає про збереження природи. 2. Недавно створена організація, яка займається очищенням річок та озер, цього року встановила рекорд. 3. Зустріч, на якій обговорювали проблему погіршення стану водойм, пройшла успішно. 4. Волонтери, частина яких постійно організовує екологічні заходи, запрошують усіх охочих долучитися. 5. Акція, що була спрямована на захист річок, привернула увагу ЗМІ. 6. Лекція, на якій говорили про важливість збирання сміття у водоймах, викликала жвавий інтерес.

329 Перебудуй речення, замінюючи вставні слова близькими за значенням вставленими реченнями.

З р а з о к. *Здорове харчування, безумовно, важливе для доброго самопочуття. → Здорове харчування — одностайно визнають усі дієтологи — важливе для доброго самопочуття.*

1. Овочі та фрукти, як відомо, є основою раціонального харчування. 2. Вживання великої кількості води, звісно, покращує обмін речовин. 3. Надмірне вживання цукру, на жаль, може призвести до проблем зі здоров'ям. 4. Організувати правильне харчування, на щастя, неважко. 5. Фізичну активність, безсумнівно, слід поєднувати з правильним харчуванням. 6. Щоденне вживання клітковини, як відомо, позитивно впливає на травлення.



ПОРІВНЯЛЬНИЙ ЗВОРОТ. ВИДІЛЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ ЗВОРОТІВ КОМАМИ

На цих уроках ти навчишся

- виокремлювати порівняльні звороти;
- ставити розділові знаки при порівняльних зворотах.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Порівняльний зворот – це сполучення слів, яке шляхом порівняння образно характеризує дію чи якісну ознаку предмета, думки:
Люблю я слово чисте, наче дощ.

Порівняльний зворот є членом простого речення (обставиною способу дії або означенням) і починається сполучником: *як, мов, наче, ніби, нібито, мовби, мовбито, немовби, немовбито, неначе, неначеб, начебто, неначебто, буцімто.*

Вони трималися невимушено (як?), як у сім'ї (обставина способу дії). Зайшла дівчина (яка?), наче лісова царівна (означення).

Порівняльний зворот виділяємо на письмі комами: *Він же промчав, наче вітер, і зник у просторі. І серед пустки, наче на сторожі, стоїть гробниця* (Лєся Українка).

Зверни увагу на правопис сполучників!

ніби – нібито

наче – начебто – неначебто

мов – мовби – немовби – немовбито

Порівняй:

Порівняльний зворот

Та пляма все більшала швидко і все наближалась, неначе якась темна копиця.

Підрядна частина складного речення

Та пляма все більшала швидко і все наближалась, неначе сунулась морем якась темна копиця.

Коми НЕ СТАВИМО:

1. Якщо порівняльний зворот є частиною присудка: *Він був наче із заліза. Портрет ніби засміявся до нас зі стіни.*

2. Перед сталими порівняльними зворотами: *білий як сніг, легкий (швидкий) як вітер, жити (почуватися, плавати) як вареник у сметані*, а також перед *як, ніж* у сталих зворотах (*не*) *більш як, (не) раніше ніж, (не) довше ніж* тощо: *Тут роботи не більше ніж на пів години*.

3. Коли перед порівняльним зворотом є прислівники *майже, зовсім, цілком, просто, точно, буквально*: *Дівчинка говорила майже як доросла. Сонце пригрівало просто як улітку*.

! Не всі звороти, приєднані сполучником *як*, є порівняльними. Якщо *як* (хто, що) у звороті можна замінити словосполученням *у ролі* (кого, чого), то коми перед *як* **НЕ СТАВИМО**, оскільки це прикладка: *Шевченко (який?) як художник (у ролі художника) відомий у всьому світі*.

330 Порівняй об'єкти на фото, використовуючи речення з порівняльним зворотом. Запиши їх.

З р а з о к. *Ця кофтина тонка, наче павутинка.*



331 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

Гордо й пишно, як білий лебідь, ледве сунувся корабель по воді. Вітрила понадимались і біліли проти сонця, ніби виткані з дорогого лебединого пуху, перемішаного з сріблом.

В одному місці, де небо сходилось з морем, де білів легенький туман, з'явилась чорна пляма. Та пляма все більшала швидко і все наближалась, неначе сунулась морем якась темна **копиця**, котра ніби росла й ширшала. Микола почував, що тихе море **завдвигтіло** під човном, неначе хтось торкнув море з дна. Темна копиця стала ніби здоровою скиртою та все сунулась до берега. Тоненький край її заблищав проти сонця, неначе срібна каблучка. Білі вітрила на кораблі стали

проти неї ще біліші й блищали, неначе проти чорного поораного поля. На небі раптом зашуміло й загуло, неначе сосновий ліс на вітрі, а чорна хмара так швидко росла й бігла, що можна було слідкувати за нею очима. Море почорніло під нею, і вона в одну мить неначе поглинула корабля. З моря набігла хвиля з білими густими **гребенями** і почала ніби танцювати кругом човна (*І. Нечуй-Левицький*).

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту порівняльні звороти.
2. Які з речень містять підрядні частини з порівняльними сполучниками?
3. Обери одне з речень із порівняльним зворотом і запиши три його варіанти, щоразу змінюючи порівняльний зворот.
4. Яку функцію, на твою думку, виконують порівняльні звороти в цьому тексті? Яким текст був би без них?
5. З'ясуй і запиши значення виділених слів.
6. Знайди інформацію про автора та цей текст, поділися нею з однокласниками та однокласницями, разом створіть колаж, у якому відобразить знайдені цікаві факти.

332 Перепиши речення. Порівняй розділові знаки та поясни їх уживання. Підкресли всі члени речення.

1. Пташиний спів був наче мелодія весни. – Спів птаха, наче мелодія весни, линув над лісом. 2. Хлопець був ніби вітер. – Хлопець, ніби вітер, промайнув повз нас. 3. Сміх неначебто задзвенів. – Сміх забринів, як дзвіночок. 4. Вода була як дзеркало. – Вода, як дзеркало, відбивала блакитне небо. 5. Її очі були мов зірки. – Її очі, мов зірки, сяяли на щасливому обличчі. 6. Кіт тут як господар. – Кіт, як господар, гордо сидів на підвіконні.

333 Перепиши речення, підкресли порівняльні звороти. Зверни увагу на розділові знаки. Допиши 2–3 речення, у яких опиши жако на фото, використовуючи порівняльні звороти.

1. Папуга жако повторює слова, ніби справжній диктор, чітко і виразно. 2. Він літає по кімнаті, як винищувач, роблячи різкі повороти. 3. Коли жако «розмовляє», це звучить так правдоподібно, мов бесідуєш із людиною. 4. Його інтелект як у п'ятирічної дитини, він розуміє прості команди. 5. Жако, неначе справжній артист, привертає до себе увагу гостей. 6. Папуга наслідує звуки, немов імітатор-віртуоз, відтворюючи навіть рингтон телефону.



334 Перепиши речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Визнач порівняльні звороти. Поясни відсутність розділових знаків перед порівняльними сполучниками. Обговоріть у класі проблему сортування сміття та запропонуйте кілька варіантів покращення ситуації у вашому населеному пункті.

1. Ми живемо на землі майже як єдині власники планети. 2. Часом ми ніби забуваємо про незворотні наслідки засмічення довкілля.

3. У багатьох країнах уже начебто замислилися над створенням системи вторинної переробки відходів. 4. Наприклад компостування органічних відходів діє цілком як природний процес розкладання в землі. 5. А переробка пластику працює зовсім як магія: зі старого створюють нове. 6. Сучасні технології переробки електроніки влаштовані буквально як конструктор: деталі розбирають і використовують знову.

335 Поєднай слова в колонках так, щоб утворилися усталені порівняльні зврати. З трьома на вибір утвори речення.

голодний
здоровий
мокрый
білий
змерз
летить
почервоніла
мовчить

як
мов
ніби
наче
немов
неначе
немовби
начебто

хлющ
вовк
бик
стіна
стріла
цуцик
риба
рак

336 Сконструй і запиши речення з поданих фрагментів. Підкресли порівняльні зврати як члени речення.

У співачки голос

як африканський лев

Ця сукня на тобі

немов слизький слимак

Твій собака дивиться на мене

наче ведмідь на льоду

Телефон хрипить

мов герой фільму жахів

Команда виступила

немовби учень під час контрольної

Чоловік на вигляд

начебто ковдра на холодильнику

Сусідський кіт поглядає на нас

ніби скрип старих дверей

337 Знайди з-поміж поданих речень ті, у яких не потрібно ставити кому перед порівняльним сполучником (розділові знаки пропущено). Поясни свою думку. Як можна покращити ці речення?

1. Євген Клопотенко як кулінарний експерт відомий у всіх українських закладах харчування.

2. Найвідоміша дівчина – гравець у відеоігри Тоня Предко каже, що кіберспорт як лотерея, бо до професіоналізму треба додати трохи удачі.

3. Ексміністерка охорони здоров'я Уляна Супрун говорить про критичне мислення як ключ до змін.

4. Блогер Ярослав Гешко вважає, що поводитися в коментарях як давно знайомі люди це нормально.

КЛЮЧОВІ ФАКТИ І СУДЖЕННЯ ПРО НИХ. АВТОРСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

На цих уроках ти потренуєшся

- упізнавати перекручування фактів;
- розрізняти факт і його інтерпретацію;
- фіксувати й усувати перебільшення, підміну понять, хибну логіку;
- висловлюватися об'єктивно й доречно щодо фактів.

У засобах масової інформації та соцмережах часто натрапляємо на перекручування інформації з певною метою. Щоб уміти критично оцінювати такі ситуації й розрізняти факти, судження та їх авторські інтерпретації, варто звертати увагу на те,

■ чи подано факт або судження як цитату з покликанням на джерело;

■ чи збережено всі слова, які було використано в описі факту або судження.

Якщо відповідь хоча б на одне з цих запитань «ні», варто перевірити інформацію в першоджерелі та зробити власний висновок.

Зверніть увагу на такі маніпулятивні способи авторської інтерпретації фактів і суджень:

■ **перебільшення** (автор зосереджує увагу на деталях, подає щось незначне як ключове);

■ **підміна понять** (одне поняття автор видає за інше, судження подає як факти);

■ **брехня** (неправдиві твердження подають як правдиві);

■ **виривання з контексту** (інформацію подають вибірково, частину замовчують, обирають лише окремі твердження, додають акценти, яких не було).



Олена Кулик

11 жовтня · 🌐

... ✕

Українську мову не треба любити.
Нею потрібно жити, дихати, думати, говорити...



338 Проаналізуй допис із соцмережі та коментарі користувачів. Виконай завдання.

А



Ніна Стоцько



А саме краще без війни жити, корупціонерів за ґрати посадити. Розмовляю на українській мові і думаю, а тарифи ростуть, ціни піднімаються і війні не має ні кінця ні краю.

Б



Котик Котенко



От як подолаємо корупцію (шість мільйонів під матрасом) то всі на українській і заговорять! Усім людям соромно за вас!

В



Юрій Іваненко



Отакої! Якщо мова це код нації, то чому пів-світу розмовляє на англійській мові?! У нас шо, пів-світу британці?! Шось тут не так!

Г



Валентина Залкіна



Хто був в Закарпатті?
Чому скрізь надписи на 2 мовах: українській і угорській...
Чи не дивно?
А чи українська там мова?
А це ті регіони, які найбільше скаржаться! Це як???

ЗАВДАННЯ

- Як можна оцінити інформацію в тексті допису – це факт чи судження? Чому?
 - Визнач, у яких коментарях є ознаки маніпулятивної інтерпретації. Заповни таблицю.
- | Спосіб авторської інтерпретації | Коментар |
|---|----------|
| А перебільшення факту | |
| Б виривання з контексту, зміна акцентів | |
| В підміна понять, представлення судження як факту | |
- Чому, на твою думку, цей допис міг викликати таке жваве обговорення?
 - Хто з авторів поданих коментарів може бути не справжньою людиною, а ботом? Чому ти так думаєш?
 - Чи відомі тобі приклади перебільшення або виривання з контексту в цифровому спілкуванні? Поділися ними з однокласниками та однокласницями. Як можна протидіяти таким коментаторам?
 - Виправ усі мовні помилки в коментарях, запиши правильні варіанти слів.

- 339** Проаналізуйте ефективні стратегії відповіді на маніпулятивні закиди. Напишіть відповіді на два коментарі з попереднього завдання, використавши ці стратегії.

Стратегія 1

Використання точних даних: статистики, науково доведених фактів, результатів досліджень тощо.

Твердження: Якщо ви погано спите, просто випийте кілька чашок чаю – ефект 100 %!

Відповідь: Видання «Здорова лінія» провело дослідження, опитало провідних науковців та узагальнило висновки: якщо пити більше ніж 3–4 чашки чаю упродовж дня, це може викликати побічні ефекти, зокрема гірше засвоєння заліза, підвищення тривожності та поганий сон.

Стратегія 2

Так – але. Цей метод можна використати, коли з частиною твердження ви згодні, але хочете чітко вказати на наявні в ньому неточності.

Твердження: Я говорю українською мовою, а в мене як було не прибрано в під'їзді, так і є.

Відповідь: Це чудово, що ви розмовляєте українською, я підтримую цю позицію! Але варто розмежувати питання мови спілкування і якості комунальних послуг. Між ними немає жодного зв'язку.

- 340** Проаналізуйте текст новини та коментарі. У новині подано факти чи судження? Чи є в коментарях маніпулятивні інтерпретації? Як можна відповісти на такі коментарі?

«БАНЕРНЕ МІСТО»

У Любарівці на Центральній площі позаду пам'ятника Тарасові Шевченку 30 квітня встановили новий банер – жовто-блакитне тло.

10:30, 26.10.2023  10K



Дійсно, гарно! Зараз весь світ жовто-блакитний! І Любарівка не має бути остронь!

27 дн.

Подобається

Відповісти



Чому ім'я меценатів не називають? Люди не розуміють, для чого під час війни, коли хлопці із ЗСУ самі собі купують одяг та взуття і т. д., встановлювати новий банер??? Мабуть, ніяких меценатів нема, з бюджету міста взяті гроші!!!!?

20 дн. Подобається Відповісти



А історія м. Любарівка вигляд мала набагато кращий.

7 дн. Подобається Відповісти



У місті понад 100 тис. переселенців. Краще би їм допомогу надали, а банер можна було поміняти після Перемоги.

3 дн. Подобається Відповісти

341 Досліди мовний простір власних соцмереж і підготуй виступ із результатами за планом.



План

1. Моя новинна стрічка за останню добу: чого більше – фактів чи суджень?
2. Які дописи викликають найбільш жваве обговорення в користувачів? Чому?
3. Коментарі одного допису (на вибір). Про що люди говорять у коментарях? Чи є серед них маніпулятивні твердження?
4. Коментар, із яким я категорично не погоджуюся, та стратегія моєї відповіді.

342 Прочитай цитату з інтерв'ю. Виконай завдання.



«Насправді за межами політики існує купа побутових, дрібних, але дуже поширених прикладів маніпуляцій. Українська мова не друга наймилозвучніша у світі. Адам і Єва начебто зірвали не “яблуко”, а не названий у Біблії плід. Сонце не сходить і не заходить, це Земля рухається відносно Сонця. Неправда оточує нас з усіх боків. Варто бути пильними».

За інтерв'ю Ярослава Зубченка
(інтернет-ЗМІ «The Village Україна», 25 квітня 2023 р.)

ЗАВДАННЯ

1. Запиши орієнтовний план інтерв'ю, з якого могла бути взята наведена цитата.
2. Запропонуй три ключові слова, за якими можна знайти це інтерв'ю в пошуковій системі.
3. Як ти розумієш поняття «побутові маніпуляції»?
4. Уклади список «побутових маніпуляцій», про які йдеться в цитаті. Доповни його одним власним прикладом.
5. За матеріалами уроків 68–69 створи інструкцію «Що робити, якщо дідусь переслав тобі фейк у месенджері?».

РЕЧЕННЯ ЗІ ЗВЕРТАННЯМИ, ВСТАВНИМИ ТА ВСТАВЛЕНИМИ КОНСТРУКЦІЯМИ (СЛОВАМИ, СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМИ, РЕЧЕННЯМИ), ПОРІВНЯЛЬНИМИ ЗВОРОТАМИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цих уроках ти
узагальниш вивчене про

- звертання;
- вставні та вставлені конструкції;
- порівняльні звороти.

343 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

1. До спільного простору проживання належить усе двір будинок вулиця мікрорайон під'їзд поверх сходовий майданчик. 2. Сусіди мають навчитися вибудовувати **стосунки** в різних **ситуаціях**. 3. Прості питання впорядкування прибудинкової території іноді спричиняють чимало **суперечок**. 4. Однак часто старенький будинок це не лише питання догляду за ним а й спільна пам'ять цікаві історії спогади **фрагменти** чийогось життя тощо. 5. Це набагато глибший рівень стосунків. 6. Він сприяє створенню атмосфери відкритості, довіри, взаємодопомоги. 7. За таких стосунків не стоятиме **дилема**: створити спільний дитячий майданчик чи виділити частину території під паркувальні місця. 8. У Києві на Подолі дружні місцеві мешканці зуміли домовитися і створили «Самосад» для відпочинку та спільного перегляду кінофільмів.

ЗАВДАННЯ

1. Перепиши речення 1 і 4, устав необхідні розділові знаки. Поясни їх.
2. У речення 2, 3, 8 додай доречні вставні слова. Запиши ці речення, поставивши необхідні розділові знаки.
3. Допиши власний приклад спільного із сусідами впорядкування прибудинкового простору (3–4 речення). Використай порівняльні звороти.
4. Запиши уявний діалог із сусідами, використовуючи звертання. Усно відтвори діалог разом з однокласниками / однокласницями.
5. Добери синоніми до виділених слів.
6. Знайди й випиши номери таких речень:
 - а) двоскладні, поширені, неускладнені;
 - б) двоскладні, поширені, ускладнені (вкажи ускладнювальні компоненти).



344 Напиши оголошення про продаж друкарської машинки, використавши:

- 1) звертання;
- 2) вставні або вставлені конструкції;
- 3) порівняльні звороти.



345 З поданих ускладнювальних компонентів сконструй речення для розмови з продавцем / інструктором / консультантом тощо.

Вставне слово	Звертання	Порівняльний зворот
<i>пробачте</i>	<i>шановний / шановна</i>	<i>наче новий</i>
<i>перепрошую</i>	<i>пане / пані</i>	<i>як у інших</i>
<i>будь ласка</i>	<i>дорогий друже</i>	<i>ніби під водою</i>
<i>дозвольте</i>	<i>дівчино / хлопче</i>	<i>мов на долоні</i>
<i>чуєте</i>	<i>консультанте</i>	<i>неначе в казці</i>
<i>даруйте на слові</i>	<i>добродію/добродійко</i>	<i>немовби з подіуму</i>
	<i>продавцю/продавчине</i>	<i>нібито в підземеллі</i>
	<i>інструкторе/ інструкторко</i>	

346 Пошир подані речення ускладнювальними компонентами (звертаннями, вставними або вставленими конструкціями, порівняльними зворотами).

1. Ти поїдеш з нами на екскурсію?
2. День має бути надзвичайний.
3. По дорозі заглянемо в старовинний замок.
4. З ним пов'язано чимало легенд.
5. Одну з них навіть описано в історичному романі.
6. Хтось із режисерів обіцяв зняти за ним кінофільм.

347 Перепиши речення, поставивши необхідні розділові знаки. Поясни значення виділених слів.



1. Мальта я в цьому абсолютно переконана загадкова цікава і надзвичайна. 2. Правда вона призначена не для багатьох відпочивальників. 3. Відпочивати маю на увазі смажитися на сонці й досхочу купатися в морі тут важко та й практично немає де. 4. На впорядкований пляж він розташований на острові Гозо треба пливти велетенським поромом. 5. Тут я побачила це на власні очі дуже шанують традиції пращурів. 6. У кожній родині мене це особливо вразило зберігають старовинні костюми сукні мереживні фартухи і навіть обладунки прадідусів та прабабусь ще з часів середньовіччя! (З тв. Ірен Роздобудько).



Тренувальні тести 6. ЗВЕРТАННЯ, ВСТАВНІ СЛОВА (СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ, РЕЧЕННЯ), ПОРІВНЯЛЬНІ ЗВОРОТИ

Варіант 1

I рівень

1. Звертанням може бути лише іменник. **ТАК** чи **НІ**?

2. Поширене звертання є в реченні

А Хай, милі друзі, вам щастить у дружбі вірній.

Б А хто нас, бабусю, у сон поведе по казках?

В Тебе я, земле, всю сходив.

Г Ой вербо, вербо, де ж ти росла?

3. Вставне слово є в реченні

А Інспекторе, ви все зрозуміли буквально.

Б І учасникам, і журі не все тут зрозуміло.

В Що присутні про це думають?

Г Гадаєте, кіт повернеться додому?

4. Порівняльний зворот є в реченні

А А сад було як зацвіте весною!

Б У нас був дід дуже схожий на Бога.

В Картина була незвичайна, немов сон чи казка.

Г Пахнув дід теплою землею і трохи млином.

II рівень

1. Правильно утворено форму кличного відмінка у варіанті

А колего Олександро

Б Борисе Миколайович

В шановний учасник

Г брат Сашку

2. Вставне слово є в реченні (розділові знаки пропущені)

А Майже кожен із нас мріє про гарні фотографії.

Б Природно є деякі універсальні поради від фотографів.

В Обов'язково продумайте деталі зовнішнього вигляду.

Г Під час фотосесії головне триматися природно.

3. Прочитай діалог (цифри позначають номери реплік).

(1) – Скажіть, пане директоре, чи є у вашій школі вільні місця?

(2) – Дорога Вікторіє Сергіївно, а скільки років вашому синові?

(3) – Матвійку, скажи, скільки тобі виповнилося років?

(4) – Мені, Валентине Петрович, сім, але хочу вчитися в третьому класі.

НЕПРАВИЛЬНО утворено форму кличного відмінка в репліці

А 1

Б 2

В 3

Г 4

4. Правильно вжито розділові знаки в усіх реченнях, **ОКРІМ**

А Чи існує золота рибка, як у дитячій казці?

Б Один із різновидів карася, як рибка з казки золотистий.

В Для його розведення потрібен акваріум, наче ціле озерце.

Г Виростає він завбільшки, як долоня, до 20 сантиметрів.

III рівень

1. Вставне слово виражає порядок викладу думок у реченні

- А Чистий під'їзд, поза сумнівом, створює комфорт для всіх мешканців будинку.
- Б На щастя, наші сусіди активно підтримують ініціативу щодо прибирання.
- В Для підтримання чистоти, як на мене, варто створити графік чергувань усіх мешканців.
- Г Отже, спільний догляд за порядком є важливою частиною життя в багатоквартирному будинку.

2. Неправильно вжито розділові знаки в реченні

- А Ой, дівчино молодая, чом не признаєшся?
- Б Ой діду, діду з бородою, не подоба тобі вечеряти зо мною.
- В Ох мамо, хочу їсти, та боюся в погріб лізти.
- Г Ой скажіте, добрі люде, що зо мною тепер буде?

3. Прочитай речення (цифра позначає попередній розділовий знак).

Як кажуть психологи, (1) за успіхи треба себе чимось винагородити: (2) розмалювкою, (3) або смачненькою їжею, (4) або походом у кіно.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації, запропоноване в рядку

- А кома 1 – при вставній конструкції
- Б двокрапка 2 – після узагальнювального слова
- В кома 3 – між підметом та присудком
- Г кома 4 – між однорідними членами речення

4. Правильно визначено ускладнювальні компоненти в усіх реченнях, ОКРІМ

- А Тікай, пане, аби не був з нами. (звертання)
- Б Нарядилась, як пава, а кричить, як ґава. (порівняльні звороти)
- В Одвага мед п'є або сльози ллє. (однорідні члени речення)
- Г Чоловік гордий, немов пухир водний. (вставне слово (словосполучення))

Варіант 2

I рівень

1. Вставні слова можуть виконувати роль другорядних членів речення. ТАК чи НІ?

2. Поширене звертання є в реченні

- А Ой ти, дівчино, з горіха зерня...
- Б Ох, сестро, коли ми побачимося знову?
- В О море, море розкішне, втіш моє серце невтішне.
- Г Всі ми знаємо, панове, що в історії мови першим виникло слово...

3. Вставне слово є в реченні

- А Навіть серед нас дехто знає правду про цей випадок.
- Б Робота майже добігає кінця, проте є чимало дріб'язку.
- В Бували в мене, правда, прикрощі з новачками.
- Г Приблизно половина учасників покинула залу.

4. Порівняльний зворот є в реченні

- А Письменник не так живе й не так росте, як проста собі людина.
- Б Летів верхи на полі, а собака з-за могили як вискочить...
- В Справдилось, як бачите, батькове передбачення.
- Г Він ніби переді мною звітує про те, що зробив.

II рівень

1. Правильно утворено форму кличного відмінка у варіанті

- А** пане професор **Б** Сергію Олександровичу
В дорога Людмила **Г** сестро Надія

2. Вставні слова є в усіх реченнях, ОКРІМ (розділові знаки пропущено)

- А** Протоку Дарданелли кажуть назвали на честь давнього міста Дарданія.
Б Щорічно через протоку пропливають майже 50 тисяч кораблів.
В Не повірите сміливці намагаються переплисти Дарданелли.
Г Наприклад українець Віктор Загребя переплив протоку в 2021 році.

3. Прочитай діалог (цифри позначають номери реплік).

- (1) *Доброго ранку, пане лікар! Мене звати Юрій.*
– (2) *Здоровенькі були, Юрію, проходьте, будь ласка.*
– (3) *Дмитре Степановичу, перевірте зір моєї донечки Валерії.*
– (4) *Валеріє, заплющ одне око. Чи бачиш ти літери в цьому рядку?*

НЕПРАВИЛЬНО утворено форму кличного відмінка в репліці

- А** 1 **Б** 2 **В** 3 **Г** 4

4. Неправильно вжито розділові знаки в реченні

- А** Гарбуз лежав на городі, немовби якийсь король.
Б Його боки, як золото вигравали на сонці.
В Усередині, наче в таємничій скрині, заховалося насіння.
Г А під вечірніми променями гарбуз світиться, ніби ліхтар.

III рівень

1. Вставне слово вказує на джерело повідомлення в реченні

- А** Нікола Тесла, кажуть, мріяв про створення машини часу.
Б Доказів його експериментів, щоправда, на сьогодні немає жодних.
В Поза сумнівом, такий винахід міг стати найважливішим в історії людства.
Г Між іншим, подорожі в часі можуть викликати непередбачувані парадокси.

2. Правильно вжито розділові знаки в реченні

- А** Ой, водо-водограй, грай для нас, грай, танок свій жвавий ти не зупиняй.
Б Здрастуй сонце, і здрастуй вітре! Здрастуй свіжосте нив!
В Ні, не забув тебе я – люба зірко.
Г О поле, й дорога, і річка, й узлісся зелене! Ви в серці у мене.

3. Прочитай речення (цифра позначає попередній розділовий знак).

Друзі, (1) у кожного з вас, (2) мабуть, (3) є або корисні, (4) або шкідливі звички.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації, запропоноване в рядку

- А** кома 1 – при звертанні
Б кома 2 – при вставному слові
В кома 3 – між підметом та присудком
Г кома 4 – між однорідними членами речення

4. Правильно визначений ускладнювальний компонент в усіх реченнях, ОКРІМ

- А** Кажуть, вовк гладкий, а він тиждень не їв. *(порівняльний зворот)*
Б Слухайте, бояри, як князь бреше! *(звертання)*
В Червінець малий, та важкий. *(однорідні члени речення)*
Г Може, справді тут сонце не заходить. *(вставне слово)*

УРОКИ
73-74

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ РЕЧЕННЯ, ЗВЕРТАННЯМИ ТА ВСТАВНИМИ КОМПОНЕНТАМИ

На цих уроках ти по-практикуєшся

- створювати власні художні тексти;
- редагувати художні тексти;
- переписувати художні тексти відповідно до певних вимог.

348 Проаналізуй оригінальний уривок (у перекладі українською), а також його варіанти, створені застосунком на основі штучного інтелекту. Виконай завдання.

Оригінальний текст

– А чому Квірел не зміг доторкнутися до мене?

– Є одна річ, якої не може збагнути Волде-морт. Це – любов. Він не усвідомив, що така сильна любов, яку відчувала твоя мама, залишає свій слід. Не шрам, не якийсь там видимий знак... Така глибока любов – навіть коли того, хто любив нас, уже нема, – завжди оберігає. Любов'ю просякнута навіть твоя шкіра. Квірел, що був сповнений ненависті, жадоби і честолюбства і ділив свою душу з Волде-мортом, не міг доторкнутися до тебе саме з цієї причини. Дотик до людини, позначеної такою любов'ю, ставав для нього смертельними муками (*З кн. Дж. Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»*).

Варіант 1

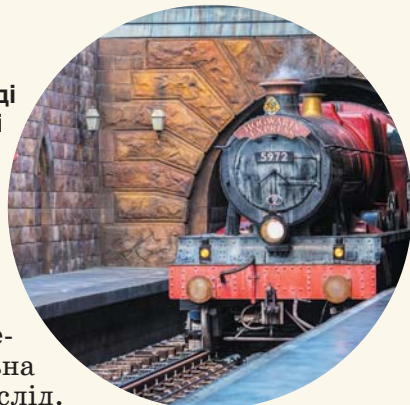
– Професоре Дамблдоре, будь ласка, скажіть, чому Квірел не міг доторкнутися до мене? Що було не так із моєю шкірою?

– Гаррі, мій хлопче, розумієш, іноді речі, які захищають нас, невидимі й не підвладні розуму. Те, що сталося, – це відбиток глибоких почуттів, які залишають слід навіть після смерті. Й у твоєму випадку це слід любові, що досі оберігає тебе від темряви.

Варіант 2

– Професоре Дамблдоре, я... я не розумію, що сталося. Чому Квірел не зміг доторкнутися до мене? Що це означає? – голос Гаррі ледь не зривався.

– Гаррі, знаєш, на жаль, те, що я маю тобі сказати, – це не просто відповіді, які дають спокій, – Дамблдор на мить відвів погляд, у його очах промайнула тінь невпевненості. – Розумієш, мій хлопчику, іноді захист виникає там, де його найменше очікуєш. Це було щось більше, ніж магія, – щось, що залишає слід навіть у найтемніші часи. І цей слід... може притягувати ще більше темряви.



ЗАВДАННЯ

1. Чим варіанти, створені застосунком на основі штучного інтелекту, відрізняються, на твою думку, від оригіналу?
2. Які характеристики найточніше відповідають кожному з уривків?

	Оригінал	Варіант 1	Варіант 2
Використано найбільше звертань			
Використано найбільше вставних компонентів			
Інтригує читача			
Підкреслює дружність стосунків між персонажами			

3. Чи є, на твою думку, закономірності між уживанням вставних компонентів і звертань та впливом тексту на читача?

Виконай одне із завдань на вибір:

4. Запиши свій варіант цього діалогу, використовуючи якомога більше звертань. Попроси однокласника / однокласницю висловити свою думку щодо твого тексту, зокрема щодо того, які емоції він викликає.
5. Запиши свій варіант цього діалогу, використовуючи якомога більше вставних компонентів. Попроси однокласника / однокласницю висловити свою думку щодо твого тексту, зокрема щодо того, які емоції він викликає.

349 Обери один із запропонованих уривків. Виконай завдання.

Уривок 1

Краків дуже сильно нагадує Львів. Тут так само холодно і дощить. Такі ж самі будинки, трамваї. І люди так само кажуть «прошу» і «пані». Нас поселили у величезну квартиру неподалік від замку. Мама каже, тут мешкав Чеслав Мілош, нобелівський лауреат. Видно, мама трохи хвилюється, чи вціліє ця квартира після Матвія. У малого наче щось вселилося. Поки їхали потягом, а тоді автобусом – це була золота дитина. Їв, спав, співав, малював і не відлипав від Діани. А тепер, якщо не вивести його на вулицю й не нагуляти по місту двадцять тисяч кроків, він не вгамується. І головне: зранку це все **ОБНУЛЯЄТЬСЯ!**

(О. Купріян «Панна в еміграції»)

Уривок 2

Тут, у Варшаві, яка, якщо дуже захотіти, чимось нагадувала Харків, вони уп'яťох влаштувалися порівняно добре. Таня тягла три роботи (одну – дистанційно), тому на кухні, у ванні доводилося прибирати вночі. Вона вдягала гумові рукавички, все мила, все розставляла на свої місця, бо двоє старих батьків, підліток-розтелепа, ще й кіт мимохіть розводили купу сміття – і миючи, чистячи унітаз, раз на добу, серед ночі, дозволяла собі усвідомити, що це не дім, не її дім. Не її дім. Не їхній. Не свій. Удома не все має сяяти чистотою. А тут – усе.

(М. Кіяновська «Велике прибирання»)

ЗАВДАННЯ

1. Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Кожному з вас треба обрати одне з протилежних завдань.
 - А Допиши уривок (чотири речення), використовуючи якомога більше однорідних членів речення.
 - Б Допиши уривок (чотири речення), не використовуючи жодного однорідного члена речення.
2. Зіставте ваші фрагменти й визначте, у якому з них:
 - А інформацію подано детальніше;
 - Б інформацію подано більш стисло;
 - В більше емоційне забарвлення;
 - Г менше емоційне забарвлення;
 - Д є акцент на особистості персонажа;
 - Е є акцент на обставинах події.
3. Чи пов'язані, на вашу думку, розбіжності у ваших фрагментах з уживанням / неживанням у них однорідних членів речення? Поясніть вашу спільну позицію.
4. Перечитай обидва уривки. Що їх об'єднує за сюжетом?
5. Яку з цих двох книжок тобі хотілося б прочитати? Чому?
6. Випиши слова, які не були тобі відомі, і з'ясуй їх значення.

350 Обери кілька речень із попередньої вправи. Перекажи їх у стилі підліткової розповіді. Запропонуй однокласнику / однокласниці відгадати, який фрагмент ти переказуєш. Визначте разом, які вставні слова / звертання з'явилися в переказі.

П р и к л а д.

Оригінальний уривок:

Тут, у Варшаві, яка, якщо дуже захотіти, чимось нагадувала Харків, вони уп'ятух влаштувалися порівняно добре. Таня тягла три роботи (одну – дистанційно), тому на кухні, у ванні доводилося прибирати вночі.

Варіант у стилі підліткової розповіді:

Словом, знайшли житло у Варшаві – п'ятеро людей і один кіт в одній квартирі. Криндж, але виживаємо... Таня гарує на трьох роботах, бо, як вона каже, «квитки в метро самі себе не куплять».

351 Обери будь-який фрагмент художнього тексту українського автора / української авторки й поекспериментуй, додаючи в нього звертання та вставні компоненти. Що змінюється в тексті, на твою думку? Зроби коротку презентацію своїх висновків для однокласників та однокласниць.

352 Запиши якомога більше звертань, поставивши таймер на 5 хвилин. Створи фрагмент детективного сюжету, використавши всі свої звертання.





ВІДОКРЕМЛЕННЯ. РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ

На цьому уроці ти дізнаєшся, що таке

- відокремлені члени речення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Другорядні члени речення, які для підсилення їхньої смислової ролі виділяємо в усному мовленні інтонацією та паузами, а на письмі – відповідними розділовими знаками, називають **відокремленими**.

У реченні відокремлені члени набувають більшої самостійності (порівняно з невідокремленими), бо їхнє значення підсилюється, акцентується, виникають нові смислові відтінки. На письмі їх відокремлюють комами, іноді – тире.

Умови відокремлення

1. Незвичайний порядок слів у реченні:
Стояв липневий день, тихий, сонячний.
Порівняй: *Стояв тихий сонячний липневий день.*
2. Граматична несумісність слів (найчастіше це стосується випадків, коли поряд стоять особовий займенник та прикметник):
Розкуйовджений, похмурий, він зразу привертав до себе увагу.
3. Приєднання до другорядних членів слів *крім, окрім, окрім, на відміну, всупереч, наперекір, попри, відповідно до, залежно від, у зв'язку з, тобто (себто, цебто)* тощо: *Окрім Тані, охоронець не пропустив нікого.*
4. Уточнювальне значення: *Хлопці дивилися вниз, на селище.*
5. Другорядні члени речення виражені дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами: *Осяяний сонцем, перед нами розкрився зовсім новий світ (О. Довженко). Васько ішов дуже повільно, усміхаючись собі самому.*

353 Прочитай текст. Виконай завдання.

1. Людина засинає й прокидається, розмірковуючи над тими самими питаннями. Тобто спрямована до своєї мети, як стріла, і завжди готова зробити хоча б мізерний крок уперед до мети. Майже всі дії людини, зумовлені її життєвою філософією, підпорядковуються кінцевій меті. Якщо ви так живете, то правильно визначили пріоритети.

2. Завзятість це здатність завжди пам'ятати головну мету. Крім того, завзятість це частина життє-

вої філософії. Вона робить життя цікавим і допомагає організувати та спрямувати в потрібне русло всі наші дії. У більшості завзятих людей завдання нижнього та середнього рівнів підпорядковані досягненню вищої мети. Якщо людина не особливо вперта, то система її цілей не дуже чітка й не дуже структурована.

3. Я зустрічалася з безліччю молодих людей із великими мріями. Вони хочуть стати лікарями або грати в баскетбол у NBA. Вони добре уявляють, як чудово це було б, проте не в змозі правильно розставити цілі середнього та нижнього рівнів, щоб досягти своєї мрії. Виходить, що в ієрархії їхніх завдань є лише найважливіше, яке, на жаль, висить у повітрі й нічим не підкріплене (*3 кн. Ангели Дакворт «Завзятість»*).

ЗАВДАННЯ

1. Визнач ключові слова або фрази в кожному з трьох абзаців.
2. Придумай і запиши заголовок до цього тексту.
3. Поясни, як ти розумієш думку про цілі трьох рівнів. Наведи свій приклад цілей нижнього, середнього та високого рівнів.
4. Знайди речення, у яких пропущено тире між підметом і присудком. Запиши їх правильно.
5. Визнач речення, ускладнене порівняльним зворотом. Запиши це речення й підкресли в ньому головні члени.
6. Випиши три речення, ускладнені відокремленими членами. Поясни умови відокремлення.

354 Порівняй речення й випиши ті, у яких є відокремлені члени. Відокремлені члени речення підкресли.

1. Високо на полиці стояла потемніла від часу чаша. – Чаша, потемніла від часу, стояла високо на полиці.

2. Іти вузькою звивистою стежкою було дуже незручно. – Стежкою, вузькою, звивистою, було дуже незручно йти.

3. Розповімо майже про все, але не будемо згадувати запізнення. – Розповімо майже про все, окрім запізнення.

4. Їй подобалися лісові квіти, а найбільше проліски. – Їй подобалися лісові квіти, особливо проліски.

5. Друзі презирнулися й неохоче погодилися. – Друзі, презирнувшись, неохоче погодилися.

6. Птахи стрепенулися від грюкоту й здійнялися в небо. – Птахи, стрепенувшись від грюкоту, здійнялися в небо.

355  Перепиши речення, вставляючи пропущені літери, підкресли в них відокремлені члени. Обери одне з висловлювань, яке тобі сподобалося, і поясни, як ти його розумієш, використовуючи дієприкметникові або дієприслівникові звороти. З'ясуй, ким був автор/була авторка висловлювання. Усно розкажи про це однокласникам/однокласницям.

1. Можн.. багато чого навчитися, щоразу б..ручись за невелике (*Джон Локк*).

2. Не витрачайте власний час, ж..вучи чужим жит..ям (*Стівен Джобс*).

3. Ми часто не поміча..мо відчин..них дв..рей, втупившись у замкн..ні (*Гелен Келлер*).

4. На дорозі, найва..чій з усіх, немає конкурентів (*Шарль де Голль*).

5. Завдан..я, добре виконане, варте пів сотні наполовину заверш..них (*Мая Енжелу*).

6. Успішні пі..приємці, на відміну від невдах, завжди дуже наполегл..ві (*Стівен Джобс*).

356 Перебудуй речення так, щоб у них з'явилися відокремлені члени. Запиши.

1. Недосяжне для багатьох мистецтво переговорів насправді не таке вже й складне.

2. Справжній вдалий компроміс – це результат звичайних обговорень між зацікавленими сторонами.

3. Наприклад, плануєте поїхати на концерт і чуєте відмову батьків.

4. Саме висловлені батьками аргументи можуть стати основою для обстоювання вашої позиції.

5. Тут важливо не тільки думати про власні інтереси, а й враховувати побажання опонента.

6. Ваша аргументована компромісна пропозиція може зацікавити співрозмовника і стати основою для прийнятних рішень.



ВІДОКРЕМЛЕНІ ДОДАТКИ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

На цих уроках ти навчишся

- визначати відокремлені додатки в реченнях;
- виділяти відокремлені додатки комами.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Відокремлений додаток у реченні можна впізнати за допомогою слів-маркерів.

Відокремлений додаток

за винятком / замість

крім / окрім / опріч

особливо / часто / навіть

включно / передусім / наприклад

що ж до / на відміну від / хіба що

зокрема / часом

Такі конструкції мають обмежувальне / розширювальне значення або вказують на заміщення одного предмета іншим: *На потяг встигли всі, крім Олени.*

Звороти з прийменниками *крім (окрім, опріч), замість, за винятком, на відміну від, поряд з* відокремлюють комами, якщо вони мають смислове та стилістичне навантаження.

Порівняйте:

є відокремлений додаток

*Радість, на відміну від
горя, дуже балакуча.*

немає відокремленого
дodatка

*Замість тисячі слів
скажіть одне мудре.*

Пам'ятайте: відокремлені члени речення виділяємо комами з обох боків, якщо вони стоять усередині речення: *Діло, на відміну від
порожніх обіцянок, мовчить.*

357 Опрацюй інформацію під фото відомих українських лідерів / лідерок. Обери з кожної групи того, кого ти не хотів би / не хотіла б запросити на зустріч / інтерв'ю / прогулянку тощо. Склади відповідне речення, використовуючи відокремлений додаток.

З р а з о к. *Завтра я б хотіла зустрітись з усіма, окрім Ньютона, – він занадто розумний для ранкового діалогу в кафе.*

А



Тарас Чмут
голова фонду
«Повернись живим»

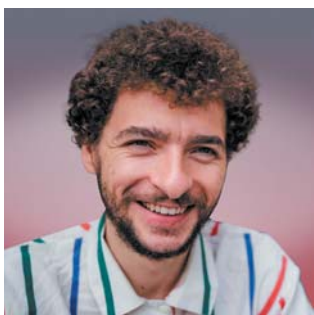


Сергій Притула
засновник благодійного
фонду Сергія Притули,
волонтер



Марія Берлінська
засновниця та керівниця
Центру підтримки
аеророзвідки та проекту
«Невидимий батальйон»

Б



Василь Байдак
стендап-комік, волонтер



Нікіта Тітов
художник

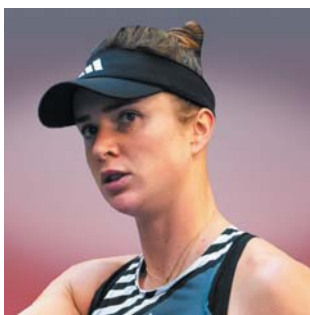


Валентин Васянович
кінорежисер

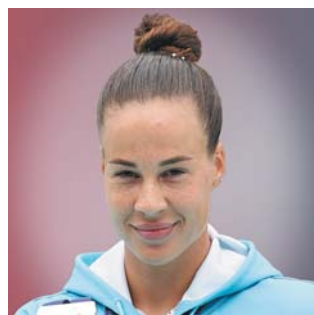
В



Ярослава Магучіх
легкоатлетка, чемпіонка
світу зі стрибків у висоту



Еліна Світоліна
тенісистка



Людмила Лузан
веслувальниця-каноїстка

*Фото: інтернет-ЗМІ «Українська правда»
(«УП 100. Лідерство в умовах війни»)*

358 Проаналізуй фото з попередньої вправи і дай відповіді на запитання.

1. За яким принципом фото згруповані в 3 блоки? Добери назву для кожного блоку (наприклад, «Політики», «Освітняни» тощо).
2. Про кого з людей на фото ти вже чув / чула? Кого ти не знаєш?
3. Чия робота тобі видається найцікавішою? Чому?
4. Зроби припущення про те, хто із цих людей:
А створив / створила серію власних плакатів;
Б брав / брала участь у комедійних шоу;
В любив / любила в дитинстві біг із бар'єрами;
Г заснував / заснувала фонд, який придбав перший «байрактар»;
Д дбає про те, щоб у репліках його персонажів не було суржику.
5. Що означає бути лідером / лідеркою в сучасній Україні? Запиши три думки, які стосуються цього питання, використавши два відокремлені додатки.

359 Перетвори два речення на одне, ускладнене відокремленим додатком.

З р а з о к. Рештки неандертальців знайдені на території Західної Європи, Близького Сходу та Західної Азії. Не виявлено їхніх слідів в Африці та деяких інших регіонах. – Рештки неандертальців знайдені на території Західної Європи, Близького Сходу та Західної Азії — майже на всій планеті, крім Африки та деяких інших регіонів.

1. Неандертальці жили дуже близько до льодовикового краю. Натомість кроманьйонці прийшли з теплих країв.

2. Для виготовлення знарядь праці та зброї неандертальці використовували різні матеріали: дерево, камінь, кістки тварин. Не знали неандертальці, що таке залізо.



Зображення неандертальця,
згенероване ШІ

3. Збільшення мозку неандертальців виявлено в потиличній, або задній, частині мозку. А в сучасних людей розширення мозку відбулося у фронтальній частині.

4. Дошкуляли неандертальцям холод та різні хвороби. Найбільше вони потерпали від ревматизму.

5. Харчувалися неандертальці м'ясом тварин. Не нехтували рибою, молюсками чи крабами.

6. Сучасна людина за своєю анатомічною будовою майже нічим не відрізняється від кроманьйонця. Натомість із неандертальцями ми маємо менше спільного.

- 360** Ознайомся з переліком інструментів та деталей, необхідних для збирання тумбочки. Склади й запиши інструкцію зі збирання тумбочки, використовуючи відокремлені додатки.

ЕТАПИ ЗБИРАННЯ

1. Сортуння деталей та добирання інструментів

Перелік деталей: кришка, дно, бокові панелі, передня панель, задня панель, ніжки, кріплення (шурупи, гвинти, гайки).

Необхідні інструменти: викрутка, молоток (для кріплень на дерев'яних штифтах), рулетка або лінійка.

2. Збирання тумбочки:

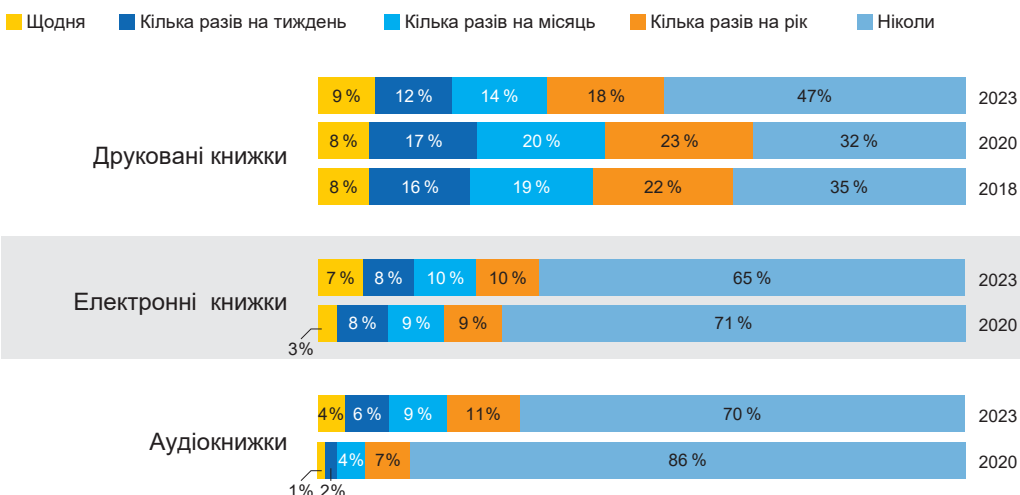
- 1) установіть бокові панелі на дно;
- 2) закріпіть задню панель;
- 3) приєднайте передню панель;
- 4) прикріпіть верхню кришку;
- 5) установіть ніжки.

3. Перевірка міцності конструкції.

- 361** Проаналізуй дані на діаграмі. Запиши свої коментарі, використовуючи відокремлені додатки з прийменниками *крім (окрім), замість, за винятком, на відміну від, поряд з*.

Читання книжок у 2018, 2020, 2023 роках, % респондентів віком від 16 до 59

Як часто за останні 12 місяців ви читали / слухали книжки різних типів (на дозвіллі*)?



*У попередніх хвилях не було уточнення щодо дозвіллевого характеру читання.

За матеріалами проєкту «Читомо»

362 Перепиши речення, вставляючи пропущені літери та розділові знаки. Підкресли відокремлені додатки. Знайди речення, у якому немає відокремлених членів.

1. Зустріч з небе..печними комахами зокрема осами джм..лями шершнями або бджолами нем..нуча в теплу пору року.

2. Бджоли-медоноси зазвичай доброзичливі окрім загрозливих для них с..туацій.

3. Оси на відміну від бджіл та джм..лів вирізняються більшою агр..сивністю.

4. Оси та шершні зовні дуже схожі проте шершні нечасто нападають на людей.

5. Шершні окрім деяких видів за розмірами більші від ос.

6. На бджолиних жалах на відміну від осиних немає сп..ціальних загнутих зубчиків.

363 Перепиши поданий текст, перебудувавши речення так, щоб з'явилося щонайменше 3 відокремлених додатки.



Гучні звуки можуть бути небезпечними. Тому більшість будівельників, працівників аеропортів та музикантів під час роботи надягають спеціальні навушники. Низькі частоти є дуже руйнівними. Науковці та інженери вирішили використати цю властивість звуку для гасіння пожеж. Однак низькочастотні хвилі можуть не лише загасити полум'я, а й завдати шкоди людям. Наприклад, пошкодження вух гучним звуком впливає на чуття рівноваги та психічний стан. У деяких країнах поліція почала використовувати звукову зброю для боротьби з масовими заворушеннями (З кн. Шона Конноллі «Книжка про жахливо дивовижні технології: 27 дослідів для маленьких науковців»).

364 Перепиши речення, знімаючи скісні риси і вставляючи пропущені літери та розділові знаки. Підкресли відокремлені додатки. Обведи номери тих речень, у яких є однорідні присудки. Поясни значення виділеного слова.

(1) Постать постояла не/порушно потім пов..ртіла головою. (2) Поскакала до найбли..чої скелі торкнулася її рукою. (3) З/під руки посипалися іскри. (4) Упав на сніг шматок ві..колотого базальту. (5) Постать не/спішно нагнулася узяла той шмат поклала у своє нутро. (6) Ліночко ш..пнув Славко. По/моєму, це не людина... це робот... (7) Зві..ки ти взяв? (8) Глянь – рухи в нього м..ханічні. Ховає каміння в/с..редину. З пальців скачуть іскри... (9) А може люди в/с..редині? (10) Може. А може там ні/кого нема крім робота? (11) Він сам літає сюди досліджує в..ртається на базу.

(З кн. Олеся Бердника

«Хто зважиться — вогняним наречється»)

КОМУНІКАТИВНІ НАМІРИ. ДОМОВИТИСЯ

На цих уроках ти потренуєшся

- домовлятися зі співрозмовниками в різних комунікативних обставинах.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Часто, спілкуючись із кимось, ми маємо певну мету: переконати, заспокоїти, втішити, домовитися. У кожному з цих випадків нам знадобляться уміння чути й реагувати на сказане, переконливі аргументи, а також певний набір мовних інструментів – слів та фраз.

Уміння домовлятися надзвичайно важливе, особливо в ситуаціях, у яких учасники комунікації мають різні погляди. Найчастіше домовленості базуються на консенсусі – спільній прийнятній для всіх сторін позиції. Щоб бути вправним / вправною в такому діалозі, візьми до уваги кілька порад.

Як домовитися зі співрозмовником / співрозмовницею?

1

Уникай слова «ні» – спробуй перебудувати свою репліку, використовуючи схему з «так, якщо...».

– Треба негайно надіслати листи.

☒ – Ні, ми не можемо цього зробити зараз.

☒ – Так, ми можемо їх надіслати, якщо ви зачекаєте пів години.

2

Активно слухай співрозмовника: навіть якщо не погоджуєшся, слухай уважно, уточнюй деталі.

– Ми винні в цій ситуації. Крапка.

☒ – Та не винні ми! Не кажи дурниць!

☒ – Чому ти так вважаєш? Можемо обговорити деталі? Навіщо така категоричність? Спробуймо розібратися в ситуації. Розкажи детальніше, чому ти так думаєш.

3

Віддзеркалюй почуту думку, повторюючи або перефразовуючи її.

– Ринок книговидавання зазнав тотальної поразки в цьому році через відсутність інноваційних рішень.

☒ – Що?

☒ – Чи правильно я розумію, що, на твою думку, видавничий ринок цілковито залежить від нових рішень?

- 365** Оберіть одну із запропонованих ситуацій. Розподіліть ролі з однокласником / однокласницею. Створіть, запишіть та озвучте діалог на 16 реплік, у якому ви домовляєтеся щодо обраної позиції (використайте всі три поради з коментаря експерта).

Ситуація 1

Планування спільного старту

Співрозмовник 1: Треба створити онлайн-магазин, бо це простіше й популярніше серед молоді.

Співрозмовник 2: Варто розробити мобільний додаток для навчання, адже це інновація, що може допомогти учням.

Ситуація 2

Вибір місця для екскурсії з однокласниками

Співрозмовник 1: Маємо виїхати до історичного місця, щоб більше дізнатися про минуле.

Співрозмовник 2: Краще відвідати науковий центр, щоб побачити сучасні досягнення науки.

Ситуація 3

Організація благодійної акції

Співрозмовник 1: Є сенс зібрати кошти через продаж випічки, бо це легко організувати.

Співрозмовник 2: Краще зібрати необхідні речі для тварин, адже це практичніше і дасть швидкий результат.

Ситуація 4

Підготовка до шкільних дебатів

Співрозмовник 1: Соціальні мережі позитивно впливають на молодь, допомагають у навчанні й спілкуванні.

Співрозмовник 2: Вплив соціальних мереж радше негативний, бо вони викликають залежність і відволікають від реального життя.

- 366** Проаналізуй фрази й визнач, які з них: 1) є корисними для твого щоденного спілкування; 2) могли б доповнити діалог, створений під час виконання попередньої вправи; 3) є небажаними для використання, якщо мета спілкування – домовитися з іншим / іншою.

1. Я відкритий / відкрита до пропозицій і хочу почути твою думку.
2. Мабуть, ми можемо проговорити це разом і дійти згоди.
3. Я впевнений / впевнена, що цю ідею підтримають усі.
4. Ти неуважний і невпевнений у собі.
5. Не варто витратити час на обговорення – зробимо, як я скажу.
6. Чого вам іще не вистачає?
7. Ти ніколи мене не слухаєш!

367 Прочитай тексти. Виконай завдання.**А****Ненасильницьке спілкування [ред. | ред. код]**

Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії.

Ненасильницьке спілкування – метод **спілкування**, розроблений американським психологом, доктором Маршаллом Розенбергом, який ґрунтується на **емпатії**.

Б

Перша частина вдалого діалогу — вміння сказати про свої емоції іншій людині.

Наприклад: «**Я відчуваю тривогу**, тому що мені хотілося б більше прозорості в нашому діалозі».

Друга частина — показати співрозмовнику, що ви розумієте його / її, навіть якщо ви з ним / нею не згодні.

Наприклад: «Мені здається, що **тобі неприємна ця ситуація**, тому що тобі хотілося б більше довіри в наших стосунках. Це так?»

В

Якщо діалог складний, спробуйте рухатися крок за кроком, дотримуючись поданого алгоритму.

- 1 Опишіть факти максимально нейтрально, без оцінювання.
- 2 Поділіться емоціями (зважайте як на свої, так і на емоції співрозмовника).
- 3 Постарайтесь зрозуміти та обговорити потреби одне одного, не переходячи відразу до пропозицій.
- 4 Після проходження попередніх етапів перейдіть до прохань (але не вимог). На їх основі створіть домовленості та виробіть за потреби план дій.

**ЗАВДАННЯ**

1. Обери з поданих характеристик найбільш точну.

А Текст Б суперечить тексту В.

Б Тексти А та Б доповнюють одне одного, але текст В суперечить їм.

В Тексти А, Б та В взаємодоповнюють один одного.

2. Знайди й випиши всю інформацію про емпатію, яка є в текстах (три думки – по одній із кожного тексту).

3. Наведи один аргумент на користь описаного методу. У чому може бути його ефективність?
4. Наведи один аргумент проти описаного методу. У чому може бути його не-ефективність?
5. Чи використовував / використовувала ти або хтось із твоїх знайомих метод ненасильницького спілкування? Наведи приклад.
6. Перебудуй один із наведених діалогів так, щоб у ньому було використано метод ненасильницького спілкування. Усунь усі мовні помилки.

Діалог 1

Олена: Ти знову не зробив звіту вчасно! Як завжди, на тебе не можна покластися.

Ігор: А тобі, мабуть, нічого більше робити, крім як тицяти мене носом у помилки? Може, сама щось зробиш замість того, щоб критикувати?

Олена: Та якби ти хоча б раз нормально виконав завдання, я б і не критикувала!

Ігор: Знаєш що? Може, перестанеш указувати мені, що робити? Ти без мене нічого не варта!

Діалог 2

Мама: Чому ти знову сидиш у телефоні, а не прибираєш? Скільки разів треба повторювати?

Син: А тобі що до того? Мене це влаштовує. Чого ти причепилася?

Мама: Бо я втомилася жити в цьому свинарнику! Хоч раз би допоміг! Від тебе самі збитки!

Син: Ой, не починай! Ти сама нічого не робиш, тільки дістаєш мене своїми дурними зауваженнями.

Мама: Та скільки можна! З тобою як із глухою стіною говорити!

7. Проаналізуй, як застосунок на основі штучного інтелекту переробив відому цитату, використовуючи метод ненасильницького спілкування. Поясни, що змінилося і чи вдалося ШІ виконати це завдання.

Оригінал:

Г'юстоне, у нас проблема.

Цитата-перевтілення:

Я думаю, що ситуація видається складною, але ми не повинні здаватися.

368 Проаналізуй конфліктні ситуації, які виникали в тебе протягом останнього тижня. Чи були такі, де тобі знадобилися б знання з ненасильницького спілкування? Як це могло вплинути на ситуацію? Опиши свій досвід.

369 Обери фрагмент будь-якого фільму, де зображено непорозуміння між персонажами. Запиши їхній діалог. Використовуючи методи ненасильницького спілкування, перебудуй його так, щоб персонажі змогли домовитися.



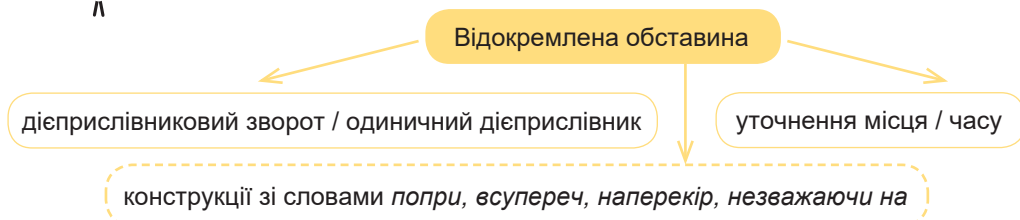
ВІДОКРЕМЛЕНІ ОБСТАВИНИ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

На цих уроках ти навчишся

- шукати відокремлені обставини в реченнях;
- виділяти відокремлені обставини комами.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ



Виражені одиничними дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами обставини відокремлюють комами на письмі та інтонацією в усному мовленні.

Види за будовою	Відокремлюємо обставини	Приклади
Поширені	виражені дієприслівниковим зворотом (у будь-якій позиції щодо дієслова-присудка)	<u>Літаючи по дворах</u> , гава шматок ковбаски добула (Л. Глібов).
Непоширені	виражені одиничним дієприслівником	<u>Не піймавши</u> , не кажи, що злодій.

НЕ відокремлюємо обставини:

1) виражені дієприслівниковим зворотом, якщо обставина є однорідним членом до невідокремлених обставин: Усі радісно і випереджаючи одне одного побігли назустріч гостю;

2) виражені одиничним дієприслівником чи дієприслівниковим зворотом, на початку якого стоїть підсилювальна частка **і (й)**: Можна вміти добре плавати й не тренуючись щодня;

3) виражені фразеологічним зворотом: заломивши руки, затамувавши подих, повісивши голову, не чуючи ніг, не покладаючи рук, не пам'ятаючи себе, не переводячи духу тощо: Дівчата працювали не покладаючи рук;

4) зі значенням способу дії, виражені одиничним дієприслівником, якщо вони стоять після дієслова-присудка (зрідка – перед дієсловом-присудком): Співають ідучи дівчата. Не роздумуючи він кинувся на допомогу.



У 90 % випадків пошук відокремленої обставини в реченні завершується успіхом, якщо ти навчився / навчилася бачити слова на **-чи, -ши**.

370 Прочитай тексти. Виконай завдання.

Вінниця від Pianoboy

Спецпроект «Амбасадори» розповідає про міста й містечка України, дивуючи навіть місцевих мешканців, адже українські міста відкривають для нас їх справжні амбасадори.

«У різні часи Вінниця збільшувалась і розросталась, поглинаючи навколишні населені пункти».

«Мені здається, що у Вінниці я вперше в житті побачив мурали – справжній стрит-арт. У нас на районі, на Вишеньці, якісь люди розмалювали фасади будівель усілякими ведмедями й хмарками».

«Ця річка була місцем випробування власних сил та ідей, почуттів у дитинстві, тому я дуже її люблю. Це був мій сповнений емоцій *secret space*».



Васильків від Jerry Neil

«Через соціальні мережі, окрім фейсбуку, Jerry Neil ділиться власним досвідом, записуючи тематичні відеоролики».

«У Василькові неважко стати популярним. Це маленьке місто, сповнене затишку. Насправді, мабуть, оце прагнення популярності звідси й пішло».

«Комплекс меншовартості у неймінгу, який так полюбляють українці та яким зловживають журналісти, за винятком фахівців, дістався й села Велика Бугаївка, що неподалік Василькова».



Київ від ONUKA

«Зараз, живучи на лівому березі [Дніпра], ми все одно часто повертаємось до улюблених місць, передусім до Подолу. Нам подобається гуляти тут із собакою, надихатися атмосферою».

«Я відкрила для себе багато районів, наприклад ВДНГ, коли їх почали реінкарнувати. Сьогодні все більше ініціатив долучається [до цього]. Той самий *Atlas Weekend*, «Кураж. Базар». Скоро тут відкриватиме станцію «Україна Без Сміття» (громадська організація, що впроваджує культуру сортування побутових відходів. – Ред.)».

«Улітку 2018 року на вулиці Рейтарській у Києві започаткували «Район #1 Block Party» – свято вулиці, організоване місцевими бізнесами».

За матеріалами сайту «Ukrainian» (проект «Амбасадори»)

ЗАВДАННЯ

1. Випиши речення з відокремленими обставинами.
2. Знайди й випиши речення з відокремленим додатком.

- 3. Випиши всі невідомі слова і з'ясуй їх значення. Які з них можна замінити українськими відповідниками? Чому, на твою думку, у текстах багато слів іншомовного походження?
- 4. Як ти розумієш назву проекту, про який ідеться в текстах? Кого ти можеш назвати амбасадором свого міста / села?
- 5. Запиши три думки про своє місто / село як його майбутній амбасадор / майбутня амбасадорка. У кожному реченні використай відокремлену обставину.
- 6. Добери зображення, яке найбільше асоціюється з твоїм містом / селом, і підпиши його, використовуючи відокремлену обставину.

371 Пригадай алгоритм пошуку дієприслівникових зворотів і поясни його однокласнику / однокласниці, використовуючи власні кумедні приклади.

Як розпізнати дієприслівниковий зворот і правильно поставити кому / коми?

1. Шукаємо дієприслівник

Звірятка сиділи без роботи швидко **загорнувши** (дієприслівник) шоколад.

2. Ставимо від нього всі питання, які вдається

Звірятка сиділи без роботи швидко (як?) **загорнувши** (кого?, що?) шоколад.

3. Шукаємо слова, які є відповідями

Звірятка сиділи без роботи **швидко** (як?) **загорнувши** (кого?, що?) **шоколад**.

4. Виділяємо зворот комами

Звірятка сиділи без роботи, **швидко загорнувши шоколад**.

372 Перепиши речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли відокремлені додатки та обставини.

1. У світі окрім звичних для всіх є деякі чудернацькі види громадського транспорту. 2. Наприклад подорожуючи Австралією можете натрапити на автобус-потяг. 3. Ця особлива машина проїхавши певний час рейками може звернути на звичайну дорогу. 4. У ній на відміну від звичного автобуса є ще й спеціальні колеса для руху залізницею. 5. Крім автобуса-потяга є й інші дивні види транспорту. 6. Повітряні трамваї в Колумбії утримуючись на спеціальних канатах рухаються над гірськими зонами і парками.

373 Віднови порядок речень, щоб утворився зв'язний текст. Представ правильний порядок у вигляді схеми. Перебудуй речення з однорідними присудками в речення, ускладнені відокремленими обставинами.



З р а з о к. Я прогулювався парком і спостерігав за птахами. – Прогулюючись парком, я спостерігав за птахами.



Уже в 680 році до н. е. змагання на колісницях набули популярності й увійшли в програму Олімпійських ігор.



Під час їзди вершники взаємодіють із конем, керують ним за допомогою поведінки, руху ніг, тіла або ж голосом.

- ☐ Перед змаганням кінь тренується, проходить спеціальну підготовку.
- ☐ Наші предки приручили, одомашнили коней приблизно 2 тисячі років тому.
- ☐ Сьогодні кінний спорт поширений по всьому світу й охоплює різні види їзди або вправ на конях.
- ☐ На Олімпійських іграх 1900 року кінний спорт з'явився знову і був представлений бігом із подоланням перешкод.

374 Поєднай фрагменти порад, доповни їх і запиши. Додай у список власні поради. Оформи 3–4 з них у речення і запиши.

1. Відповідай

не забуваючи

2. Вір

не звинувачуючи

3. Говори

не вагаючись

4. Довіряй

не перебиваючи

5. Обіцяй

не сперечаючись

6. Поступайся

не претендуючи

7. Пробачай

не дорікаючи

8. Слухай

не сумніваючись

375 Перепиши речення, уставивши пропущені розділові знаки. Знайди три речення, у яких обставини не треба відокремлювати комами.

1. Вона сиділа біля вікна роздивляючись осінні пейзажі. 2. Автомобіль розгойдавшись на вибоїнах почав видавати підозрілі звуки. 3. Він стояв на краю скелі затамувавши подих. 4. Кіт причаївся під стільцем намагаючись залишитися непомітним. 5. Відповідав співрозмовник дуже напружено й не дивлячись експерту в очі. 6. Після перегляду фільму всі виходили із зали замислившись.

376 Відредагуй речення з відокремленими обставинами й запиши їх правильно.

1. Перебуваючи в потязі, почалося жваве обговорення подорожі. 2. У когось, довго дискутуючи, виникла ідея зупинитися в Одесі на три дні. 3. Приїхавши на вокзал, нам довго не вдавалося викликати таксі. 4. Зупинившись у готелі, гостям захотілося прогулятися вечірнім містом. 5. Ретельно вивчивши карту, було складено детальний маршрут. 6. Туристам стало дуже смішно, почувши спів під балконом.

377 Утвори з поданих фрагментів речення з відокремленими обставинами. Запиши три на вибір, правильно розставляючи розділові знаки (можна додавати та змінювати будь-які слова).

Я пообіцяв собі щодня готуватися до НМТ

не покладаючи рук

Зазвичай у вихідні ми
вибираємося на природу

поклавши руку на серце

Коли я бачу першокурсників,
то підходжу до них

ведучи беззмістовні балачки

Щодня я відриваю сторінку календаря

сміючись крізь сльози

На контрольній із фізики я сиджу за партою

кажучи правду

Українські учні відомі тим, що працюють

не моргнувши оком

У спортзалі я зазвичай
підтримую розмови

тихо шепочучи
правильні відповіді

378 Перемалюй таблицю в зошит. Знайди речення, у яких НЕ треба виділяти комами відокремлені обставини. Запиши їх у відповідні розділи.



Присудок + фразеологізм

Одиничний дієприслівник
стоїть після присудка

Дієприслівниковий зворот
є однорідним щодо прислівника

Дієприслівниковий зворот починається
з підсилювальної частки

1. Не сиди склавши руки. 2. Намалювавши картину художник почувався виснаженим. 3. Спати сидячи дуже незручно. 4. Весна незважаючи на прогнози була дуже теплою. 5. Моя мама працює не покладаючи рук. 6. Читаючи ранкові новини чоловік вилив каву на журнал. 7. Розробник проглядав вебсторінку швидко й не звертаючи уваги на помилки. 8. Можна створювати бізнес і не вдаючись до плагіату.

ВІДОКРЕМЛЕНІ УТОЧНЮВАЛЬНІ ОБСТАВИНИ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

На цих уроках ти навчишся

- визначати відокремлені уточнювальні обставини;
- виділяти відокремлені уточнювальні обставини комами.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Уточнювальні члени речення додатково характеризують інші (уточнювані) члени речення, звужують, обмежують їх значення.

Найчастіше уточнювальними бувають:

- обставини місця та часу:

звідки саме?

Звідси, з альтанки, видно весь степ.

коли саме?

У неділю, зранку, виступили загони;

- звороти з прийменниками **всупереч, наперекір, попри, незважаючи на, відповідно до, завдяки, залежно від, поза** (поза його бажанням), **понад** (понад усі зусилля) тощо.

Уточнювальні обставини слід відрізняти від обставин, що не мають уточнювального значення. Важливу роль відіграє відсутність інтонації уточнення (саме тому не ставимо коми): *Я примостився тут же в палаті на вікні. Цілу ніч до зорі я не спала.*

Уточнювальні й уточнювані члени речення виступають тими самими членами речення (проте не однорідними), відповідають на ті самі питання.

! Важливим для виявлення уточнювальних членів речення є питання, що має у своєму складі слово **саме**:

сталося —> ДЕ? ДЕ САМЕ?

сталося —> КОЛИ? КОЛИ САМЕ?

сталося —> ЯК? ЯК САМЕ?

379 Утвори речення з уточнювальними обставинами, використавши слова з довідки.

Д о в і д к а: *віддавна, увечері, рік тому, недалеко, поруч, посеред міста.*

380 Випиши всі відокремлені обставини, познач кольором ті, які є уточнювальними. Виконай завдання.

Манґа – це комікси, читаючи які, розумієш, чому вони популярні в США.

Аніме – це жанр мистецтва, добре відомий у Японії.

У японській манґа-індустрії є значна кількість нагород, спонсорованих великими видавництвами.

Перетинаючи кордон, одразу потрібно зареєструвати мобільний телефон.

Не забувай зачиняти двері, виходячи з моєї кімнати.

Відвідуючи Лувр, пам'ятай, що в деяких залах заборонено фотографувати.

Зустрінемося завтра, о восьмій.

На вулиці Бейкер-стрит, у будинку 221 Б, відкрили музей Шерлока Холмса.

ЗАВДАННЯ

1. Які з наведених речень могли би бути частинами одного тексту? Про що був би цей текст? Поясни свій вибір.
2. Які з речень могли б описувати українські реалії?
3. У скількох реченнях немає відокремлених обставин?
4. У якому реченні є відокремлена обставина та складений іменний присудок?
5. У якому реченні є підмет із двох слів?
6. У якому реченні є уточнювальна обставина часу?

381 Напиши містичну історію про будинок у лісі, використовуючи відокремлені уточнювальні обставини.



382 Перепиши речення, устав пропущені розділові знаки. Підкресли відокремлені уточнювальні обставини.



1. У центрі Парижа біля Королівського палацу Пале-Рояль просто перед вами буде вхід до знаменитого Лувру.

2. Відразу за виходом із метро ліворуч від палацу відкривається вид на музей і його знамениті скляні піраміди.

3. Після огляду площі за кілька метрів праворуч перед вами відкриється вхід до музею через головну піраміду.

4. Поруч із пірамідою ближче до входу розташовані каси й контрольно-пропускні пункти для відвідувачів.

5. Пройдіть через центральний хол трішки лівіше й потрапите до зали з легендарною «Моною Лізою».

6. На завершення повернувшись у центральний хол підніміться нагору вийдіть назад на площу Каррузель і помилуйтеся прекрасним видом на Лувр і сад Тюільрі.



383 До виділених членів речення добери уточнювальні обставини місця або часу, виділи їх комами.

1. Наші звички, стверджують психологи, формуються довго...

2. Звичка формується швидше, коли ви щось робите **в той самий час...**

3. Наприклад, **перед сном...** бажано складати всі речі, необхідні для наступного дня.

4. **Зранку...** заведіть звичку робити зарядку.

5. А ще гарна звичка прибирати сміття **біля свого двору...**

6. Діліться своїми досягненнями **в різних місцях...**

384 Утвори й запиши речення зі зворотами з прийменниками *всупереч, наперекір, попри, незважаючи на, відповідно до, завдяки, залежно від, поза (поза його бажанням), понад (понад усі зусилля).*

385 Запиши шість речень з відокремленими обставинами так, щоб один приклад був серйозним, а другий жартівливим (по два речення на кожну обставину).

П р и к л а д. *Усупереч прогнозам*, я дописав завдання вчасно.
Усупереч прогнозам старшої сестри, я надіслав завдання о 23:59 – і таки встиг!



КОМУНІКАТИВНІ НАМІРИ. ПЕРЕКОНАТИ

На цих уроках ти потренуєшся

- добирати аргументи на захист своєї думки;
- аналізувати тексти, які переконують;
- створювати тексти, які переконують.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Дуже часто під час комунікації намір співрозмовника / співрозмовниці – переконати когось у слушності своєї думки. «Тексти, які переконують» – це *реклама, промова, мотиваційний лист* тощо.

Запорукою сильного переконливого тексту є правильно дібрані аргументи.

Переконливий аргумент найчастіше містить

1. Цифри

Я хочу довести, що...	Аргумент
...цукор шкідливий.	За даними ВООЗ, надмірне споживання цукру є однією з головних причин ожиріння та діабету. Лише 150 мл солодкого напою на день підвищує ризик розвитку діабету II типу на 26 % .

2. Факти

Я хочу довести, що...	Аргумент
...читати книжки корисно.	Дослідження Гарвардського університету, проведене в 2025 році , показало, що регулярне читання книжок зменшує ризик розвитку деменції у старшому віці.

3. Цитати

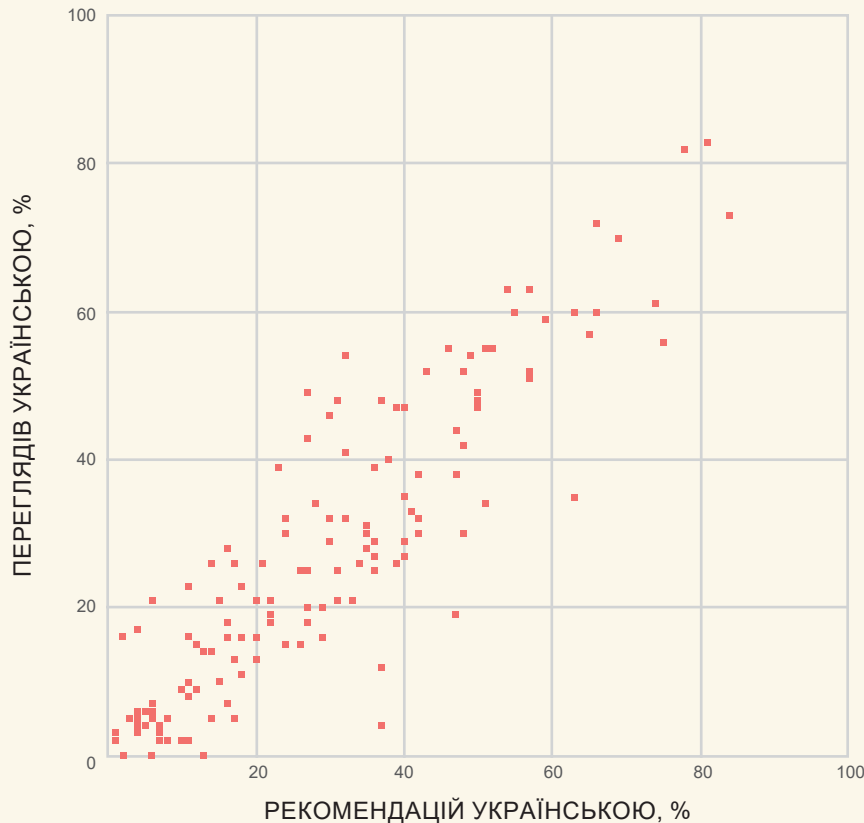
Я хочу довести, що...	Аргумент
...не можна здаватися, зазнавши поразки.	Томас Едісон сказав: «Я не зазнав невдачі. Я просто знайшов 10 000 способів, які не працюють» . Ці слова нагадують, що навіть невдачі можуть стати кроками до успіху, якщо не зупинятися й продовжувати шукати рішення.

4. Поєднання цифр, фактів і цитат

Я хочу довести, що...	Аргумент
...треба запобігати глобальному потеплінню.	Міжурядова група експертів з питань змін клімату стверджує (факт) , що глобальна температура вже зросла на 1,1°C (цифру) . Це призвело до збільшення кількості природних катастроф. Як наголошувала Грета Тунберг, «наш дім горить» (цитата) , тому час діяти – зараз.

386 Проаналізуй дані. Обери одну із запропонованих позицій. Сформулюй два аргументи на її підтвердження.

Мовні рекомендації залежать від історії переглядів



Дані зі спеціально розробленого додатка texty.org.ua

Позиція 1

Українцям треба дивитися більше відео українською мовою.

Позиція 2

Запити для пошуку відео треба писати українською мовою.

387 За допомогою додаткових джерел знайди два перевірені факти на підтвердження однієї з висловлених позицій. Запиши їх.



Факт	Так	Ні
1. Люди повинні спати вдень, а працювати вночі.		
2. Соціальні мережі мають стати платними.		
3. Домашні завдання в школі треба скасувати.		
4. У майбутньому люди будуть жити під водою.		
5. Усі шкільні предмети треба викладати у форматі комп'ютерних ігор.		
6. Кожна людина має раз на тиждень проживати добу без інтернету.		
7. Підлітки повинні голосувати на виборах.		

388 Проаналізуй висловлювання. Зроби припущення щодо того, для доведення якої думки можна було б використати кожне з них.

- Ⓐ Молодь бачить світ не таким, яким він є, а таким, яким він може бути.
- Ⓑ Дозволь людям бути собою, і вони здивують тебе своїм розмаїттям.
- Ⓒ Наші обов'язки перед планетою важливіші за наш комфорт.
- Ⓓ Гра – найвища форма дослідження.
- Ⓔ Ми не цінуємо те, що отримуємо безкоштовно.

389 Опрацюй відео «Переваги мрій» від TED-Ed. Виконай завдання.



ЗАВДАННЯ

1. Запиши думку, яку доводили автори у відео.
2. Проаналізуй засоби, якими скористалися автори відео для доведення своєї думки: цифри, факти, цитати. Як гадаєш, який із цих засобів є найефективнішим?
3. Запиши власний аргумент, який міг би підсилити докази на користь головної думки відео.
4. За допомогою додаткових джерел знайди виступ на TED-Ed, який тобі до вподоби. Переглянь його і зроби висновки про використані автором засоби доведення своєї думки.
5. Напиши власний текст до короткого кумедного відео TED-Ed на одну з тем:
 - А Кожен підліток заслуговує на Нобелівську премію за витримку під час сімейних свят.
 - Б Чому шкарпетки завжди зникають, а я – детектив із пошуків?
 - В Як вижити в школі з телефоном, який постійно розряджається?
6. Запиши створений текст на диктофон або будь-який інший електронний пристрій (або просто прочитай його вголос) і проведи самоаналіз: чи звучиш ти впевнено? Що могло б покращити і зробити переконливішим твій текст?

390 Запиши доведення своєї позиції щодо останніх почутих новин, скориставшись схемою нижче.

ПОЗИЦІЯ + ФАКТ + ЦИТАТА

391 Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Сформулюйте дві протилежні позиції щодо чогось. Доберіть факти і цитати на підтвердження своїх позицій. Подискутуйте й спробуйте переконати одне одного. Підбийте підсумки: кому вдалося переконати опонента / опонентку й чому.

392 Проаналізуй текст промови Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії. Зроби висновки про те, чому цей текст був / не був переконливим. Які засоби використала правозахисниця, щоб переконати аудиторію? Зроби коротку презентацію з прикладами з тексту.

Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру

Оскільки це Нобелівська премія миру під час війни, то я дозволю собі звернутися до людей у різних країнах світу із закликом до солідарності. Ви не маєте бути українцями, щоб підтримати Україну. Достатньо бути просто людиною

12 грудня 2022



Facebook icon, Twitter icon, Email icon



Джерело: інтернет-видання «Історична правда» (Промова Олександри Матвійчук на врученні Нобелівської премії миру, 12 грудня 2022 р.)



ВІДОКРЕМЛЕНІ ОЗНАЧЕННЯ. РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

- На цих уроках ти навчишся
- визначати відокремлені означення;
 - виділяти комами відокремлені означення.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Відокремлене означення

дієприкметниковий зворот

прикметник(и) / дієприкметник(и)

Узгоджені та неузгоджені означення можуть бути виділені комами на письмі й інтонацією у мовленні.

Узгоджені означення

Види за будовою	Відокремлюємо комами	НЕ відокремлюємо
I. Поширені (виражені дієприкметниками та прикметниками, що мають залежні слова)	якщо стоять ПІСЛЯ означуваного слова: <i>Поріг переступила жінка, <u>закутана в сірий шалик</u>.</i>	якщо стоять ПЕРЕД означуваним словом: <i>Поріг переступила <u>закутана в сірий шалик</u> жінка.</i>
II. Непоширені (виражені дієприкметниками та прикметниками)	якщо стоять ПІСЛЯ означуваного слова, особливо тоді, коли вони утворюють ряд із двох чи більшої кількості однорідних членів або перед іменником уже є означення: <i>Посеред неба стояв місяць, <u>ясний, повний</u>.</i> <i>Живе життя і силу ще таїть <u>оця гора, зелена і дрімлива</u> (М. Зеров).</i>	якщо стоять ПЕРЕД означуваним словом: <i>Посеред неба стояв <u>ясний повний</u> місяць.</i>
	якщо стосуються пропущеного іменника або особового займенника: <i><u>Легкий, маневрений</u>, швидко піднявся в повітря.</i>	
III. Поширені та непоширені	якщо стосуються особових займенників, ПІСЛЯ та ПЕРЕД означуваним словом: <i>А <u>він</u> іде, <u>високий, посивілий</u>.</i> <i><u>Блідий від втоми</u>, я попросив води.</i>	
	якщо стоять ПЕРЕД означуваним словом і мають обставинний відтінок: <i><u>Розгублений</u>, хлопець не міг нічого сказати (не міг сказати, тому що був розгублений).</i>	

Неузгоджені означення, виражені іменниками в непрямих відмінках (із прийменниками або без них), можуть виділятися для надання їм більшої змістової ваги порівняно з невідокремленими членами речення: В окулярах і в чорному халаті, Ліда нагадувала вчительку.

Відокремлені означення (поширені / непоширені, узгоджені / неузгоджені) для виразнішого логіко-інтонаційного наголошування можемо виділяти **тире**:

Сідаю на лавку – невідомий нікому – і слухаю тишу.

Одна тільки мрія – відвідати прославлені гори.

393 Пригадай алгоритм та запиши три приклади речень із дієприкметниковими зворотами. Дай таке саме завдання будь-якому застосунку на основі штучного інтелекту. Хто з вас упорався краще? Чому?

Алгоритм

1. Обираємо дієприкметник (правило **-т-**, **-л-**, **-н-** + дія).
2. Ставимо від нього запитання.
3. Додаємо залежне слово.
4. Формулюємо іншу частину речення.

Приклад

1. пофарбований (його пофарбували – і він став таким, є дія, є **-н-**).
2. пофарбований (ким?)...
3. пофарбований (ким?) сусідом.
4. Я сіла на стілець, пофарбований сусідом.

(означуване слово)

(дієприкметниковий зворот)

394 Визнач речення, у яких є відокремлені означення (розділові знаки пропущено).

1. Батько Анатолія Дімарова одружений із дочкою священника був гарним господарем. 2. Написавши перші романи наприкінці 1950-х років Дімаров перейшов до жанру триади. 3. В оповіданні «Для чого людині серце» написаному автором на одному подиху ідеться про плем'я дерев'яних чоловічків. 4. Не маючи серцець вони не могли ні любити ні ненавидіти. 5. Одному з них лікар подарував справжнє серце втрачене іншою людиною. 6. Отримавши серце байдужий до всього чоловічок зрештою пожертвував життям щоб урятувати хлопчика який замерзав у лісі. 7. У цьому тексті автор підкреслює що лише чуйність відрізняє людину від дерев'яного чоловічка.

395 Прочитай текст. Виконай завдання.

Будиночок Василь Гнатович знайшов одразу. Колись, проходячи повз нього, зупинявся мимоволі. Та й важко було не зупинитись. Невеличкий, **ошатний**, стояв він на **моріжку** такий **кокетливий**, що й усміхнутися хотілося. Одразу ж видно було, що його будували не аби-як, а з любов'ю великою, немов малювали. І ось він стоїть, дзвінкий та веселий, світлими фарбами сяючи. Василь Гнатович постояв вагаючись. Йому не вірилося, що ця жінка живе в такому будинкові. Поки виліз на пагорб, став увесь мокрий. Але перепочивати не став (здавалося, що весь **виселок** дивиться в спину), зайшов одразу ж у **сіни** (За А. Дімаровим).

ЗАВДАННЯ

1. Знайди й випиши речення із такими ознаками:
 - а) просте безособове речення;
 - б) просте речення, ускладнене вставним реченням;
 - в) речення з обставиною, вираженою одиничним дієприслівником;
 - г) просте речення, ускладнене відокремленою обставиною та відокремленим означенням;
 - д) складне речення, у якому є відокремлене означення.
2. Перебудуй перше речення, додавши в нього дієприкметниковий зворот.
3. Поясни значення виділених слів.
4. Запиши 5 ключових слів до тексту й усно перекажи його, використовуючи записані слова.

396 Проаналізуй приклади й поясни розділові знаки, користуючись коментарем експерта. Перепиши речення, вказуючи поруч номер правила з таблиці. Склади схеми проаналізованих речень.

1. Великий сірий заєць сидів на пеньку.
2. Заєць, великий, сірий, сидів на пеньку.
3. Великий, сірий, він сидів на пеньку.
4. Великий, сірий, сидів собі на пеньку.
5. Наляканий мисливцем, заєць сховався за пеньком.

397 За зразком створи й запиши описи предметів, використовуючи подану конструкцію.

Підмет	Складений іменний присудок	Відокремлене означення
Принтер	пристрій	необхідний для друку документів.

Молоток, холодильник, книжка, серветка, кавоварка, шкарпетки.

398 Визнач, чи потрібні розділові знаки на місцях пропусків у текстах пісень. Поясни свою відповідь.

1



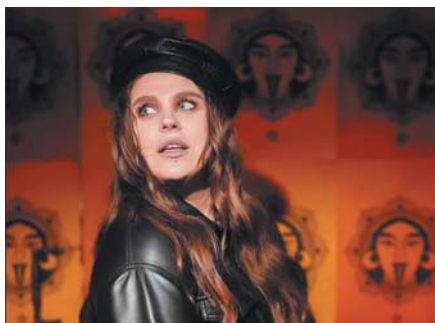
«І я вийматиму з себе цеглини ...
закладені кимось ще в ранніх літах»
(Джамала та Alyona Alyona, «Жалі»)

2



«Велика і сумна ... вона співає
про поля за небокраєм, яких,
на жаль, ніколи не пізнає».
(The Hardkiss, «Котатка»)

3



«Я закохана слабка ланка ... тон-
ка, вразлива, ламка»
(Kazka, «Грай»)

4



«Викупана у сонці ... йде вона
вогняним кроком!»
(Kazka, «Чутки»)

399 Перебудуй і запиши подані речення так, щоб у них з'явилися відокремлені означення.

1. Нарешті я сів на великий купецький корабель і покинув наш випалений сонцем острів. 2. Мене захопив вигляд розквітлих мальовничих берегів Андалузії. 3. Через якийсь час ми висадилися в Севільї, де я планував найняти витривалих натренованих мулів. 4. Один із місцевих візників запропонував мені дуже зручну невелику карету. 5. Чарівна барвиста місцевість між Севільєю та Кордовою постала переді мною. 6. Моя розморена прочитаними книгами душа налаштувалася на знайомство з Мадридом.

(З кн. Яна Потоцького «Рукопис, знайдений у Сарагосі»)

- 400** Придумай і запиши два варіанти розвитку історії про похід із наметами до озера (оптимістичний та песимістичний). У своїх текстах використовуй різні види відокремлених означень.



- 401** Перебудуй складні речення у прості, ускладнені відокремленими означеннями.

Зразок. Хлопець не встиг відповісти, бо був збентежений зауваженням. – Збентежений зауваженням, хлопець не встиг відповісти.

1. Наша команда програла, бо не була готова до змагань.
2. Адміністраторка не могла зосередитися на роботі, бо її засмутили новини.
3. Цей будинок безпечний, тому що його захищають міцні стіни.
4. Спортсмен тренувався наполегливіше, бо пам'ятав про останню поразку.
5. Друзі провели кілька годин у музеї, адже захопилися новою експозицією.
6. Мандрівник вирушив перед сходом сонця, бо не хотів привертати увагу місцевих жителів.

- 402** Перепиши речення, виправляючи помилки, допущені у вживанні дісприкетникових зворотів. Зверни увагу на порядок слів у реченнях.



1. Захоплені діти переглядом фільму не помічали нічого навколо.
2. Пожовкле листя від осінніх холодів швидко обсіпалося.
3. До нас приєдналися втомлені учасники тривалою грою.
4. Вершина вкритої гори снігом виблискувала в ранкових променях сонця.
5. Усі зупинилися перед входом до засипаного тунелю камінням.
6. Вода проникала у вимитий отвір упродовж тривалого часу.

403 За зразком утвори речення з поданих компонентів. Підкресли відокремлені неузгоджені означення.

Зразок. У нього була цікава звичка – записувати все побачене.

1. Щодня дотримуйтеся правила

слухатися порад невдах

2. Спільна риса заможних людей

читати 10–20 сторінок книжки

3. Від нудьги та рутини рятує звичка

завершувати розпочаті справи

4. Не повторюйте помилки дорослих

змінювати свій щоденний графік

5. Пам'ятайте про правило успіху

вкладати гроші у власну освіту

6. Проста умова дотримання порядку

об'їдатися перед сном

тримати робочий стіл у чистоті

багато сміятися

404 Перебудуй подані речення так, щоб невідокремлені означення стали відокремленими.

1. Дід виніс із крамниці триногий стільчик та велику золотаву дошку.

2. Дощ припинився, й у високому волошковому небі, немов жоржина, квітне полудневе сонце.

3. Старі двоповерхові будинки нагадували свіжоспечені житні буханці.

4. Скажений вітер зриває зелене листя з дерев під будинком, жене на захід важкі чорні хмари.

5. Андрій обережно відчинив скляні двері з бамбуковими жалюзі й увійшов до напівтемного обдертого приміщення.

6. За прилавком стояв високий і худий, мов засніжена сосна, дідусь.

(З кн. А. Шевердіної «Крамниця щастя»)



ВІДОКРЕМЛЕНІ ПРИКЛАДКИ ЯК РІЗНОВИД ОЗНАЧЕННЯ.

РОЗДІЛОВІ ЗНАКИ ПРИ НИХ

На цих уроках ти навчишся

- визначати відокремлені прикладки в реченнях;
- виділяти відокремлені прикладки розділовими знаками.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Прикладка – це різновид означення. Вона дає іншу назву об'єкту, уточнює, ким або чим він є. Прикладка здебільшого є вужчим поняттям, ніж означуване нею слово. Наприклад: планета Марс – планет багато, тому планета – ширше поняття (означуване слово), а Марс один, тому це вужче поняття (прикладка).

ЗВЕРНИ УВАГУ!

Під час відмінювання змінюємо обидві частини:
планета Марс –
планетою Марсом.

ХИТРИНКА



Якщо прикладка стосується людини, то найчастіше вона пояснює, ким людина є за професією, віком, статтю, національністю: скрипаль Олег / Олег, талановитий скрипаль, мав успішний концерт.

ПРИКЛАДКИ

непоширені

(виражені одним словом)

планета Марс

поширені

(виражені кількома словами, пов'язаними між собою)

Марс, планета із загадковою історією, приваблює дослідників

Відокремлення прикладки в реченні

Якщо поширена прикладка стоїть в абсолютному кінці речення, зазвичай перед нею ставимо **тире**:

Я бачу місто – купку амбітних хмарочосів.

Якщо поширена прикладка стоїть усередині речення, найчастіше виділяємо її **комами** з двох боків:

Місто, купка амбітних хмарочосів, розкинулося переді мною.

ТИРЕ:

Підмет, присудок, другорядні члени – прикладка.

КОМА:

Підмет, прикладка, присудок, другорядні члени.

405 Побудуй речення без прикладки в речення з прикладкою за зразком.

Зразок

Катя Осадча – відома ведуча.**Крок 1** Додаємо дієслово-присудок.**Крок 2** Формуємо речення з цим дієсловом, ставимо на останньому місці іменник, який буде описувати прикладка.**Крок 3** Ставимо тире, дописуємо прикладку.**Крок 1.** Я зустрів.**Крок 2.** Я зустрів Катю Осадчу.**Крок 3.** Я зустрів Катю Осадчу – відому ведучу.Підмет – присудок. Підмет присудок додаток – прикладка.

1. Британські коти – найбільш аристократична порода.
2. Київ – місто сучасних офісів і бізнес-центрів.
3. «Minecraft» – гра, у якій будують мрії.
4. Книжки про Гаррі Поттера – магія, що надихає покоління.
5. Карпати – серце української гостинності.
6. Музика – ключ до гарного настрою.
7. Жарти – «валюта», яку цінують у будь-якій компанії.
8. Підписники – люди, які завжди стежать за твоїм життям.

406 Прочитай текст. Випиши з нього всі прикладки (їх п'ять). На прикладі двох речень із тексту поясни, як ти відрізняєш прикладки від підметів і присудків, між якими стоїть тире.

Сміх, природний механізм зняття стресу, допомагає людям долати труднощі. Як стверджував Чарлі Чаплін, геній комедії, «день без сміху – це змарнований день». Підлітки, головні носії сучасного гумору, створюють жарти, які миттєво розлітаються мережею. Одним із таких феноменів є меми – візуальні жарти, які об'єднують мільйони людей зі схожим почуттям гумору. Дослідження показують, що сміх – своєрідне тренування для м'язів, зокрема гучний регіт задіює до 80 груп м'язів. Тож жарти, джерело радості й натхнення, є невід'ємною частиною життя, яка не лише поліпшує настрій, а й зміцнює здоров'я.

407 Перепиши речення так, щоб прикладка стояла в його абсолютному кінці. Постав необхідні розділові знаки.

1. Сміх, природний механізм зняття стресу, допомагає людям долати труднощі. 2. Підлітки, головні носії сучасного гумору, створюють жарти. 3. Жарти, джерело радості й натхнення, є невід'ємною частиною життя.

408 Перетвори подані речення на такі, у яких будуть відокремлені прикладки.

Зразок. *Папуга – балакучий птах. Чи не хочете придбати папугу – балакучого птаха?*

1. Міцний чай увечері – спосіб не заснути до ранку.
2. Пам'ять – здатність забувати важливе й пам'ятати дурниці.
3. «Плід твоєї уяви» – коректне визначення маячні.
4. Понеділок – мій найгірший ворог.
5. Моя пральна машина – завзята танцюристка.
6. Годинник – невтомний контролер мого життя.

**НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ**

Види за будовою	Відокремлюємо комами	НЕ відокремлюємо
I. Поширені та непоширені	якщо стоять ПІСЛЯ означуваного іменника: <i>Я син простого лісоруба, <u>Гуцула із Карпатських гір</u> (Д. Павличко).</i>	якщо стоять ПЕРЕД означуваним іменником: <i><u>Восьмилітній школяр</u> Дмитро переступив поріг.</i>
	якщо стосуються особових займенників, ПІСЛЯ та ПЕРЕД означуваним словом: <i><u>Досвідчений водій</u>, він знав, де можна зупинитися.</i>	
	якщо вводяться сполучниками як, тобто, себто (цебто), або (= тобто) та зворотами на кшталт: так звані, на імення тощо: <i>Вальдшнеп, <u>або лісовий кулик</u>, – благородна птиця (Остап Вишня).</i>	якщо зворот зі словом як має значення «у ролі кого, у функції чого»: <i>Розглядаємо вашу відповідь <u>як згоду</u>.</i>
II. Непоширені	якщо стоять ПІСЛЯ означуваного слова, коли вони мають уточнювальне значення щодо означуваних загальних назв: <i>Обабіч Свирида сиділи Мурий та ще один муляр, <u>Тимко</u> (О. Копиленко).</i>	якщо стоять ПЕРЕД або ПІСЛЯ означуваного слова, однак НЕ мають уточнювального значення щодо означуваних загальних назв: <i>Чималу кіноспадщину залишив нам <u>режисер</u> Довженко.</i>
III. Поширені	якщо стоять ПЕРЕД означуваним іменником і мають відтінок причини, умови, допустовості: <i><u>Хоробрі воїни</u>, козаки ставали героями народних пісень (ставали героями, тому що були хоробрими воїнами).</i>	

! ТИРЕ ставимо для виділення прикладки, яка має значення уточнення або пояснення (перед нею можна поставити сполучник *а саме*): *Дочки – Ольга й Олена – визбирували на городі картоплю* (В. Козаченко).

409 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

1. Пишучи книгу «Емоційний інтелект», я бачив себе в доволі незвичній ролі – наукового журналіста. 2. Хоча моє завдання, здавалося, було простим – повідомити про новий важливий напрям у психології. 3. Проте, занурившись у проблему, я вирішив виступити у своїй звичній ролі – психолога-практика. 4. На мою думку, основи емоційного інтелекту – самоконтроль, соціальна свідомість, вміння налагоджувати стосунки – допомагають досягти успіху в роботі. 5. Для цього я використав поняття *компетентність* – відомий термін, запропонований науковцем з Гарвардського університету – Девідом Мак-Глелландом. 6. Ви можете досконало опанувати такі емоційні компетенції, як командна робота, розвиваючи соціальну свідомість, тобто вміння регулювати стосунки (З кн. Деніела Гоулмана «Емоційний інтелект»).

ЗАВДАННЯ

- 1. Випиши всі номери речень із прикладками.
- 2. Випиши три прикладки, які уточнюють інформацію про людей.
- 3. Перетвори прикладку та означуване слово з речення 6 на речення з підметом і присудком за зразком: Я бачу місто – купку амбітних хмарочосів. – Місто – купка амбітних хмарочосів.
- 4. Запиши визначення поняття *емоційний інтелект* та три основні думки з тексту, пов'язані з цим поняттям.
- 5. Перетвори цей текст на допис для соцмереж – будь лаконічним / лаконічною, використовуй графічні інструменти (позначки, хештеги, маркування, шрифти, емодзі тощо) та орієнтуйся на потенційних читачів.

410 Перепиши речення, розставляючи розділові знаки та знімаючи скісні риси у виділених словах. Проаналізуй, використовуючи таблицю з коментаря експерта, які правила ілюструють подані речення.

1. *Не/всі* чули про куркуму *золотисто/помаранчеву* спецію відому своїми корисними властивостями. 2. Про неї предмет кулінарних дискусій розповідають чимало цікавих та кумедних фактів. 3. Куркума або турмерик окрім кулінарних властивостей має ще й деякі інші. 4. Ця спеція зафарбовує все в *жовто/гарячий* колір. 5. Саме тому її часто використовують як матеріал для створення різних *арт/об'єктів*. 6. Знахарі здавна використовували турмерик як природний антибіотик для лікування ротової порожнини. 7. Щоправда в таких ліків є побічний ефект фарбування рота й зубів у характерний золотистий колір.

- 411** Проаналізуй ілюстрацію та створи кілька власних гасел, використовуючи відокремлені прикладки.



Переходь на українську – мову майбутнього!

- 412** Перебудуй речення з непоширеними прикладками у речення з відокремленими прикладками.



Зразок. Князь Святослав Хоробрий суттєво розширив територію своєї держави від Балтійського до Каспійського моря. – Святослав Хоробрий, князь Київської Русі, суттєво розширив територію своєї держави від Балтійського до Каспійського моря.

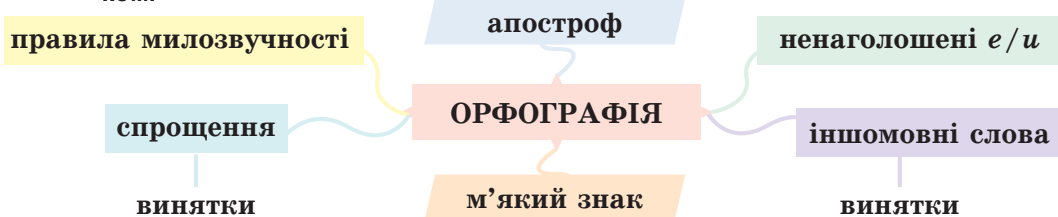
1. Перекладач Віктор Морозов познайомив українців з багатьма світовими бестселерами.
2. Журналіст Зураб Аласанія закликає більше думати й менше дивитися телевізор.
3. Композиторка Мар'яна Садовська свій перший музичний альбом записала в США.
4. Волонтерка Ірина Соловей започаткувала загальноукраїнську толоку «Зробимо Україну чистою!».
5. Підприємець Ярослав Ажнюк створив компанію з розроблення роботизованих систем.
6. Модель Анна Заячківська вважає чесність найбільшою цінністю.

- 413** Перепиши речення, вставляючи на місці пропусків прикладки з довідки. Постав необхідні розділові знаки. Поясни значення виділених слів.

1. Ходить вечір... по Дніпровій сивій **ковилі** (А. Малишко).
2. Тихо-тихо стікає на землю зерно... (М. Стельмах).
3. А в небі **бриніли** завзяті співці весняні... (С. Черкасенко).
4. ...хвилини діловито зупиняв (Л. Костенко).
5. А дві донечки... повнощого крізь **шибу** цвіли! (І. Драч).
6. Летять по полю білі коні... (Д. Павличко).

Довідка: незримі жайворонки; мрійний мій веселик; вмиті суніці; перестиглі сльози степів; вітрів січневих табуни, старий фотограф, містечковий Фауст.

- 414** Узагальни все вивчене про прикладку у вигляді ментальної карти за зразком.



ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

На цьому уроці ти уза-
гальниш вивчене про
● відокремлені члени
речення.

415 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

1. Не всі знають про грандіозні архітектурні перлини глибочезні колодязі вбудовані глибоко в Землю як перевернуті фортеці розкидані по Індії.

2. Їх відновлення може допомогти врятуватися від посухи одного з найбільших лих цього століття.

3. Чанд Баорі найбільший і найглибший колодязь Індії був побудований ще у VIII–IX століттях за часів **раджпутів** повелителем Чандою.

4. 13 поверхів (близько 30 метрів) заввишки, він є захопливим прикладом перевернутої архітектури.

5. Вишукано вирізьблений **лабіринт** із 3500 сходинок, розташованих в ідеальній **симетрії**, спускається з геометричною точністю до дна колодязя – **резервуара** з водою.

6. Перехресні сходи оточують воду з трьох боків, а четвертий прикрашає **павільйон** із **галереями** та балконами, оздобленими різьбленням по каменю.



7. Заглиблені в землю ступінчасті колодязі, подібні до Чанд Баорі, були побудовані в **регіонах** Індії, що потерпають від посух, протягом року забезпечуючи громадам доступ до життєво важливих систем зберігання води та зрошення.

8. Проте століття природного занепаду та занедбаності відтіснили східчасті колодязі, побудовані понад 1000 років тому, у небуття.

9. Правда, в останні роки багато з цих стародавніх споруд відновлюють задля розв'язання гострої проблеми нестачі води в Індії.

10. На відміну від інших країн, Індія нині переживає найгіршу водну кризу у своїй історії.

11. Незважаючи на велику кількість опадів під час сезону мусонів, більше 70 % поверхневих вод Індії непридатні для споживання через забруднення (За матеріалами BBC Future).

ЗАВДАННЯ

1. Випиши з тексту ключові слова і підготуйся до його усного переказу. Можеш використовувати фото Чанд Баорі.
2. Поясни значення виділених іншомовних слів.
3. Напиши продовження поданого тексту про важливість збереження водних ресурсів, використовуючи відокремлені додатки, обставини та означення.
4. Перепиши перші три речення, розставивши необхідні розділові знаки.
5. Усно поясни вживання розділових знаків у реченнях № 4, 5, 7.
6. Випиши з тексту номери речень відповідно до поданих характеристик (цифри в таблиці позначають кількість ускладнювальних компонентів у певному реченні).



Просте речення, ускладнене

№	вставним словом	порівняльним зворотом	відокремленим додатком	відокремленою обставиною	відокремленим означенням
	—	1	—	—	3
	—	—	—	2	2
	—	—	1	—	—
	—	—	—	1	—
	1	—	—	—	—

- 416** Ознайомся з репортажем про Мирославу Трофимчук та коротко запиши інформацію з відео, використовуючи речення з відокремленими додатками, обставинами та означеннями.



- 417** Перепиши речення, додавши в них уточнювальні обставини з довідки.

1. Зустріч щодо прибирання набережної запланована на вихідний...
2. Усі, зацікавлені в акції, приходьте зранку...
3. Наші організатори Оля та Віктор чекатимуть на зупинці...
4. Запланована територія для прибирання на краю міста...
5. Акцію хочемо завершити до обіду...

Д о в і д к а: о восьмій годині, від СТО до великого перехрестя, у суботу, о 13 годині, за мостом.

- 418** Перебудуй подані речення, щоб у них з'явилися відокремлені означення.

1. Блідий худий чоловік з рудою борідкою швидко закінчив розмову й повісив слухавку. 2. Він почав роздивлятися написи на помальованій білою фарбою стіні обабіч невеликої старої тумбочки. 3. Серед них впадали у вічі довгасті жовті пелюстки навколо зафарбованої серцевинки на білій вапняній стіні. 4. Незнайомець у джемпері та випрасуваних штанах постійно куйовдив свою темну густу чуприну. 5. Безіменний і безликий представник одинадцятого класу потис руку засмаглому, широкоплечому, з квадратною щелепою Максусу. 6. Хоча б раз на рік варто послухати мудрих досвідчених людей з-поза меж школи й поглянути на світ їхніми очима (З тв. Джона Гріна).

- 419** Опиши інформацію з інфографіки, використовуючи речення з поширеними відокремленими прикладками. Запиши щонайменше сім речень.

ВИДАТНІ В ЦИФРАХ

Найцікавіші факти про відомих українців і українок

- 1** У списку 100 видатних українців і українок представлено 103 особи: під одним номером фігурують Костянтин Острозький і його син Костянтин-Василь, разом вказані Богдан Ханенко і його дружина Варвара, а також брати Віталій і Володимир Клички.

103
особистості

- 2** У списку 89 чоловіків і 14 жінок



- 3** Найбільше видатних українців народилися в XIX столітті

43
особи

- 4** У сотні видатних українців:

політичних і військових діячів	25
учених	19
письменників	17
акторів і режисерів	9
художників	7
релігійних діячів	7
композиторів	6
спортсменів	6
підприємців	3
співаків	2
хореограф	1

Найбільше в сотні представників мистецтва

42
особи

- 5** Трійка видатних довгожителів



112 років
Петро
Калнишевський

90+ років
Ліна
Костенко



90 років
Богдан
Гаврилишин

6 П'ятірка видатних українців, які найдовше мешкали за кордоном

Володимир
Винниченко
33 роки
Франція, недовго жив
в Австрії, Чехії та Німеччині

Олександр
Архипенко
41 рік
США

Сергій
Лифарь
63 роки
Франція

Богдан
Гаврилишин
44 роки
Канада, Швейцарія

Ігор
Сікорський
53 роки
США

Джерело: випуск журналу НВ № 37 від 8 жовтня 2020 р.

420 Віднови текст, розташувавши речення в правильній послідовності. Устав пропущені розділові знаки. Підкресли відокремлені члени речення.



1. Почни наприклад з фіксації часу необхідного для виконання певної роботи.
2. Сидиш пробігаючи очима те саме речення і ніяк не можеш зосередитися?
3. На відміну від тривалої виснажливої роботи така техніка мобілізує твої зусилля і робить їх набагато ефективнішими.
4. Для покращення ефективності роботи є чимало технік напрацьованих спеціалістами з психології.
5. Причина такого стану доволі проста хронічна втома від тривалої розумової праці.
6. Увімкни таймер і зосереджено працюй 15–20 хвилин ні на що не відволікаючись після цього зроби невелику перерву на 5–7 хвилин і сміливо берися до наступного завдання.

421 Перепиши словосполучення, виправляючи лексичні помилки.



здавати іспит
заказати доставку
приводити приклад
зробити роботу
відшкодувати шкоду
пам'ятний сувенір
в любій упаковці
виключення з правил
проблема заключається
прийшло в голову

відкрити книжку
мій власний егоїзм
друкуючий пристрій
капля соку
познайомтеся друг з другом
кілька днів назад
на протязі року
це виключення з правила
шокуючі новини
вибач мене за все



Тренувальні тести 7. ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

I рівень

1. Порядок слів у реченні може впливати на відокремлення членів речення.

ТАК чи НІ?

2. Немає відокремлених членів у реченні

- А Білки – надзвичайно спритні гризуни з родини вивіркових.
- Б Окрім горіхів та насіння рослин, люблять поласувати м'ясом.
- В До зими білки готуються, надійно ховаючи запаси їжі.
- Г Білки, пухнасті, спритні, дуже подобаються дітям.

3. Відокремлений додаток є у всіх реченнях, ОКРІМ

- А Розвиток технологій, крім переваг, зрозуміло, таїть чимало небезпек.
- Б Наприклад, за допомогою інтернету деякі шахраї викрадають особисті дані.
- В Дуже цінними, на думку шахраїв, є ваші облікові дані, особливо паролі.
- Г Окрім паролів, задля шахрайських дій викрадають медичну інформацію.

4. Відокремлений член стоїть у кінці речення (розділові знаки пропущені)

- А Хотів я в себе в келії своїй їй дати притулок.
- Б Але синьйор її отець вбачає велику небезпеку в цій журбі.
- В Нам біду віщує сум похмурий чорний.
- Г Він викликаючи мене махав мечем над головою.

II рівень

1. Відокремлене означення є в реченні

- А Власні досягнення, навіть маленькі та непомітні, потрібно відзначати.
- Б Прочитавши кілька сторінок книги, обов'язково похваліть себе.
- В Правда, головний орієнтир – не кількість прочитаного, а якість.
- Г Особливо важливо читати регулярно, систематично.

2. Потребують редагування всі речення, ОКРІМ

- А Подивившись кінофільм, почалося жваве обговорення.
- Б Навчившись добре плавати, нас запросили в новий басейн.
- В Ретельно перевіrivши завдання, усі зрозуміли свою помилку.
- Г Виступаючи перед незнайомою аудиторією, мене охопило хвилювання.

3. Правильно розставлені розділові знаки при відокремлених членах у реченні

- А Земля, на відміну від інших планет Сонячної системи має органічне життя.
- Б Поки що вчені витрачаючи чимало зусиль, намагаються знайти схожі планети.
- В Однак жодних ознак життя, попри значні зусилля не виявлено.
- Г Земля має захисну атмосферу – кількашарову газову оболонку.

4. Двома комами виділяємо відокремлений член у реченні (розділові знаки пропущені)

- А Сучасні мистецькі твори окрім деяких не завжди зрозумілі для глядачів.
- Б Незважаючи на певну простоту вони часом бентежать.
- В Глядач зможе щось збагнути в них лише докладаючи певних зусиль.
- Г Однак на заваді стоять стереотипи сформовані в нашій уяві.

III рівень

1. Обставину, виражену дієприслівниковим зворотом, НЕ виділяємо комами в реченні (розділові знаки пропущені)

- А** Персонажі поділяючись на позитивних та негативних виконують певні ролі.
- Б** Часто герої переживають трагедію жертвуючи собою заради ідеї.
- В** Деякі з них працюють не покладаючи рук задля загального добра.
- Г** Внутрішні протиріччя крають душу героя випробовуючи його.

2. Відокремлена прикладка є в реченні (розділові знаки пропущені)

- А** У житті не обійдеться без самопрезентації дуже корисної навички.
- Б** Часто під час виступу вас охоплює стан тривожності хвилювання.
- В** Знаючи про свою вразливість можете подбати про себе заздалегідь.
- Г** До речі чашечка кави перед виступом це не зовсім гарна ідея.

3. Прочитай речення (цифра позначає попередній розділовий знак).

Дехто з нас, (1) на відміну від більшості, (2) намагається досягти високої мети, (3) водночас пізнавши світ, (4) або здійснити мрію – (5) піднятися на вершину успіху, (6) часто покриту колючим терням.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації, запропоноване в рядку

- А** коми 1, 2 – при відокремленому додатку **В** тире 5 – між підметом та присудком
- Б** коми 3, 4 – при відокремленій обставині **Г** кома 6 – при відокремленому означенні

4. Перепиши речення, поставивши необхідні розділові знаки.

Незважаючи на свою позірну простоту нібито історичного переказу початок твору є досить складно організованим текстом з архаїзованим стилем романів присвячених лицарям.

Варіант 2

I рівень

1. Відокремлені додатки завжди потрібно виділяти комами.

ТАК чи НІ?

2. Немає відокремлених членів у реченні

- А** Ваша величносте, хочу подивитися на захід сонця.
- Б** Честолюбець, трохи піднявши капелюха, поштиво вклонився.
- В** Пихаті люди не чують нічого, крім похвали.
- Г** Убраний у пурпур і горностаї, він сидів на троні.

3. Відокремлений додаток є в реченні

- А** У великій компанії хтось має знати всі, навіть найдрібніші, процеси.
- Б** Цей хтось організовує в команді продуктивне спілкування.
- В** Такого працівника називають проектним менеджером, або комунікатором.
- Г** Він, на відміну від директора, стежить одночасно за всіма процесами.

4. Відокремлений член стоїть на початку речення (розділові знаки пропущено)

- А** Крім своєї ненаситності синиці відомі корисністю для фруктових садів.
- Б** Імператорський пінгвін попри тривалі морози може голодувати до 9 місяців.
- В** Більшість птахів здатна відтворювати лише звуки успадковані від батьків.
- Г** Морські птахи на відміну від інших можуть пити солону воду.

II рівень

1. Відокремлене означення є в реченні

- А Гаманці, з'явившись ще задовго до нашої ери, зазнали значних змін.
- Б Спочатку це були звичайні мішечки для монет, шкіряні або тканинні.
- В Епоха Відродження зробила гаманці дуже модним і стильним аксесуаром.
- Г У XVII ст. з'явилися паперові гроші, докорінно змінивши вигляд гаманців.

2. Потребують редагування всі речення, ОКРІМ

- А Засіяне небо зорями манило своєю загадковістю.
- Б Вогонь, роздмуханий вітром, загрозливо розгорівся.
- В Запрошені спеціалісти ще вчора запізнювалися.
- Г Оповита земля тишею засинала в надвечір'ї.

3. Правильно розставлені розділові знаки при відокремлених членах у реченні

- А Почни новий етап у житті з понеділка, із самісінького ранку!
- Б Ледь-ледь устиг заскочити в електричку, на останній секундї.
- В Може, вранці, десь на Чорногорі, сонце встало з лівої ноги?
- Г Дівчина різко розвернулася й вийшла, не прощаючись.

4. Двома комами виділяємо відокремлений член у реченні (розділові знаки пропущені)

- А Своєю туристичною привабливістю Барселона затьмарює навіть Мадрид столицю Королівства Іспанії.
- Б Серед усіх міст Іспанії Барселона є другим за величиною поступаючись лише Мадриду.
- В Барселона найбільше місто на Середземноморському узбережжі відома насамперед архітектурою.
- Г Прославив Барселону на весь світ геніальний іспанський архітектор Антоніо Гауді.

III рівень

1. Обставину, виражену дієприслівниковим зворотом, НЕ виділяємо комами в реченні (розділові знаки пропущені)

- А Починаючи з 1820-х років у виставкових залах демонструють фотографію.
- Б Живописці недооцінили фотографію вважаючи її лише засобом фіксації подій.
- В Сьогодні фотографи творять іншу реальність спантеличуючи глядачів.
- Г На деякі фотографії можна дивитися годинами не відводячи погляду.

2. Відокремлені приклади є в усіх реченнях, ОКРІМ (розділові знаки пропущені)

- А Про аніме та манґу особливий вид мистецтва знають не лише в Японії.
- Б Аніме вирізняється яскравою манерою зображення персонажів.
- В Більшість аніме створені на основі манґ графічних романів.
- Г Манґа естетична форма стала символом японської культури.

3. Прочитай речення (цифра позначає попередній розділовий знак).

Суспільні мовники, (1) попри конкуренцію з боку приватних телеканалів, (2) зберігають велику популярність, (3) охоплюючи різні сегменти глядачів, (4) зацікавлених у певній інформації – (5) насамперед новинах або розвагах.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації, запропоноване в рядку

- А коми 1, 2 – при відокремленому додатку
- В кома 4 – при відокремленому означенні
- Б кома 3 – при відокремленій обставині
- Г тире 5 – при відокремленій прикладці

4. Перепиши речення, поставивши необхідні розділові знаки.

Головною ознакою філософської поезії на відміну від інтимної стало відображення напруження почуттів і глибокої роботи розуму спрямованого в безкінечність та очікування духовного одкровення.

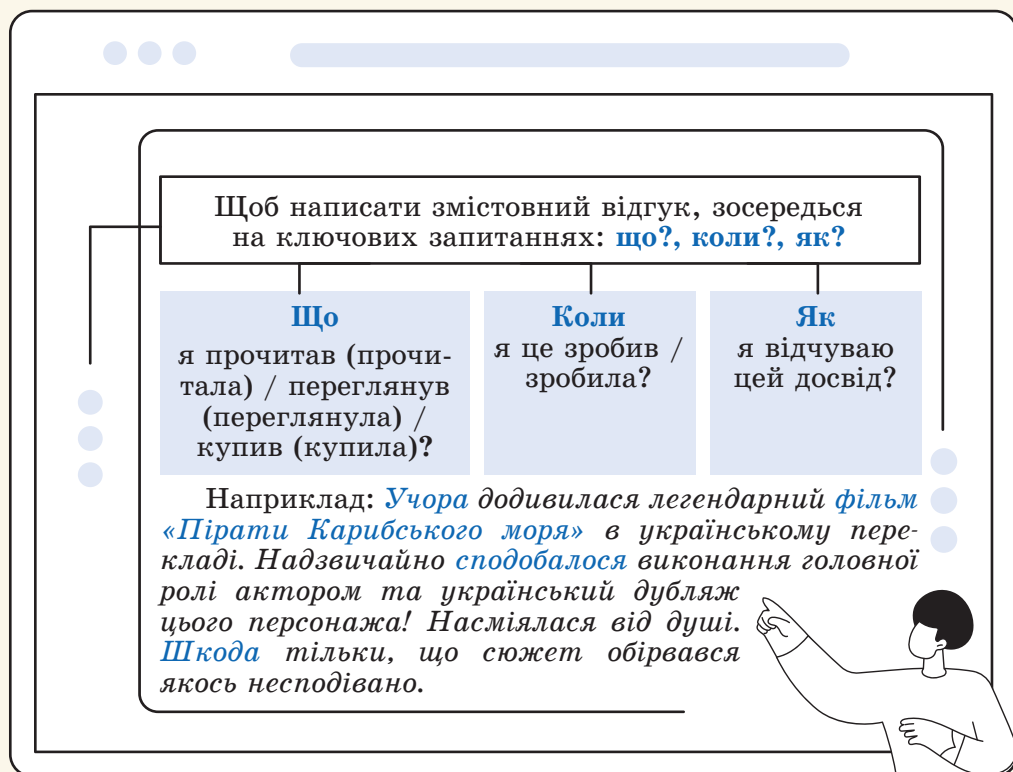
На цьому уроці ти по-
тренуєшся

- аналізувати відгуки;
- писати відгуки.



НА ЗВ'ЯЗКУ ЕКСПЕРТ

Відгук — це короткий текст, у якому читач / глядач / слухач опи-
сує своє враження від опрацьованого матеріалу. Найчастіше відгуки
пишуть на прочитані книжки та переглянуті фільми. Для цього існу-
ють навіть окремі майданчики — групи в соцмережах, де користувачі
діляться своїм досвідом. Також на відгуки можна натрапити в описах
до відео та товарів на різних диджитал-платформах — в інтернет-мага-
зинах, на ютуб-каналах тощо.



Цей каркас відгуку зручно наповнювати деталя-
ми, враженнями та емоціями, а також порадами
для майбутніх читачів / слухачів / глядачів /
покупців тощо.



422 Опрацюй відгук та коментарі до нього. Виконай завдання.**Марина Онипко**

20 год



Привіт, групо.

Я до вас зі свіжими враженнями від перегляду стрічки 24 року, екранізації роману Дюма «Граф Монте-Крісто».

Перш за все, якщо ви, якимось дивом ще ніколи не читали оригінального роману, чи не бачили жодної з численних екранізацій, то дана інтерпретація, виключно, як щось зовсім окреме і самобутнє вам точно сподобається. Але, якщо ви, так само, як і я знайомі з оригіналом, то нас не так вже й легко захопити.

Почну з того, що це один з моїх улюблених романів, а в школі був моїм фаворитом. Вперше прочитала адаптацію для дітей десь в шостому класі. Так сталося наше перше знайомство з романом. Далі був повний твір, а потім всі можливі екранізації.

А тепер до згаданого фільму. Тривалість майже 3 години, надуманого сюжету купа, нові герої, а того самого важливого, що змушувало мене дитиною закохатись в історію, дослідити історію Франції часів Наполеона нема.

Нажаль, ця стрічка мене зовсім не захопила. Я вважаю, що твори такого масштабу, як твори Дюма не потребують адаптацій. Вони всі сприймаються, як щось зовсім чужорідне, нагарне.

Класика була і є моєю пристрастю. З одного боку, я рада, що хоч якимось чином вона виходить в маси, але мені щиро шкода, що за такими «баченнями» роману, чи переграванням губиться краса оригіналу.

У будь якому разі, задля складення власної думки, раджу подивитись))

**Ігор Хвороненко**

Моему підлітку фільм дуже сподобався і виникло бажання прочитати книгу.

20 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

Переглянути 1 відповідь

**Mariana Gevak** • **Стежити**

Ми дивилися в кінотеатрі в оригіналі і дуже сподобалося. А ще оцінила, як актор, що зіграв Дантеса, в одному з інтерв'ю пояснював, що вони хотіли між іншим показати, що знання й освіта така сама потужна зброя, як гроші і власне сама зброя.

10 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

Переглянути 1 відповідь

**Nataliya Kovalyova**

Ледь подужала третину фільму. Здалася, так і не зрозумівши, що у ньому може подобатися. Це не екранізація роману Дюма, це повне переосмислення, і не надто захопливе.

18 год

Подобається

Відповісти

Поширити

ЗАВДАННЯ

1. Знайди й виправ усі помилки, які є в тексті.
2. Зроби висновок про те, якої думки про фільм дотримується авторка відгуку. Хто з коментаторів поділяє цю думку?
3. Які позитивні риси фільму можна виділити, скориставшись інформацією в цих текстах?
4. Які негативні риси фільму можна виділити, скориставшись інформацією в цих текстах?
5. Чого не вистачає в текстах, щоб скласти повне враження про фільм?
6. Чи надихнули тебе прочитані відгуки на перегляд фільму? Чому?

423 Проаналізуй результати флешмобу «“Продайте” книжку одним реченням із неї». Який із запропонованих варіантів тобі найбільше до вподоби? Чому? Запропонуй власні два варіанти, які б доповнили флешмоб.

«Продайте» назву книжки й автора одним реченням із цієї книжки.

(Пишіть речення-цитату, назву книжки й автора)

**Andre Alfimov**

Якщо у світі все так безглуздо, – сказала Аліса, – що нам заважає вигадати сенс? «Пригоди Аліси в Дивокраї» Льюїса Керрала

3 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

**Юлія Брик**

«Легкодухі завжди тієї віри, де більше сала дають». Зінаїда Тулуб «Людолови»

2 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

42

**Василь Козакевич**

«Я зрозумів, що навіть якщо ти розумніший за інших, це не означає, що вони тебе розуміють або ти зможеш бути щасливим». «Квіти для Елджернона» Деніел Кіз

2 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

34

**Tetiana Stakhiv**

«Бо життя не завжди можна жити, часом треба від нього сховатись». Євгенія Кузнецова «Спитайте Мієчку»

2 дн.

Подобається

Відповісти

Поширити

29 

424 Напиши відгук на переглянутий фільм / серіал (10 речень). Дотримуйся об'єктивності, дай поради майбутнім глядачам та глядачкам.

425 Спробуй написати відгук на книжку, якої ти не читав / не читала. Скористайся інформацією на обкладинці та в анотації. За допомогою додаткових джерел перевір, чи вдалося тобі вгадати повороти сюжету та інші деталі.



426 Проаналізуй відгуки покупців на будь-який товар в інтернет-магазині. Зроби висновки про те, чи:

А є відгуки об'єктивними,

Б є коментарі емоційними,

В можна з них дізнатися про позитивний досвід користувачів,

Г можна дізнатися про негативний досвід користувачів.

427 Проаналізуй приклади відгуків на товари. Які з них можна вважати вдалими? Поясни. Напиши власний відгук на товар, яким користуєшся. Зроби це так, щоб він був максимально корисним для потенційних покупців.

Відгук 1

Уперше купила пральну машину саме цієї фірми, прочитавши відгуки знайомих.

Наразі було два прання. Речі пере краще, ніж попередня, тихіша, на вигляд значно приємніша!

Доставка була на наступний день після замовлення, що є великим плюсом, і кур'єри ввічливі. Занесли безкоштовно.

Рекомендую.

Відгук 2

Мене здивували деякі недоліки пральної машини: час очищення барабану – ПІВТОРИ ГОДИНИ, у режимі «Повсякденне» від 2 з половиною до 3 годин і 80 л води – це економно? Місяць користування – і сподівання були кращі...

Переваги: тиха в роботі, більш-менш компактна, обмежено технологічна.

Недоліки: під час завантаження речей у машинку неможливо дізнатися, скільки вони важать, щоб контролювати їх допустиму кількість, незручно!

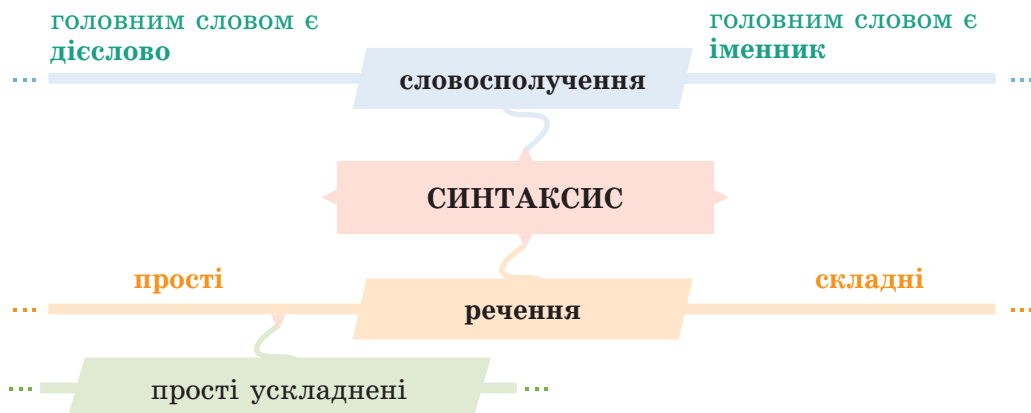
Відгук 3

Чудова пральна машина, працює тихо, керування інтуїтивно зрозуміле. Сподіваємося, що пропрацює довго. Дуже швидко доставили до квартири, за що окрема подяка.

На цих уроках ти потренуєшся

- визначати види словосполучень;
- редагувати словосполучення.

428 Перемалюй ментальну карту, доповнюючи комірки прикладами словосполучень і речень.



429 Прочитай текст. Виконай завдання до нього.

Ішов із мамою вгору вулицею Міцкевича. Ліворуч – парк, де карусель і в клітці **павич** з казково яскравим хвостом. Праворуч – дитячий садок, той самий, куди ходив колись і Славко. Спинився враз біля **штахет**. Дивився на кольорові грибки у **пересмужку**, на прижовклу стоптану траву, на струминку води, що **сокотіла** із чорного, скрученого клубком шланга, – по заході сонця поливатимуть квіти. Усе виглядало точнісінько так само, як перше, коли Славко ходив сюди. Замурзане якесь дівча перехилило набік голову, показало язика – хлопчик не всміхнувся, він став раптом тихий, бо не знаходив жодного знайомого обличчя там, де недавно знав усіх.

(З кн. Ніни Бічуї «Шпага Славка Беркути»)

ЗАВДАННЯ

1. Поясни значення виділених слів.
2. Випиши з тексту ключові слова / фрази.
3. Користуючись виписаними ключовими словами / фразами, усно перекажи текст.
4. Випиши з поданого тексту:
 - 6 іменних словосполучень;
 - 6 дієслівних словосполучень;
 - 3 поширені словосполучення.

430 Склади словосполучення, добираючи до головних слів залежні, запиши утворені словосполучення.

День (який?), година (котра?), цуцня (чиє?), виступили (як?), полетить (куди?), заспівала (що?), вирушає (коли?), запізниться (чому?), дме (звідки?).

431 Запиши словосполучення у дві колонки.

Головне слово – іменник

Головне слово – дієслово

Зелена сукня, мало проїхав, опинились на острові, третій рік, енергійні танці, напишуть листа, автоматично відчиняється, безпечний вихід, хитро підморгнув, елеватор без зерна, азартно гратиме.



У перших словах кожного словосполучення підкресли першу літеру – і прочитай закінчення французького прислів'я «Сутана не робить...».

432 Поєднай слова у словосполучення, запиши їх.

бавовниковий бавовняний	одяг поле комбінат олія волокно	вежа вишка башта освітлений освічений	телевізійна собору танка вікно місце суспільство чоловік
----------------------------	---	---	--

433 Відредагуй словосполучення. Запиши їх правильно, постав питання від головного слова до залежного. Підкресли поширені словосполучення.

смачне блюдо
сама смачна випічка
поїдемо туди на Паску
відмічати день народження
відношення суспільства
збірка задач з фізики
запросили на перший дебют
зверніться в реєстратуру
велике вам дякую
учбовий план
найбільш здібніший учень
одержати успіх

хвилююча зустріч
бачу масу людей
побачимося в шість годин
бачу три пароплава
водоплаваючі птахи
внутрішній інтер'єр
приймати участь у змаганнях
позакривайте вікна
виконайте згідно запиту
доставка відповідно вказаного часу
дайте пару апельсинок
додайте одну другу метрів



ГОЛОВНІ ТА ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти потренуєшся

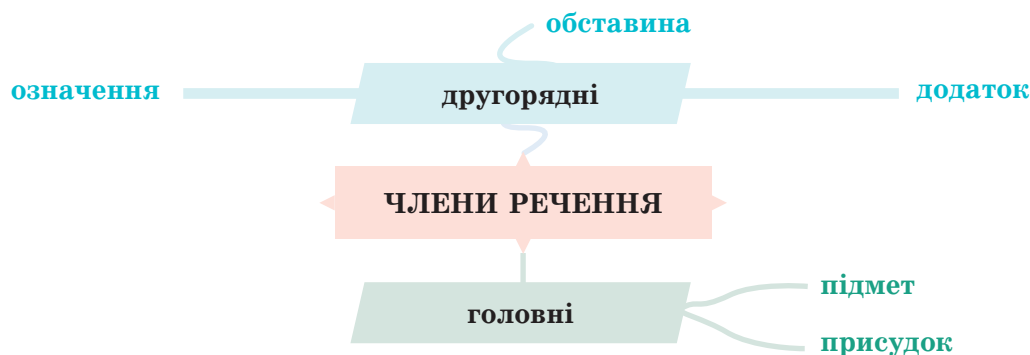
- визначати тип головного члена речення, другорядні члени речення;
- узгоджувати підмет із присудком.

434 Обговоріть з однокласниками подані визначення, доповнюючи їх.



1. Речення, у якому є одна граматична основа, називають...
2. До другорядних членів речення належать...
3. Означення вказує на ... і відповідає на питання...
4. Додаток не може стояти в ... відмінку.
5. Обставина відповідає на питання...
6. Додаток підкреслюємо ..., означення – ..., обставину – ...
7. Прикладка – це різновид означення, виражений...
8. Дефіс при прикладці ставимо в трьох випадках: ...
9. Тире між підметом і присудком ставимо, якщо...

435 За результатами обговорення намалюйте й доповніть подану ментальну карту інформацією про головні та другорядні члени речення.



436 Перепиши речення, підкресли в них головні члени. Устав пропущені розділові знаки. З'ясуй значення виділених слів.

1. Наша країна це енергійний **тинейджер** який хапається за все.
2. У майбутньому кажуть **медіа** будуть читати у віртуальній реальності.
3. Дехто з нас бачить Go To-U як глобальну платформу й хоче розширювати нашу діяльність.
4. У підлітковому віці діти безперечно спроможні самостійно обирати своє оточення.
5. Один із наших принципів працювати з успішними фахівцями-практиками.
6. В Україні розвиток **біокібернетики** пов'язаний з іменами Віктора Глушкова та Миколи Амосова.

437 Перепиши речення, виправляючи помилки в узгодженні підмета і присудка.

1. Частина молоді візьмуть участь у фестивалі.
2. Більшість архітекторів погодилися проектувати новий мікрорайон.
3. На перехресті

трапилося невеличке ДТП. 4. Кожен із них мріють про подорожі різними країнами. 5. На острові майже сотня учасників чекали початку веломарафону. 6. Токіо відомий своїми височенними хмарочосами.

438 Добери обставини з правої колонки. Утвори з трьома словосполученнями на вибір речення, запиши їх.

беркуцьнутися
пробиратися
рушити
підкрадатися
лежати
лементувати

нишком
навпомацки
сторчака
горілиць
щосили
навпростець

439 Поєднай фразеологізми з поясненнями їх значень. Введи фразеологізми в речення так, щоб вони виконували різні синтаксичні ролі.

топтати ряст

дошкулити

як Пилип з конопель

обдурювати

залити за шкуру сала

докоряти

заткнути за пояс

зненацька, несподівано

замилювати очі

цілком даремно, марно

колоти очі

перевершити

піти за водою

жити

ні за цапову душу

зникнути безслідно

440 Перепиши текст, вставляючи пропущені букви та розділові знаки. У всіх реченнях підкресли головні члени.



1. Колись давно люди не користувалися грішми. 2. Усе необхідне наші предки могли зібрати вполювати або ж виготовити самотужки. 3. Люди жили нев..ликими дружними громадами та ділилися із сусідами усім необхідним. 4. Так з'явився обмін одних товарів на інші. 5. Обмін одне з найважливіших відкрит..ів людства. 6. Не менш важливий за винайдення кол..са або ігрової пр..ставки. 7. Без обміну не виникла б сучасна економіка а ми жили б у п..черах або в з..млянках (З кн. Янішевського «Економіка. Те, про що тобі не розкажуть дорослі»).



ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ. НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ

На цих уроках ти потренуєшся

- визначати типи односкладних речень;
- розрізняти односкладні й неповні двоскладні речення.

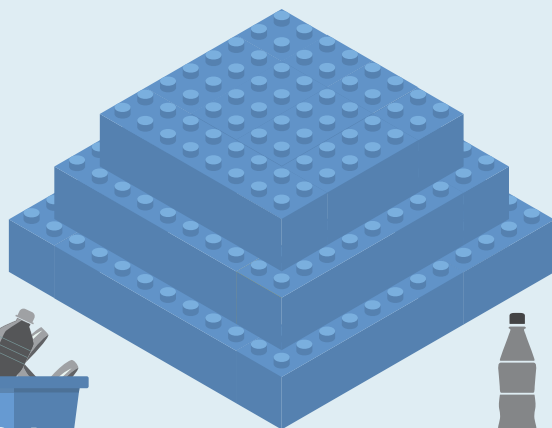
441 Віднови деформований текст, устав необхідні розділові знаки. Виконай завдання до нього.

1. Однак сьогодні важко уявити життя без пластикових виробів.
2. Ще 60 років тому наші дідуся та бабусі обходилися без пластику.
3. Решта потрапляє в довкілля а найбільше у Світовий океан.
4. Об'єм пластикових відходів збільшується з кожним роком і нині сягає майже 9 мільярдів тонн на рік.
5. Через це в океані з'явилися цілі пластикові острови завбільшки з територію України.
6. Лише 10 % із них переробляють на спеціальних заводах.

ПЛАСТИКОВІ ВІДХОДИ У СВІТІ

~8,3

млрд тонн
пластику
виготовлено
за 65 років



~4,5

млрд тонн
пластику
виготовлено
за останні
13 років



виробленого пластику вже
не використовується (сміття)



пакувальний пластик
потрапляє на звалища через
1 рік після виробництва

ДОЛЯ ВИРОБЛЕНОГО ПЛАСТИКУ



9%
перероблено



12%
спалено



79%
залишається
на звалищах



~12

млрд тонн
пластику

виготовить
людство до
2050 року

У СЕРЕДНЬОМУ
ПЕРЕРОБЛЯЮТЬ
ПЛАСТИКУ:



30 %
Європа



25 %
Китай



9 %
США



~**16,5** кг пластику
припадає на **1** км²
земної кулі

В УКРАЇНІ



~**10 %**

побутового сміття
переробляють



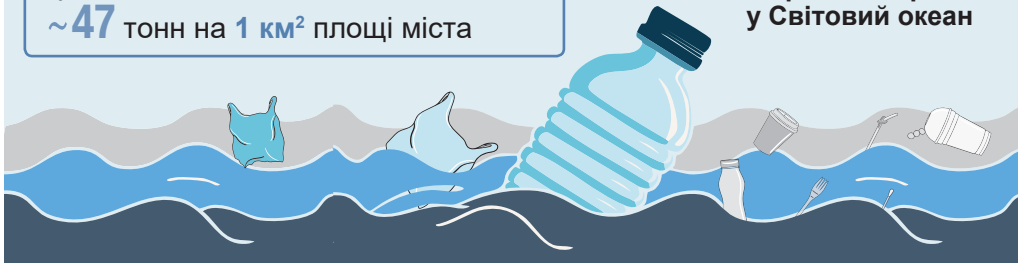
~**90 %**

потрапляє
на звалища

Значну частину побутового сміття
становить пластик

У **червні 2017** року в м. Львів
було накопичено **8,5** тис. тонн сміття
~**47** тонн на **1** км² площі міста

~**8** млрд тонн
пластику
щорічно потрапляє
у Світовий океан



Джерело: аналітичний портал «Слово і діло» («Пластиковая ера: за 13 років людство виробило більше пластику, ніж за 52 попередні роки», 26 серпня 2017 р.)

ЗАВДАННЯ

- Добери синоніми до слова **довкілля**.
- Підкресли в записаних реченнях граматичні основи.
- Знайди односкладні речення, визнач їх вид.
- Поміркуй про важливість переробки пластику. Використовуй односкладні речення.
- Проаналізуй інформацію з інфографіки й напиши відповіді на запитання, використовуючи односкладні речення.
 - Які дані в інфографіці можна зіставити з інформацією з тексту?
 - Яка інформація в тексті суперечить інформації в інфографіці?
 - Якої інформації немає в тексті, однак вона є в інфографіці?
- Користуючись текстом та інформацією в інфографіці, підготуй виступ на тему «Пластик може поглинути нашу планету».



442 Ознайомся з відео. Зістав почуте з інформацією із попередньої вправи. Уклади порівняльну таблицю з колонками «Відоме» і «Нове». Випиши з тексту відео 4 односкладні і 4 неповні речення. Визнач, яких мовленнєвих помилок припустилася авторка відео.



443 Перепиши подані прислів'я, вставляючи пропущені розділові знаки. Дай їм характеристику за такими ознаками:

- 1) двоскладне / односкладне (вкажи тип односкладного);
- 2) повне / неповне;
- 3) поширене / непоширене.

1. Один дуб у полі не ліс.
2. Любов на терезах не зважиш.
3. Бджола мала а й та працює.
4. Губами говори а руками роби.
5. Добрий початок половина діла.
6. Лежачого хліба ніде нема.
7. Старається як мурашка.
8. Свого горба ніхто не бачить.
9. Було та за водою пішло.
10. Не кажи «гоп» поки не перескочиш.
11. Диму без вогню не буває.
12. Знов за рибу гроші.

444 Перепиши речення, вставляючи пропущені розділові знаки. Обери одне з висловлювань та усно поясни, як ти його розумієш.

1. Збудуй самого себе і лише потім все інше (*Вільгельм фон Гумбольдт*). 2. Любов така ж опора для душі як ноги для тіла (*Катарина Сієна*). 3. Щастя це коли вранці хочеться йти на роботу а ввечері додому (*Девід Шварц*). 4. Логіка може привести вас від пункту А до пункту Б а уява – куди завгодно (*Альберт Ейнштейн*). 5. Або ви керуєте вашим днем або день вами (*Джулія Ротт*). 6. Біда не приходить сама але й удача теж (*Ромен Роллан*).

445 Перепиши речення, вставляючи пропущені букви та розділові знаки.



1. Хоч..ш дізнатися знач..ння слова «амбідекстр»? 2. Спробуй написати речення спочатку лівою, а потім правою рукою. 3. Відчува..ш різницю? 4. Якщо ні, то ти амбідекстр. 5. Так називають лівшу і правшу одночасно. 6. Лівшу в нас іще вел..чають шульгою. 7. Раніше всіх учили виконувати дії лише правою рукою, караючи непокірних шульг. 8. Сьогодні ж навіть створюють сп..ціальні побутові прилади, ро..раховані на лівшів та амбідекстрів. 9. Такі люди становлять 5–9 відсотків усього насел..ння нашої планети (з журналу).



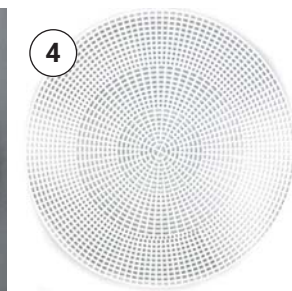
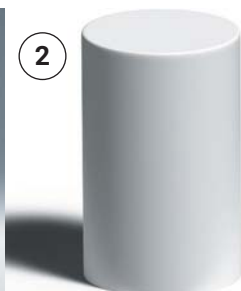
Випиши в таблицю спочатку номери означено-особових, а потім – неозначено-особових речень (два речення цього тексту будуть зайвими). Підстав букви – і прочитаєш відгадку до загадки: **«Лежить – мовчить, а в руки візьмеш – кричить».**

Речення №							1 – с	2 – к	3 – р	4 – о	5 – и
Букви							6 – п	7 – к	8 – а	9 – і	

На цих уроках ти потренуєшся

- визначати засоби ускладнення простого речення;
- правильно розставляти розділові знаки в простих ускладнених реченнях.

- 446** Опиши чотири предмети, не називаючи їх, за допомогою неоднорідних означень так, щоб однокласники / однокласниці упізнали кожен предмет за твоїм описом.



- 447** Перепиши текст, урахувавши правила милозвучності. Устав пропущені літери та розділові знаки. Підкресли однорідні члени речення відповідними лініями. Знайди односкладне речення. Визнач його вид. Поцікався інформацією про Всеукраїнський екорух «Батарейки, здавайтеся!». Обговори в класі цю ідею та запропонуй свій план розв'язання проблеми переробки використаних батарейок.

1. Найбільш типові компоненти сучасних батарейок це марганець нікель цинк кобальт титан. 2. Кожен *з/із/зі* них окремо може навіть бути безпечним для довкілля. 3. Однак іноді *у/в* природі певне поєднання компонентів перетворює речовину на отруту. 4. *У/В* екосистемі як в організмі людини. 5. *Усе / Все* влаштовано дуже складно ми часто не усвідомлюємо віддалених наслідків наших сьогоднішніх дій. 6. Науковці доводять шкідливість токсичного впливу батарейок на природу живі організми. 7. Одна пальчикова батарейка отруює в середньому 16 м² землі. 8. Дбайте про наше довкілля! (Марія Руда, учасниця руху «Батарейки, здавайтеся!»)

- 448** Сконструй і запиши речення з однорідними членами (можеш додавати будь-які інші слова).

інстаграм
пиріжки
фільм
дружба
вечірка
кава

і ... і
та
але не
а не
або
чи

фейсбук
котлетка
подушка
ворожнеча
бургер
читання

найголовніше в житті
несподівані нагороди
поглиначі часу
очікувана винагорода
ідеальний відпочинок
сенса мого існування

449 Уяви, що ти звертаєшся до дуже незвичайних співрозмовників. Обери одну із ситуацій і запиши діалог, використавши кілька звертань.

1. Лінивого дракона Сопуна треба вмовити поснідати.

2. Кактус Містер Колюк постійно скаржиться на холод або на спеку.

3. Кішка Мурка Грозова несподівано стала твоїм суворим босом.

4. Секретний агент – черепаха Повільнюка – запізнюється на місію.



Ілюстрації згенеровані ШІ

450 Перепиши текст, розбивши його на речення. Устав пропущені розділові знаки. Виділи одним кольором вставні конструкції, а іншим – порівняльні звороти.



Будинок Пікасьєт унікальний приватний дім розташований у Шартрі Франція він без сумніву вражає уяву туристів своїми мозаїками створеними з уламків скла порцеляни та інших відходів зведена у 1930-х роках будівля наче справжній палац створена Раймоном Ісидором художником-аматором натхненним зокрема мистецтвом давніх мая та ацтеків роботу над мозаїкою Ісидор розпочав у 1932 році використовуючи знайдені на звалищах матеріали він як справжній митець складав мозаїки за власними малюнками та орнаментами перетворюючи свій дім на справжній витвір мистецтва як не дивно для створення цієї величної мозаїки він використовував лише чотири інструменти совок ложку виделку та кишеньковий ніж і звісно свої руки.



- 451** Утвори по три речення з поданими однорідними членами, використовуючи різні сполучники. Запиши за зразком.

Зразок. Книжка, картина.

1. Книжка й картина мені дуже сподобалися.
2. Дайте мені, будь ласка, книжку або картину.
3. У подарунок краще купити і книжку, і картину.

1. Швидко, повільно.
2. Танцювати, співати.
3. Вітер, мороз.

- 452** Перепиши прислів'я, добираючи з довідки продовження. Підкресли однорідні члени. Обговори в мінігрупі значення цих прислів'їв.

1. Чисте небо не боїться... 2. Наука в ліс не веде... 3. Або розумне кажи... 4. Спершу слово зваж... 5. За все береться... 6. Лиха іскра все спалить... 7. ...добрі служити, та лихі панувати. 8. ...часто правда мовиться.

Довідка: ...а потім скажи; смішками та жартами...; ...і сама згине; ...та не все вдається; ...ні блискавки, ні грому; ...а з лісу виводить; вогонь і вода...; ...або краще мовчи.

- 453** Утвори й запиши речення до ілюстрації, використовуючи в них подані вставні слова.



на мою думку
на щастя
по-перше, ... по-друге...
кажуть

Мені подобається Київ

безперечно
можливо
майте на увазі
вважають

454 Прочитай текст невідомою мовою, згенерований ШІ за зразком української. У тексті визнач такі ускладнювальні компоненти:

- 1) однорідні члени речення;
- 2) вставні слова;
- 3) порівняльні звороти;
- 4) відокремлені обставини та означення.

Поясни, як тобі вдалося виконати завдання. Утвори й запиши невідомою мовою кілька речень, у яких будуть поширені звертання та відокремлені додатки.

1. Салавіта, брамливий і вабо шапотний, гапотів, муко мурабав та шапорив, ніби грондер. 2. Його лопи – барвуглі, мохнуті й чуко змерешені – лапно пурули, як вельні гобри. 3. Він, світлозораний мандрик, шоркав рікуми, кравуючи про казбрати. 4. Кабуливо, всі вже покримуляли, гапочивши салавіту. 5. На жамуль, він не шапорить їх. 6. Тому салавіта, задалившись за кошистий паляк, пурудів далі.

455 Перепиши уривок з «Іліади», вставляючи пропущені літери та розділові знаки. Виділи маркером ускладнювальні компоненти. Усно поясни, чим ускладнені прості речення.



Ле..ко під хмарами гонить сполохану горл..цю дику
Й мечеться там на всі боки. А сокіл із клеткотом хижим
Швидко її настигає здоб..чі прагнучи серцем.
Рвавсь так Ахілл уперед та вздовж іліонського муру
З треп..том Гектор тікаючи дужими рухав коліньми.
Мимо дозорного пагорба й смоков овіяних вітром
Бігли вздовж муру міського обидва шляхом вони битим.
До струм..нистих дж..рел вже добігли вони.
Дві кр..ниці витокі звідти дають течії вирового Скамандру.
Теплою перша струмує водою і завжди парує
Хмара над нею густа як дим лісового пожару.
Друга ж і влітку холодним як лід струм..ніє потоком
Наче той град кр..жаний або снігу завія студена.
Поряд із ними просторі обклад..ні кам..нем гладко
Гарні водойми...

(Переклад із давньогрецької Бориса Тена)

ЗАВДАННЯ

- Напиши есе на одну з тем. Використай у тексті щонайменше п'ять ускладнювальних компонентів. Підкресли їх.
- **Тема 1.** Чому будильники мене ненавидять: філософія ранкових пробуджень.
- **Тема 2.** Якби життя було грою, які в мене були б суперсили?
- **Тема 3.** Незважаючи на стереотипи: чому ми всі трохи дивні і це нормально?



Тренувальні тести 8. ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Варіант 1

I рівень

- Слова *навіть*, *майже*, *приблизно* завжди є вставними. **ТАК** чи **НІ**?
- Головне слово стоїть перед залежним у всіх словосполученнях рядка
А красива квітка, книжка брата
Б паросток дерева, звивиста стежка
В вітер з півночі, бавовняна сукня
Г любов до танців, подорож Європою
- Виділене слово є підметом у реченні
А У своїй роботі команда використовує науковий **метод**.
Б Окремий виклик – **перехід** на нові підходи до машинобудування.
В «**Тесла**» – це магніт, що робить електромобілі бажаними.
Г Одне з наших завдань – **популяризація** екологічного мислення.
- Звертанням ускладнене речення
А Утри дрібні сльози, заплакані очі.
Б Тим часом, ковалю, здоров зоставайся.
В Згадаю тебе до схід сонця, в неділеньку рано.
Г Затамуй у собі оці вечірні хмари голубі.

II рівень

- Виділене слово є членом речення в рядку
А **Правда** в тому, що я не зміг дочекатися відповіді.
Б **Кажуть**, мудрість приходить з роками.
В Плавай, плавай, **лебедоньку**, по синьому морі.
Г **Може**, думаю, яку звістку про вас почую.
- В усіх випадках прикладку пишемо з дефісом у рядку
А дитина / тишко, юнак / киянин Б ріка / Десна, місто / Чернівці
В ліс / молодняк, сіроманець / вовк Г трудівниця / бджола, лікар / хірург
- Правильно розставлено розділові знаки в реченні
А Без вірного друга, велика туга.
Б Пішов по шерсть та повернувся стрижений.
В Під лежачий камінь, вода не тече.
Г Не хвались, ідучи на торг, а хвались, ідучи з торгу.
- Речення *Кирпатий татів ніс* є
А неозначено-особовим Б узагальнено-особовим
В безособовим Г називним

III рівень

- Неповним є речення
А Про вовка промовка, а вовк у хату.
Б З дурнем каші не звариш.
В Київ не за один день збудовано.
Г Клином вибивають.

2. Правильно визначений ускладнювальний компонент у рядку (розділові знаки пропущені)

- А Спокійно друже не чіпай його. *(вставне слово)*
- Б Поводиться він ввічливо й шляхетно. *(однорідні додатки)*
- В Сказати правду вся Верона славить. *(вставне словосполучення)*
- Г Його за честь за виховання добре. *(відокремлені обставини)*

3. Прочитай речення (цифра означає попередній розділовий знак)

Озеро Синевир, **(1)** або Морське око, **(2)** – **(3)** одне з найкрасивіших і найзагадковіших місць в Україні, **(4)** розташоване біля села Синевирська Поляна Міжгірського району Закарпатської області, **(5)** щороку приваблює безліч туристів не лише з України, **(6)** а й з усього світу.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації в рядку

- А коми 1 і 2 – між однорідними членами
- Б тире 3 – між підметом і присудком
- В коми 4 і 5 – при відокремленому означенні
- Г кома 6 – між однорідними членами

4. Перепиши речення, поставивши необхідні розділові знаки.

Мій світлий ангеле мов ясні далі ти сяєш наді мною серед ночі як легкокрилий посланець небес перед очима вражених людей (Вільям Шекспір).

Варіант 2

I рівень

1. Означення відповідає на питання як?, який?, яка?, яке?, які?. ТАК чи НІ?

2. Головне слово стоїть після залежного у всіх словосполученнях рядка

- А старий будинок, блискуче виконано
- Б важливий день, початок змагань
- В розмова з другом, обговорення питання
- Г читання вголос, зелене листя

3. Виділене слово є підметом у реченні

- А Художнику треба думати, виходити за рамки.
- Б У будь-якій роботі **системність** важлива.
- В Справжній художник відчуває майбутнє через **серце**.
- Г Майже завжди суспільство цінувало **надбання** митців.

4. Вставним словом ускладнене речення

- А Піду я до батька, до рідної неньки.
- Б Не треба ні слави, ні грому вітань.
- В Холодно, свіжо зробилось надворі.
- Г Вчинили ви, сказати б, нестатечно.

II рівень

1. Виділене слово НЕ є членом речення в рядку

- А Серед присутніх, **правда**, не було експерта.
- Б Як **добре** жити, думати про щось інше.
- В Директор ніяк не **може** прийняти рішення.
- Г З балкона було дуже добре **видно** собор.

2. В усіх випадках прикладку пишемо з дефісом у рядку

- А велетень / дуб, лось / красень
- Б хлопці / молодці, народ / переможець
- В містечко / Калинівка, меч / саморуб
- Г ластівки / щебетунки, учень / Петренко

3. Правильно розставлено розділові знаки в реченні

- А І будень, і неділя, все лінивому безділля.
- Б Сказане слово срібло, а мовчання золото.
- В Шабля ранило тіло, а слова – душу.
- Г Холодним словом, серця не запалиш.

4. Речення *Від своєї тіні не втечеш* є

- А означено-особовим
- Б неозначено-особовим
- В узагальнено-особовим
- Г безособовим

*III рівень***1. Неповним є речення**

- А З великої хмари малий дощ.
- Б Лобом муру не проб'єш.
- В З чорної кішки білої не зробиш.
- Г Людям язика не зав'яжеш.

2. Правильно визначений ускладнювальний компонент у рядку (розділові знаки пропущені)

- А За Сибіром сонце сходить
Хлопці не зівайте. (*вставне слово*)
- Б Ви на мене Кармалюка
Всю надію майте! (*звертання*)
- В Повернувся я з Сибіру
Та не маю долі (*однорідні присудки*)
- Г Хоч здається не в кайданах
А все ж не на волі. (*відокремлена обставина*)

3. Прочитай речення (цифра означає попередній розділовий знак або його відсутність).

Дуже важливо не забувати про прості речі: (1) вживати корисну їжу, (2) намагатися дотримуватися балансу білків / жирів / вуглеводів, (3) налягати на сезонні овочі та фрукти, (4) стежити за різноманітністю раціону (5) і правильно готувати овочі, (6) наприклад, (7) запікати чи (8) готувати на пару, (9) а не смажити, (10) адже так у продуктах зберігається більше поживних речовин.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування пунктуації в рядку

- А двокрапка 1 – після узагальнювального слова
- Б коми 2, 3, 4, 9 – між однорідними членами
- В немає ком 5, 8 – перед одиничними сполучниками, що поєднують однорідні члени
- Г коми 6, 7 – при відокремленому додатку
- Д кома 10 – між частинами складного речення

4. Перепиши речення, уставивши необхідні розділові знаки.

Все буває у серці людському тихий смуток і гордий гнів п'яне щастя і просто втома чорний розпач і світлий порив (Ліна Костенко).

Додаткове завдання**Варіанти 1–2**

Створи 3 власні тестові запитання, які логічно доповнять подані вище завдання за темами та форматом. Запропонуй однокласнику / однокласниці виконати твої завдання й прокоментувати правильну відповідь.



БЛОГ

На цих уроках ти

- дізнаєшся, що таке блог, які бувають блоги;
- спробуєш створити власний блог.

456 Опрацюй уривки тексту. Виконай завдання.

[...] До перших онлайн-блогерів належить Джастін Холл, який у 1996 році навчав створювати вебсторінки в обмін на місце для ночівлі під час його подорожі Сполученими Штатами [...]

[...] Разом із блогом та блогером приходять до нас і поняття блогосфери, тобто сукупності всіх блогів [...]

[...] Започаткував створення блогів Тім Бернерс-Лі, який публікував новини на окремій сторінці газети «Вашингтон профайл» [...]

[...] У 1999 році існувало всього 23 блоги. Сьогодні в інтернеті їх більш як 1,5 мільйона [...]

[...] Блог – це, як правило, записи різної тематики, зображення чи мультимедіа, які регулярно додають на різні інтернет-платформи [...]

[...] Професія блогера стала популярною в останні 15 років, а перший блог виник у далекому 1992-му [...]

За матеріалами медіа «Bazilik» (Даяна Данилюк «Як працює блогінг», 14 жовтня 2019 р.)

ЗАВДАННЯ

1. З поданих фрагментів створи два цілісні тексти, якими могли б починатися статті «Блог» та «Блогер» у Вікіпедії.
2. Чим, на твою думку, блог відрізняється від щоденника? Запиши щонайменше дві ознаки.
3. Кого з українських блогерів читаєте ви з друзями? Чому обрали саме цих?
4. Обери один із текстів, опублікованих у блозі, і зроби припущення про те, хто може бути його читачем (наприклад, підліток, який цікавиться ретромузикою / волонтер, який закуповує турнікети, тощо).
5. За допомогою додаткових джерел з'ясуй, чим відрізняються різні види блогів.

	Особистий блог	Експертний блог	Бізнес-блог
Особливості			
Приклади українських блогів			

457 Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею. Обери будь-який український блог (текстовий, аудіовізуальний, фото- або відеоблог) і підготуй презентацію на одному аркуші. Зафіксуй основні характеристики:

- а) хто є дописувачем блогу;
- б) коли його створено;
- в) наскільки він популярний (кількість читачів, коментарів тощо);
- г) кому може бути цікаво його читати;
- д) сильні та слабкі сторони.

458 Поміркуй, який із запропонованих варіантів у кожній парі слів доречніше використовувати під час ведення власного блогу. Поясни свій вибір. Прокоментуй написання тих слів, біля яких подано підказки в дужках.

- 1) Особисті повідомлення / директ (правило дев'ятки).
- 2) Лайк / у(в)подобайка (милозвучність).
- 3) Поширення / репост.
- 4) Фоловери / підписники (правопис префіксів).
- 5) Лідер думки / інфлюенсер.

459 Запропонуй по 3 теми, які можна було б висвітлити в кожному з блогів. Поясни свій вибір.



Блог кота Степана



ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

ДІЗНАТИСЬ БІЛЬШЕ ЗВ'ЯЗАТИСЬ З НАМИ

Сторінка магазину здорового харчування



Блог харківської бігунки



Сторінка учасника / учасниці кулінарного шоу

460 Розроби проєкт власного блогу та презентуй його в класі. Дотримуйся поданого плану.

- А Про що мій блог?
- Б Який вид блогу я обираю (текстовий, аудіовізуальний, фото- чи відеоблог)?
- В Де я буду публікувати свої матеріали?
- Г Хто буде моїми читачами й читачками?
- Д Хто точно не захоче читати мій блог?
- Е Приклад публікації в моєму блозі (повний текст і зображення).



ПІДСУМКОВА КОМПЛЕКСНА РОБОТА

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ

461 Визнач, чи правильними є твердження (ТАК або НІ).

1. У словосполученні обов'язково має бути головне слово.
2. Словосполучення може складатися лише з двох слів.
3. До пунктуаційних знаків належать тільки кома, тире, двокрапка.
4. Речення, у якому є одна граматична основа, називають складним.
5. До другорядних членів речення належать додаток, означення та обставина.
6. Підмет може складатися з двох слів.
7. У реченні **Вечір буде загадковим** присудок складається з двох слів.
8. У реченні **Тренер зі спортсменом дуже зраділи** є однорідні підмети.
9. У реченні **Яблуко було на смак кислим** треба поставити тире.
10. У реченні **Мені нарешті привезли книжки** є додатки.
11. Означення відповідає на питання *як?, де?, куди?, звідки?*.
12. Додаток НЕ може стояти в називному відмінку.
13. Обставина відповідає на питання *який?, чий?, котрий?*.
14. Додаток підкреслюємо хвилястою лінією.
15. Односкладні речення неповні за своєю структурою.
16. Речення **Сьогодні вітряна погода** є неповним.
17. Речення **Велике дерево поволі росте** є узагальнено-особовим.
18. Однорідними можуть бути лише другорядні члени речення.
19. Порівняльний зворот приєднується сполучниками *або, чи*.
20. Для звертання завжди використовуємо форму називного відмінка.
21. Вставні компоненти не бувають членами речення.
22. Відокремлені обставини найчастіше виражені дієприкметниковими зворотами.
23. Відокремлену прикладку в кінці речення, як правило, виділяємо тире.
24. Відокремлені означення найчастіше стоять після означуваного слова.

462 Прочитай текст. Виконай завдання.

ТЕКСТ ДЛЯ АНАЛІЗУ

(1) Лише останніми роками наука зуміла дослідити розвиток почуттів у нашій голові. У любовій долі, передній частині мозку, за частки секунди вирішується, як сприймати наявну ситуацію – позитивно чи негативно. Потім сигнали посиляються назад, у кору мозку, для обробки. Сотні мільярдів крихітних нервових закінчень у голові поєднуються з іншими нервовими клітинами й зазнають впливу гормонів. Саме гормони обирають між радістю і стресом, відчаєм і оптимізмом.

(2) Іноді я забуваю про коротку відстань між відчуттями щастя й нещастя. Саме тоді згадую повернення додому з Карибських островів у двадцятиоднорічному віці. З нашим 35-футовим вітрильником ми потрапили в сильний шторм на північ від Азорських островів. Вітрила подерлися на шмаття, люк перед щоглою змило за борт. Ми

ледь не затонули. У таких ситуаціях найліпшою помпою виявляються налякані хлопці з відрами. Нам пощастило врятувати вітрильник.

(3) У такому середовищі настрої змінюються дуже швидко. Спершу проживаєш розпач. Ваш люк сильною хвилею змило в море. Корабель набрав у трюм води. Однак потім відчуваєш велику радість. Нам пощастило знайти той люк у хвилях і випомпувати воду з трюму. Згодом розпач повернувся, бо величезна хвиля знесла ґрот-щоглу. Ситуацію погіршували відсутність двигуна, забитий туалет і розтрощений камбуз. Ми харчувалися солониною, розмоклими галетами й сирою картоплею, а природні потреби справляли, звисившись за борт.

(4) Ми, на щастя, добралися до Бріксгема, маленької рибальської гавані в Девоні, на південному узбережжі Англії. Я ще ніколи не переживав такої радості від відчуття земної тверді під ногами. Два тижні тому ми покинули Азорські острови. Це було так давно! Тепер можна було знову посидіти в теплі, не боячись промокнути до нитки. І взагалі – нічого не боячись. Суть у тому, що всі стадії – позитивні й негативні – минають. Негативні треба просто прожити й забути.

(5) «Я або щасливий, або нещасливий – ото й усе», – писав австрійський філософ Людвіг Віттґенштайн (1889–1951). Його узагальнене розуміння щастя відповідає нашим відчуттям під час повернення додому з Карибських островів. Однієї миті почувашся, мов на небесах. Уже наступної – наче в пеклі (3 кн. *Ерлінґа Карте* «Чого я не навчився в школі»).

I. Читання

- Де відбувалися події, коли розпочався шторм?
А у Карибському морі
Б на північ від Азорських островів
В поблизу Великої Британії
- Що змінило настрої команди після першого моменту розпачу?
А повернення втраченого люка
Б різка зміна погоди
В поява рятувальної команди
- Які емоції відчули мандрівники, коли прибули до англійської гавані?
А розчарування
Б полегшення і радість
В спокій і гордість
- Який висновок робить оповідач стосовно негативних і позитивних емоцій?
А позитивні емоції завжди переважають
Б негативні емоції минають так само, як позитивні
В негативні емоції тривають довше за позитивні
- Яка головна думка тексту про почуття й переживання?
А почуття є нестабільними, і будь-які емоції можна пережити й забути
Б усі емоції залежать від нашого сприйняття
В тільки сильні емоції впливають на поведінку
- Придумай і запиши два варіанти заголовка до поданого тексту.

II. Письмова взаємодія

- Користуючись інформацією з абзацу 3, опиши розпач персонажа, який відчуває безвихідність ситуації (2–3 речення).
- Користуючись інформацією з абзацу 4, опиши стан персонажа, який насолоджується відчуттям земної тверді під ногами (2–3 речення).
- Опиши вітрильник після шторму (2–3 речення).
- Запропонуй інший варіант розвитку подій під час шторму (3–4 речення).
- Опиши події або справи, завдяки яким ти проживав / проживала відчуття щастя (3–4 речення). В описі використай відокремлені додатки, обставини та означення.

6. Напиши, як ти розумієш слова філософа Людвіга Віттгенштайна «Я або щасливий, або нещасливий – ото й усе» (3–4 речення).

III. Усна взаємодія

1. Наведи 2 аргументи до тези «Будь-яку інформацію можна сприймати позитивно».
2. Усно дай відповідь на запитання «Чому автор тексту наводить приклад зі штурмом?».

3. Чи погоджуєшся ти з думкою, що і позитивні, і негативні емоції корисні для людини? Наведи 1–2 аргументи та приклади до них.

4. Усно поміркуй про одну із ситуацій у твоєму житті, яка спричинила суперечливі переживання.

5. Уяви, що ти є свідком неприємної розмови між незнайомцями. Усно опиши, які емоції в тебе виникнуть. Чи зможеш ти знайти в цій ситуації щось позитивне?

6. Обговори з однокласником / однокласницею тезу, яку пропонує автор тексту: «Суть у тому, що всі стадії – позитивні й негативні – минають. Негативні треба просто прожити й забути». Наведіть щонайменше 1 аргумент та 1 контраргумент до цієї тези.

IV. Мовленнєва діяльність

1. Випиши з тексту словосполучення з такими характеристиками:

№	Вид за будовою	Вид за способом вираження головного слова	Питання, яке ставимо від головного слова до залежного
1	непоширене	іменне	якими?
2	непоширене	іменне	у яких?
3	непоширене	дієслівне	як?
4	непоширене	дієслівне	куди?
5	поширене	дієслівне	з чим?, якими?
6	поширене	дієслівне	куди?, який?

2. Випиши з тексту номери речень, що відповідають поданим характеристикам (цифри в таблиці означають кількість ускладнювальних компонентів у певних реченнях).

Просте речення, ускладнене

№	вставним словом	порівняльним зворотом	однорідними додатками	відокремленою уточнювальною обставиною	відокремленою прикладкою
	–	–	–	1	–
	–	–	1	–	–
	–	1	–	–	–
	1	–	–	–	1

3. Випиши з тексту 2 односкладні означено-особові речення.

4. Випиши з тексту 2 односкладні безособові речення.

5. Знайди й випиши непоширене речення.

6. Знайди й випиши речення зі складеним іменним присудком.

ВСТУП

Урок 1. Мова – маркер безпеки державних кордонів.....	5
Урок 2. Розвиток мовлення 1. Знаки довкола нас як засіб інформування	12

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

Уроки 3–4. Словосполучення. Частини мови як будівельний матеріал для словосполучень і речень	15
Урок 5. Будова й види словосполучень за способом вираження головного слова.....	21
Урок 6. Словосполучення як будівельний матеріал для речення	25
Урок 7. Розвиток мовлення 2. Розповідь у приватному спілкуванні....	28
Урок 8. Виокремлення словосполучень із речення	31
Урок 9. Тренувальні тести 1. Словосполучення	34
Урок 10. Розвиток мовлення 3. Особливості медійної інформації.....	36

ПРОСТЕ НЕУСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Урок 11. Члени речення. Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення.....	40
Урок 12. Порядок слів у реченні. Групи підмета і присудка	45
Уроки 13–14. Способи вираження підмета. Узгодження підмета й присудка	50
Урок 15. Способи вираження присудка. Простий дієслівний присудок	55
Уроки 16–17. Складений присудок (іменний і дієслівний).....	58
Уроки 18–19. Тире між підметом і присудком	63
Урок 20. Головні члени речення. Узагальнення.....	69
Урок 21. Тренувальні тести 2. Головні члени речення	72
Урок 22. Розвиток мовлення 4. Елементи маніпуляції та пропаганди	75
Урок 23. Розвиток мовлення 5. Вільне письмо.....	80

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Урок 24. Речення поширені й непоширені (повторення).....	82
Урок 25. Означення як другорядний член речення.....	86
Уроки 26–27. Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок з дефісом, у лапках	92
Урок 28. Додаток як другорядний член речення	98
Урок 29. Види обставин за значенням, способи їх вираження	102
Урок 30. Другорядні члени речення. Узагальнення	109

Урок 31. Тренувальні тести 3. Другорядні члени речення	111
Урок 32. Розвиток мовлення 6. Складники друкованого чи цифрового текстового джерела інформації	114

ОДНОСКЛАДНІ ТА НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ

Урок 33. Односкладні речення	118
Урок 34. Односкладні називні речення	122
Урок 35. Односкладні означено-особові речення	125
Урок 36. Розвиток мовлення 7. Есе.....	130
Урок 37. Односкладні неозначено-особові речення	133
Урок 38. Односкладні узагальнено-особові речення	137
Урок 39. Односкладні безособові речення.....	140
Уроки 40–41. Розвиток мовлення 8–9. Емоції під час спілкування	144
Урок 42. Особливості вживання односкладних речень.....	147
Уроки 43–44. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях	150
Урок 45. Просте неускладнене речення. Узагальнення.....	153
Урок 46. Тренувальні тести 4. Односкладні та неповні речення	155
Уроки 47–48. Розвиток мовлення 10–11. Аналіз прочитаного тексту.....	158

ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Урок 49. Однорідні члени речення	161
Уроки 50–51. Кома між однорідними членами речення	166
Уроки 52–53. Однорідні й неоднорідні означення	172
Урок 54. Розвиток мовлення 12. Розрізнення фактів і суджень	176
Уроки 55–56. Однорідні додатки й обставини	178
Уроки 57–58. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами.....	181
Урок 59. Однорідні члени речення. Узагальнення.....	185
Урок 60. Тренувальні тести 5. Однорідні члени речення	187

ЗВЕРТАННЯ, ВСТАВНІ СЛОВА (СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ, РЕЧЕННЯ), ПОРІВНЯЛЬНІ ЗВОРОТИ

Урок 61. Речення зі звертаннями.....	190
Уроки 62–63. Звертання непоширені та поширені. Розділові знаки при них.....	194
Уроки 64–65. Речення зі вставними словами (словосполученнями, реченнями). Розділові знаки	199
Уроки 66–67. Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами	204

Уроки 68–69. Розвиток мовлення 13–14. Ключові факти і судження про них. Авторські інтерпретації	208
Уроки 70–71. Речення зі звертаннями, вставними та вставленими конструкціями (словами, словосполученнями, реченнями), порівняльними зворотами. Узагальнення	212
Урок 72. Тренувальні тести 6. Звертання, вставні слова (словосполучення, речення), порівняльні звороти	214
Уроки 73–74. Розвиток мовлення 15–16. Створення художнього тексту з однорідними членами речення, звертаннями та вставними компонентами	217

ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Урок 75. Відокремлення. Речення з відокремленими членами	220
Уроки 76–77. Відокремлені додатки. Розділові знаки при них	223
Уроки 78–79. Розвиток мовлення 17–18. Комунікативні наміри. Домовитися	228
Уроки 80–81. Відокремлені обставини. Розділові знаки при них	232
Уроки 82–83. Відокремлені уточнювальні обставини. Розділові знаки при них	237
Уроки 84–85. Розвиток мовлення 19–20. Комунікативні наміри. Переконати	240
Уроки 86–87. Відокремлені означення. Розділові знаки при них	244
Уроки 88–89. Відокремлені прикладки як різновид означення. Розділові знаки при них	250
Урок 90. Відокремлені члени речення. Узагальнення	255
Урок 91. Тренувальні тести 7. Відокремлені члени речення	259
Урок 92. Розвиток мовлення 21. Відгук	262

ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Уроки 93–94. Словосполучення та речення	266
Уроки 95–96. Головні та другорядні члени речення	268
Уроки 97–98. Односкладні речення. Неповні речення	270
Уроки 99–100. Просте ускладнене речення	273
Урок 101. Тренувальні тести 8. Повторення та узагальнення вивченого	277
Уроки 102–103. Розвиток мовлення 22–23. Блог	280
Уроки 104–105. Підсумкова комплексна робота	282

Навчальне видання

ОНАТІЙ Анастасія Віталіївна
ТКАЧУК Тарас Павлович

УКРАЇНСЬКА МОВА

Підручник для 8 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Зображення використовуються згідно з ліцензією Shutterstock / FOTODOM UKRAINE

Аудіо- та відеоматеріали використано з навчальною метою

Відповідальна за видання Олена Бородіна
Літературне редагування Тетяна Небесна

У підручнику використано малюнки Діани Гошовської,
наставниця Оксана Гошовська (Католицький ліцей святого Василя Великого)
Ілюстрування форзаців Оксана Кабанчук

Підп. до друку 16.04.2025. Формат 70х100/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 23,4. Обл.-вид. арк. 14,0. Наклад 46 006 пр. Зам.

Видавництво «Літера ЛТД». 03057, Київ, вул. Нестерова, 3, к. 508.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6901 від 10.09.2019

Віддруковано у ТОВ «Моноліт-друк»
Юридична адреса: 04080, м. Київ, вул. Новокостянтинівська, буд. № 2А
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 6043 від 27.02.2018

Ти розмовляєш
~~на англійській?~~

А ТРЕБА БУЛО Б
РОЗМОВЛЯТИ
АНГЛІЙСЬКОЮ!



чорно́зем

фо́льга

Відчуття
національної
~~приналежності~~
надихає мене.



ВІДЧУТТЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
НАЛЕЖНОСТІ
НАДИХАЄ МЕНЕ,
БО Я НАЛЕЖУ ДО
УКРАЇНЦІВ!

Так спекотно! ~~Відкрийте~~
двері чи хоча б вікно!
ТАК СПЕКОТНО! ВІДЧИНІТЬ
ДВЕРІ ЧИ ХОЧА Б ВІКНО!



Не ~~кожного понеділка~~
я ходжу в спортзал,
А ЩОПОНЕДІЛКА Я
ХОДЖУ В СПОРТЗАЛ!



Дійсні числа
в математиці,
ЯКА СПРАВДІ (А НЕ
ДІЙСНО) ТРЕНУЄ МОЗОК!



~~У першу чергу~~, цей хлопець
дуже симпатичний.



НАСАМПЕРЕД / ПЕРЕДОВСІМ
/ ПЕРШ ЗА ВСЕ ЦЕЙ
ХЛОПЕЦЬ ДУЖЕ
СИМПАТИЧНИЙ!

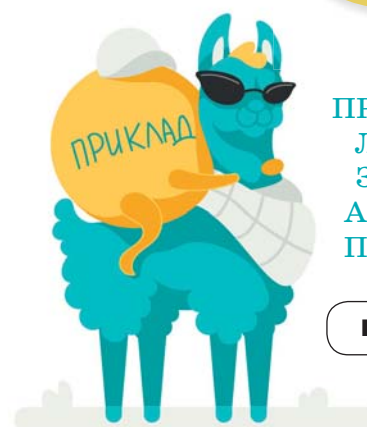
напій

разом

завда́ння

о́лень

Ти ~~привів~~
приклад
у творі?



ПРИВОДЯТЬ
ЛЮДИНУ
ЗА РУКУ,
А Я НАВІВ
ПРИКЛАД!

вимо́га

новий



Розповсюдження
листівки,
А ПОШИРЕННЯ –
ХВОРОБИ!

дові́дник

а́ркушик



Хворобу можна
~~попередити~~,
зробивши щеплення.
ХВОРОБИ МОЖНА
ЗАПОБІГТИ, ЗРОБИВШИ
ЩЕПЛЕННЯ! ПОПЕРЕДЬТЕ
ПРО ЦЕ ДРУЗІВ!



У тебе є
півтора
~~долари?~~

НЕМАЄ,
Є ТІЛЬКИ
ПІВТОРА
ДОЛАРА!



озна́ка

Думки не ~~євiзнадають~~ –
ДУМКИ ЗБІГАЮТЬСЯ!

